

Эрматов

РАВШАН
ЭНГКУЧЛИ ФИФА РЕФЕРИСИ



ДИЛШОД
ИСРОИЛОВ
ШОХАЙДАР
МИРХАБИБОВ



Ю Р Т И Ф Т И Х О Р Л А Р И



Количество предыдущих
выдач _____wait

9

- 6232 -

845

РАВШАН
Эрматов
ЭНГ КУЛИ ФИДА РЕФЕРИСИ

Carroll

Д. И. ШЛОД
И. С. РОЙЛОВ,
М. Х. АЙДАР
М. И. ХАБИБОВ

[illegible]

0232

1570070707

Тошкент 2014

02/5

УЎК: 94(575.1)

КБК: 84(5)7

И-36

Исроилов, Дилошод ва бошқ.

Равшан Эрматов – энг кучли ФИФА рефериси: очерк /
Дилошод Исроилов, Шоҳайдар Мирҳайбиров. – Т.: Янги аср
авлоди, 2014. – 252 бет.

ISBN 978-9943-27-044-2

Ўзбекистон футболини жаҳонга танитиш борасида Равшан Эрматовнинг бутунги кундаги меҳнати эътирофга сазовордир. У жаҳон чемпионатида иштирок этган биринчи ўзбек ҳаками сифатида тарихга кирди. Бундай нуфузли турнир учра-шуварининг масъулияти катта бўлиб, бу каби заворай юкни руҳан кучли, иродали инсонларгина кўтара олади. Равшан Эрматов ўзига билдирилган ишончни тўла оқади. У учрашувларни юқори савияда, беҳато ўтказиб, жаҳон аҳлининг ҳурматига сазовор бўлди.

У ҳақда тўқинданиб гапириш ҳар бир спорт журналисти учун ёқимли мавзу. Ушбу китобда ҳам айнан Равшан Эрматов ҳақида журналистлар сўз юритадилар. Қарамонимиз ҳақида баъзафса маълумотларга бой маъкур китоб кенг китобхоналар оммасига мўлжалланган.

УЎК: 94(575.1)

КБК: 84(5)7

ISBN 978-9943-27-044-2

© Д. Исроилов, Ш. Мирҳайбиров, «Равшан Эрматов – энг кучли ФИФА рефериси». «Янги аср авлоди», 2014 йил.

Ўзбекистон Республикаси
Президенти
ФАРМОНИ

**Ҳ. ИРМАТОВА “ЎЗБЕКИСТОН ИФТИХОРИ”
ФАҲРИЙ УНВОНИНИ БЕРИШ ТЎҒРИСИДА**

Ўзбек футболининг шuhrатини жаҳонга танитиш, жаҳон майдонига унинг нуфузини юксалтиришда ибрат ва намуна кўрсатгани, миллий футбол ҳакам-лари мақтабини ривожлантириш ишига кўшган му-носиб хиссаси учун Ўзбекистон футбол федерацияси-нинг жаҳон тоифалари ҳаками, ФИФА рефериси Рав-шан Саифиллинович Ирматова “Ўзбекистон ифтихо-ри” фахрий унвони берилсин.

**Ўзбекистон Республикаси Президентини
И. КАРИМОВ**

**Тошкент шаҳри,
2010 йил 20 июль**

ШУНДАЙ ҲАҚАМЛАРИМИЗ БИЛАН ФАҲРАНАМИЗ

Муқаддима ўрнида

Мустақилликнинг дастлабки йилариданоқ давлатимиз раҳбари ва Республикаимиз ҳукумати томонидан, мамлакатимиз шарнини дунёга танитадиган футболни ривожлантириш ва етуқ футболчиларни тарбиялашга катта эътибор қаратиб келинмоқда. Айниқса, ёшларимиз ўртасида футболни ривожлантириш йўлидаги саъй-ҳаракатлар замирида мамлакатимиз терма жамоаларининг Олимпиада, Осиё ва жаҳон чемпионатларида қатнашишига эришишдек хайрли ниятлар ётибди, ҳозирда унинг рўёбини кўрмоқдамиз. Шу мақсадларни эътиборга олиб, бу борада давлат ва ҳукумат даражасида олиб борилаётган ишларни таҳлила қилиш, эътибор қаратиш лозим бўлган жиҳатларини ажратиб кўрсатиш, зарур бўлган ҳолатларда ҳукуқий базани такомиллаштириш ишлари кун тартибидagi асосий масала ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 19 январдаги “2011 – 2013 йилларда Республикада футболнинг моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш ва уни ривожлантиришга доир қўшимча чоралар тadbирлар туғрисида”ги Қарори мазмун-моҳияти жиҳатидан юртимиз шарафини халқаро майдонларда муносиб ҳимоя қилиб келаётган футбол жамоалари ва футболчиларимиз учун муносиб шарт-шароитлар яратиб беришга қаратилган. Ушбу қарор асосида аниқ мақсадга йўналтирилган амалий чора-тадбирларни амалга ошириш борасида вазифалар белгилиб, унинг ижроси юзасидан футбол клублари ва жамоалари тарбияланувчилари орасидан ёш, иқтидорли футбол

чиларни танитаб олиш тартибини янада такомиллаштириш ҳамда уларнинг спорт маҳоратини ошириш бўйича катор ишлар амалга оширилмоқда.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон футбол федерацияси томонидан иxtисослаштирилган мактаб-интернатлар ва профессионал футбол клублари ҳузуридаги спорт мактабларида иш самарадорлиги устидан тизимли мониторинг йўлга қўйилган ҳамда уларнинг негизида ўқитувчилар ва ёшлар жамоаларига номзодлар, шунингдек, профессионал клублар ва терма жамоалар учун кексра тайёрлаш бўйича ишлар олиб боришмоқда.

Ўзбекистон футболнинг бутуни ва ҳатто келажати қачонда суъ борганда, ФИФА рефериси Равшан Эрматов номига тўхтамай илож йўқ.

Ўзбекистон футболни жаҳонга танитиш борасида унинг бутуни қунидаги меҳнати эътирофга сазовордир. У жаҳон чемпионатида иштирок этган биринчи ўзбек қақами сифатида тарихга кирди ва ушбу нуфузли турнир беллашуларини аъло даражада бошқарди.

Равшан бир неча марта турли тановаларда энг яхши қақам номини кўлга киритиб, Ўзбекистон қақамлар корпусининг нуфузини, шу билан бирга, юртимиз номини дунёга машхур қилди.

Ўзбекистон футбол федерацияси ўзбек футболда Эрматовдек инсонлар борлиги билан фахрланади.

Шу жиҳатдан олганда Равшан Эрматов ҳақидаги китобни ёзишга киришган таниқли спорт журналистлари Дилшод Исроилов ва Шохайдар Мирзабобов хайрдан ишга кўла уришибди.

Албатта, “Ўзбекистон ифтихори” фахрий унвони соҳиби машхур ўзбек футбол қақами, ФИФА рефериси Равшан Эрматовнинг ҳаёт йўли ва фаолияти, ушбу соҳага қай тариқа кириб келиши футболчиларни, қақамларни, умуман, барча футбол ишқибозларини қизиқтириши турган гап.

Бундан ташқари китобдан Ўзбекистон футболнинг бой тарихига бағишланган лавҳалар, жаҳон футбол

ва жаҳон чемпионатлари тарихи, Ўзбекистон миаллий терма жамоасининг жаҳон чемпионати саралаш уч-рашувларидаги иштироки, дунёдаги машҳур ҳакам-лар ҳақидаги маълумотлар ҳам ўрин олган.

Дарвоқе, китоб нашрга тайёрланаётган пайтда Ўзбе-кистон футбол федерациясига хушхабар келди. ФИФА рефериси Равшан Эрматов доимий ёрдмчилари би-лан Бразилиядаги жаҳон чемпионатини бошқарувчи ҳакамлар рўйхатига киритилди. Бу ўзбек футболчи, ҳакамлик мактабининг яна бир бор эътироф этили-шидир. Таниқли ҳакам Равшан Эрматовга ҳам, ушбу китоб муаллифларига ҳам ўзларининг эзгу ва хайрли ишларини давом эттиришларида уакан муваффақи-ятлар тилайман.

Мираббор УСМОНОВ,
Ўзбекистон футбол федерацияси президенти

1 БЎЛИМ РАВШАН ЭРМАТОВ ЮЛДУЗИ ЖАҲОН УЗРА ПОРАЛГАН КҮН

Спортнинг "ўқисси футболга ҳисобланса, миал-оналар ўйини бўлмиш футболнинг энг юқори "ўқисси", "Энергетик", бу шубҳасиз, жаҳон чемпио-натларидир.

Дунёда бирор бир ўйинчи ёки ҳакам йўқки, жа-ҳон чемпионатларида ҳатто битта ўйинда бўлса ҳам майдонга тушишни оруз қилмаган бўлса. Зеро, жа-ҳон чемпионатларининг ҳар бир ўйини, бу тарих са-ҳифаларига олтин ҳарфлар билан битиб қўйилган биттатор аҳзамадидир. Дунёда бошқа ҳеч бир мусо-бақа йўқки, унинг давомиди бутун курурай замин ташиқи дунёдан дсврай буткуа узйлиб қолса. фақат катталар ўртасидаги футбол бўйича жаҳон чемпио-натларини мана шундай юқори даражада тавсиф-лаш мумкин.

Нижоят, мустақил юртимиз миаллонаб футбол мух-ансаларининг эзгу орузлари ушлаиб, жаҳон майдона-рини аста-секин, бирок собитқадамлик билан забт этиб келадиган ёш, шу билан бирга, ниҳоятда тажри-бали ҳакамимиз Равшан Эрматов Африка қитъасида нах бор ўтказиланган жаҳон чемпионатида ҳакам-ани қиланш хуқуқини қўлга киритди.

2010 йилнинг 5 февралда Швейцариянинг Цюрих шаҳрида жаҳон чемпионатида ҳакамлик қиланган 30 нафар сулдининг номадари эълон қиланган кун ўзбек футбол тарихига саҳифаларига олтин ҳарфлар билан ёзиб қўйилди. Шу кунни курурай заминнинг энг кучли ҳакамлари катори юртдошимиз Равшан Эрма-товнинг ҳам номи чемпионат ҳакамлари рўйхатидан ўрин олди ва бу ажойиб воқеа барча футбол мухлис-лари дилларини қувончга тўлдирди.

Албатта, буни лотереянинг омади ютуғи сифатида тавсифлаб бўлмайди, чунки танаов осонликча кечмайди. Бунинг учун бир неча йиллар давомида Равшан Эрматов ўз устида тинмай ишлади, маҳоратини муттасил ошириб борди, бarcha нуфузли мусобақаларда ўзининг энг яхши ҳислатларини кўрсата олди. Чунончи, 2003 йили 25 ёшида Равшан ФИФА ҳакамлари қаторига киритилиб, унга дарҳол 17 ёшгача бўлган ўсмирлар ўртасида жаҳон чемпионати ўйинларига ҳакамлик қилишни ишониб топширишди. 2007 йилда эса энди Канадада ўтказилган 20 ёшгача бўлган ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионатида йўланма олди. 2008 йилда Равшан яна бир юқори босқичга кўтарилди. Японияда ташкила этилган клублар ўртасидаги жаҳон чемпионатининг Англиянинг "Манчестер Юнайтед" ҳамда Эквадорнинг "АДУ" жамоалари ўртасидаги финал баҳсини бошқарди. 2009 йилда эса яна 17 ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионати ўйинларида бош ҳакам сифатида иштирок этди. Бир сўз билан айтганда, ватандошимиз Жанубий Африка Республикасидаги жаҳон чемпионати олдидан олтига йирик халқаро турнирда ўз маҳоратини кўрсатди.

Бутун ўзбекистонлик мухлислар жаҳон чемпионатининг бошланишию, Равшан Эрматов бригадаси бошқарилган ўйинларни озиқиб кутарди. Масаланинг яна бошқа томони ҳам бор эдики, Равшан чемпионатдаги МЛХ давлатлари орасидан ягона вакил, бунинг устига турнирнинг энг ёш судьяси (32 ёш) эди. Бу унинг кедажанининг ҳали олдидан эканлигидан даволат беради.

Нихоят, ер юзидаги милялардаб мухлислар озиқиб кутган кун етиб келди. 2010 йилнинг 11 июни. Йоханнесбургдаги "Соккер-сити" стадиони. Стадионни лик тўлдирган 84.490 нафар ишқибозлару бутун дунёдаги уч миляларда яқин мухлислар жаҳон чемпионатининг очилиши тантаналарини мириқиб томоша қилишди. Албатта, бундай йирик мусобақаларнинг

очилиши маросимига узок вақт тайёрларлик кўрилиб, ўзинга жос бетакорор тарзда ўтишига ҳаракат қилишадди. Бу га ҳам шундай бўлди.

Африка халқларининг миляий урф-одатларидо маданиятини ўз ичига олган концерт дастуридан сўнг дастлабки ўйинда тўп сурайдиган ЖАР ва Мексика жамоалари миллионла саф тортишди. ФИФА президенти Бен Ваттер ва Жанубий Африка Республикаси давлат раёфери Зумалинг табрик сўзаридан сўнг майдонда қамортимиз Равшан Эрматов бошчилигидаги қамалар училишни кўрган ҳар бир миляддошимиз, ҳар бир ўзбекистон фуқароси қабдида фахр-ифтихор тўнгуларин жўш уртан бўлса, ажаб эмас. Зеро, жаҳон чемпионатларининг очилиши ва финал ўйинларига одатда энг тажрибали, ном қозонган ҳакамлар белгиладиле. Нотанси, ушбу ўйинлар бутун дунёдаги барча ишқибозларнинг ўтсир нитоҳи остида бўлиб, ҳакамларнинг қам касб маҳоратини кўрсатиш, ҳам олий футбол раҳбарлиги барча талабаларини бажариш нуқтаи назаридан ўзинга жос кўргазмали чиқиши ҳисобланади. Иккинчилди, натири ҳеч маҳал жаҳон чемпионатларининг оғилани учрашулини шундай ёш ва ФИФА рейтингти бўлишга жадвалининг нисбатан куйи қисмида жойлашган ҳакамга ишониб топширмагандиалар.

Кининга омад кулиб боқиши мумкин, бирок бошлган кўнган бахт кулини учуриб юбормасдан берилган нисбатидан унумли фойдаланиш ҳар кимнинг ҳам қўлидан келадирмайди. ФИФАнинг ишончини қозониб, жаҳон чемпионатининг очилиш ўйинида мамлакатимиз довуруғини бутун дунёга таратган Равшан Эрматов учрашувни қатъий ва одилона тарзда бошқариб, ҳатто бирорта енгил халога ҳам йўл қўймаган қамда ўзинга билдирилган юксак ишончини тўлалигича оқилди.

Бу бежиз эмасди. Нега деганда, Равшан ўзинга бутун жаҳоннинг нитоҳи қадалганини, ортда эса она-Патани – ўзбекистон турганини юрак-юракдан ҳис

этди ва чуқур масъулият билан бутун маҳорати, қаноатини ишга солди.

Шу тариқа гуруҳ босқичидаги иккинчи турдан ўрин олган мураккаб ўйинардан бири – Англия ва Жазоир баҳси ҳам Равшан Эрматов бригадасига топширилади. Ўйитларимиз ушбу ўйинни ҳам қойилма-қом тарзда бошқардилар. 1/8 финал ўйинаридан сўнг ФИФА қўлол хатолари йўл қўйган бир нечта тажрибали ҳакамни ўйига жўнатиб юборди, бироқ Равшан Эрматов бригадасига чорак ва ярим финал ўйиналарини бошқариш ҳуқуқи берилди. Аргентина ва Германия терма жамоалари ўртасидаги учрашувни мураккаблиги ва эҳтирослар жўшқинлиги жиҳатидан финал баҳсига тенгаштиридилар. Мана шундай қийин ўйинда ҳам Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамлар маҳоратлари аъло даражада эканлигини яна бир қара исботлаган ҳолда охир-оқибатда ФИФАнинг олтин нишонларига лойиқ деб топилдилар.

Шу тариқа жаҳон чемпионатининг очилиш ўйинида жаҳон узра поралаган Равшан Эрматов юлдузи бутун турнир давомида худди қимматбаҳо оамос каби ўзининг ёрқин қирралари, бетакрор жилавалари билан мутахассису мухлислар дилларига ёруғлик бахш этди.

ОЙДИН ОРЗУЛАР ҚАНОТИДА

Сайфиддин ака футбол мураббийси бўлиб, кўпинча Республика биринчиликларида ва собиқ Иттифок чемпионатининг иккинчи лигаси ўйинларида ҳакамлик ҳам қиларди. Сайфиддин Эрматовнинг мураббий сифатида ўзбек футболига Сервер Жепаров, Шухрат Мирходдоршоев, Ёрослава Крушевский, Маъмур Икромов, Илнур Хазитгаев сингари моҳир ўйинчиларни етказиб бергани ҳеч кимга сир эмас. Қўйида Сайфиддин Эрматовнинг энг юксак орзуси ҳақида сўз юретиладди.

Тошкентнинг қадимий “Абзақ” маҳалласида истиқомат қилаётган Сайфиддин Эрматовлар оиласида 1977 йилнинг 9 августиди орзиқиб кутилган фарзанди ўғил туғилди. Бу оиланинг иккинчи фарзанди эди. Туғилган чақалоққа яхши ният билан Равшан деб ном қўйилар. Ёулниг аугавий маъноси — нур, янги нур, оқиллик дегани. Зеро, бу фарзанд отанинг ойдин орзуси эди.

Сайфиддин ака доимо оиласида ўғил туғилса-ю, унинг кекиб, машкур “Пахтакор” жамоасида тўп суради, деб ишга қиларди. Шу боис Равшан эндигина атак-чорак қилаётган пайтдаёқ унга копток олиб берди. Бола оилани уй ичиди, кейинчалик ҳовлида копток тепарди. Ушбу пайтлар уларнинг шундоққина уйлари рўппасида машкур ўқувчилар саройи бўлиб, унинг ажойиб футбол майлони ҳам бор эди. Бу майдонда машқ қилди маҳоратини оширган қатор ёшлар кейинчалик моҳир футболчи бўлиб етишганидан кўпчиликнинг кибари бор.

Равшан ҳам ўз тенгқуралари бўлиш болакайлар билан шу ерда футбол ўйнарди. Дарвоқе, ўз болалигининг кекиб, канимлик машкур хоккейчи Бобби Хам бундай деган эди: “Бўладиган бола бошидан маълум бўлади. Мен тўрт йилга тўлганида отам бўйимга мос кюш-ка олиб берганди. Ушандаёқ хоккей ўйнай бошлаганман”.

Абзақдаги 115-мактабда ўқиб юрган кезларида эса ушунга кекиб, бир оз дам олган Равшан уй вазифарларини бошқариб бўлиб, яна стадионга ошиқарди. Мактабдаги муваммаси флора Рамазонова уни жисмоний тарбия ва спортга қизиқтира олганди. Ёунга отаси ҳам, онаси ҳам қаршилик қилишмасди. Аксинча, уни Сайфиддин ака ўзи мураббийлик қилаётган “Пахтакор” клубининг болалар гуруҳига олиб келди. Ҳақиқий футбол ўйинининг нозик сирларини отаси Сайфиддин Эрматов, Рауф Инишев ва яна бир мураббий Темур Амиржасовдан ўрганди. 14 ёшда ҳозирги Республика

Олимпия захиралари коллежиди таълим ола бошлади. Равшаннинг бу ердаги устози Виталий Петрович Лукьянов эса унга доим бир гапни айтарди: "Равшан, сендан ҳужумчи ёки ҳимоячи эмас, балки ажойиб ярим ҳимоячи чиқиши мумкин. Сен шунга ҳаракат қил". Шундай қилиб у ўз жамоасида ярим ҳимоячи сифатида ўйнай бошлади.

Кейинчалик таниқли футболчи бўлиб етишган Рашид Ғофуров, Андрей Ақопянц, Соли Қурбонов, Евгений Сафонов Равшаннинг коллеждаги синфдошлари эди.

БОЛАЛИҚДА БЕРИЛГАН КЎНГИ

Отаси Сайфиддин Эрматов ҳикояси

Равшан ўғлим асарида келгек билан бирга туғилган. Бу асао муболағга эмас. Негаки, юртининг ўрғанаётган чоғидаёқ унга резина келгек олиб берганим. Ўшандаёқ келгекни завқ билан тепади. Боғида ҳам келгек унинг қамроғи эди.

Кейинчалик Лабақдаги 115-мактабда ўқитгандам синфдошлари билан бўш қолди, дегунча футбол ўйнардди. Мактабдан келиб, овқатланиб олганидан сўнг, уй вазифаларини бажарарди-да, яна ёнимиздаги ўқувчилар саройининг футбол майдонига ошиқарди.

Ўзим аслида футболнинг "қозонида" қайнаб юртаним учун унинг бу қизиқишига қаршилик қилмадим. Аксинча, унинг истеъдодли футболчи бўлишига ишонч ҳосил қилдим. Мен ўша пайтда "Пахтакор" жамоасининг боалар гуруҳида мураббий эдим. Равшанни ҳам ўз гуруҳимизга олдим.

Ўн тўрт ёшида эса ҳозирги Олимпия захиралари коллежига ўқишга бердим. Жамоада эса ярим ҳимоячи эди. Кейинчалик, мамлакат чемпионати биринчи лигасидаги "Ғазакент", "Истиқлол", "Шайхонтоҳур" жамоаларида тўп сурди. Шу билан бирга Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтида ҳам тахсил

олди. Ўшундан жамоаларда доим етакчи футболчи саналарди. Оруалари эса бисёр эди. Мамлакатимизнинг етакчи жамоаси — "Пахтакор" ҳамда миаллий терма жамоамиз сафида ўйнаш Равшаннинг энг катта истакли эди.

Аввали бир тасодиф туфайли унинг ҳаёти бутунлай ўзгариб кетди. Учрашувлардан бирида у тўпигидан жароҳат олди. Бу жароҳатни узоқ вақт даволатдик. Янги интиқларга киришган эди ҳамки, яна жароҳат олди. Тиббийет қолдиқлари эса, энди футболдан кетмасан бўлмасан, дейишди. Нима ҳам қилардик, Равшан футболга, спорт оламига меҳр кўйиб бўлганди. Шу боис уни ўзининг ёлғизлиги қилиб олдим. Мен ўшанда 1982 йилда тувалгани боламизга футболдан сабоқ бераддим.

Куналарининг бирида шаҳар биринчилиги учун ёшлар ўрғанаётган мусобақада қизиқ ҳодиса юз берди. Ўйинга бағъатланган ҳамки келмай қолди. Мен Равшанга қарамангани тавқиф қилдим. 90 дақиқалик ўйиннинг кетма-кетлиги, рисоладагидек ўтиши ўғлимни янги феоанетга олиб кирди.

Шундан сўнг "Тошкент шаҳар футбол федерация"нинг янги ёшб, Равшан ҳакамлар сафига қабул қилинди. Ўз устида тинмай ишлаб бошлади. Маҳоратини оширди. Бу орада менинг маслаҳатим билан интаним курсларига қатнаб, қисқа муддатда инглиз тилида билимлик тапира бошлади. Дастлаб шаҳар биринчилиги ўйинларини бошқарган бўлса, кейинчалик биринчи лига учрашувларига ҳакамлик қилди. Устозларим Ғофур Ҳайдаров ва Ноил Дуффулминдан кўп нарсани ўрганди. 2001 йилда эса биринчи марта олий лиганинг "Зарафшон" (Навоий) — "Семурғ" (Ангрен) жамоалари учрашувида кўйилди.

Мен билган нарсадан хурсанд бўлдимки, Равшан ҳакамлик вазифасига астойдил меҳр кўйиб, меҳнатсеварлик билан кўп нарсани ўрганди. Энг муҳими, жисмоний тайёргарлигини оширди, ўйин қоидаларини миридан сиритгача билиб олди. Инглиз тилини яхши

Ўзлаштирилганиги унинг йўлини очди. Равшанни Осие футбол конфедерациясининг Малайзия пойтахти Куала-Лумпурдаги қароргоҳига чақирди. Кўпгина синовлардан сўнг ОФК кубоги баҳсларини олиб боришга таклиф этилди. Орадан бир оз вақт ўтиб, 25 ёшга тўлагач, ФИФА рефериси унвонини олди.

Шундан сўнг ўғлим Осие чемпионлар лигаси, ОФК кубоги, Осие чемпионати ва жаҳон биринчилиги сиралаш учрашувларини бош ҳакам сифатида бошқарди, маҳорати йилдан-йилга ошиб, олқишларга сазовор бўлди. Ўмирлар ўртасидаги, ёшлар ўртасидаги ва 20 ёшлар қатнашувчи жаҳон чемпионатларида реферилик қилди.

Ниҳоят, 2007 йил февралда Равшан уйга шодон кириб келди. “Э, тинчликми, ўғлим”, деб сўрагандим, “Ада, хурсанд бўлинг. Яхши хушхабар. Мен 2010 йилда Жанубий Африка Республикасида ўтказиладиган жаҳон чемпионати финал ўйналарини бошқаришга номзод бўлган 54 та ҳакам рўйхатига киритилбман”, — деди. Бу ҳақиқатан ҳам ажойиб хушхабар эди. Бошим кўкка етди. Табриклаш асносида унга дастлабки ўнгитимни бердим: “Раҳмат, болам, жуда хурсандман. Қилган меҳнатларимиз зое кетмабди. Номзодлар рўйхатига киритилганинг яхши бўлибди. Лекин ҳали синовлар кўп бўлади. Энди ЖАРга бориш учун яна астойдил тер тўкишингга тўғри келади. Жаҳон чемпионати ўйналарини бошқариш жуда масъулиятли. Шу боис бундан буён ФИФА синовларни қўчайтиради. Жаҳон чемпионати ўйналарини бошқарувчи ҳакамлар қатор синовлардан яхши ўтгач, ЖАРга йўл олиши мумкин”.

Шундан сўнг у яна бир қанча мусобақаларни кўнглидагидек бошқарди. 2008 ва 2009 йилларда Осие кўпгина асининг энг яхши ҳаками унвонига сазовор бўлди. Ниҳоят, 2010 йилнинг февралда наинки биз, балки ўзбекистондаги барча ҳакамлар орзу қилган воқеа содир бўлди. Равшан Эрматов чемпионат ўйналарини бошқарувчи ҳакамлар қатъий рўйхатига киритилди.

Биз ошсон билан лабаройи хурсанд бўлганимиздан кўнглимиздан севинч ёшлари тўкилди. Ахир ўғлимиз чемпионат энг яхши ўйинчилар иштирок этгандан мундана баҳаларини бошқарадию, биз қувонмаймизми? Айниқса, жаҳон чемпионати биринчи ўйинининг менинги ўғлим ва унинг шерикларига ишониб топширилганидан янада қувончли бўлди.

Мен унга дастлабки ЖАР — Мексика учрашувини кўнглимизга томоша қилдим. Лекин хотиржам эдим. Биз, Равшаннинг ҳар қандай мураккаб ўйинни ҳам ўйнашга ишонардим. У билан тез-тез боғланиб, ҳолатларни сўраб, келг келатганда маслаҳат ва дадда бериб турардим. Тўғри, шундай катта анжуманнинг очилиш ва ёпилиш ўйналари мураккаб ва ҳавжонли бўлади. Лекин ўз ишига профессионал ёндашадиган ҳакам кўп ферен йўқ. Стадионда ўн мингтами, юз мингтами, қанча томошабин бўлишдан қатъи назар, қандай жомалар ўйнаётганига қарамай ҳакам ўз вазифасини астойдил бажариши керак. Шу боис мен унга шундайдек қатъий билан ҳакамлик қилавер, дедим. Унинг телевизор экрани орқали кузатар эканман, кўнглимнинг 37-дақиқасида ҳавжонланиб кетдим. Равшан қандай қарор чиқараркин? Гоани инobatга келтирилди, ёки... Йўқ, хато қилмади. Саноқли лаҳзаларда наинг юзасидан Рафаэл билан бирга тўғри қарор чиқарди: Офсайд! Ўша дақиқаларда шундай ўғлим боғлиқдан турувланиб кетдим.

Айниқса, Равшан битта ўйиндагина ҳакамлик қилса керак, деб ўйлагандим. Лекин бундай қарасам, уни наингчи ўйинга ҳам тайинлашибди. Иккинчи учрашув олдидан ҳам хурсанд эдим, ҳам кўнглим тўқ эди. Негаки, ушбу ўйинга ҳам яхши тайёрларлик куришини билардим. Равшан кўлаб мен тенгилар қилмаган ишни бажарди. Осие чемпионатларини бошқарди. Жаҳон чемпионатида бешта ўйинда ҳакамлик қилди. Катто Германия билан Аргентина ўртасидаги чорак финал ўйинини ҳам бошқарди. Малаубиягга учраган

Марадонанинг ўзи ҳам унга тан берди. Армонарни ушлади. Менинг ўғлим тўрт карра Осие қитъасининг энг яхши хаками унвонини олди. Бу мен ва бутун олимпиз учун катта бахт. Бунинг бари юртимиз мустақиллиги, Президентимизнинг спортни, жумладан футболни ривожлантиришга қаратаётган доимий эътибори ва ғамхўралиги натижасидир.

МУСТАҚИЛЛИКНИНГ ИЛҲОМБАҲШИ ИМКОНИГЛАРИ

1991 йида Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришди. Бу ҳақимизнинг кўп асрлик орузи эди. Шу нарсга аёнки, тарихда мустақилликни қўлга киритган ҳар бир мамлакат ўз тараққиёт йўлини излаган, янги жамият барпо этиш борасида ўз айдозсини ишлаб чиққан.

Ўзбекистон ҳам давлат мустақиллигига эришганидан кейин мамлакатимиз ва ҳақимиз манфаатларига мос келадиган мустақил ижтимоий-иқтисодий йўлни танлаш имкониятига эга бўлди. Қўҳна диёримизнинг табиқий дунёдан бир асрдан ортиқ вақт мобайлида узилмас қопишидек ноҳуш ҳолатга барҳам берилди.

Истиқлол туфайли Ватанимизнинг ҳар бир фуқароси ўз истеъдодини намоён қилишга имкон туғилди. Бунда айниқса, маданият, санъат ва спорт соҳаларида эришилган ютуқлар диққатга сазовордир. Дастлабки йиллардан оқ юртимизда спортни ривожлантиришга эътибор қўйайтирилди. Зеро, спорт мамлакатни бутун дунёга танитишда муҳим аҳамият касб этади. Давлатимиз томонидан яратиб берилган тегishли шарт-шароитлар туфайли спортчиларимиз эришган ютуқлар саноми ошиб борди. Масалан, мамлакатимиз аълоинистлари Ҳимолай тоғ тизмаларидаги энг баланд "Эверест" чўққисига чиқиб, Ўзбекистон довруғини яна бир марта дунёга танитишди. Боксчилардан

Абдул Гўлорини, Муҳаммадқодир Абдуллаев, ўтқирлик қиларди, Сергей Михайлов ва Рустам Саидов, ватанлар Абдул Курбонов, Артур Таймазов, дзюдоист Абдулла Гафуров, Армен Багдасаров, теннисчи Арсен Агаджанов ва бошқалар ўз ютуқлари билан юртининг оламнинг сазовор бўлишди.

Бундан ташқари мамлакатимизда футболни ривожлантиришга катта эътибор қаратилди. 1992 йили Ўзбекистон чемпионати олий лигаси мусобақаларида ўзбекистончилар, Мамлакатимиз терма жамоаси эса бу йилнинг қарамай кетма-кет галабаларга эришди. Невис, бу жамоа таркибида ҳар қандай футбол клуби орав қилса арзийдиган ўйинчилар бор эди. Жумладан, Миржало Қосимов, Фарҳод Матомов, Сергей Абедел, Абдусамид ва Рустам Дўмоновлар. Нурал Шайриш, Фезил Давлатов, Шуҳрат Мақсудов, Азамат Абдураимов, Абдуқаҳҳор Мазруфалиев ва бошқалар футболчилар минглаб ишқибозлар хурмати-га сазовор бўлишганди.

Собик мустақил тузум даврида спортчиларимиз бўлиб ютуқларга эришма олмади. Бизда истеъдодли, яхши спортчилар кўп бўлардию, лекин уларнинг терма жамоаларга жаб этилиши амри-маҳол эди. Камдан кам спортчиларимиз бундай шарафга муяссар бўларди. Масалан, машҳур боксчимиз Руфат Рискиев яхши кўйида билан терма жамоа таркибига олинган. 1974 йида Куба пойтахти Гаванада бўлиб ўтган жаҳон чемпионатида кўксига олтин медал тақдирини қўлиб эса, Монреал олимпиадасида кўксига медалга сазовор бўлди. Футболчилар эса тоҳ қўқонган учрашуларига, тоҳ унчалик аҳамиятга эга бўлмаган ўйинларга жаб этиларди. Дарвозабон Юрий Шевченконинг, ярим ҳимоячи ва ҳужумчилар Бирон Абдураимов, Геннадий Красницкий, Владимир Шевцов, Михаил Ан, Миржало Қосимов шулар жумласидан.

Мустақиллик йилларида эса бошқа соҳалар қатори спорт ҳам катта тараққиёт йўлига чиқиб олди. Юрти-

мизда оммавий ва профессионал спортнинг ўзига хос самарали тизими шаклланганиги, ёшларимиз ораси-
дан юзаб қўйиш ва жаҳон чемпионлари, Олимпиада
мусобақалари ролиблари етишиб чиқаётганиги, спорт
ҳаётимизнинг ажралмас қисмига айланиб бораётгани
лиги ҳам шундан даволат бериб турибди.

Ёш авлод орасида соғом турмуш тарзини қарор
топтириш устувор вазифалардан бири сифатида бола-
тиаб қўйилганида ҳам катта маъно-мазмун мука-
сам. Чунки фарзанд тарбиясида жисмоний тарбия ва
спортнинг аҳамияти беқиёсдир. Туғри, спорт билан
шугулланаётганларнинг ҳаммаси ҳам чемпион бўла-
вермайди. Лекин келажак авлод соғомлиги даволати
миз учун муҳимдир. Ана шу жиҳатлар эътиборга оли-
ниб, Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш
жамғармаси ташкил этилди. Ушбу жамғарма томонин-
дан қисқа вақт ичида, аниқроғи 2003 – 2011 йиллар
давомида мамлакатимизнинг турли тўшларидида 1113
та спорт мажмуаси барпо этилган бўлиб, шунинг
қарийб 84 фойзи қишлоқ жойларида қурилди. Қола-
верса, зарур бўлган 120 турдаги спорт жиҳозлари ва
инвентарларнинг 114 турини ҳаққаро стандартларини
мос равишда мамлакатимиз корхоналарида ишлаб
чиқариш йўлга қўйилди.

Нафақат марказда ёки йирик шаҳарларда, балки
энди чекка туману қишлоқларимизда ҳам қўллаб за-
монавий ва муҳташам стадионлар, спорт мажмуала-
ри қад қўтариб, уларда юз минглаб йигит-қизларни
миз шугулланмоқда.

Оммавийликдан маҳорат сари, деганларидек, ана
шундай сазй-ҳаракатлар туфайли мамлакатимизда
моҳир спортчилар қўллаиб бормоқда. Эндиякда дуни-
нинг ҳар қандай мамлакатидиги мусобақада ўзбекис-
тонлик спортчи ролиб чиқиб, ҳурмат шоҳуспасининг
юқори поғонасидан жой олиб, юртимизнинг дават
мадҳияси садолари остида байроғимизнинг баланди
қўтарилшига эришса, ҳеч ким ҳайрон қомайди. Не-

гиз, юртимизнинг мард ўғлонлари, лобар қизлари
бизнинг бу тул дунёта танитиб бўлишди.

Шу ўринда юртимиз спортчиларининг бундай юк-
ла кўрсаткичларини эбб этиётгани, жаҳон спортда ўзи-
нинг юқори ўрнига эга бўлиб бораётгани асло тасо-
тлар эмаслигини, аксинча, унинг тўла қонуний асоси,
қонун ҳокимийлиги негизи муштаҳкам эканлигини ало-
қали талқинлаб ўтиш лозим. Миллионалар ўйини ҳисоб-
лаётган футболни ривожлантиришга ҳам алоҳида
эътибор берилган. Ўзбек футболнинг нуфузини оши-
риш, унинг маққаро майдондаги обрў-эътиборини
кўтариш, профессионал футбол клубларини шаклан-
тириш, футболчиларини юқори натижаларга эришиш
учун раёбатлантириш шулар жумласидандир. Ҳозир-
га пайтда клублар ва терма жамоаларнинг моддий-
қонун ва маоний базасини муштаҳкамлаш, стади-
онларни маққаро андозларга мослаштириш бораси-
даги ишлар негиз давом этмоқда. Жаҳон ва Осиё чем-
пионатларида Ўзбекистон шарфини муносиб ҳимоя
қилган кўлар қўллаб юксак малакали чарм тул ус-
куларни, мураббий ва ҳаққаларни тайёрлаш бўйича
мажбурий кент қўллами ишлар ўз самарасини бер-
илган. Шу борда Президентимизнинг футболни ри-
вожлантириш бўйича қабул қилган қатор фармон ва
қарарлари, даватимиз томонидан қўрсатилган
қонун эътибор ва тамаҳқуралик ҳал қилувчи аҳамият
қад этиётганини барча ҳис қилиб турибди.

Ҳиндларини, ана шундай сазй-ҳаракатларнинг са-
вардан Уларок, Ўзбекистон футболни нисбатан қисқа
муҳлат ичида юксалишининг ойдин йўлга чиқиб олди.
Ўзбекистон Республикаси футбол федерацияси 1994
йилидан муваффиқ дават вақили сифатида ФИФАга
аъзо бўлди.

Унда йилан эса Япониянинг Хиросима шаҳри қитъа-
ларнинг энг муҳим спорт фестивалларидан бири – XII
йили ўйинлари қатнашчиларини ўз бағрига олди. Ўзбе-
кистон дўстлаштиш жаннатмакон юртимиз вақила-

ри бундай нуфузли мусобақада ик бор иштирок этишди. Бошқа спорт турлари каби футбол бўйича ўтказилган учрашувлар ҳам фойтда қизиқарли бўлди. Бош мураббий Рустам Акрамов ва катта мураббий Биродар Абдураимов раҳбарлигидаги терма жамоамиз ҳақиқий маънода жасорат кўрсатди. Барча рақиблар марҳубият аламини тотди. Ёлтига ўйинда етти габаба. Ўзбекистонлик футболчилар финалда Хитой терма жамоасини 4:2 ҳисобида мағлубиятга учратди. Ўзбекистон XII Осиё ўйналари чемпиони! Олтин медаллар билан тақдирланган ўлоқларимиз шарафли марказий стадион узра давлатимиз мадҳияси янгради, байроғимиз баанд кўтарилди.

Равшан Эрматовнинг дастлабки интервьюси

– Биз XII Осиё ўйналарини бутун оиламиз билан ойнаи жаҳон орқали кузатиб борандик, – дейди Равшан Эрматов. – Терма жамоамиз футболчиларига ҳавасим келди. Ўрухдаги тўртта ўйинда габаба қозонгач, чорак финалда Туркменистон жамоаси дарвозасига учта жавобсиз тўп киритилганидиган ҳалламамиз кувондик. Айниқса, ярим финал учрашувини кўриб ўтириб ҳавжонандлик. Негаки, рақибимиз ҳазилвакам команда эмас, китъамизнинг энг кучли жамоаларидан бири Жанубий Корея эди. Устига-устак бу элчи йигитларга машҳур мураббийлардан бири Анатолий Бышовец устозлик қиларди. 90 дақиқа давомида ҳавжонимизни боса олмадик. Чарчоқ нималигини билмайдиган, тезкор, жисмоний жиҳатдан яхши тайёртарлик кўрган корейлар Юрий Шейкин дарвозасини ва шиддатли ўтган ушбу учрашувда корейлар 27 та зарба беришган бўлса, бизникилар бор-йўли 4 марта рақиб дарвозасига хавфли ҳужумлар уюштиришди. Лекин омадми, бахтми, маҳоратми, биамадим,

ҳужумларнинг биринчи моҳир тўпсупар Азамат Абдураимови томонидан тўртта ўйинчини алдаб ўтиб, тўпни бутун заҳр билан дарвоза томон йўлади. Тўп эса ай-айини ойнаниб ёриб, дарвозабон рўпарасида ерга ташлаб, ўз йўлини ўзгартирди. Дарвозабон эса ҳеч нарса билан ойнаб қолди. Бу габабадан сўнг биз финалда икки марофатнинг қозонилишимизга ишондик. Тахминан шу ўқун чинди. Бу учрашувни Ўзбекистондаги ҳеч бир тўпсупарини ҳавжонсиз кўрмаган бўлса керак. Негаки, жамоамиз экин-эркин ўйнаб Хитой жамоасини иштирокига учратди.

Биз ҳам бутун оиламиз билан ушбу габабадан руҳланиб, шуни мен ҳам шу акаларимдек моҳир футболчилар биланга катъий аҳд қилдим. Ўзбекистон футболчилири Осиё ўйналаридаги дастлабки габабаси билан ойнагани мақсадга айлангирди. Ўша йили мен спорт академияни биттирдим. Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтига ўқийшга кирдим. Мамакат чемпионатининг биринчи лигасида катнашаётган “Каспий” бош мураббийи Низом Норможиев ўз жамоамизга таклиф эди. Ушбу жамоада ярим ҳимоячи роҳида ўйнадим. Бир нечта гол ҳам урдим. Кейин-кеин, янги 1996 йилдан “Истиклол” жамоасида тўп сурдим. “Найконтонхур” жамоасида ярим ҳимоячи вазифасини бажардим.

Биз футбол ўйнаган вақтларингизда ўта катнашган бўлиб, ҳакамлар билан ҳам баҳсашар эканми?

Ўқун. Ўйин пайтида бундай вазиятлар кўп бўлган. Ўқун биланга келганда босик, тезда қизишиб кетмайдиган тарбиячилар элман. Лекин, футбол футбол-да. Ўқун биланга бўлаганингиздан кейин рақиб ҳужумчисини ва ҳавфли йиқитиб ёки беҳосдан оёлга тепиб қўйиш, йиқитиб тўртинчи йиқитиш мумкин. Бундай пайтларда йиқитиб қолганлар ҳам нотўри қарор чиқариб қўярдилар. Ана шуни ҳакам билан баҳсашиб кетардим.

Айбегу, футбол ўйини авжига чиққан пайтлар бундай ноқолалар бўлиб туради. Дарвоқе, XX

асрининг буюк ҳимоятчиларидан бири, тўрт карра жаҳон чемпиони бўлган Италак терма жамоасининг аъзоси Жаҳонингто Факетти сав тўртинб кўйса йиқилди, ҳакамдан жарима тўли белгилашни, жаҳон ҳимоятчилиги нисбатан сариқ карточка кўрсатишини талаб қиладиган “нозик”ларга қараб букидай дейди: “Бу футбол. Эркалар уйини. Валмингтон ёки бадаёт эмас. Майдонга тушдингми, оғриққа ҳам чидаш керак”. Сиз бу ҳақда нима дейсиз?

— Қандай қиынб хакам бўлиб қолингиз? Оуна касб бўлгани учунми ёки шунчаки хавасми?

— Нима десам экан? Халқимизда бир кўнглимон ишининг яхши томони ҳам бўлади, деган нақа бор, “Шайхонтохур” жамоасида ўйнаб юрган пайтимда ўйинлардан бирида оёғимдан жароҳат олдим. Тиббиёт ходимлари яхшилаб текшириб, тўтиқ суяги дара кетибди, дейишди. Гипсгаб қўйишди. Бир ой давом да оёғим гипсда бўлди. Яна икки ой даволатганимдан сўнг жамоага қайтдим. Лекин кўрғинак экан, машин пайтида, яна оёғимга шикаст елди. Бу таа олти ой даволатишга тўғри келди. Врачлар бундан буён футбол ўйнаш мумкин эмаслигини айтишди. Агар футбол ўйнаб, жароҳат оласанг, бир умрга оқсоқланиб юрасан, дейишди. Нечора, жароҳат сабаб бутун меҳримни сарфлаганим футболдан кетишга мажбур бўлдим.

КАНАМАНИЦИЈА ГИ ДАСТААБКИ КАДАМААР

маркази туфайлан 19 ёшида футболни тарқатишни мақсад қилиб буларга Равшан ҳамроҳи яшнра май-яшнра марказида.

Тоғо туғналарида композитор Матвей Блантернинг "Тоғтоб марши" салонари остида ҳакамлар бритада-
ни қозонганидан майдон марказига бошлаб чиқилаётган
12 футболчини кўрар, қизғин баҳсларнинг тувоҳи
оқибатин. Ўзгача ўзи тўп тепган дамлар кўз олдидан
кетибди. Футбол майдонига туша олма-да, доим олий
даража жамоналари учрашувлари, ҳатто Тошкент шахар
партизанини унути бўладиган ўйинларни ҳам кузатар-
ди. Майдонда тўп сураётган йигитларга ҳавас билан
қарабди. Ўзбеки, у футболнинг сеҳрли оламига ала-
матин келиб бўлганди. Шу боис ундан меҳрини ўзла-
штириб бўлганди. Шу боис футбол майдонларида
янада дундан бўён ҳеч қачон футбол майдонларида
янада урдамаслигини, олий даража ёки терма жамоа у
янада тургани, ҳаваскорлар билан ҳам тўп тепа олма-
ганини унаиб эсимарди, тушқунликка тушарди.

Ушундайларга отаси Сайфилдин Эрмегов анча обур-
дасидан боламдар мураббийси эди. 1982 йида ту-
рпатини ўзгарадига мураббийлик қиларди. У ўғлидаги
бунақай тушунувлик ҳолатини бартараф этишта инти-
қилиш кунларининг бириде Равшанга шундай деди:

Твери, сен футболга, спорт оламига беқийс меҳр қўйганидан, лекин футбол ўйнамасанг ҳам ҳаминша спортчилар сифидасан. Ахир, Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтида тахсил олаётсан. Спортчилар билан ҳаминша биртасан. Бу соҳадан узоқлашганинг нўр. Ўзинг пайтларингда мента мураббийи сифатида қўлим бериб турсанг ёмон бўмасди. Ҳам тажрибани олишди, ҳам малаканг кўтарилди.

Шундан сўнг Равшан отасига ёрдам бериб юрди. Ўнча астойибга киришди. Ёш футболчиларнинг маҳорати оша ботмади. Бундан йигитнинг руҳи кўтарилди. Кўналар оёйишта ўтаверарди.

Баязан шундай ҳодисалар бўладики, бир тасодиф билан инсоннинг ҳаёти буткул ўзгариб кетади. Секундаста амалга ошиши керак бўлган жараён тезлашиб қолади. Иттифоқо, Равшаннинг ҳаётида ҳам шундай воқеа содир бўлди. Шаҳар биринчилиги учун мусобақада қизғин давом этарди. Равшан ҳақиқатчи ўйинлардан бирини томоша қилиш учун стадионга борди. Негадир узоқ кутилса-да ўйин бошланмасди. То мошабиналар ҳафа, ҳамма буёғи нима бўларкин, дефҳайрон бўлиб ўтирдилди. Маълум бўлишича, ўйинга белгиланган ҳакам келмай қолганди. Сайфиддин Эрмагов эса “Қани, Равшан, ўғлим, ўзинг ҳакамлик қилмоқор”, деди.

Шундан сўнг Равшан илк бор бош ҳакам сифатида майдонга тушди. Унинг ҳакамлигини фақат хушгадан билса бўларди, на махсус кийим, на сариқ қизил карточкаси бор эди. Бироқ, 90 дақиқалик ўйин осойишта, ўйинчилар-у томошабиналарнинг норозилигисини ўтди. Мутасаддилар эса нини ҳакамга раҳмат айтишди.

– Учрашув яхши ўтганидир ўзим ҳам хурсанд бўлдим, – дея эслайди Равшан Эрмагов. – Аввалдан ўйин жараёнига киришса олмайд турдим. Кейинчалик эса қизиқиб кетдим. Адolatли қарорлар чиқара бошладим. Бунинг сабаби маълум. Дадам ҳакамлик қилган учрашувларни кўп кузатганман, футбол қонидан оз-оз бохабар эдим ва ўша кузатувларим кўлакеди. Айрим ҳаголарга йўл қўйгандирман-у, лекин бундан ҳеч ким норози бўлмади. Ушндан сўнг дадам менга бундай дедилар: «Ўғлим, бундан буён ҳакамлик қилсанг бўлар экан, бунинг учун сенга қобилият наиктидор борлигини сездим. Бунинг устига ҳакамликда ҳеч қандай тўқнашулар бўлмайди. Жароҳатга учраган оёғингга ҳам зиён етмайди. Баки шу соҳада оёр-эътибор топарсан».

Шундан сўнг дадамнинг ва бир нечта мутасаддиларнинг тавсиясига биноан Тошкент шаҳар футбол федерациясига ариза ёздим. Тегинли нормативлар

ни ўзиниладим. Мени ҳакамликка қабул қилишди. Дастлаб шаҳар биринчилиги учрашувлари, ҳар якшанба кунини эса билар жамоалари ўйинларини бошқарди. Ўша йилда биринчи лига мусобақаларида қанот қилган нафисини бажардим. Шу билан бирга ўзининг назарий билимларини ошириб бордим. Ўйин қонунларини ёл олдим. 1999 йилги мавсумдан бошлаб оёғим англа бўлганчи ҳакам сифатида фаолият олиб бордим. Бундай қарасам, ишлар яхши кетяпти. Ўйинларнинг маҳоратим ошяпти. Энг ашаддий ишқилар ҳам, ўйинда бир-бирига рўбарў кеадиган рақиблар ҳам учрашулни адolatли олиб борганлигимни эътироф этишяпти.

Равшаннинг аялининг етакчи ҳакамларидан Ноил Афзалови қамла Робур Хайдаровлар менга устозлик қилишди. Кўп ўқидим, методик қўлланмаларни ўрадиладим. Футуристифок тоифадати ҳакам Сергей Мусатовдан ҳам кўп нарсалар ўргандим.

Бир кун дадам мени ёнарига чакириб: “Болам, кезикан мураббийман. Ишларинг яхши кетяпти. Қобилиятинг яхши. Сенга яна битта масlahатим бор. Шундан кезикан катта тенгкуларинг ривожланган мамлакатларини оиди ўқув даргоҳларида тахсил олиш-тириш, лекин, улар ўша юртнинг даваат тилини яхши билганлар. Агар сен ҳам махсус курсларда ўқиб интириш тилини ўргансанг ёмон бўлмасди” – дедилар ва дадасига нингиз тили курсида ўқилишнинг керак. Тил билан эса билган. Тил билсанг – олам кезасан. Бу сенга кезикан спортчилару ҳакамларга ҳам жуда зарур. Кезикан бўлса бутун оиламиз билан ана шундай курсларда биринчилиги мумкин. Кўриб турибсан, футболнинг ривожланиб борапти. Яқин келажакда тил ва маҳон мифсидаги хақаро мусобақаларда кезиканларимизга ҳам катта ишонч биладириб, уларни интириш тилини ўйинларни бошқаришга тақлиф этиш-

дари мумкин. Баъки сента ҳам шундай бахт насиб этти. Ахир хорижий тилларни билсанг ҳар қандай даврда расмий доираларда ва мусобақа пайтида футболчилар билан бемаъл мулоқот қила оласан", деган эди аар.

Дадамнинг бу гаплари икки кулоғимга кўроғини дей куйилди. Тез кунда уч ойлик инглиз тили курси рига қатнаш бошладим. Аввалига уч ойда ушбу тил бўйича дастлабки сабоқни олдим. Кейин-кейин дарс аар тобора мурраккаблашди. Ўз устимда тинмай иш аадим. Пировардига, инглиз тилида бемаъл гапларни олиш даражасига етдим. Анча вақт ўтиб, хамақаро мусобақаларга борганимда, кўпгаб футболчи-ю мутахассислар билан суҳбат жараёнида тажрибам ошиб, бемаъл мулоқот қилишни ўзлаштирдим. Бу эса ўз навбатида Осиё футбол конфедерацияси таъкил этилган мусобақаларда, Осиё чемпионатларида, чемпионлар лигаси ва кубок эгалари кубоги мусобақаларида кўла келди. Дадам ҳам шунни назарда тутиб мени инглиз тилини ўрганишга бежиз мажбур қилмаганликларини энди тушундим. Дарҳақиқат, дунёнинг турли бурчақларидан келган ва ҳар хил тилда сўзлашадиган ўзига хос инжиқ феълли "юлдуз"лар билан тил топинишларни босқичликка ундалшинг ўзи бўлмайдди. Бунини учун асосий муомала тили бўлиши инглиз тилини мукаммад билиш, ўша тилда ҳар хил давжада сўзлашувчи кишиларга ўз фикрларингни тўғри тушултириш ошпинг лозим бўлади. Ҳозиргача қанча-қанча халқлари мусобақада қатнашаётган бўлсам, барчасида тил билганим ёрдам беряпти.

ОЛИЙ ЛИГАГА ОЧИЛГАН ЙЎЛ

90-йилларнинг охириларигача ўзбек футболчилари битта хато ақида бор эди. Бу собиқ тузумдан қолган қонда бўлса керак. Ушбу қондага бинони 25 ёшта тўлмаган ҳакамларнинг олий ва бирин

чи лига бешақларини асосий ҳакам сифатида бошларини қумуқлари йўқ эди.

Бил шунинки, 2000 йилнинг кеч кузига, яъни футболчиларнинг кўчилишганидан сўнг юртимизнинг жапоний сарфдорларини бири – Қарши шаҳрида йирик мусобақалар ва ҳакамларнинг катта йиғин-семинарлар бўлиб ўтди. Йиғинга барча мутахассислар ва мусобақалар килиштирилди. Ўша кунлари Қашқадарё вилояти қонини кубоги учун ўйналар давом этирди. Қонини ўрашунини ўтказиш Равшан Эрматовга топширилган. Финалда "Машъа" ва "Насарф" жамоалари даво этилган. Майдонда асосий ҳакам Равшан Эрматов, ўзинини икки бошқаргани учун ҳаммадан юқорик килишган.

Ўша ўзинини тажрибали футбол мутахассисларидан бири Рустам Аҳрамов ҳам томоша қилиб, ёнида ўтиртан таъкил қонини Радик Сиразигдиновдан, "Бу йилги йил" деб сўрди. "Бу йилги Равшан Эрматов бўлади" деганини аниқ ўйинларида ҳакамлик қилди", – дегани жавобини олгач, "Шундан яхши ҳакам чиқибини. Ўша бемаъл биринчи, хатто олий лига ўйинларини топиниш бўлади", деди.

У аниқ ёш-ку. Элигига 23 ёшта тўлган. Биринчи ва олий лига ўйинларини фақат 25 ёшдан ошган килишлар бошқариши мумкин, деган қонда бор.

Не, келган чиққан қонда бу? Тушпа-тушқ бошқариш ку. Бу бемаъл қондани бекор қилиш керак, деган Рустам Аҳрамов. – Қобилиятти, иқтидори етган килиш, бекор қонини.

Шунан сўнг, Ўзбекистон футбол мутасаддилари бу қонини бекор қилишди. Шу боис Равшан 2001 йилги мусобақа биринчи лига ўйинларида ҳакамлик қила бошладди. Биринчи даврада 6 та ўйинни қойилмақом қонини /авра иқинида бўлиб ўтган семинарда Равшан Эрматовга иқини билдирилиб, олий лига ўйинларини ўрашун учун заҳира ҳаками бўлди. Ўша йили

Равшан Эрматов ик бор "Зарафшон" (Навоий) — "мур" (Ангрен) жамонари ўртасидаги ўйинни бошарди. Ёрдламчиар Рафиқ Содиков ва Комил Қилич бўли. Назоратчи ҳакам Шамил Жумаев ҳакамга баам баҳо берди. Шу тариқа Равшан Эрматов олингага йўл олди. Ўша йили унга ўйинни бошқарди.

Шу ўринда бир муҳим гапни айтиб ўтиш зарур. Президентимиз қарори билан Республикада тўнқил этилган ҳакамлар ва мураббийлар мактаби Милва Осие қитъасидаги самоқал масканилардан бирдир. Бундан 12 йил аввал 25 ёшта тўлмаганлар олингадаги мусобақаларда ҳакамлик қилмаган бўлаэндиликда 20–22 ёшли шундай иқтидорли, жисмонли жихатдан пухта тайёрланган одил ҳакамлар юқори даражадаги ўйинларни бемавол бошқармоқдалар.

ЯНГИ ИМКОНИЯТЛАР САРИ

Ҳозирги пайтда Осие футбол конфедерациясининг барча ҳакамлари, мутахассислари ҳар йили ОФКнинг Кува-Алмуддада қароргоҳида тўнқил туришди. Бу ерда ҳаққаро семинарлар ўтказилди. Бундан ун йиллар аввал, яъни олинан 2002 йилда ОФКнинг бундай семинарларини таъин тарзда ўтказиларди. Айтаянқ, Япония, Жанубий Корея, Шинмоний Корея, Малайзия бошқа давлатлар бир минтақада, Маркази Осие давлатлари яна бир минтақада эди. Яқин Шарқ мамлакатлари ҳам алоҳида минтақа ҳисобланарди. Бундан ун йил аввалги семинар Тошкентда ўтказилганли.

— Семинар катнашчилари — таниқли ҳакамлар мутахассислар одада ўша кунлари мамлакат пойтахтида ўтказилган ўйинларни кузатиб боришини билмас эдим, — дейди Равшан Эрматов. — Ҳаққаро семинар ўтказилган кунларнинг бирини менинг "Таш

кент" "Узбекистон" уюлушувини бош ҳакам сифатида катнашганимни бағтиаб куйилганли. Ўйин яхши катнаш "Назорат" фойдасига 2:0 ҳисобида якунланди. Ўйинни бош ҳакамлар кўмитаси раиси, генерал, катнаш Фаруҳ Боузо ва минтақа давлатларидан катнаш реферилар ҳамда ёрдламчи ҳакамлар диққат катнаш катнашган эди. Ўйиннинг эртасига Фаруҳ Боузо ва катнаш ва ёрдламчиларни "Ўзбекистон" меҳмон катнаш қоралди. Кўпчилик тўланган залда ушбу катнаш катнашган бошланди. Экранда у ёки бу вазият катнаш катнаш, ҳакамлар эса ўша вазиятга баҳо катнашди. Мен ҳам тикрор-такрор кўрсатилган вазиятларни мувоқама қилишда катнашдим. Ушбу катнаш катнашнинг фарруҳ Боузонинг ўзи 8 баам катнаш катнаш ушбу катнаш юқори баҳо эди. Кейин ушбу катнаш катнаш ушбу катнаш бу йилит неча ёшда, қачондан катнаш катнаш ушбу катнаш қилди, деб катнаш катнаш мен 25 ёшта ҳам тўлмагандим. Кейин катнаш катнаш ФИФА рефериси сифатида тасдиқ катнаш катнаш, мени ўстириб тарбиялаган ота-катам катнаш ушбу кувончли воқеа эди. Ахир ҳаққаро федерациялари ассоциацияси (ФИФА) катнаш катнаш гап эмас.

Катнаш катнаш, ўзбек ўлаонининг ФИФА рефериси катнаш катнаш мамлакатимиз учун катта воқеа катнаш катнаш футбол кўп йиллик тарихига эга катнаш катнаш футбол муносиб эди. Шунини ҳисобга катнаш катнаш, ҳар қанча қурулансак арзий-катнаш катнаш эди.

Катнаш катнаш ОФК фюалитида ҳам катта ўзгариш катнаш катнаш, — дейди Равшан Эрматов. — Бу ерда катнаш катнаш тайёрлаш, уларга йўл-йўриқлар катнаш катнаш бир қанча янгиликлар қилинди. Катнаш катнаш катнаш мени ҳам Малайзия пойтахтида катнашди. ФИФАга янги аъзо бўлган рефе-

рилар яна бир синовдан ўтдилар. Мен ҳам олтига тенг топишдим. Инглаз тили синовидан муваффақият билан ўтдим. Иккинчиси видеотест. Бунда ўйинда юз берган 20 та вазиятни инглаз тилида шарҳлаб бериш керак. Кейин жисмоний ва психологик тайёргарлик ва ўйин қоидаси бўйича тест топирилади. Вақт нисбатан бўлганлиги учун ҳар бир ҳакамга етти-саккиз дақиқа вақт берилади. 90 дақиқали ўйин давомида 40-50 ҳакам алмашиб туради. Шу вақт ичида нимага қарамай эканлигини кўрсатишнинг лозими. Семинар жараёнида ҳакамлар А, В, С гуруҳларида бўлинилади. Тоифадагилар терма жамоалар ўйинларини ва Осиё чемпионлари лигасини, В тоифадагилар, ОФК кубок баҳсларини, С тоифадагилар эса 16-19 ёшлар чемпионатини бошқарар эди. Тест синовларидан сўнг бир ой ўтгач, мен терма жамоалар ва Осиё чемпионлари лигаси ўйинларини бошқарадиган бўладим.

Хитойнинг Давын шаҳрига Осиё чемпионлари лигасининг гуруҳ баҳсларини бошқариш учун таклиф этишди. Хабарнингиз борки, ўша пайтда чорак финал баҳслари уйда ва меҳмонда ўтказилмас, 4 та жамоа бир шаҳарда йиғиларди. Ана шу турнирнинг биринчи ўйини Таиланднинг "Отосопа" клуби билан Жанубий Корейнинг "Сеонг нам" жамоаси ўртасида кечди. Учрашув тинч, осойишта ўтди. Бирорта картонни кўрсатишга тўғри келмади.

НАВАТДАГИ ҲАКАМЛИК ФАОЛИЯТИ

Иккинчи ўйин эса гуруҳдан чиқишни ҳал қилувчи баҳс эди. Шу ўйинни ҳам унга топиришларини кўриб маган эди. Корей клуби билан Хитой клуби ўртасидаги масъулиятли учрашувни ўтказди. Ёрддамчи ҳакамлар бошқа юртлардан – Махобуру Раҳмон (Бангладеш) ва Чен Цой (Хитой Тайпейи), назоратчи ҳакам Муҳаммад Назири (Малайзия) бўлса ҳам майдонда уйғунликка эришди. Бу ўйиндаги ҳакамлик учун Равшан му

раффақият билан раҳмат эшитди. Бу муваффақият унга яна синовлардан эшитгани очди. Ўша йилнинг август-сентябр ойларида пойтахти Хельсинкида 17 ёшли ўсмирлар ўртасида жаҳон чемпионатининг финал босқичи бўлиб ўтди. Ўйинда ҳам бошқарди. Бу ерда у чемпионатнинг нисбатан гуруҳ баҳсини ўтказди. Ушбу мусобақада жаҳоннинг Равшан наинки футбол майдонида, баъки жаҳон чемпионлари ҳам ўзбекиларга хос одоб-ахлоқ қоидаларини кўрсатди. Зеро, жаҳон чемпионати гариблар ўртасида бўлса ҳам, уни ёритиш ва томоша қилиш учун бутун дунё мамлакатларидан журналистлар, мухлислар, қолаверса оддий томошабинлар келишар экан. Ҳакам эса одамларнинг доимий кураш қилиб бўлади. Меҳмонхоналарда ҳамкасблари билан ўйинларнинг ширин муомаласи, ўзини тутиши орқали ҳам ўйинларнинг нақадар олижаноб ҳисаётларга эга эканлигини кўрсатди. Тоғо эшитиб қоламизки, чемпионатни энг машҳур спортчилари, футбол юлдузлари ҳам янги ҳакамлар йирик мусобақаларда иштирок этишга қараётганида меҳмонхоналарда жанжал қўтариларди. Ресторанларда ичкиликбозлик қилдилар. Ўйинларнинг раҳбарларида ичкиликбозлик қилдилар. Ўйинларнинг дарсон сезилди. Равшан эса ўзининг ододли қилишлари кўрсатишга кичикларга иззати билан қарашга ибрат бўлди. Кўпгина футбол ривожланган мамлакатлар вакиллари бўлиш ҳакамларга намуна бўлишга ибрат бўлди.

Ўйинлар, Равшан Эрматов ушбу жаҳон чемпионатида иштирок қилди. Жаҳоннинг Корейда июль ойида бўлиб ўтган турнирида ҳам ҳакамлик қилганди. "Тинчлик" ва "Ўзбекистон" клублари аъзававий ўртоқлик турнирида ҳам ҳакамлик қилди. "Диниқовен" ва "Германиянинг" "Мюнхен 1870" жамоаси ўртасидаги учрашувга реферилик қилди. Ўшундан маълумки, учрашув дўстлик турли-туманлигида ўтказилган бўлса-да, унинг аҳамияти юқори экан. Чунки бу икки мамлакат футбол жамоалари ўйинлари хоҳ жаҳон, хоҳ Европа чемпионат-

лари ёки клублар ўртасида бўласин, доим кескин курашлар остида ўтарди. Бу гап ҳам шундай бўлди. Икки жамоада ҳам таниқли, бунинг устига қизиққон футболчилар етарлига бор эди. Учрашув ҳаками бёзи пайтларда уларга оғзаки тушунтиришлар билан таъсир ўтказди. Карточка билан чўчигди, лекин ҳеч кимга кўрсатмади. Бир-бирларига нисбатан муросясиз жамоалар ҳам адолатли ҳакамдан рози бўлишди. Бу эса турнир муваффақиятини таъминлади.

Август ойида эса биз юқорида таъкидлаган ўсмирлар ўртасидаги жаҳон чемпионати бўлиб ўтди. Бу ерда Равшан иккита гуруҳ баҳсини бошқарди. Аввалига ўсмирлар ўртасида Европа чемпиони ҳисобланган Португалия билан Осиё чемпиони Яман жамоалари учрашувда бош ҳакам сифатида майдонга тушди. Равшан Эрматов ФИФА томонидан чиқарилган бир муҳим қарорни изчиллик билан амалга оширди. Бу янгилик куйидагича эди: ўша 2003 йилнинг бошларида ФИФА таркибида анчагина ўзгаришлар юз берди. Бу нуфузли таъкилотда кўлаб ташаббускор ёшлар пайдо бўлди. ФИФА қароргоҳида бўлиб ўтган семинарда қабул қилинган янги қоидалар эълон қилинди. Булардан энг муҳими — пенальти тепилаётган вазият. Кўпчилик футбол ишқибозларининг хабари бор, илгари пенальти тепилаётган пайтда айрим ўйинчилар жарима майдонига кириб олишар, мабодо дарвозабон тўпни қайтарса, қайта зарба беришар эди. Янги қоидага биноан пенальти тепилаётган пайтда бирорта ўйинчининг жарима майдонига бўлиши мумкин эмас. Агар шундай ҳол юз берса, киритилган тоа ҳисобланмайди. Равшан Эрматов Португалия – Яман ўйинида худди шундай вазиятда ФИФАнинг қарорига амаа қилди. Учрашув давомида португалияликлар ўз жарима майдонларида ўйин қоидасини бузишди, рефери ўн бир метрлик белгини кўрсатди. Яманлик футболчилардан бири пенальтини амалга оширди. Goal! Лекин Равшан тоани беқор қилди. Пенальти қайтадан тепилиши ке-

рди. Ўзгирол билилганларга жарима майдонига ҳеч қачон кириши мумкин эмаслиги тушунтирилади. Ўшана ўн бир метрлик белгига кўйилди. Хулғтак ча-ларини зарба берилди. Goal! Лекин бу сафар ҳам goal шибетта олинмади. Чунки яманликлар шопилиб жа-рини майдонига кириб олишганди, ҳамма ҳайрон. Муваффеқлар ҳам, томошабинлар ҳам бу ҳакам нима қилгани ўн, неча ҳаммани даққилатгити, деб ўйлаш-ди. Ниҳоят, пенальти учинчи марта тепилганидан сўнг goal аниқланди. Шуниси қизиқки, учинчи бор тўп те-линиб, goal бўлишики, биронта яманлик қимирламай турарди.

Ўйиннинг ўртасига меҳмонхонада ана шу ўйин юза-лидан ФИФА нақиллари ва ҳакамлар ҳайъати ишти-рофида йиғилиш ўтказиб, юқоридаги вазият муҳока-ма қилинди. Айримлар Равшанга: “Эй оғайни, нима қилдинг, ақир. Бир марта қайтарсанг ҳам бўларди-ку”, дейишди. Лекин кўпчилик ўзбек ҳакамининг йилин олтишди. Уни ФИФАнинг янги қоидасини изчи-лаи билан бажарганига қойил қолтишди. Кейинчалик унибу вазият олинган тасмалар ФИФАнинг барча се-минарларида, турнирларида намоён ш этила бошлан-ди. Ҳакамлар учун ўқув материалга айланди. Маса-дан, ФИФА томонидан ҳар йили олти-етти марта се-минар ўтказилса, унинг ҳар бирида худди шу вазият-лар намоён бўлади. Бу эса Равшан Эрматовнинг обрў-этиборини оширди.

2004 йида эса Равшан Эрматов Хитойда бўлиб ўтган Осиё чемпионатига тақлиф этилди. Бу ёш ҳакам учун янги таълимот эди. Негаки у аввал фақат ёшлар ўртасидаги йирик мусобақада қатнашганди-да. Бу чемпионатда унга Бирлашган Араб Амирликлари ва Жанубий Корея ўртасидаги ўйин ишониб топширил-ди. Ўша йили у Осиё чемпионалар лигаси ва ОФК кубо-ги баҳсларини ҳамда миаллий чемпионат ўйинларини бошқарди. 2005–2006 йилларда ҳам Осиёдаги турли мусобақаларда ва миаллий чемпионатимизда ҳакам-

лик қилди. Ҳар йили қиш пайтида Малайзияда ўтказиладиган семинарларда қатнашди. 2006 йилда эса йигирма ёшли йигитлар ўртасида Осиё чемпионати ўтказилди. Ушбу чемпионатнинг финал босқичида тўртта ўйинни қойилмақом қилиб бошқарди. Турнир давомида ФИФА назоратчилари ҳам иштирок этишди. Улар 2007 йили Канадада бўлиб ўтадиган йигирма ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионати ўйинларини бошқарувчи ҳакамларни танлашарди. Не бахтки, рўйхатга Равшан Эрматов исми-шарифи ҳам киритилди. У Канададаги финалтурнирида тўртта ўйинда бош ҳакамлик қилди. Ўша йили Жанубий Кореяда бўлиб ўтган 17 ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионатида ҳам тўртта ўйинни бошқарди.

ЖАҲОН ЧЕМПИОНАТИГА ДАСТАВБКИ ҚАДАМ

Шараф ва масъулият

2007 йил Равшан Эрматов ҳаётида муҳим воқеаларга бой бўлди, десак хато бўлмас. Негаки, у кўпгина мусобақаларни кўнгилдагидек ўтказиш оқинишларга сазовор бўлди.

Ўша йилнинг энг муҳим воқеаси февраль ойида юберди. У ФИФAnинг интернетдаги сайтида ажойиб қўтилмаган рўйхатни кўриб қолди. ФИФAnинг ҳакамлар кўмитаси йиғилишида 2010 йили Жанубий Африка Республикасида бўлиб ўтадиган XIX жаҳон чемпионатида фаолият кўрсатишга номзод бўлган ҳакамлар рўйхати эълон қилинган эди. Равшан буни кўриб қувониб кетди. Шодлигини яширолмай дадаси Сайфидин Эрматовга айтди. Сайфидин ака эса аввал уни табриклади. "Бу сендай ёш ҳакам учун шараф, бироқ катта масъулият ҳам юклайди. Энди ҳеч қандай ҳалота йўл кўйишга ҳақинг йўқ. Ҳар бир ўйинда, ФИФАда бўладиган ҳар бир семинар ёки йиғилишда масъулият билан ёндашиш зарур", деди.

Оғирининг бу ўйитлари келтурси ишлари учун Равшанга оқ фотиҳадек туюлди. Бу фарзанда нисбатан яшаси янги ва масъулиятни ҳис этишга даъват эди. Равшан ҳамини эҳтиш эдида сакдайди.

2007 йилда жаҳон чемпионати тайёрларлик босқичи бошланди. ФИФAnинг ҳакамларга нисбатан талаб юзла юзла. Ҳар бир семинарда ўнаб тест топширилди. Амбатта, жаҳон чемпионатидек нуфузли мулоқотларда ҳакамларнинг руҳий тайёрларлиги биринчи ўринда туради. Бинобарин, ўйинни томоша қилиш учун келган 60-70 минг мухлис, дунёнинг 204 мамлакатидан 4 миллиарддан ортиқ томошабин ажойиб футбол томошасини кўришга интилади. Улар ҳакамнинг қим ҳар бир қадамини кузатиб боришади. Устига устига мултиада ер кулрасининг барча энг қучли воқеаларни, конт таратган футбол юлдузлари майдонга тушганлар, футбол бўйича жаҳон чемпионати баҳсларини бошқа бирорта мусобақа билан тенглаштириб қўрмайди. Негаки, мултиада иштирокчилари финал турнирини қанча-қанча доволардан, саралаш баҳсларидан ўтиб келадилар. Учрашувда ҳакамнинг бирорта жиддий хатоси терма жамоаларнинг кўп йилдан мекнатига, тайёрларлигига путур еткази. Шу билан ФИФА ҳакамлардан ўз ишита профессионалларга юлдушувни талаб қиларди.

Шу тариқа ФИФА томонидан ўтказиладиган семинарлар, фитнес-тестлар мураккаблашиб боради. Ўйинни қўйинчиларга қидомай қолса ёки хатоларга йўл қўйса, унга жаҳон чемпионати эшкарли ёпилади. Ҳар бир семинар давомида ҳакамлар учун ўнаб мулоқотли машқлар мавжудки, уларни назорат қилиш учун ФИФА махсус техника воситаларидан фойдалана бошлайди. Ёлни ҳакамлар бўйнига осиб қўйиладиган "китчик электрон мослама" орқали уларнинг ўтказиладиган машқлари кузатиб борилади. Бу мосамани ҳакамларнинг ўзалари "ошейник", яъни "бўйинтутуқ"

деб атайдилар. Бир сўз билан айтганда, ФИФА берган топшириқлар бажариб борилиши шарт.

Бундан ташқари чемпионатга номзод ҳакамлар учун: "Еврон-газетформ" деган сайт очилган бўлиб, унинг хабарлари ҳар хил пайтда келарди. 10ҳо кундузи, тоҳ кечаси соат учда, фарқи йўқ, ФИФА сайтини пойлаб ўтириш лозим эди. Бир вақтнинг ўзига 54 нафар номзод ҳакам сайтда бериладиган тест саволларига 1 дақиқа ичида кеч қолмай жавоб жўнатилиши шарт эди. Базан видео-тестлар ҳам бўлардики, мониторда ўйи давомидиги 20 та вазият намойён қилинарди. Ҳакамлар ана шу вазиятларни ҳам муҳокама қилиб, тездн изоҳлаб, сайт орқали жавоб ёзиб юборишлари зарур эди. Бу иш ҳар 3 - 4 кунда бўлиб турарди. Умуман, жаҳо чемпионатига бўлган уч йил ичида қанча-қанча синовлар, тестлар, машқлар амалга оширилди. Бу орада ФИФА ҳаками Равшан Эрматов синовалрдан ўтиш жараёнида катта-кичик халқаро, Осиё миқёсидиги турнирлар ва миаллий чемпионат ўйинларини ҳам бошқариб турди. Лекин бу ўйинларни ҳам ФИФА назоратчилари кузатиб боришарди. 2008 йида учта семинар бўлиб ўтди. Биринчиси Швейцарияда, иккинчиси Малайзияда, учинчиси Канар оролариди ташки этилди. 2008 йил Япония пойтахти Токио. Кабуллар ўртасида жаҳон чемпионати финали. Бош ҳакам Равшан Эрматов. Ўшанда у Европа чемпионлар лигасининг бир неча бор галиби, 16 марта Англия чемпиони, "Манчестер Юнайтед" (Англия) ва Лотин Америкаси чемпионлар лигаси галиби "АДУ" (Эквадор) жамоаларини майдонга бошлаб чиқиб, финал ўйинини юксак савияда ўтказиб ўзининг ёрқин салоҳиятини намойиш этди. Уйин 1:0 ҳисобида "Манчестер Юнайтед" фойдасига ҳал бўлди. Унинг адолатли ва холис қарорлари, ўзини тутиши, одоби ва қатъиятига жаҳоннинг энг етуқ мутахассислари ҳам тан берган бўлса, миаллионаб ўзбекистонликлар кўнгли фахр-ифтихор туйғуларига тўлди. Мана шу йилги футболда бўйича навбатдаги жа-

ҳон чемпионатининг ҳақиқий қаҳрамонига, кашфийётга айлангани, деб башорат қилувчилар кўпайди.

Дарвоқе, "Манчестер Юнайтед" билан "АДУ" ўртасидаги финал ўйинида мураккаб вазиятлар ҳам кўп бўлди. Ягона голни Уэйн Руни киритди. Учрашув давомида "Манчестер Юнайтед" ҳимоячиси Неманья Видич ишқин равишда ўйин қоидасини бузди. Жаҳон кўрмай қолади, деб ўйлади. Ҳакам бу вазиятнинг кўрғин эди. Агар кўрмай қолганида, муаммо ҳакам томонига бўларди. Шу боис Равшан Эрматов унга дарров қизил карточка кўрсатди. Начора, қилгилкини қилмаб кўйган Видич майдондан индамай чиқиб кетганига мажбур бўлди. Ўйиндан кейин бўлиб ўтган матбуот анжуманида "Манчестер Юнайтед" устози сэр Алекс Фергюссон "Видич ҳақиқатан ҳам ўйин қоида-сини кўпол равишда бузди. Бу ўринда унга қизил карточка кўрсатган рефери юз фоиз ҳақ эди, мен ҳакамдан розиман", деган тан олди. "АДУ" мутасаллилари ҳам, янги ютказилишган бўлса-да, ҳакам ўйинни яхши ўтказди, дейишди.

Ўйиндан кейинги интервью

Мана шу турнир билан 2008 йил мавсуми якунидади. Бу Равшан Эрматов учун жуда омадалли мавсум бўлди. Ниҳоят, йил якунарига кўра ватандошимиз Равшан Эрматов биринчи марта Осиё қатъасининг энг яхши ҳаками деб эътироф этилди. Бу ўзбек футболининг, ўзбекистон ҳакамлик мактабининг катта ютуғидир.

— Ушбу турнир менга катта сабоқ бўлди, — дейди Равшан биз билан суҳбатда. — Айниқса, "Манчестер Юнайтед"дек жамоанинг ўйинида ҳакамлик қилиш катта бахт. Чунки бундай ўйинларда ҳакамлик қилиш одамга роҳат, хузур бағишлайди. Бунинг устига ўйинни яхши ўтказиш, ижобий баҳо олиш одамга руҳий

тади. Хумас, ўйин бузилади. Баъзан, ҳакам ўз қарорини туфайли қўтлмаганда катта обрў-эътиборга эришади.

Масалан, Озарбайжон пойтахти Бoku шаҳрида Тофик Баҳромов номи стадион ҳам бор. Чунки у собиқ Иттифок вақтида олий лига ўйинларини бошқариб ФИФА рефериси бўлганди. Энг муҳими, ўзининг нота хатоси билан тарихда қолганди.

1966 йили VIII жаҳон чемпионати Англияда бўлиб ўтганди. Ўшанда дунёнинг энг кучли жамоалари "Жюль Римэ кубоги"ни қўлга киритиш учун кура олиб борганди. Финалга эса майдон эгалари Англия ва уларнинг аъзаий рақиблари Германия Федератив Республикаси жамоалари чиқди. Ушбу финал ўйини 30 июль кuni Лондондаги машҳур "Уэмбли" стадионида 100 минг фۇтбол мухлисининг ва миллионла ойнаи жаҳон атрофида тўплаган ишқибозларнинг синчков нигоҳи остида ўтди. Бокулик Товфиқ Баҳромов бош ҳакам ёрдамчиси сифатида майдонга тушди. Бош ҳакам эса швейцариялик Динст эди. Чиралай ва шиддатли ҳамда қизикараи кечган бу учрашнинг асосий вақти 2:2 ҳисобида дуранг натижа билан тугади. Ҳакам раибибни аниқлаш учун 30 дақиқалик қўшимча вақт белгилади. Ана шу ҳал қилувчи дақиқалар бутун фۇтбол оламида шов-шували юндаларга бой бўлди. Ўйиннинг 100-дақиқасида ангалик Алан Бол тўпни шериги Жеффри Херстга улатиб, қулай вазиятга олиб чиқади. Херст эса кучан икки ба билан тўпни дарвоза томон йўллайди. Тўп дарвоза тўсинига тегиб, чизик устига тушади. Бош ҳакам Динст қандай қарор чиқаришни билмай қолади. Ўйини ёки йўқ. Шунда қанот ҳаками Товфиқ Баҳромов дарвоза забт этилганини эътироф этиб, майли марказини кўрсатади. Асаида тўп дарвоза чизиги кесиб ўтмаган эди. Бундан руҳланган чемпионат иштирокчилари яна иккита тўп киритиб ғалабани мукаммал қилади. Балки, Товфиқ Баҳромов бу хатони яна

қўли билан қўйиб, бирок у ўзининг қатъияти билан қарор қилади.

Шундай қилиб, фۇтбол ватани ҳисобланмиш Англия терма жамоаси ниҳоят биринчи марта жаҳон чемпионлигини сазовор бўлди. Лекин шуни алоҳида қайд қилиш лозимки, Англия терма жамоаси финал буён жаҳон чемпионатларида унчалик кучли иштирок етмаганлиги. Қирқ саккиз йилдан буён бу ватанда фۇтболчилари ўз озуларига етолмай келган.

Бирок энг жаҳон чемпионатларининг финал босқичи финалнинг аксарият фۇтболи ривожланган жамоаларнинг нақиллари бўлиши ҳакамлар бошқариши билан. Кейинги йилларда эса дунёнинг барча жамоаларидан моҳир ҳакамлар етишиб чиқмоқда. Шунинг билан, Осиёда ҳам ҳар қандай масъулият ва вазифаларни бемалол бошқара оладиган ҳакамлар кам эмас. Жумладан, Ўзбекистонда ҳам ривожланган фۇтболи кутла қилъа микёсидаги ва жаҳонда биринчи мусобақаларни беҳаго бошқариб туришган.

Ҳозирги дамгача эса Ўзбекистон ҳакамлик мактабида янги нафис сифатида жаҳонда катта обрў-эътибор қозонган. Ҳаққаро фۇтбол тарихи ва статистикаси билан фавқулоддаси таъсифига кўра, бутунги кунда ҳакамларнинг энг юқори ҳакамлари рўйхатида олдинги чемпионат билан этиб турибди. Ҳозиргача Равшан Раҳмонов, Аминов ва катталар ўртасидаги еттига жаҳон чемпионатлари ҳакам сифатида иштирок этган. Ҳозирги чемпионатлари 200 дан ортиқ, ҳаққаро май-июнь ойи билан янги ўйинларни бошқарган.

тегишми машқарар ўтказишарди. Айтайлик, каттагини хона, яъни бўйи 15, эни 10 метрли залга иккита катта овоз кучайтиргич ўрнатилиб, вувузеаларнинг овози бориша янграйтиб қўйилади. Ҳакамлар эса ана шу катта шовқин остида тегишми машқарани бажаришди. Булар жуда оғир синовлар эди. Равшан Эрматов бу мураккаб синовлардан муносиб таразда ўтиб жаҳон чемпионати бошланишидан бир йил аввал мусобақага шай эди.

Шундан сўнг мамлакат чемпионати олий лигаси ва Осиё чемпионлар лигасидаги қатор ўйинларни бош қарди. Кузда эса Бирлашган Араб Амирикларни пойтахти Абу-Дабида бўлиб ўтган клублар ўртасидаги жаҳон чемпионатида йўланма олди. Бу ерда финал ўйинига захира ҳаками сифатида қатнашти. Ўша йили бўлган барча синовлардан яхши ўтди. Иккинчи бор Осиё қитъасининг энг яхши ҳаками унвонига сазовор бўлди.

П БЎЛИМ

ЭРМАТОВНИ ДУНЁГА ТАНИТГАН ЧЕМПИОНАТ

Равшаннинг севинч ёшлари

Номаликнинг осмонлари тиниқ, умид юлдузлари норам қўлади. Мурғак вужуднинг озу-умидларини рўёбга чиқариш учун эса унга ҳаракат ва меҳр зарур.

Юзларида айтиб ўтганимиздек, Равшан яхши футболчи бўлишни болалигидан озу қилганди. Лекин жапонлар туфайли бу оруз насиб этмади. Отасига эргашини, яхшигина ҳакам даражасига етди. Номи Осиёга тортилди. Осиёда зўр ҳакам бўлди. Кейинчалик ўзбекистонлик тажрибали ҳакамлар Сайфилдин Эрматов, Раббур Хайдаров, Ноил Аутфуллин, Анатолий Коваленколар нисдан бориб катта ютуқларга эришди. Машҳур футбол ҳакамлари Пьер Луиджи Колини, Маркус Мерк, Андреас Фриц, Роберто Розетти сингари ҳакамларга қилис қилди. Шу боис ҳам унинг оруз-нигтарини секин амалга ошиб боряпти.

Нижокт, жаҳондаги миллионлаб футбол ишқибозларини оранкиб кутган 2010 йил ҳам келди. Ўша йилнинг ённида Жанубий Африка Республикасининг футбол миллионларида XIX жаҳон чемпионатининг финал турини ўтказилиши керак эди. Минг афсуски, унда ўзбекистон терма жамоаси иштирок этга олмади. Саралаш мусобақаларида футболчиларимизга омад қилиб боқилди. Ишқибозларимиз, эҳ, бу галги уриниш ҳам зоё кетди, ден хафа эдилар.

Ана шундай паллада, наинки биз, балки терма жамоани жаҳон чемпионатида боролмагани учун армондан қолгани МДХ ва Болтиқбўйи давлатлари футбол ишқибозларининг дилага таскин берувчи қувончли ҳабор тارقилди. ЖАРда бўладиган жаҳон чемпионати учрашуларини бошқариб борадиган ҳакамлар рўйха-

ти эълои қилинди. Ушбу рўйхатдан ҳамюртларимиз Фифа рефериси Равшан Эрматов, лайнсменлар ваъз Илёмов ва киргизистоналик Баҳодир Қўчқоров жой олишганди. Бу ўзбек ҳакамлик мактабининг бирорта ҳам ҳаками жаҳон чемпионатига қатнашган МДХ мамлакатлари учун фахрланса аринган ушдан воқеа эди.

— Бу хушкабарни қандай кутнб олингилар? —
дай ҳаёжонан дақиқаларда кўнглингиздан на
дир кечди? — сўраймиз Равшан Эрматовдан

— Виласизми, буни ўзим ҳам кутмаган эдим. Мени бирданига рўй берди. Мен одатда ҳар кунги ки пайт ФифАнинг интернетдаги ҳакамлар учун буюс ўқув сайтини кўздан кечиришдан 2010 йили

февраль кунни кеч соат 21.30 ларда ФИФАНинг веб-сайтида хабар пайдо бўлди. Унда мана булган ёзилган эди: “Ҳозиргина ФИФАНинг ҳакамлар кўтаси йиғилишида 2010 йили Жанубий Африка Республикасида бўлиб ўталитган жаҳон чемпионатида жадвал кўрсатилган 30 нафар ҳакамлар гуруҳи тасдиқланди”. Ҳакамларнинг 30 кишилик рўйхатида исми-рифимни кўриб, очиги кўзларимга ёш қуйилди. Севинч ёшлари эди. Неваски, буни мен учун, отим оти оиламиз, қолаверса, бутун юртимиз учун қатъи ҳақ эканлигини ҳис қилдим. Эҳ, бундай қувонччи оғина ифодалаш қийин. Ахир бир умр ҳакамлик қилдим. Бундангача боролмаган ҳакамлар қанча. Қанча

Ўтмишдошларимиз ҳеч бўлмаса бир мартагино пионатда қатнашсам, деган армон билан ўтишдидам билан ойимларнинг қувончларини айтмайман.

Бу ўзбек ҳакамига библирилан юксак ишонушу билан бирта унинг зиммасига катта масъулинокланган эди. Шундан кейин жаҳон чемпионати бариға қизгин ҳозирлик бошланиб кетди. Раппонминарларда иштирок этди. Жисмоний тайёрибўйича имтиҳонлар топширди. 24 февральда Қатарда Осие чемпионлар лигаси тўрух босқичжой олган баҳсни бошқарди. Бундай учрашулар

димки, мен илгари жуда хурмат қилиб юртан кел-
дар ҳам авваллари унчалик менсимай, паст назор
дан қараштанди. Лекин маълуи вақт ўтиб, қон-
жакамлар билан аҳи бўлиб кетдик. Айниқса, ишон-
лик Юнчи Нишимура биринчи бўлиб менга кула
ди. Бошқалар билан эса семинаралар, тастлар пай-
танишиб олдим. Тап шундаки, мен барча қон-
жани, 136 саҳифали футбол қоидаларини ёлдан би-
ра олтандим. Шундай вазиятлар бўлики, семинар ва
тида қоидалар бўйича 15 дақиқа ичида жавоб бер-
илиши лозим бўлган 20 та савол беришарди. Яъни
бир саволга ўртача 45 сонияда жавоб қайтарар-
ва аъло баҳо олардим. Шу тариқа жаҳоннинг энг
ади ҳакамларининг ҳам эътирофига сазовор бў-
лди. Дўстлашиб кетдик. Семинар тугатилганидан сун-
тасига унинг якуналари чиқариладди. Мен тушун-
диларим доим 94 – 95 афрофида бўларди. Ҳеч қачон
бемалдан кам бўлмасди. Бу эса юксак баҳо эди.

Ниҳоят, 5 июнь кунни ФИФА мутасаддиқлари раъданга тантанали кечки овқат тапқика этилишини, ади ўшга пайғуда жаҳон чемпионатининг дастлабки раънини ким бошқариши айтилишини эълои қилди. Ҳамма ҳаяжонда. Ҳўш, иак учрашувни бошқаркимга насиб этади? Бу барча ҳақамдар учун наъшараф. Ўшбу йилигида ҳақамдар кўмитасининг мамлакатдан келган вакиллари бор эди. ФИФА ҳақамдар кўмитасининг раиси испаниялик Анхел Маркел ҳақамдар кўмитаси аъзоси маалик Амаду Диомажалис ҳайъатига эдиладар.

Ўша пайтда ҳамма ҳаяжонланган эди. Учинчи ўринда чемпионати баҳсларига ҳакамлик қилган бразилилик Карлос Симон, шундай турнирларда не марта ҳакамлик қилган мексикалик Орчундин, ва рибали Оскар Луис ҳам дастлабки, очилиш ўйини бошқаришни исташарди. Равшан эса ёш ҳакам бўлиб ни учун хотиржам эди. Энг ёш ҳакам деганимизнинг сабаби бор. Чунки ФИФА берган аввалги маълумот

ган давлатдан бўлсангиз. Бунинг устига жуда ёшси Наҳотки, ФИФА биринчи ўйин тақдирини сизлар топшириб қўйган бўлса. Ишқилиб шарманда бўлма-лар-да", деб қўйди. Яна бошқа бири бундай деди: "Ўзбекистонданман, дедингизми? У ҳаерда жойлашган Хумаас, бизни менсиматанлар ҳам бўлади.

Ўзбекистонлик ҳакамнинг жаҳон чемпионатида ришини кўпгина матбуот органаари, журналиста турайча тақкин қилдилар. Масалан, машҳур дарвоз-бон, футбол шарҳловчиси Владимир Масааченко (ма-хум) телевидение орқали шарҳида бундай дедиди: "Мен ўзбек футболини яхши билман. Ўша мен фу-бол ўйнаб юрган пайтларимдаёқ кўпинча "Пахтакор-жамоаси бизга қаттиқ қаршилиқ кўрсатарди. До-возабон Юрий Пшеничников, ҳужумчилар Геннад-Красницкий, Виродар Абдурашмоеларни кучли фу-болчилар сифатида қадрлайман. Айниқса, Геннад-Красницкий билан ўст эдик. Лекин ўст бўлмас-майдонда рақиб эдик. Эслайман, бир кунги Тошкен-да "Пахтакор" билан ўйнаётган эдик. Мен Генага-идим: "Гена, бузгун менга гол урولмайсан". У эса мий-аида кулди-да, "Бунга ҳали кўралик", деди. Аммо ўй-пайтида майдон марказидан, яъни 45 метрлик ма-фран меннинг дарвозамни ишғол этди. Тўп шунд-қина бурчакка тушганини сезиб қолдим. Ўзбекиста-да муштаққилик даврида ҳам яхши футболчилар к-чирмоқда. Лекин Равшан Эрматов ноёб ҳодиса. У Ра-сия ва МДҲ давлатлари ҳакамлари қўлланмаган иш-қилиди. У жаҳон чемпионати ўйинларини бошқаради.

Россиянинг "Советский спорт" газетаси мухбири Елена Савичева: "Оқиш, сизларга ҳавасим келиди. 20-йилги Европа чемпионатида кўпчилигини ҳайрат-солган Россия миллий терма жамоаси мунди-йўлланмасидан ҳуруқ қолгани етмаганидек, жаҳ-чемпионатида бирорта ҳам ҳакамимиз иштир-этмаиди. Равшан Эрматов ва унинг бригадаси бу-бу катта футбол байрасида шунчаки қатнаш-гани, балки дастлабки ўйинни бошқариш ҳукурига-нам эга бўйди. Бундан буён Россия суперлигасининг-муҳим учрашувларини бошқаришга ўзбекистонлик-иккинчи тақриф этишса, ажабланмайман. Бу эса-ўзбекистонда футболни ривожлантириш учун кат-нашлар қилинаётганидан далолатдир".

"Таажжубли ва тушунарсиз ҳолат", дейди ўша-қўнлари бир интервьюсида россиялик таниқли фут-болчи Егор Титов. "Ўзбек ҳакамлари жаҳон чемпи-онатида қатнашмоқда, бизникилар эса йўқ. Тушу-ниб бўлмайди!".

Ҳа, чемпионат арафасида шундай деувчилар ҳам-бор эди.

Абатта, мундиалнинг дастлабки ўйинига Равшан-Эрматов раҳбарлигидаги гуруҳнинг тайинланганлиги-баргани бирдек мамнун қилди, деб бўлмайди. Ўшан-да натавдошимизга қўла бериб, чин дилдан омад тива-ларлар билан бирга, бунга қашп келган, ҳатто ФИФА-нинг бу қароридан ранжиб, танқид қилганлар ҳам-бўлди. "Йе, Ўзбекистонда ҳам ҳакамлар бор эканми?-лигинга 32 ёшга кирган ёш йигитга энг йирик мусо-баранинг очилиш учрашувини ишониб бўладими?", де-гувчилар ҳам топилади.

Футбол тарихидан маълумки, ҳар тўрт йилда бир-бор ўтказиладиган жаҳон чемпионатининг очилиш ва-финиш учрашувларини бошқарадиган ҳакамлар йил-лаб давом этидиган бир неча босқичдан иборат жид-дий сингловардан сўнггина танабб олинади. Негаки,-айнан биринчи учрашув кўп жиҳатдан бутун мунди-ал кинфасини белгилаб беради. Финиш ўйини эса, ке-липти тўрт йилликнинг тенгсиз жамоасини аниқлай-ди. Колаверса, бундай йирик турнирнинг дастлабки-учрашувини бошқариш ҳакамларга икки томонда-ма масъулият юклайди. Аввало, юз минглаб мухлис-лар, футбол оамининг энг таниқли мутахассислари,-дунд футбол мутасаддилари кўз ўнгиди ўйинни бош-қариб бориш осон эмас. Иккинчидан, уни Ер шари-

нинг барча қўт'а ва мамлакатларида бир пайтнинг ўзида минималдаб мухлислаб телевидение оркуа томоша қиллади.

Нихоят, 11 июнь кунин етиб келди. Африка қитъасидан энг катта футбол марказларидан бири, Йоханнесбургнинг жануби-ғарбий қисмидаги Соутго шаҳарчасида жойлашган "Соккер-Сити" стадиони. Мунданнинг очилиш маросими. Очилиш маросими ҳақиқатдан кўтаринки, тантанавор руҳда ўтди. Уш Жанубий Африка Республикаси, Мексика, ФИФА байроқлари қатори Ўзбекистон Республикасининг байроғи ҳам баланд кўтарилди. Сабаби оддий. Учрашувни бошқарувчи асосий ҳакам Ўзбекистондан. Унинг ёрданчларидан бири Рафазал Ильясов ҳам ўзбекистонлик. Ўна бир ён ҳакам Баҳодир Қўчқоров қаризистонлик. Захира ҳакамлари ҳам осийлик — Мал Субҳиддин Солиҳ (Малайзия) ҳамда Му Юксин (Хитой). Бир ой бутун курураи замин аҳли нитоҳини ўзин жааб этадиган жаҳон чемпионати давомида жами бучрашув ўтказиладиган бўлса, шунинг биринчиси тарт берилди. Мазкур баҳсарни дунёнинг 26 давлатидан келган 29 нафар ҳакам бошқариб боради.

ДАСТАЛАБКИ ҲҶИН, НАК ОАКИШААР

Чемпионатнинг энг ёш ҳаками ҳисобланмиш Равшан Эрматов даянсмэнлар Рафиза Ильясов ва Бақодир Қўқоров билан биргаликда Жануби Африка Республикаси ҳамда Мексика терма жамоаларини майдонга бошлаб тушати.

Ниҳоят, вувузелалар садоси остида Равшан Эрматовнинг хуштаги анграйди. Ўйин бошланди. Шуни айтиб ўтиш керакки, африкаликлар ҳам, мексикаликлар ҳам қизиққон бўлишларига қарамай ўйин ортқи ча шовқин-суронсиз, жанжалсиз ўтди (4 та сариқ карточка кўрсатилди).

Бу гап ана шундай юксак шараф, уакан масбула-
ятнинг айнан ўзбек ўғлонига ишониб топирилганлиги
барчани хурсанд қилди. Шўни мамнуният, алоҳидлиги
қурур ва ифтихор билан айтиш керакки, у бу ишнинг
аъло даражада уқлалади. “Ўзбекистонлик ёш ҳакам-
нинг биринчи ўйинга тайинланиши ўйиндан олдин
қатор мунозарали баҳсларга сабаб бўлган эди”, деб
ёзганли мунданининг дастлабки баҳсидан олдин Ин-
тернет сайтидирдан бири.

“Айрим журналист ва мутахассислар эса тамоман
куракда турмайдиган ёлгонни тўқиб чиқаришди. Ўё-
ки, Равшан Эрматовга майдон эгалари — Жанубий
Африка Республикаси терма жамоасига ён босиши,
устуналик бериши тайинланганимиш. Аммо Эрматов
ўзининг адолатли ва қатъий қарорлари, ўз вазифаси-
га астойдлик, ҳолис ёндашганини боис барча шубҳа-
гумонарни чиқарчун қилиб юборди”.

Дастлабки кўналарда менсимай, ишончсизлик билан
қаратган мутахассислару журналистларни ўзбекистон-
лик ҳакамнинг ўйналарни бирин-кетин беҳато, жуда
кўпгина ҳакамларга ибрат бўладиган даражада бош-
қариши, одоб билан муомала қилиши қизиқтириб
қўйди.

Чемпионатнинг очилиш учрашувига назоратчи этиб
тайинланган маълиф ФИФА Ҳакамлар кўмитаси аъзо-
си Амаду Диаките ҳамюртларимиз фаолиятини жуда
яхши деб баҳолаган эди. ФИФА Ҳакамлар кўмитаси
раиси испаниялик Анхел Мария йигитларимизни эри-
шилган муваффақият билан табриқлади. Интернет
сайтлари эса ҳакамларимиз ҳақида фақат ижобий
фикрларни тарқатиб борди.

“Эрматов майдонни яхши кўра олади. Худди шах-
матчи каби майдонда футболчилар ҳаракатига мо-
нанд кўчиб юради ва ҳамшиша керак жойда пайдо
бўлади”.

“Ҳисобга олинмаган гол баҳсталабдай туролган
эди. Бош ҳакам тезда қанот ҳакамларидан бири Ра-

булган Ильясов билан маслаҳатлашди ва тўғри қарор
қилиб қўйди. Гол “офсайд” ҳолатидан қириптилган
Ўзбекистонлик ҳакамлар училиги ибратли санъ-
натимизни намунасини кўрсатди ва жаҳон чемпионатига
хос тоза ҳаво, ажойиб руҳ бағишлади. Бу ш
музолавлар шовқинига қарамай тўғри бажарилиди”.
2002 йида Япония ва Жанубий Корея майдонари-
дан бўлиб ўтган ХҲП жаҳон чемпионатининг қаҳрамон-
ларидан бири, ҳозиргача футбол тарихидати энг зўр
оқкам деб тан олинган италиялик Пьер Луиджи Коли-
ни эса ҳамюртларимизга юксак баҳо берди: “Мен бу йи-
лит билан учрашганиман. Баматъни йишди. Инглиз ти-
лида бежало, ҳеч тутилмай галлашди. Одобига эса
қўйиш. Унинг майдонда ҳамма ўйинчилар билан бир
тавхши муомаласи менга ёқайди. Биз мақсада эриш-
ишчи бўлсан, Европада ҳам ўзбекистонлик Эрматов
қилиб ҳакамларни тарбиялашимиз керак”.

— Мен эсимни танибманки футбол ишқибозиман, —
қилиб “Себор” маҳаласида истикомат қилувчи меҳ-
нат фахрийси Шоаси Мансуров. — Ўзим ҳам футбол
ўйнаганиман. Бу шундай ўйинки, у ҳар қандай одам-
ни сўхраб олади. “Плакатор” ёки Ўзбекистон терма
жамоаси ўйналарини эса мунтазам кузатиб бораман.
Лекин кўп йиллик тажрибамдан маълумки, собиқ му-
табид тузум даврида биздан биронга ҳам кўзга кўри-
нмаган ҳакам чиқмади. Мамакаатимиз мустақиллик-
ни эришгач, Юртбошимиз ва ҳукуматимиз томонидан
спортни ривожлантиришга, айниқса, футболни юксак
даражага кўтарилга катта эътибор қаратилмоқда. На-
тижаси эса кўриниб турибди. Футболимиз тобора та-
дорсий этиб борилди. Охири жаҳон чемпионатига эса
Ўзбекистон номи бутун дунёга таради. Биринчи ўйин-
ни Ўзбекистон вакили Равшан Эрматов бошқаради,
дунда шодлигимдан юратим ҳаптиқиб кетди, кўзла-
рини қувонч ёшларига тўлади. Ахир мен бу воқеани бу-
тун умр кутганим-да. Отасига раҳмат, шу йигитнинг,
маматимиз номини оламга ёйди. Бошқа ўйналарни

ҳам юксад савияда бошқарди. Жаҳон футболда юлдузлари билан мулоқот пайтларида нима деганини билмидиму, лекин ҳар бир учрашув можаросиз ўтди. Бу эфхрлансак арзийдиган воқеа. Ишонаманки, ўзбекистонда бундай қувончли воқеалар яна кўп бўлади.

КЎЗ ЎНГИМИЗДА “ЖИЛОВАНМАГАН АФРИКА”

Биз Равшан Эрматовга жаҳон чемпионати ҳакамларига яратилган шароитлар ҳақида савол бердик. Унинг жавоби китобхоналар учун ҳақиқат бўлар, деган умидда Равшаннинг фикрини тўғридан-тоғри келтирамиз.

Мен аввалданбор жаҳон чемпионати баҳсларини бошқариш хукукига эга бўлганимдан бахтиёр эдим. Айни сабаб, биринчи учрашувни бошқариш насиб этганидан беҳад шод бўлдим. Бундай юксад ишончта сазовор бўлган ҳар бир ҳакамдан ўз ишита профессионал тарзда ёндашиши талаб этилади. Шунинг учун билдирганим ишончнинг масъулиятини чуқур ҳис этишга бутун вужудим билан интиладим. Ўз вазифамни бекаму кўб бажариш учун бутун диққат-этиборимни тайёрлашлик мапшуотларига қаратдим. Парча, ўзим олис Африка қитъасида бўлсам-да, ҳамипша қайноқ қаблани қимизнинг меҳрини, Юртимизнинг серкуёш тафтини ҳис этиб турдим. Шу боис аввалига чемпионатда қандай шароит бўларкин, деб ўйлаб ҳам ўтирмадим. Ҳақоннесбургдаги биронга меҳмонхонага жойлаштиришга керак, деб ўйлагандим. Ўй, бундай бўлади.

Бизни ЖАР пойтахти – Преториядан нақ 100 километр узоқликдаги алоҳида кўронга, ҳакамлар учун тайёрланган махсус меҳмонхонага жойлаштиришди. Бутун йўл давомида ажойиб манзарани томоша қилиб бордик. Тоҳо йўл четида шерлар, қоллонлар учраб қолди. Батзан эса зебра, жирафа, эҳ-ҳе, бутун ҳай

вонот олами. Ҳақиқий Африка, “Жилованмаган Африка”. Бутун бошлан юз километрлик йўл асфальтланмаган. Ўйлаб текисланган, холад.

Ҳеч ким яшамайдиган, “Куш урса қаноти, одам юрса оёғи қуяди” деб таърифланиши мумкин бўлган жойдан 10 гектар келадиган майдон баланд бетон деворлар билан ўралган экан. Меҳмонхона эса худди ана шу 10 гектарлик худудда бунёд этилибди. Девор атрофларида махсус полиция хизмати вакиллари кўриқчиллик қилишади. Нақ чўннинг ўртасида бўлишга қарамай меҳмонхонада барча зарур шароитлар мукимй этилган. Телевизор дейсизми, музлаткич дейсизми, иссиқ сув, совуқ сув – ҳаммаси бисёр. Ресторанда эса турли таомлар тайёрланадиган экан. Сифатли ва азалган. Лекин биз – Рафиза Ыльясов ҳам, Баҳодир Қўчқоров ҳам ўзимизнинг миллий таомларимизни, айниқса, пловни соғинардик. Меҳмонхона биносидан туриб, кўлимиздаги дурбин орқали узоқ-узоқларга қараймиз. Ҳақиқий экзотика. Ҳаво ҳарорати 20 даража иссиқ. Олисларда ўрмонлар ҳам, майсазорлар ҳам ястаниб ётибди. Кетма-кет ёққан ёмғирлар туфайли пайдо бўлган кўмакчалар ҳам мавжуд. Ана шу кўмакчаларга сув ичиш учун турли жониворлар келаркан. Кўшлар ҳам, ҳар хил ҳайвонлар – бегемот, қарқиндон ҳам келишади. Кичик жониворларга хужум қилишга шай турган йиртқич ҳайвонлар ҳам кўз ўнгимизда намоён бўлди. Ҳумас, жонли табиатни кўриб бемалол дам олиш мумкин.

Худди мана шундай, илгари фақат телевизор экран орқали кўрганимиз – “Жилованмаган Африка” да бир ой яшадик. Яшагандам аҳил, иноқ бўлиб истикомат қилдик. 26 давлатнинг вакили бўлган 29 нафар бош ҳакамлар ҳамда кўлаб ёрдамчи ҳакамлар билан муносабатимиз яхши бўлди. ФИФА реферларининг феъли, характери ҳар хил бўлишга қарамай, биз улардан ширин сўзимизни аямдик. Айниқса, колумбиялик ҳакам Оскар Руиз ажойиб инсон экан. Унинг ак-

тёрлик қобилияти барча ҳамкасбларимизга манзур бўлади. У ҳар қандай инсоннинг қиёфасини ва ҳаракатини ўшшата олиши билан барчани ҳайрон қолдирди. Шу боис ҳеч ким зерикиб ҳам қолмади. Хумас, катта одамдан ажратиб олинган шу кичкина жойда ҳам, нараса мавжуд эди. Хавфсизликнинг барча чоралари кўриб қўйилган, меҳмонхона ва унинг атрофида бирон кимса кесолмайди.

Мусобақани бошқариш учун бораётганимизда ҳам хавфсизлик чоралари кўрилади. Биз машинада кетаётган бўлсак ҳам ёнимизда хавфсизлик хизмати ходими бўлади. Улар куросиз юрмайди. Бундан ташқари олинда ҳам, орқада ҳам автомобиль эскорти қўзғатиб боради. Айтайлик, бирор бошқа шаҳарга само кузатувчилар. Токи стадионга борганимизга қадар мумкин эмас. Бу биринчидан хавфсизлик нуктаи назаридан, иккинчидан ҳакамга бўлган ташқи таъсирнинг олдини олиш учун. Хумас, биз учун яратилган шароитдан мамнун бўладик.

ИҚЛИМ МЎЪТАДИГА БЎЛСА-ДА, БАҲСАР ҚИЗГИНАЛИШИБ ВОРАРДИ

Жанубий Африка Республикасининг ёз фаслидаги иқлим мўътадига бўлиб, шу фаслда ёмғир да мўътадиллик, осойишталик деган гаплар берилган. Бувузедада "янгираб" турибди. Ўйналар тобора кескиналишиб боради. Турмушда иккинчи баҳсарга старт берилган. Қимматли турмушдан чиқиб масафасини иккинчи турдаёқ ҳақ билан "С" турмушдан жой олган Англия - Жазонр жамоналари учрашувини бошқариш учун тайинланди.

Табиики, ҳакамларимиз бу ўйинга ҳам пухта қарашлик кўришди. Бу учрашувнинг Жанубий Африка Республикасининг йирик саноат шаҳри Кейптаунда ўлиши белгиланган. Ўйин 18 июнь куни ўз бағрига 66 мингдан зиёд томошабинни сиғдира оладиган "Грин Пойнт" стадионида бўлиб ўтди. Кейптаун яқинида жойлашган Грин Пойнт шаҳарчасида бунёд этилган шу номи стадион мамлакатдаги энг кўркем спорт ареналаридан бири бўлиб, ўйингоҳни бунёд этишда ойнаи усабдан кенг фойдаланилган. Бу ўз навбатида стадионнинг булутни эслатувчи дизайнига янада қобилият бахш этди. Мундиал давомида бу ерда 8 та ўйин бўлиб ўтди. Дарвоқе, ярим финал учрашувларидан бири ҳам шу ерда ўтказилди.

Шундай қилиб, 18 июнь куни томошабинлар билан анималик бўлган стадионга Равшан Эрматов бошчилигида Англия ва Жазонр терма жамоналари тулишди. Ўйиннинг бошиданок ташаббусни англияликлар ўз қўларига олишди. Жазонрликлар эса қарши ҳужумлар уюштиришарди. Биринчи бўлимида ҳисоб очилмас, иккинчи таймида инглизлар қизиша бошлашди. Акир Френк Лемперд, Уэйн Руни, Стивен Жерард сингари юлдузлар гол уролмагач, газабланади-да! Уларни олтиша бўлса-да тартибга чақириб қўйиб лозим эди. Шундай бўлиб ҳам, Равшан Эрматов Рунини чақириб, эфиросларга берилиб кетмаслигини сўради. Шундан сўнг ўйин изга тулиб кетди. Ҳеч ким ҳеч қандай қарточка олмади. Ўйин осойишталик билан ўтди, дурант натижа билан якунланди. Бундан англиялик фанатлар ҳам, жазонрлик мухлислар ҳам хафа бўлишмади.

Кейинги турмуш баҳсини ўтказиш учун Полокване шаҳрига боришга тўғри келди. Ўна самолётда, кузатувчилар ҳамкорлигида. Лимпопо дарёси оқиб ўтадиган Лимпопо вилаети маркази Полокване шаҳрида жойлашган "Питер Мокаба" стадиони сакам 46 минг томошабинни ўз бағрига сиғдира олади. Унда футболдан ташқари енгил атлетика мусобақаларини ҳам ўтказиш мумкин. Мундиал олдидан ушбу эски стади-

қиб, учрашув бўладиган шаҳар – Кейптаунга етиб кетдик. Бу машхур инжилобчи, ўз хаёкининг бахти, итиқбоми учун курашган Нельсон Манделанинг юрти Йигирма олти йил давомида қамоқда ётиб, иродаси сўнмаган бу матонатга инсонга бағишланган музей олиб боришларини сўрадик. Ушбу музей экспонатларини томоша қилдик.

Яна Кейптаун. "Грин Пойнт" стадиони. Ўриндиқларда 66 мингдан зиёд томошабин. Ўзимизга таниш, хат қадрдон бўлиб қолган вувузелаларнинг шавқин-сурни. Жаҳон чемпионатининг чорак финал учрашуви Германия – Аргентина терма жамоалари. Икки давлатнинг мадҳияси янгради. Бу иккада мамлакатнинг байроқлари баланд кўтарилган. Стадион узра Ўзбекистон байроғи ҳам ҳилпираб турибди.

Мачаумки, Жанубий америкаликлар, айниқса, аргентиналиклар қизиққон бўлишади. Айниқса, футбол юлдузлари. Агар уларнинг ўйини қовушиб турса, боустига ютиб турган бўлса, қайфияти чоғ бўлади. Демак, ҳакам ҳам тинч бўлади. Ўйинни охиригача бемол олиб боради. Хай-хай, агар шу юлдузларнинг ўйини қовушмаса, комбинациялари ўхшамаса ёки бир-икки қулай имкониятдан фойдалана олмаса – асаби бузилади. Ааминни қимдан олишини билмай қолади. То рақибнинг асабига тегди, тоҳ ҳакамга ақд ўргатмоқчи бўлади.

Ўзим ҳам футбол ўйнаганим учун футболчиларнинг руҳий ҳолатини яхши билман. Эхтиросга берили кетган ўйинчи майдонда нималар қилиб кўйганини билмай қолади. Рақибига оғир жароҳат етказиб қўйса у бир умр футбол ўйнаолмаслиги, сезган касбидан жуд бўлиши мумкин-ку! Шу ўринда ҳакам ҳам ўйинчиларни кўпилиб, эхтиросларга берилиб кетса, ўйин бузилади. Унинг томошаболиги қомайди. Ўйин фақат натижа учун, қандай қилиб бўлса-да, ютуққа эришиш учун давом этади. Стадионда ўтирган ўн минглаб, ойна жаҳон атрофидagi мианардлаб ишқибозлар нимадан

қилиб олади? Биз ҳакамлар шундай ҳолатларда совуқ-қонлиликни сақлаб, ўйиннинг бир маромда боришини таъминлашимиз лозим.

Чорак финал учрашувида шундай бўлди ҳам. Ўйин дар икки томоннинг хужумлари билан бошланди. Аргентина Германия вакиллари кетма-кет жиддий хужумлар уюштиришди. Бу эса ўз самарасини берди. Ана шундай хавфли вазиятдан унумли фойдаланган Тонни Муалер аргентиналиклар дарвозасига дастлабки голини киритди. Бу эса Карлос Тевес, Лионеа Месси, Серхио Агуэро сингари юлдузларнинг қитиқ пастига тегди. Аввалга Агуэро ғазабини изҳор қилди. Мен унга шу ўйин, интизомга риоя қилишинг керак, дедим. Тевес ҳам инжиқлик қилиб, қойдани кўпол равишда тўра бошлаганди. Чўнтагимдаги сарик қарточкага сезилганига ишора қилдим. У тушунди. Мессининг ажоний фигаари, қаторасига бир нечта ўйинчинини алдаб дарвозага гол киритишлари менда яхши таассурот қолдирган. Бироқ у юлдуз бўлиб, ҳар қанча кўтарилгани, барбир футбол қойдаларига риоя қилиши керак. Юқорида айтганимдай, агар футболчининг ўйини қовушмасан бўлса, фирром қилишни бошлайди. Футбол бўлганидан кейин рақиб билан тўқнашулар юз бериб туради. Базан жиндай туртиб қўйишса ҳам йириниб, оҳ-воҳ қиладиган олати бор Мессининг. Айрим ҳолатлар бунга ишониб, дарров жарима тўпини беланайди. Агар бундай туртилиш жарима майдонидан юз берса-чи? Нақ пенальти-да! Кўриб турибман Месси яхши ўйнаолмапти. Шериклари ҳам хуноб. Бундай пайтда у бошқа "хунари"ни ишта солади. Йиқилган оҳ-ноҳ қилади. Мен ва ёрдамчиларим сезиб турибман. Ҳеч қандай қойда бузилмаган. Ўша фирромлик қилган ҳолда йиқилиб, пенальти сўраганда ҳам мутом-беранке қилгани учун сарик қарточка кўрсатганим йўқ. Натижа, ўйинда ўзи шундоғам асаблар тарант ҳолга келиб турибди. Бундай пайтда қарточка кўрсатилса, қонининг асаби жунбишга келиши мумкин. Кей-

йинчалик бу қизил карточкага айланмайди, деб ки айта олади.

Немислар таркибида унчалик ёрқин юлдузлар бўлмаса-да, уларда темир интизом бор. Улар майдоннинг ҳамма томонида ўзларига тегилли вазифани уйдлашадди. Эхтиросларга берилишмайди. Рақибни ҳам, ҳакамни ҳам ҳурмат қилишадди. Демак, то мошабинни ҳам. Шу боис уларга карточка у ёқда турсин, оғзаки олоҳантириш ҳам берилмади. Германияликлар мустаҳкам интизом туфайли сезиларли ютуқларга эришмоқда. Бу ўйин ҳам осойишта ўтди. Германия — Аргентина учрашуви 4:0 ҳисобида немислар фойдасига ҳал бўлди. Ўйнидан сўнг хатто ютқан жанма бош мураббийси Диего Марадона ҳам кўларимизни қисиб, "Окей, сенеорас" деб кўйди. Ушбу учрашувни томоша қилиш учун келган Германия канцлари Ангела Меркель ҳам бизнинг ишимизга юксак баҳо берганини эшитиб хурсанд бўлди. Лекин чемпионат баҳслари биз учун шу билан тугамаган экан.

ЯРИМ ФИНАЛ — ҲАҚИҚИЙ СИНОВ

Чорак финал учрашувини муваффақиятлар бош қариб, қанчадан-қанча мутахассислар мутаасад диларнинг эътирофига сазовор бўлган Равшан Эрматов учанга Кейптаундаги ўйнидан сўнг ян Преториядаги қароргоҳга келди. Меҳмонхонада қорлиқ чиқариб, яна ёзвойи табиатдан бахр олашмоқчи эди. Негаки, Аргентина — Германия учрашувини футболчилар учун ҳам, ҳакамлар учун ҳам оғир кечди. Айниқса, асаблар қарчаган эди.

Лекин 5 июль куни кундуз соат 12.00 да қароргоҳга ФИФАдан хабар келди. Равшан Эрматов бошчилигидаги учалик 6 июль кунини бўладиган ярим финал учрашувини бошқариш учун тайинланди. Асабда ҳакам

ларнинг ҳар қандай ўйинни бошқаришга тайёр эди. Ўнроқ чорак ва ярим финал ўйинлари оралиғида ати-ти уч кун фарқ бўлишига қарамай ФИФА яна бир бор қарорга ишонч билдирди. Бу — биринчидан фахрланса ярайдиган воқеа, лекин иккинчи жиҳатдан оғир. Уч кун ичида иккита масъулиятли ўйинга ҳакамлик қилган хазинакам иш эмас. Асабда ФИФА уларга дам бериб, учинчи ўрин учун бўладиган ўйинга ёки финалга тайинласа ҳам бўларди. Ўзбекистонлик мухалис-ларнинг кўпчилиги шундай бўлса керак, деб ўйлаш-ганди.

Жаҳон чемпионатида ФИФА бирор ўйинга ҳакам-ларни тайинлашда биздан маслаҳат сўраб ўтирмай-ди, дейди Равшан Эрматов. — Бизни ўйинни бошқа-ринингга тайинлашда ва буни сўзсиз бажаришимиз ло-зим. Ҳакам интизоми деган тушунча шуни тақозо эта-ди. Йохоланки, Кейптаундан Преториядаги қароргоҳ-га, у ердан яна Кейптаунга учиб келишнинг вақтидан тоқилари ўйинга тайёрларлик учун атиги икки кун бе-рилди. Абатта, икки кун оралиғидаги мулдат ичиди набибтдаги ўйинга ҳам жисмонан, ҳам руҳан тайёр-ларлик кўриш мушкул эди. Аввалдан чиникиб юрта-нимиз асқотди. 5 июль куни соат 14.30 да самолётга ўтариб яна Кейптаунга йўл олдик.

6 июль. Кейптаундаги "Грин Пойнт" стадиони. 66 мингдан ортиқ томошабин стадионни тўлдирган. Ярим финал. Урулвай — Голландия ўйини.

Бу учрашувнинг қиммати анча баланд эди. Финал-га чиқиш учун бахс. Ўйиннинг нечоғам улкан аҳами-яти ага эканлигини шунинг ўзи айтиб турибди. Бу ўз набибтида ҳакамлар учун ҳам таъвиш келтириши мумкин. Иккала жамоада ҳам футбол юлдузидан, деб даъво қилувчи ўйинчилар билан бир қаторда жанжал-лаш, қизикқон иштирокчилар бор эди. Айтайлик, Урулвай терма жамоасида ҳакамлар билан айтишпа-нидан, можаро кўзгоғичи футболчилардан Луис Суарес, Кавальи, Диего Форлан, Лугано сингарилар бор. Го-

ландияда "Марко — бойлер" деб ном таратган Маркован Боммель борки, у ҳар қандай рақибнинг қонини қайнатиб юборади.

Ўйин кутилганидек, шиддатли тус олади. Бу икки жамоа ярим финал йўлнамасини олиш учун қатор қучай жамоаларни енгитган, ўз кучларига ишонган эди. Ўша биз юқорида эслатиб ўтган Марко ван Боммель ҳар бир ҳаракатдан камчилик қилдиранди. Ўз қонидани бузгани етмаганидек, ён ҳакамлар, ҳатто бош ҳакам Равшан Эрматов билан ҳам баҳслашарди. Шу да Равшан уни чақириб: "Ҳар қандай вазиятти оқина ҳақ эътирозимиз. Бироқ муаммо бўлса ҳуштак чақиб ўйинни тўхтатиб турибман. Мен ва ёрдамчиларим ўз вазифамизни бажаряпмиз. Шу боис бизга аққ ўрнатма. Сен футболчисан. Шу боис майдонда фақат футбол ўйна. Бошқаларнинг ишита аравашма", деди. Шундан сўнг Боммелга ҳам инсоф келди. Бундан буёғи яхши ўйнади. Ҳатто узоқ масофадан туриб жуда чиройли гол ҳам урди.

Урулвайликлардан Эдисон Каванья кўпинча рақиб жарима майдонида худда-бехудата йиқилиб, ҳакамдан пенальти сўраб турарди. Ана шундай вазиятларнинг бирида Равшан Эрматов ерда ётиб пенальти сўраётган Каваньяга соф инглизчада бундай деди: "Турнингдан, Эдисон. Кўни кеча ёмғир ёққани учун сиз шу боис сени ва ҳамкасбларингни асрашим керак бўлмасе сариқ ёки қизил карточка кўрсатиш ҳам кўлимдан келади".

Ана шундан кейин майдонда чинакамига ўйин бўлди. Хужумкор руҳда ўтган учрашув барчада яхши таассурот қолдириди. Ўйин нақадар шиддатли кечганини ҳисобдан ҳам билса бўлади. 3:2 ҳисобида Голландия терма жамоаси нолиб чиқиб, финалга йўлнамани кўлга киритди.

Учрашувдан сўнг иккаа жамоанинг мураббийлари, кўплаб мутахассислар ҳакамларнинг фаолиятини

насин баҳо қўйишди. Ўйин бекаму кўст бошқарилганлигини эътироф этишди.

КАК ИШОНЧИННИ ОҚЛАШ ҲАММА НАРСАДАН УСТУН

Ҳар қандай оммабон спорт, шу жумладан, футбол мусобақаларининг бошланғич ва, абабатта, ахиринчи қисми кишига ўзгача шукҳ бахш этади. Шундай даҳзаларда инсон кўнглидан кечадиган ҳисовётларни бир сўз билан таърифлаш қийин. Шунлар бўлсинки, мамлакатимиз мустақилликка эришгач, халқимиз ҳаяжонан, қабақларини ўрғинлаштирувчи жуда кўплаб тарихий воқеаларнинг гувоҳи бўлди ва бўлмоқда ҳам.

Футбол бўйича мажмур жаҳон чемпионатини барча ердошларимиз аввалгиларидан кўра бошқача кайфият, умид ва тўғур билан кузатганлиги ҳеч кимга сир эмас. ЖАР майдонларида икки нафар ҳамюртимиз — Равшан Эрматов ва Рафазал Илйосовларнинг ҳакам шифтида фаолият кўрсатишлари миллионлаб ўзбекистонликлар кайфиятини аъло даражага кўтариб юборди. Биз доним ҳар тўрт йилда бир марта ўтказиладиган жаҳон чемпионатини интизорлик билан кутиб, унда ўзбекистон давлати номи янграшини орзу қилар эдик. Ниҳоят бу орзуга ҳам эришдик. Умидааримиз ўшанди. Терма жамоамиз мундиалда иштирок эта олмасе-да, курурай заминда яшайётган миллионлаб инсонлар Жанубий Африка Республикаси майдонларида бўлиб ўтган жаҳон чемпионати финал босқичида ўзбекистон деган номни барала эшитди, унинг нақилларини ўз нитоҳида кўрди, садоҳиятимиз, кучининг, имкониятларимиз нечоғли юксак эканлигига гувоҳ бўлишди, қойил қолдишди.

Демак, 2010 йилнинг ёз фаслида яна бир унутилмас тарихий воқеа юз берди. Жаҳон чемпионатида

МДХ ва Болиқбўйи мамлакатларидан иштирок этган бош ҳакам Равшан Эрматов, лайнсменлар Рафаэл Ильясов ва қирғизистонлик Баҳодир Қўчқоров ўйналарни ишончи ва алоқатли бошқарганлиги билан баръаннинг эътиборини қозонди. Пировардиди ўзбек ўғлони XIX жаҳон чемпионатида энг кўп, яъни бешта учрашувга бош ҳакамлик қилди. Яна бир ўйини эса захирадаги ҳакам сифатида қўйилди.

Энг муҳими, иқтидорли ҳакамларимиз Равшан Эрматов ҳамда Рафаэл Ильясовлар бир ой давомида етти икким нитохда турган жаҳон чемпионатидаги ёрқин фаолиятлари билан мустақил Ўзбекистон номини дунёга овоза қилдилар. Ватанимизда миллионлар ўйини футболнинг нақадар улуғлигини ва қадрлигини, юртимиз футбол мамлакатига айланиб бораётганини бутун курурай заминга кўз-кўз этишди.

Ҳа, жаҳон чемпионати давомида ҳамюртимиз эришган ютуқлар талайгина. Бир чемпионат давомида бешта ўйинга ҳакамлик қилиш камдан-кам рефериларга насиб этади. Жаҳон футбол тарихида ундай оқдин фақат икки нафар ҳакам шундай муваффақиятга эришган, ҳоло. Ўзбек ўғлони бир мундиалда бешта учрашувни бошқариб, Осиё қитъасида ўзига ҳок рекорд ўрнатди. Зеро, ҳозиргача ҳеч бир қитъадoshi мизга чемпионат давомида наинки бешта, ҳатто тўртта ўйинга ҳакамлик қилиш ҳам насиб этмаган. Равшан бешта ўйинни бошқарган бўлса-да, бирорта пенальти белгиламади, бирор ўйинчига қизил карточка кўрсатмади. Бу Равшан Эрматов бошқарган ўйинлар осойишта, томошабинбоп ўтганидан даволатдир. Бинобарин, футбол — томошабин билан тирик...

Равшан Эрматов ва Рафаэл Ильясовнинг хизматлари Юртбошимиз томонидан муносиб тақдирланди. 2010 йил 20 июль кунли Президентимиз Ислам Каримов Фармонига кўра ўзбек футболининг шuhrатини жаҳонга танитиш, хаққаро майдонда унинг нуфузини юксалтиришда ибрат ва намуна кўрсатгани, миллий футбол

ни ҳакамлари мактабини ривожлантириш ишига қўйилган муносиб ҳиссаси учун хаққаро тоифадаги ҳакамлар — Равшан Эрматов “Ўзбекистон ифтихори” факрий унвони, Рафаэл Ильясов эса “Дўстлик” ордени билан мукофотланди.

ЧЕМПИОНАТДА ҲАКАМЛАРНИНГ БАҲОСИ

Шу ўринда ҳакамларнинг сўнгги жаҳон чемпионатида сарааб олганини ва уларнинг тайёрлариги масаладари хусусида ҳам алоҳида тўхтаиб ўтиш жоиз.

2007 йилнинг кузида ФИФА 2010 йилги чемпионатда иштирок этишга номзодлар сифатида 54 нафар бош ҳакамнинг рўйхатини эълон қилди. Бунда бош ҳакамлар шулар орасидан танланиши, ўзгаришлар ширин бўлмаслиги таъкидланди. Кейинги рўйхат 2008 йил октябр ойининг охирида берилди. Эндки ҳакамлар сони 48 нафарни ташкил этар, уларга бирорта ҳам янги судья қўшилмаганди.

Нафақат чемпионатда қатнашувчи терма жамонар, балки ҳакамлар учун ҳам 2009 йилда ўтказилган конфедерация кубоги бош кўрик вазифасини ўтади. Унда жаҳон чемпионатида тайёрларлик кўраётган 9 та ҳакамлар бригадаси иштирок этиди. Кубок мусобақаларида асосан европалик ҳакамлар ўзб, Ханссон ва Булакка олтига ўйинни (иккитадан), Жанубий Америка қитъасидан Ларрионда ва Пасо тўртта бахсн (иккитадан) бошқаришди. Австралиядан Бриз (Осиё хисобига), Мексикадан Арчундия (КОНКАКАФ) ҳам иккитадан, Янги Зеландиялик Хестер (Океания) ва Бенинликни Колджия (Африка) биттадан ўйинда ҳакамлик қилишди.

Юқоридаги барча ҳакамлар бошқа номзодлар билан бирга 2010 йил февраль ойи бошларида Цюрихта йилинги таклиф этилди ва унинг натижадарида кўра,

2010 йилги жаҳон чемпионати ўйинарини бошқариб турган ўттиз нафар ҳакам танлаб олинди. Бунда ФИФА ҳар бир минтақавий федерациядан биттадан ҳакамни камайтирди.

Танловнинг жуда пухта ташкил этилганлиги, ҳатто битта кўпо хато ҳам ҳакамга қимматга тушибди муваффақиятини 2002 ва 2006 йилги чемпионатларда иштирок этган тажрибали судья — бенинлик Кофа Кожа мисолида ҳам кўриш мумкин. 2010 йилги Африка Кубогидан ўрин олган Жазоир — Миср ўйинида йўлдан хатоси туфайли Колжия чемпионат оstonасида умумий рўйхатдан чиқариб ташланди. Ҳатто қолган ўттизлик ҳам чемпионат арафасида йўқотишлар билан бошқариб ўтказди. Озим даражада жисмоний тайёргарликка эга бўлмагани учун паравайлик Кармо Амарийо ҳамда Мухаммад Бенуза бошчилигидаги жаҳонлик ҳакамлар бригадалари бош мусобақадан четлатилди. Амарийо ўрнига шотландиялик таразда аввалдан ўтказилган урувдайлик Мартин Васкес қайтарилди.

Энг қизиғи, чемпионатда иштирок этувчи ҳакамлар рўйхатидан ўрин олиш ҳам бир марта бўлса-да, янги майдонга ё хуштак ёки байроқча билан тушган қаролатини бермасди. Зеро, чемпионатга йўл олган 29 нафар ҳакамлардан фақат 24 таси майдонга тушибди муваффақ бўлди.

Ҳақиқатан ҳам жаҳон чемпионатидаги ҳакамлар корпузи, асосан, номдор судьялардан иборатлиги билан киши эътиборини тортди. Фақат Европа ва Жаҳон кубой америкалик ҳакамлар бригадалари 64 ўйиндан 39 тасини бошқаришди. IFHSнинг 2009 йилдаги реитингида дастлабки ўнга ўринни эгаллаган ҳакамлардан еттигаси жаҳон чемпионатида қатнашди.

Чемпионатнинг дастлабки ўйинаридан сўнг мутлақ ҳасисаар ҳам, мухлисаар ҳам яқинлиқ билан Равшан Эрматов ўчилигининг оқилона хатти-ҳаракатларини алоҳида уруғ берилди. Айниқса, чемпионатнинг очилган

ўйинини жуда зўр бошқарган Равшан Эрматов алоҳида тилга тушди. Бироқ кейинчалик, ҳатто энг яхши тажрибали ҳакамларнинг ҳам кўпо хатолаари йўл қўйганлиги Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамлар бригадасининг жуда мураккаб шароитларда ҳам ўз маҳоратларини тўла-тўқис намоён этганлигини даволат беради. Зеро, нимчорак финал учрашуваридан кўпо хатолаарга йўл қўйганлиги учун италиялик 2-рақамли Розетти ҳамда урувдайлик 4-рақамли Даррионда мулдлатидан олдин ўз ўйларига равона бўлишди. 2009 йилнинг энг яхши судьяси швейцариялик Массимо Бузакканинг ўйинаардан четлатилиши ҳам қутилмаган воқеа бўлди. Шу таразда чорак финал ўйинааридан олдин ўнга ҳакамлар ўчилиги чемпионатдаги ўз иштирокини тўхтатишга мажбур бўлди. Сўнгги тўрт ўйин — иккита ярим финал, финал ва учинчи ўрин учун баҳсдан олдин ФИФАнинг ҳакамлар қўмитаси яна 9 та бригаданинг хизматини рад этди.

Шундай мураккаб шароитларда чемпионатда иккита иштирок этганлига қарамай Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамлар бригадаси ҳатто бошқариш жуда қийин бўлган учрашувар таъгинини ҳам ўз қўлида ушлаб, мутлақасису мухлисаарнинг эътиборига сазовор бўлганликлари барчамизни қувонтирди, қалабаримизни фахр-ифтихорга тўлдирди.

Эътиборга лойиқ томони шундаки, Равшан Эрматов ўз қанот ҳакамлари билан юқорида таъкидлаб ўтилганидек, бешта ўйинни бошқарган ҳолда ушбу чемпионатнинг ўзига хос рекордини ўрнатганлигини қайда этиб ўтиш жоиз. Яъни, чемпионат давомида ҳатто Европа ва Жаҳон кубой американинг энг номдор ҳакамлари ҳам шунча ўйинни бошқаришга имкон берилмади. Умуман олганда эса битта жаҳон чемпионати давомида бештадан ўйинни бошқариш фақат яна иккита нафар ҳакам — аргентиналик Орасио Элисонда ҳамда мексикалик Бенито Арчундига насиб этган, холос. Яна шунга ҳам қувонч билан қайд этиш жоизки,

чемпионат давомида ФИФА президенти Зеп Блаттернинг ўзи ҳам Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамлар ҳақида илқ фикрлар билдирди. Шу ўринда Равшан Эрматов, Баҳодир Қўчқоров ва Рафъаз Илёмовлардан иборат ҳакамлар ўчалги чемпионатнинг энг моҳир ўн нафар ҳакамлар бригадаси қатори ФИФАнинг олтин медаллари билан тақдирланганлигини янги бир қарра эслатиб ўтиш жоиздир.

ДУО БИЛАН УЛАБАР ИНСОН

**Тошкент ҳаққаро аэропорте. Бу замонани
нишоот кўлаб тарихий воқеаларнинг гувоҳи
бўлган. Айниқса, истиқлол йилларида ушбу аэро-
портда кўлаб қувончан воқеалар юз берган.**

Айтайлик, хорижий мамлакатларга бориб, ўз ихтиросини намойиш этиб, катта обрў-эътиборга сазовор бўлган олимлар ҳам ёки қайсидир давлатда, масалан, Англия, Франция ва Италиядаги фестивалларда роли чиққан, Ватанимиз шўҳратини оширган санъаткорлар созандаар ҳам шу ерда қарнай-сурнайлар садоси остида тантанали кутиб олинган. Спортчиларни айтмай сизми? Зеро, улар ҳам ҳаққаро мусобақаларда, жаҳон чемпионатлари, Олимпиадаларда ўзбекистон номини бутун дунёга танитишди. Шу боис 1994 йилда Осие ўйинларида ролиб чиққан моҳир футболчиларимиз, Сидней, Лиллехаммер, Афина, Пекин ва бошқалар Олимпиадаларда зафар қўчган қанча-қанча боксчиларимиз, енгил ағлистикачиларимиз, курашчиларимиз, сул спортчиларимиз ҳам мана шу аэропортда тантанали равишда кутиб олинган. Нетаки, улар Ватанимиз шарафини жаҳон майдонларида муносиб ҳимоя қилишган.

Лекин пойтахт ҳаққаро аэропорти ҳеч қачон жаҳон чемпионати финал босқичи ўйинларини муваффақиятли ўтказган ФИФА реферисининг тантанали кутиб олинлишига гувоҳ бўлмаганди. Равшан Эрма-

товнинг ютуқлари туфайли бундай шарафга ҳам сазовор бўлди.

2010 йилнинг 14 июлида кўпдан бўён орзу қилинган воқеа ҳам юз берди. Эрталаб соат 5.00. Тошкент аэропортига охишта кўнган улкан ҳаво лайнеридан ФИФА рефериси Равшан Эрматов билан лэйсмэн Рафъаз Илёмов тушиб келадилар. Бу ерга тўланган ўзбекистон футбол федерацияси вакиллари ва юзлаб муамсалар футбол бўйича навбатдаги жаҳон чемпионатининг ҳақиқий кашфиётига айланган қаҳрамонларни қарсақлар, даста-даста анвойи тумлар билан қарнай олинди. Қарнай-сурнай, доира садолари янграб турди.

Бир ой давом этган жаҳон чемпионати мусобақалари пайтида ҳам бунчалик ҳажжонланмагандим, — деди Равшан Эрматов. — Бизни бунчалик катта тантана билан қарнай олинларини ҳеч кутмагандим. Футболдан фойдаланиб барча муҳлисларимизга, бизни кўлаб-қувватлаган, дуога қўл очган ҳаққимизга миннатдорчилик билдираман. Абабатта, хурсандчилигимни ишirmaйман. Аслида жаҳон чемпионатида бориб, ҳеч бўлмаса битта ўйинни бошқариш орузида йўлга олингандик. Чемпионат давомида эса бизнинг турмушимизга бешта ўйинни бошқариш ишониб топширилди. Барча ўйинларни юқори савияда ўтказганимиздан ва, энг муҳими, ҳаққимиз ишончилини оқлаганимиздан бахтиёрмиз. Ушбу муваффақиятларни ўзбекистон муштақилигининг 19 йиллигига бағишладик. Зеро, ишқимизга эришмаганимизда, биз бундай имкониятларга ҳеч қачон эга бўлмас эдик. Айни пайтда мамлакатимизда Президентимиз томонидан спортга, хусусан, футболга берилаётган катта эътибор, ёшларга кўрсатилаётган бекиёс раҳбарликнинг меваси бу. Мен қанчал сифатида кўп юртларда бўлганман. Лекин қанчал бизнинг юртимиздагиларик эътибор ва раҳбарлигини ҳеч қерда кўрмадим. Шундай юртнинг фар-

занди бўлганимдан, унинг номини улуғлашдан бигиёрман. Яна бир гап. Чемпионат пайтида Германия ва Аргентина терма жамоалари ўртасидаги чоринида учрашувини ўтказиб, Преториядаги қарорхизмига қайтаётганимизда яқин ўтмишнинг бўлхаками Пьер Луиджи Колина билан учрашиб қондик. Мен ўзимни таништирдим. У эса: "Сизни танимман. Учрашуларни яхши ўтказасиз. Агар шунинда одам элтирсангиз ҳамisha мақсадага жвордик бўлади. Сизга ҳам, сизни тарбиялаган отонангизга ва ўзбек халқига ўраҳмат", деди. Бу мен учун жуда бахтли онар эди.

Мустақия ўзбекистон номини бутун дунёга таратган, ёрқин фаолияти билан барчани қойи қолдирган ўрмонларимиз бундай хурматга лойиқ эдилар. Жаҳон чемпионатидек улкан анжумандаги икк иштирокидаёқ бутун футбол оламини ўзига қаратган, минг-минлаб мухлису мутахассисларнинг эътирофига сазовор бўлган Равшан Эрматов бундай хурмат ва эътиборни хақли равишда эришди. ФИФА реферсининг фаолияти таниқли хакамаар, мутахассислар, футболчилар, спортга, хусусан футболга ихтисослашган нашлаар, телевидение, Интернет сайтлари орқали кўп маротаба таҳли қилиниб, унинг жаҳон чемпионатидати иштироки юксак эътирофга сазовор бўлди. Равшан Эрматов ва Рафаэл Ильясов билан интервью, суҳбат, ҳаё бўлмаса уларнинг фаолияти билан боғлиқ бирор-бир хабар, давҳа ёки репортаж босмаган нашла, Интернет сайтининг ўзи қолмади, дунёда.

Мана, ниҳоят жаҳон чемпионатининг хаажонли дамаари ҳам яқунланди. Айримаар бундан буён Равшан Эрматов камтарликни унутиб, юлдузли осмонда кезиб юради, деб ўйлашди. Ахир шундайлар ҳам борку. Бирор ютуққа эришиб қолса, атрофдагиларни менсимай қўядиганлар ҳам топилади-ку. Лекин Равшан Эрматов ундайлардан эмас, "юлдузлик" касалига йўлиқмади. Мундиадан қайтиб келгандан кейин бир

ном олгач, яна ишта шўнғиди. Ахир ҳаёт ҳамisha нафарму тантаналардан иборат эмас. Оддий ҳаёт бир нармада давом этаверади.

У ўша йили яна мамлакат чемпионати олий лига турнирларини бошқариб борди. Ўзбекистон Куботи нафарларида хакамаик қилди. Колаверса, ФИФА ва ОФК турнирларида хақаро мусобақаларда ҳам иштирок этди. Шу боис ўз устида жиддий ишлаб, машакар билан шуғулланиб, маҳоратини тинмай ошириб борди. Бу қилди ФИФА лэйсмени Рафаэл Ильясов шундай

ФИФА 2010 йилнинг бошида мусобақада иштирок этилган хакамаар турмушларини эълон қилгач, лэйсменлар рўйхатида ўз исми-шарифини кўриб жуда кўнжоланган эдим. Чемпионат бошлангач хаажон иштини қатта масъулият эгаллади. Ҳар бир учрашув норида ортимизда ўзбекистон хақки умид ва ишонч билан кузатиб турганини ҳис этиб майдонга чиқардим. Ҳозир ана шу умид ва ишончни оқлаганимиздан кейин мамнунмиз. Мундиал яқунда ФИФА раҳбарлари ва мутахассислари турмушимиз иштини ижобий баҳолагани кувончли бўлди. Бунда, алабатта, Равшан Эрматовнинг ҳиссаси қатта. У барча ўйинларни ишонч билан идолатли бошқарди. Унинг шайнига қўллаб мақтовлар, олқишлар ёғилди. Лекин Равшан ҳамон ўша ўша кимтар ва меҳнатсевар. Ана шундай дўстим билан ҳар қанча фахрлансам арзийди.

– Юртбошимиз Исаом Каримов "Ҳеч бир нараса мамлакатни спорт каби тезда дунёга машҳур қила омайди", деган эдилар. Бу фикрларнинг нақадар қанли эканлигига ўз фаолиятимиз орқали ишонч ҳосил қилдик, – дейди Равшан Эрматов. – Нокамтарликка йўллангку, лекин мундиалда бизнинг исми-шарифини айтилганда Ўзбекистон давлати номи жаранглаб турди. Стадион узра икки рақиб терма жамоасининг байроғи билан бирга Ўзбекистон байроғи ҳам ҳилириб турди. Шунинг учун ҳам биз доим хаққимизнинг

меҳрини хис қилиб, Юртбошимизнинг галкўралигини сезиб турдик...

Юртбошимизнинг кўларидан мукофотни қабул қилиб олишмону ҳаяжондан кўзларимдан ёш чиқиб кетди. Бундай қатъа эътиборга тушиб ҳар бир инсон учун бахт. Уйда эса ота-онамининг қувончларини айтмайсизми? Бу ҳаётимдаги энг бахтиёр қувончлардан бири эди.

Уша 2010 йилнинг кузига Равшан Эрматовнинг маҳорати яна бир қарра эътироф этилди. Бутун йил бўйи амалга оширилган ажойиб ҳакамлик фаолияти Осиё футбол федерацияси томонидан муносиб таъдирланди. Унга учинчи марта Осиё қитъасининг энг яхши ҳаками унвони берилди. Дунё таснифида унинг рейтингига янада кўтарилди.

Равшан Эрматов ҳаётида 2010 йилнинг 20 декабрида яна бир муҳим, қувончли воқеа юз берди. Бу кўлдан бўён кутилган воқеа эди. Унинг оиласида бирданга бир эмас, кўшалоқ фарзанди дунёга келди. Бири ўғил, бири қиз. Уларнинг исмлари ҳам гўзал: Билол ва Ясмينا.

– Фарзанд кўриш, ота бўлиш бахти ниҳоят мени ҳам насиб этди, – дейди Равшан Эрматов. – Бу энг улуғ нёъматлардан бири экан. Шулар туфайли ҳаётим ўзгариб кетди. Шулар туфайли анча жиддийлашдим. Бу қувонч мени янги марраларга илҳомлантирди. Бундай пайтда одамнинг қувончи опшани билан биргаликда масъулияти ҳам кўтарилди борар экан. Хулаас, 2010 йил бошидан охиригача мен учун омадли бўлди. Лекин Равшан Эрматов эришилган муваффақиятлардан қониқиб, хотиржамликка бериладиган инсонлардан эмас. У ютуқлардан қувониб, шукроналик билдирди, улардан руҳланиб оафа интилади. Ўз устида ишлайди, маҳоратини ошириб боради. Шу боис ФИФАнинг ҳам, ОФКнинг ҳам, ҳақнинг ҳам назаридан қолмайди.

Шу тарика Равшан Эрматов учун 2011 йил ҳам меҳнат, астойдил ҳаракатлар билан бошланди. У тин-

май жисмоний тайёргарликни қучайтириб, назарий машғулотларни авж олдирди. Январ ойи охирида бошланғичдаги Осиё қитъаси чемпионати финал босқичи ўйинларини бошқариш учун Қатар пойтахти Доҳага таъкиф қилинди. Бу ерда асосан жуда принципал ва мураккаб ўйинларни бошқаришга тўғри келди. Равшан Эрматов турух баҳсларидати дастлаб бу ўйинга ҳакамлик қилди. Унда Йроқ ва Эрон жамоалари майдонга тушибди. Жуда мураккаб ўйин. Чунки бу жамоалар азадан бир-бирларига қарши муросамлик билан ҳаракат қиладилар. Бунинг устига давлатлар ўртасидаги сиёсий вазият ҳам ўйиннинг қийинлигини даволат берарди. Ҳамма ҳакамлар ҳам шу ўйин менига тушмасайди, деб ўйларди. Лекин Равшан бу ўйинни яхши бошқарди. Ҳеч қим норози бўлмади.

Июния – Саудия Арабистони терма жамоалари учрашуви ҳам реферининг маҳорати туфайли осойишта ўтди. Осиёнинг қучли жамоаларидан Жанубий Корея – Эрон ўртасидаги чорак финал учрашуви қизиқарли бўлди. 1:0 ҳисобида корейслар галаба қозонди. Лекин шуниси қизиқки, ушбу ўйинда бош ҳакамнинг майдонда бор-йўқлиги унчалик билинмади. Негаки, Равшан Эрматов бўлар-бўламста хуштак чапиб, ўйинларнинг қайфиятини бузмади. Шу боис ўйин осоиништа ўтди, ҳар икки томон ҳам ҳакамга миннатдорчилик билдирди.

Дарвоқе, ушбу чемпионатда Ўзбекистон терма жамоаси ҳам муваффақиятга иштирок этди. Фақат прим финалда Австралияга ютқазиб қўйибди. Учунчи ўрин учун бўлган ўйинда эса Жанубий Кореядан еттилади. Чемпионатда бизникилар тўртинчи ўринга етмади. Бу ҳамкорларимиз қитъа чемпионатларида кўлга киритган энг юқори натижа эди.

Қитъа чемпионатининг финалига эса Осиёнинг энг қучли жамоалари – Япония ва Австралия терма жамоалари етиб келишди. Бу учрашуви бошқариш ФИФА рефериси Равшан Эрматов зиммасига тушди. Ушбу

маммакатларнинг миллий терма жамоалари ҳам, ёшлари ҳам, кўйингки, ўсмирлари ҳам учрашиб қолишса, баҳс ҳамisha кескин ва муросасиз тарафга ўтади. Бунга ҳам шундай бўлди. Равшан Эрматовнинг қатъий ва адолатли қарорлари туфайли ўйин яхши ўтди.

Шу ойнинг ўзида Малайзия пойтахти Куала-Лумпур шаҳрида, Осиё футбол конфедерациясининг қароргоҳида ҳакамларнинг йиллик йиғилиши ўтказилди. Одатдагидек тест-синовлар амалга оширилди. Ушбу синовдан муваффақиятли ўтгандар яна ҳаққоро мусобақаларни бошқариш ҳуқуқига эга бўлишди. Улар орасида Равшан Эрматов ҳам бор эди.

Равшан яна ишга шўнғиди. Мамакат чемпионати олий лигаси ўйинларини бошқариш билан биргаликда Осиё чемпионатлар лигаси учрашувларини ҳам муваффақиятли ўтказди. Кузда эса Куала-Лумпур шаҳрида Осиё қитъасининг энг яхши футболчиси, ҳужумчиси, ярим ҳимоячиси, ҳимоячиси, дарвозабонининг аниқлаш ва уларни тақдирлаш маросими бўлиб ўтди. Бу тантанали маросимда қитъанинг энг яхши ҳаками номинатсияси бўйича ҳам яқун чиқарилди. Бунда Равшан Эрматов кетма-кет тўртинчи марта Осиёнинг энг яхши ҳаками унвонига сазовор бўлди. Бу ўзбек футболининг, ўзбекистон ҳакамлик мактабининг улакан ютуғи эди.

Йил охирида эса клублар ўртасидаги жаҳон чемпионати ўтказилди. Бунда Равшан Эрматов иккити ўйинни бошқарди. Дастлабки ўйинда Мексика чемпиони билан Турнис чемпиони ўртасидаги учрашувга ҳакамлик қилди. Кейин эса турнир якунида Испаниянинг "Барселона" ва Бразилиянинг "Сантос" клублари ўртасидаги финал учрашувни Равшан Эрматов бошқариб бригадига ишониб топирилди. Хўш, ким қучали экан? Бразилия футболчиси ёки Испания? Мессини ёки Неймар? Ўйин кескин қурашларга бой кечди. Ҳар иккала томон ҳам ҳужумга зўр берди. Лекин омад "Барселона"га кулиб боқди. Ушбу қучали жамоа рақиб

лар дарвозасига жавобсиз тўртта гол киритиб, бошқаринини қўлга киритди. Лекин ҳакамнинг ишига ҳеч нима салбий баҳо бермади. Голбилар-ку хурсанд қилишди.

Футбол оламида бундай турнирларнинг аҳамияти катта. Биринчидан, ўша турнир ўтказилаётган мамлакатнинг футбол ишқибозлари жаҳон миқёсидаги футболларнинг ўйинидан баҳраманд бўлса, ёш футболчилар маҳорат сирларини ўрганадилар. Ҳакамлар эса мана шундай қизгин баҳсларда маҳоратларини оширишлар, синовдан ўтадилар. Ушбу кўриқдан муваффақиятли ўтиш эса ҳакамларга янги қанот бағишлайди.

Равшан Эрматовга ҳам ана шу синовлардан ўтишнинг фойдаси катта бўлди. Бу 2012 йилнинг февраль ойида яққол сезилди. 2014 йилда Бразилия яшша май-ларидида бўлиб ўтаётган XX жаҳон чемпионати финал босқичи баҳсларини бошқариш учун номзодлардан 59 ҳакамнинг исми-шарифи эълон қилинди. Ушбу рўйхатдан Равшан Эрматов ҳам жой олди. Дарвоқе, Равшан Эрматов Жанубий Кореянинг "Жамбук" ва Каттарнинг "Ал-Саад" клублари иштирокидаги чемпионатлар лигаси финал ўйинини ҳам бошқарилди.

Равшан олий лига баҳсларини беҳато бошқариб ўйинчилар ҳакамларга ибрет кўрсатяпти. Бундан ташқари Осиё қитъаси чемпионатлар лигаси баҳсларида ҳам рақибларлик қилапти.

ХАЙРАЛИ ИШНИНГ ҚАНОТИ БЎЛАДИ

Миллатоналар ўйини, деб ном олган футболнинг ишқибозлари ҳам, мохир футболчилар ҳам кўпайиб бораётгани рост. Лекин футбол ҳаками, ёки рефериси ёки лайнсмен ким, нима вазифани бажаришини кўпчилик тасаввур ҳам қиналмайди. Футболнинг сеҳрли олами ёш қарини

ўзига мафтун этган бўлса ҳам, ҳакам ва ҳакамлик нима эканлигини ҳамма ҳам билавермасди

Бундан ўн-ўн беш йиллар аввал Ўзбекистон Футбол федерациясига кўплаб қуйидаги мазмундаги хатм келарди: "Менинг ўғлим дарвозабон бўлмоқчи. Бунга учун нима қилишим керак?"

Яна бир мактубга эътибор беринг: "Мен доим ҳам футболчиларимиз Миржалол Қосимовга ҳавас қилишим. Унинг буришдан туриб тўғи тегиб, "хуруқ" янги шаклида гол уришлари, жарима майдони яқинида қондабузарликдан кейин белгиланган жарима тўғида жонли дөвор устидан моҳирона ўтказиб, дарвозанинг наҳ "тўғқуз" лигага туширишлари мафтун этарди. Шунга ҳавас қилиб тўғида неварамнинг миши Миржалол қўйгандим. Бундай қарасам, у ҳам футболга ишқибоз экан. Лекин ҳали маҳорати анча ошириши керак. Шу боис неварамнинг моҳир футболчи бўлиши учун қизга, қайси клубга ёки маҳорат раббийга мувожаат қилишим керак? Шунга ёрдам берсангиз".

"Мен мактабимиз терма жамоасида ўйнаймди футбол жамоамиз тўман, ҳатто вилоят ўқувчилари ўртасидаги мусобақаларда доим пешқадам. Марказий ҳужумчи сифатида рақиблар дарвозасига кўплаб голлар киритаман. Лекин ҳали анча маҳоратимни оширишим зарур. Профессionali футболчи бўлиш учун нима қилишим керак. Ниятим профессионал футбол клубларида ўйнаб, миллий терма жамоамиз таркибида дөврга қозониб, Ватанимиз шухратига шухрат қўишим. Бу мақсадни амалга ошириш учун нима қилсам экан?"

Йиллари федерацияга бундай мактублар кўплаб келарди. Лекин мен ҳакам бўлмақчиман, қани эди менинг ўғлим ҳам машхур ҳакам бўлиб танилса, Осиё китъаси ва жаҳон спорт майдонларида ўзини кўрсатса, деган мазмундаги хатлар йўқ эди. Тўғри, 2002 й

илининг ва Жанубий Кореяда бўлиб ўтган жаҳон чемпионатидан кейин машхур ҳакам Пьер Луиджи Колинига ҳавас қилувчилар ҳам бўлди. Ўғлим ҳакам бўлиши, лелувчилар ҳам топилади.

2010 йилда Жанубий Африка Республикасида бўлиб ўтган XIX жаҳон чемпионатининг финал босқичи давомида Ўзбекистонлик мухлислар ҳакамларимизнинг маҳоратига қойил қилишди. Ҳар қандай мураккаб вазиятда аризмаган сониялар ичида тўғри қарорга қилишлари барчани лол қолдирди.

Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамлар бригадаси Ўзбекистон номини дунёга ёйди. Ватанимиз байроғи Жанубий Африка Республикаси стадионларида қилишиб турди. Чемпионат тугагач, Ватанимизга қайтиб келган ҳакамларимизни минглаб футбол мухлислари хурсандчилиқ билан кутиб олишди. Қарнаб сурнай, ногораю чилдирма садолари янграб турди. Ҳакамларимиз Юртбошимиз томонидан муносиб қадрланди.

Ҳакамларга нисбатан бундай хурмат-эътибор Ўзбекистонда ҳакамлик мактаби тобора тез ривожланаётганини далолат беради. Бугунги кунда Ўзбекистон футбол федерацияси қопидаги "Ҳакамлар ва назоратчилар" мактаби аниқ маромда ишлаб турибди. Кўплаб ҳакамлар тайёрланмоқда.

Этиликда Ўзбекистон футбол федерациясига мамлакатимиз фуқароларидан, ёш йилит-қизлардан қилинган мазмундаги хатлар кўплаб келмоқда:

"Йилари ҳакамдан-кам бўларди. Аксинча, стадионда кўриб, футбол ўйинини томоша қилаётган мухлислар агар сезилми жамоаси тоғиб турган бўлса, инча масофага, мабодо топқазётган бўлса бунга худди ҳакам айбдордек, "Ҳакам майдондан қувилсин", "Ҳакамдан севин ясаи керак" деб хитоб қилишарди. Инди эса ҳакамларга нисбатан одамларнинг муносабати бутунлай ўзгарди. Равшан Эрматовнинг

Учинчи ўринни бу сафар 2009 йилининг энг яхши рефериси Массимо Бузакка эгаллади. Бузаккани тушлаган баъди 99 очкодан иборат.

Қизиги шундаки, ЖАР — 2010да кўпга хатолар йўл қўйганига қарамай, урулвайлик Хорхе Ларри онда ва италиялик Роберто Розеттилар ИФФХС мутахассислари томонидан ТОП – 10га киритилди.

Куйида ИФФХС тааққини бўйича ТОП – 20 ҳакамлар рўйхати билан таништириб ўтамиз.

1. Ховард Уэбб (Англия) — 189 очко
2. Равшан Эрматов (Ўзбекистон) — 128 очко
3. Массимо Бузакка (Швейцария) — 90 очко
4. Франк Де Бакере (Бельгия) — 63 очко
5. Виктор Кашшаи (Венгрия) — 60 очко
6. Бенито Арчундия (Мексика) — 44 очко
7. Воьлфганг Штарк (Германия) — 40 очко
8. Эктор Бадаси (Аргентина) — 31 очко
9. Хорхе Ларрионда (Уругвай) — 29 очко
10. Роберто Розетти (Италия) — 25 очко
11. Оскар Руиз (Колумбия) — 14 очко
12. Никола Риццоли (Италия) — 13 очко
13. Клаус Бо Ларсен (Дания) — 11 очко
14. Аберто Ундиано (Испания) — 10 очко
15. Юичи Нишимура (Япония) — 10 очко
16. Оагариу Бенкуеренса (Португалия) — 9 очко
17. Карлос Батрес (Гватемала) — 6 очко
18. Мартин Аткинсон (Англия) — 6 очко
19. Мартин Ханссон (Швеция) — 5 очко
20. Мехуто Гонсалес (Испания) — 5 очко

РАВШАН ЭРМАТОВ 2011 ЙИЛИНИНГ ЭНГ ЯХШИ ҲАКАМИ

Равшанининг Euro-football.ru сайти томонидан 2011 йилининг энг яхши рефериси қилганини эътиборга олув сўровнома ўтказилди.

Унда ҳамюртимиз Равшан Эрматов биринчи ўринни эгаллади. У энг яқин таъқибчиси Ховард Уэббни 10 очкодан сая кўпроқ овоз билан ортда қолдирди.

№	Ҳакам	Овоз бер- ганлар	Фонд
1	Равшан Эрматов (Ўзбекистон)	869	36,15%
2	Ховард Уэбб (Англия)	838	34,86%
3	Франк Де Бакере (Бельгия)	191	7,95%
4	Воьлфганг Штарк (Германия)	150	6,24%
5	Никола Риццоли (Италия)	149	6,2%
6	Карлос Веаско Корбальо (Испания)	60	2,5%
7	Дамир Скомина (Словения)	57	2,37%
8	Виктор Кашшаи (Венгрия)	50	2,08%
9	Энрике Осес (Чили)	21	0,87%
10	Педрү Пронса (Португалия)	19	0,79%

РАВШАН ЭРМАТОВ – ЙИЛ ҲАКАМИ

Жаҳондаги футбол ҳакамлари феодалитини таҳлил қилиб, уларнинг маҳоратини баҳолаб борувчи Worldreferee.com сайти юртдошларимиз, ФИФА рефериси Равшан Эрматовни жаҳоннинг 2011 йилидаги энг кучли ҳаками, деб эълон қилди.

Бундан барчамизнинг дилларимиз беҳад шод бўлди. Негаки, ушбу нуфузли сайт мутахассислари энг яхши ҳакамларни ҳар бир учрашувда қўйилган ба-

ларни батафси ҳисоб-китоб қилган ҳолда аниқлаш ва улар рўйхатида қўтимаган ҳакамларнинг "тайи бўлиши ҳолатлари асло учрамайди.

Сайтнинг ҳолислиги шундаки, унинг танаови мулақо тўғри эди — 2011 йилги мавсум ҳақиқатан ҳам Равшан Эрматов учун жуда омадли кечди. Равшан ФИФА ва Осиё футбол конфедерацияси томонидан тапшиқ этилган нуфузли учрашувлар, жаҳон чемпионати ва Олимпиадага саралаш ўйинлари, Осиё чемпионатининг Япония ҳамда Австралия терма жамоалари ўртасидаги финал баҳси, Осиё чемпионлари аттасининг "Ал-Сауд" (Қатар) ва Жанубий Корейанин "Чонбук Моторс" жамоалари ўртасидаги ҳал қилувчи бемалшуви, шунингдек, "Сантос" (Бразилия) ҳамда "Барселона" (Испания) жамоалари ўртасида ўтказилган клублар ўртасидаги жаҳон чемпионатининг финалини жуда чиroyлай тарзда бошқариб, маҳоратли бир карра эътироф этилди. Бу юртдошимизнинг мустақкам ирода ва чуқур билим, юқори савияли ажойиб жисмоний тарбияга эга тажрибали мутахассис эканлигига яна бир яққол далилдир.

Ушбу рўйхатда қолумбиялик Вилмар Ролдан иккинчи, Бразилия вакили Уилсон Сенем эса учинчи ўринни эгаллади.

ОСИЁНИНГ ЭНГ КУЧАЛИ ҲАКАМИ

Маалайзиянинг Куала-Лумпур шаҳрида ҳар футбол мавсумидан сўнг Осиё футбол конфедерацияси томонидан йил якуналарининг эъло қилгани шай хайран анъана тусига кирган.

2011 йилги мавсум якуналари ҳам ўзбек футбол учун юксак қалабаларга бой бўлди. Энг қувонарлиси, ҳамюртимиз — ФИФА рефериси Равшан Эрматов кетма-кет тўртинчи бор "Осиёнинг энг яхши ҳаками" деб эъло қилинди ва шу натижа билан

яна жос рекорд ўрнатди. Бу га Равшан мазкур номинацияда ягоналик доимий рақиб Юйчи Нинакура ҳамда Халил ал-Ғамдий (Саудия Арабистон) орти орда қолдирди.

Бундай юқори натижага Равшан Эрматов бежиз эришгани йўқ. Эеро, 2011 йилги мавсумда Равшан чемпионлигидаги ҳакамлар бригадаси Осиё футбол конфедерациясининг энг нуфузли турнирларининг ҳал қилувчи бемалшулари, ФИФА шаферилигидаги клублар ўртасидаги жаҳон чемпионати финалини юқори савияда бошқаришга муваффақ бўлди, 2014 йилги Бразилияда ўтказилган жаҳон чемпионати ҳамда Лондон — 2012 Олимпиадасига саралаш бемалшуларини юқори маҳорат билан бошқарди.

Қанот ҳакамларимиз маҳорати ўсиб бораётганининг ҳаққаро майдонда тан олинishi ҳам муҳлислигини қувонтирмоқда. Яна бир юртдошимиз — ФИФА лайнсмени Абдуҳамидилло Расулов Осиёнинг 2011 йилдаги "Энг яхши қанот ҳаками" номинациясининг раойиб бўлди. Бу юксак натижага Абдуҳамидилло кўп жиҳатдан 2011 йил январда Қатарда ўтказилган Осиё чемпионати баҳслари ҳамда Осиё чемпионати финалини Равшан Эрматов билан бирликлари аъло даражада бошқарганлиги учун ҳам раикда аъло адалшмаймиз.

Осиё футбол конфедерациясининг йил якуналарини баътиланган тантанали маросимида "Осиёнинг энг яхши футболчиси" номи ҳам эъло қилинди. Бу нуфузли мукофот ҳам ўзбекистонлик моҳир ярым ҳимоячи Сервер Жепаровга топирилади. Қизили шунданки, Жепаров ҳам иккинчи бор шундай юксак номга лойиқ деб топилади. У илк бор 2008 йилда "Осиёнинг энг яхши футболчиси" деб тан олинганди. Шахсан, ФИФА президенти Зеп Благтернинг ўзи махсус кубокни Сервер Жепаровга топириган қувончли онлар ҳам футбол ишқибозларимизнинг ёдига узоқ вақт олақаниб қолади.

ЙИЛНИНГ ЭНГ КУЧАЛИ ҲАКАМЛАРИ УЧАЛИГИДА

Ҳаққаро футбол тарихи ва статистикаси федерацияси 2011 йилнинг жаҳондаги энг кучли ҳакамлари номини эълон қилди.

Унга кўра, ўтган йилги шундай рўйхатда 5-ўринни банд этган венгриялик В. Капшай 1-ўринни эгаллади. Ўтган йилги ролиб Ховард Уэбб (Англия)га бу тал иккинчи ўрин насиб этди. Ушбу рўйхатда ҳамюртими Равшан Эрматов кучли училикка кирди.

1. Виктор Капшай (Венгрия) — 138 очко
2. Ховард Уэбб (Англия) — 103 очко
3. Равшан Эрматов (Ўзбекистон) — 97 очко
4. Вольфганг Штарк (Германия) — 67 очко
5. Франк Де Бакере (Бельгия) — 63 очко
6. Массимо Бузакка (Швейцария) — 40 очко
7. Карлос Веласко Карбаљо (Испания) — 40 очко
8. Никола Риццоли (Италия) — 29 очко
9. Хорхе Ларрионда (Ўругвай) — 27 очко
10. Сальвιο Спинала Фагундес Фильо (Бразилия) — 23 очко

11. Доктор Феликс Брик (Германия) — 16 очко
12. Серхио Песотта (Аргентина) — 13 очко
13. Антонио Агилар (Сальвадор) — 10 очко
14. Карлос Амарилья (Парагвай) — 10 очко
15. Эктор Вальтер Вальдасси (Аргентина) — 10 очко
16. Юичи Нишимура (Япония) — 10 очко
17. Мартин Аткинсон (Англия) — 8 очко
18. Педро Проэнса Оливейра Авеш Гарсия (Португалия) — 7 очко
19. Бьорн Куйперс (Голландия) — 7 очко
20. Давберто Маменко (Испания) — 7 очко

МЕРК — IFHS ТАСНИФИ БЎЙИЧА ЎН ЙИЛЛИКНИНГ ЭНГ ЯХШИ ҲАКАМИ

Германиялик Маркус Мерк ҳаққаро футбол тарихи ва статистикаси федерацияси томонидан энг асрининг дастлабки ўн йиллигидаги жаҳоннинг энг яхши ҳаками деб топилди.

Ушбу рўйхатда ҳамюртими Равшан Эрматов 26-ўринни банд этди.

IFHSнинг ўн йиллик ҳакамлари рейтингли:

1. Маркус Мерк (Германия) — 135 очко
2. Оскар Русс (Колумбия) — 104 очко
- 3-4. Любош Михеа (Словакия) и Хорхе Ларрионда (Ўругвай) — 96 очко
5. Пьер Луиджи Колина (Италия) — 94 очко
6. Роберто Розетти (Италия) — 91 очко
7. Ким Мильтон Нильсен (Дания) — 84 очко
8. Франк Де Бакере (Бельгия) — 82 очко
9. Массимо Бузакка (Швейцария) — 81 очко
10. Мануэль Мехуто-Гонсалес (Испания) — 73 очки

ОСИЁНИНГ СЎНГИ 25 ЙИЛДАГИ ЭНГ ЯХШИ ҲАКАМИ

Ҳаққаро футбол тарихи ва статистикаси федерацияси (IFHS) кейинги 25 йилдаги (1987–2011) жаҳоннинг энг яхши ҳакамлари рейтингини эълон қилди.

Ушбу энг кучлилар рўйхатида Пьер Луиджи Колина (Италия), Маркус Мерк (Германия) ва Ким Мильтон Нильсен (Дания) дастлабки учлиқдан жой олишди.

Осиёнинг кейинги тўрт йил ичидаги етакчи ҳаками Равшан Эрматов ушбу рейтинг жадалида 38-ўринни эгаллади ва ўз қитъадоши Али Мухаммад Бужсан (БМА)ни ортда қолдирди.

Мазкур таснифта асосан Равшан Эрматов кейинги 25 йил ичида Осиёнинг энг кучли ҳаками деб эъломи қилинди.

ЖАҲОННИНГ СЎНГГИ 25 ЙИЛ ИЧИДАГИ ЭНГ КУЧЛИ УЧ ҲАКАМИ

Пьер Луидже КОЛИНА (Италия) – 1960 йил 13 февралда туғилган. 1995 йилдан ФИФА ҳаками. Асли касби бўйича банкнинг молиявий агентти. 1973–76 йилларда Бомонья шаҳрининг ҳафаскор жамоаларида ўйнаган. 1977–2005 йилларда ҳакамлик фаолияти билан шуғулланган. “А” сериясида 1991–2005 йилларда 240 та ўйинни бошқарган. 1997, 1998, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005 йилларда Италиянинг энг яхши ҳаками номига сазовор бўлган. 1995 йилдан бошлаб Европа кубоклари мусобақалари, 1996 йилдан 2005 йилгача қадар эса терма жамоалар ўйнарига ҳакамлик қилган. 1998 ва 2002 (финал ўйинини бошқарган) йилги жаҳон чемпионатлари, 2000, 2004 йилги Европа чемпионатлари иштирокчиси. 1996 йилги Олимпиада, 1999 йилги чемпионлар лигаси ҳамда 2004 йилги УЕФА кубоги финалларида бош ҳакам бўлган. ФИФА ва УЕФА тасаруфидати 105 та ўйинда ҳакамлик қилган. 1998, 1999, 2000, 2001 ва 2002-йилларда жаҳоннинг энг яхши ҳаками сифатида эътироф этилган.

Маркус МЕРК (Германия) – 1962 йил 15 мартда туғилган. 1992 йилдан ФИФА рефериси. Асли касби — тиш шифокори. 1974 йилдан ҳакамлик қилган, бундеслигада эса — 1998–2008 йилларда 338 та ўйинни бошқаргани ҳолда миаллий рекорд ўрнатган. 2-дивизионда 78 та ўйинда ҳакамлик қилган, 2004 йилги Европа чемпионати финалини бошқарган.

1992 йилги Олимпиада, 2002, 2006 йилги жаҳон чемпионатлари, 2000 йилги Европа чемпионати ўйинларида иштирок этган. 2003 йилги Чемпионалар лигаси ва 1997 йилги кубок эгалари кубоги финаллари,

шунингдек, Европа кубоклари беклашувларида ҳакамлик қилган. Терма жамоаларнинг 50 та ўйинини бош ҳакам бўлган, Европа кубокларида 78 та ўйинда майдонга тушган. 1995, 1996, 2000, 2003, 2004 ва 2006 йилларда Германиянинг, 2004, 2005 ва 2007 йилларда жаҳоннинг энг яхши ҳаками сифатида эътироф этилган.

Ким Миябтон НИБЬСЕН (Дания) – 1960 йил 3 августда туғилган. ФИФА ҳаками. Асли касби бўйича лаборатория технологиялари бўйича менежер. 1976 йилдан бошлаб ҳакамлик қилган. 1988–2005 йилларда ҳалқаро ўйинларни бошқарган. 2004 йилги Чемпионалар лигаси, 1993 йилги Европа суперкубоги ва 1994 йилги УЕФА кубоги финал ўйинларида ҳакамлик қилган. Чемпионалар лигасида 50 та ўйин ўтказган дастлабки бўлди. 1998 ва 2002 йилги жаҳон чемпионатлари, 1996, 2000, 2004 йилги Европа чемпионатлари, 2001 йилги конфедерация кубоги ҳамда 1993 йилги Ўзбекистонда ўтказилган 22 та ўйинда майдонга тушган.

РАВШАН ЭРМАТОВ БОШҚАРГАН ЭНГ НУФУЗЛИ ҲАЛҚАРО ЎЙИНАР

2003 йил. Ўзбекистон (U-17) ўртасида жаҳон чемпионати, Финляндия. 2та ўйин: Яман — Португалия (14 август), АКШ — Сьерра-Леоне (17 август).

2004 йил. Осиё кубоги, Хитой. 1та ўйин: БАА — Жанубий Корея (23 июль).

2004 йил. Олимпиада ўйинларида саралаш турини, Катар. 2 та ўйин: Катар — Дания, Жанубий Корея — Марокаш.

2007 йил. Ёшлар (U-20) ўртасида жаҳон чемпионати, Канада. 4та ўйин: Гамбия — Мексика (2 июль), Чили — Конго (5 июль), АКШ — Уругвай (11 июль), Испания — Чехия (14 июль).

2007 йил. Ўсмирлар (U-17) ўртасида жаҳон чемпионати. Жанубий Корея. 3 та ўйин: Аргентина — Испания, Бразилия — Жанубий Корея, Франция — Япония.

2008 йил. Каублар ўртасида жаҳон чемпионати Япония. 2та ўйин: “Ал-Ахдй” (Миср) — “Пачука” (Мексика) (13 декабрь), АДУ (Эквадор) — “Манчестер Юнайтед”, (Англия) (финал, 21 декабрь).

2009 йил. Ўсмирлар (U-17) ўртасида жаҳон чемпионати, Нигерия. 4та ўйин: Нигерия — Германия (24 октябрь), Голландия — Гамбия (28 октябрь), Буркина-Фасо — Коста-Рика (31 октябрь), Испания — Нигерия (ярим финал, 12 ноябрь) ×

2010 йил. Жаҳон чемпионати. Жанубий Африка Республикаси. 5та ўйин: ЖАР — Мексика (очилиш ўрашуви, 11 июнь), Англия — Жазир 18 июнь), Греция — Аргентина (22 июнь), Аргентина — Германия (чорак финал, 3 июль), Уругвай — Голландия (ярим финал, 6 июль).

2011 йил. Осиё кубоги. Катар. 4та ўйин: Йроқ Эрон (11 январь), Саудий Арабистони — Япония (17 январь), Эрон — Жанубий Корея (22 январь), Австралия — Япония (финал, 29 январь).

2011 йил. Каублар ўртасида жаҳон чемпионати, Япония. 2та ўйин: “Монтеррей” (Мексика) — “Эсперенсе” (Уругвай) (14 декабрь), “Сантос” (Бразилия) — “Барселона” (Испания) (финал, 18 декабрь).

2012 йил. Олимпиада ўйналари. Лондон. Буюк Британия — Сенегал, Мексика — Швейцария, 3-ўрин учун Жанубий Корея — Япония ўйналари.

ЖЧ — 2014ни бошқаришга дэввогар хакамаар рўйхатида киритилди.

Равшан Эрматов ўзининг илк хаққаро фаолиятини Осиё чемпионлари лигаси мусобақасидан бошлаган. **2003 йил** тўрух шакида ўтказилган чорак финалларнинг “В” тўрухда 2та ўйинни бошқарган: “Сёнгнам Илва Чунма” (Жанубий Корея) — “Ососсапа” (Таиланд) (9 март) ва “Давьян Шайде” (Хитой) — “Сёнгнам Илва

Чунма” (Жанубий Корея) (15 март). Шундан бери ҳар йили мунтазам равишда ОЧА ўйналарига хақам сиратида тайинланиб келади.

2007 йилги мусобақанинг “Урава Ред Даймондс” (Япония) ва “Сетакон” (Эрон) ҳамда **2011 йил** бўлиб ўтган “Чжонбук Хундай Моторс” (Жанубий Корея) ва “Ал-Салд” (Катар) жамоалари ўртасидаги финал баҳси Равшан Эрматовга ишониб топширилган.

Шунингдек, жаҳон чемпионати ва Олимпиадага тайинлаш баҳсларини бошқариб келади.

Осиёнинг кетма-кет 4 қарра энг яхши хақам **2008, 2009, 2010 ва 2011 йиллар**.

ФИФА “Ўйин қоидалари — 2011/2012” (“Laws of the Game — 2011/2012”) низоми муқовасида ҳамюртлар Равшан Эрматовнинг суратини чоп этди. Демак, ФИФА Эрматовни футбол қоидаларининг юзи, “таълиқнинг” сифатида қабул қилди.

МАШХУР ФУТБОЛ МУТАХАССИСЛАРИ ВА ХАКАМАЛАР РАВШАН ЭРМАТОВ ҲАҚИДА

Грэм ПОЛЛ, англиялик машхур ФИФА хақами:

— Эрматов нисбатан ёш хақам бўлса-да, у тезкорлиги ва кучай жисмоний тайёргарликка эга эканлиги билан ажралиб туради. У қаттиққўл, кучай ва қарор қабул қилишда робот қаби аниқ. Унинг учун қарши-қаршидаги футболчининг обрў-эътибори ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас. У ёмон ҳуққни авб ўтирмайди. Белишга ФИФА унга ЖЧ — 2010нинг очилиш ўрашувини ишониб топширмади.

Андрей БУТЕНКО, россиялик собиқ ФИФА хақам:

— Ўзбекистонлик хақам ЖЧ — 2010нинг энг яхши хақами бўлди. У ҳаттоки финални бошқаришга ҳам аойиқ эди. Менимча, у ўйинни тушуниш, қоидаларни билиш, футболчилар билан умумий тил топилиш бўйича Қоллинадан кейинги иккинчи одам. Эрматов

яхши, чиройли ва ақлли йигит. Карорларини шу ражада аниқ қабул қилдики, футболчилар ҳатто биан баҳслашишмайди ҳам. Ҳали ёш бўлишни қарамай, жуда катта обрў орттиришга уалғурди.

Валентин ИВАНОВ, россиялик ФИФА ҳаками

– Эрматов тез ўсмоқда. Унда ҳаммаси шу зайл муваффақиятга кетаётгани, бу Равшаннинг омедили дарак. Лекин у Осиёнинг энг яхши ҳакамлариди бири. Бунга шубҳа бўлиши мумкин эмас. Шу биан бирга, жуда ҳам барқарор.

Йошнма ОТАВА, ОФК ҳакамлар департаменти директори:

– Эрматов ЖЧ очилиш учрашувига тайинлангани дан хурсандман, уни бунга жуда ҳам ҳақли, деб ҳисоб лайман. ОФКдаги ҳамма Равшан биан фахрланали, у ҳақиқатан ҳам сўнгги йиллардаги Осиёнинг энг куч ли ҳаками. Мен Эрматовнинг 26 ёшлик вақтини эс лайман ва ўша пайтдаёқ ундаги салоҳият сезилиб тур арди. 2004 йилги Осиё Кубогидан бери ундаги инсо ний ҳислатлар ҳеч ҳам ўзгармаган. Йилдан-йилга унинг маҳорати ошиб борди ва охир-оқибат жаҳоннинг энг яхши ҳакамларидан бирига айланди. Эрматов табиа тан камтар ва у ўзининг бу ҳислатини сақлаб қолган. Унинг фасасфаси хурмат, одоб ва кучли характери асосланган.

Курбон ВЕРДИЕВ, “Рубин” (Россия) клуби бош мураббйи:

– Мен аввал ҳам Марказий Осиёда юқори савияда ти ҳакамлар борлигини билардим. Бинобарин, Равшаннинг отаси биан яхши танишман. У ҳам ато да ражадаги ҳакам бўлган. Мен Марказий Осиёдан Россия чемпионатига ҳакамлар жаб қилишни тавсия этган бўлардим.

Маснимо ВУЗАККА, швейцариялик машҳур ФИФА ҳаками, ҳозирда ФИФА ҳакамлар кўмитаси бошланг:

ЖЧда 32 ёшли Равшан Эрматовнинг калш қилин ланин алоҳида айтиб ўтишим жоиз. ФИФА ҳакамлар кўмитаси унга 5 марта ўйинни бошқариш имконини берди. Европадан бошқа қитъаларда ҳам яхши савия ли ҳакамлар этилиб чиқилиши мумкинлигини исбот лан ўилаймани, бу тўғри карор эди.

Анобош МИХЕЛБ, словакиялик машҳур ФИФА ҳаками:

– Эрматовга қаранг! У жаҳон чемпионати финали ни бошқариши мумкин эди! Мен ҳам худди Равшан кичик даватлардан ҳам катта натижадарга риниган ҳакамлар чиқилиши исботланман. Бунинг туви ҳакам барча нарсани билиши керак. Ти биан ин, майдонни кўра олиши, жисмоний тайёрларлик ва инонар биан муомала қила олиши шарт. Равшан Эрматовда ҳам худди шундай ҳислатлар мавжуд.

Ш БЎЛИМ

СОҒОМ АВАДО — МАМАКАТ КЕЛАЖАГИ

Соғом аёлд деганда, шахси мен, энг аввало, соғом насли, на фаҳат жисмонан бақувват, шир билан бургга, руҳи, фикри соғом иймон-эътиқоди бўлгун, билими, маънавияти юксак, жард ва жасур, ватанпарвар аёлдони тушуришман. Бу юк давлатни фаҳат соғом миллат, соғом аёлдигина қуролд.

Ислом ҚАРИМОВ

Оммавийликдан — маҳорат сари

Аскар ТОЛИБЖОНОВ, Ўзбекистон Футбол федерацияси терма жамоалар билан ишлаш маркази директори:

— Истиқом — бу нафақат сиёсий, балки ижтимоий-иқтисодий воқеалиқдир. Мустақиллик — бутун бир ҳал тақдир. У миллатни ҳар томонлама ривожлантишти, ҳеч қимдан кам бўлмаган тараққиётга ундайди. Бундай иқтисодий-ижтимоий юксалишнинг манбаари дан бири — бу инсон омили, соғом аваоддир.

Ўзбекистон замини азаддан жаҳонга фан, таълим, санъат, маданият ва спорт соҳаларида улкан ютуқларни қўлга киритган машҳур фарзандлари билан танилган. Зеро, мамлакатни дунёга тез танитишда спортнинг аҳамияти беқийсдир. Спорт мустақиллик йилларида юртимиз ва ҳаққимиз салоҳиятини жаҳон ҳам-жамиyatига янада кенгрок танитган соҳалардан биридир. Айниқса, футбол бу борада етакчи ўринни эгаллайди. Мамлакатимизда Президентимиз ва ҳукуматимиз раҳнаомлигида футболни ривожлантириш бо-расида юзг улкан ишлар амалга оширилмоқда, бола-

лар спортга катта эътибор қаратилиб, жойларда жа-мон андозалари даражасидаги спорт иншоотлари бар-по этилапти.

Маълумки, ҳеч қайси давлат ёки жамиятда спорт ўзидан ривожланмайди. Бунинг учун, аввало, бу со-лани ҳақ орасида оммалаштириш, аҳолининг спорт-га ошно бўлишга етарлича шароит яратиш зарур. Катта спортдаги юксак натижаларга ҳам айнан ом-манийлик тўғрйли эришилади. Шундан сўнггина ҳа-қаро миқёсда ўзи мансуб бўлган ҳақ ёки миллатнинг фруху ифтихори тимсолига айланилган спортчилар етишиб чиқади. Шу маънода давлатимиз раҳбари то-монидан истиқомнинг илк йилларидан бошлаб спорт-ни, айниқса, болалар спортга берилаётган юксак эъти-бор ва бу эътиборнинг амалий самаралари бизга ҳа-қимиз, миллатимизнинг нимадари, қандай буюк иш-ларга қодир эканини, ҳеч қимдан кам эмаслиги ва ҳеч қачон кам бўлмаслигини яна бир бор яққол исботлаб бераётди.

Ўзбекистонда футболни ривожлантириш, унинг ҳа-қаро майдонда обрў-эътиборини ошириш, профес-сионл футбол лигасини ташқил этиб профессионал фут-бол клубларини шакллантириш, футболчиларни рабат-лантириб бориш, шунингдек, клублар ва терма жамоа-ларнинг моддий-техник ва моливий базасини мустаҳ-камлаш, стадионларни ҳаққаро андозаларга мослаш-тириш йўлида анча ишлар қилинди. Ҳозирги пайтда бизда болалар ва ўсмирлардан тортиб катталаргача ўн битта терма жамоа фаолият олиб бормоқда. Аста-се-кин ютуқлар ҳам ўзини куттириб қўймапти.

Негаки, терма жамоаларимизда маалаки мутахас-сислар, тажрибали мураббийлар ёшларга ўз билимла-ри, маҳоратларини ўргатмоқдалар. Клублар қошида-ли туруҳларда, футбол мактабларида қанча-қанча бо-лалар шуғулланишмоқда. Тўғри, уларнинг ҳаммаси-дан ҳам мамлакат чемпионатининг олай ва биринчи лигасида ёки терма жамоа таркибига ўйнайдиган

футбол юлдузлари етишиб чиқмаслиги аниқ. Лекин "Оммавийликдан — маҳорат сари" деган тап бежиб айтилмаган-ку. Улардан 10–15 фоизи моҳир футболчи бўлиб етишса ҳам футболимиз янги истеъдодлар билан бойийди. Қолаверса, футбол билан шуғулланган болалар келажакда футболни асосий касби деб билимаса-да, соғлом, бақувват инсон бўлиб етишади.

Баркамол авлод деганда, аввало, соғлом насани тушунишимиз табиий ҳол абадга. Алар ўсиб келаётган ўғил-қизларимиз жисмоний жиҳатдан чиниқмаса, оммавий спорт билан шуғулланмаса унинг интеллектуал салоҳияти ҳам, мустақил фикри ҳам, дунёқараши ҳам тўла-тўқис шаклланмайди. Зеро, спорт ўсиб келаётган ёш авлоднинг ҳар томонлама баркамол бўлиб вояга етишига хизмат қилади.

Шу боис ҳам юртимизда спортга катта эътибор берилмоқда. Бизда бунёд этилган замонавий спорт иншоотларида кўпгина жаҳон, қитъа чемпионатлари ўтказилмоқда. Кўплаб юртдошларимиз йирик мусобақаларда муносиб иштирок этишаётир.

Биргина футболни олаётган бўлсак, бу соҳада анчагина кўзга кўринаётган ютуқларга эришилди. Болалар футболди ривожланиётганлиги боис Осиё ва жаҳон мусобақаларидаги иштирокимиз салмоқли бўлаётти. Айтилайки, ўсмирларимиз Ватанамиз пойтахти — Тошкентда ўтказилган Осиё чемпионатида иккинчи ўринни эгаллашди. Мексикада бўлиб ўтган жаҳон чемпионатида эса кучли саккизликдан жой олишди. Олимпиадаимиз эса анча обрўли рақибларни еғиб, Лондонда йўлланмани нақд қилиб кўйишганди. Афсус, сўнгги ўйинда биздан омад юз ўтирди. Миллий терма жамоамиз Бразилияда бўладиган жаҳон чемпионати саралаш баҳсларининг сўнгги босқичида иштирок этиб, "Плей офф" баҳсларигача етиб борди.

Шу ўринда айтиб ўтмоқчиманки, футбол федерацияси қолпида ташкил этилган ҳакамлар ва мураббийлар мактаби МДХ ва Осиё қитъасидаги саноқли мас

оналардан биридир. Ҳозир дунёнинг барча жойларида ўтказилаётган йирик мусобақаларда ўзбекистонлик ҳакамларга катта ишонач билирилмоқда. Уларнинг энг масъулиятли учрашувларга таклиф этилаётганлиги давлатимиз томонидан спортга, хусусан, футболга берилаётган юксак эътибор ва раҳмхўрликнинг ифодасидир.

Ўзбекистонлик бош ҳакамлар ФИФА рефериси сифатида фаолият олиб боришмоқда. Кўплаб ёрдамчи қоқим, яъни лайнсменлар ҳам ФИФА аъзоси бўлишган. Улар орасида биринчи бўлиб ФИФА рефериси унинг сазовор бўлган Равшан Эрматов алоҳида ажралиб туради. У ҳалоллиги, чаққоналиги, ўз вақтида муҳим қарорлар қабул қила олганлиги учун нафақат Осиё қитъасида, балки бутун жаҳонда обрў-эътибор қозонди. Шу боис ФИФА уни 2010 йили Жанубий Африка Республикасида бўлиб ўтган XIX жаҳон чемпионати финал ўйинарини бошқаришга таклиф этди. У йўлдамчилари Рафаел Ильясов ва Баҳодир Қўчқоров билан биргаликда чемпионатнинг бешта ўйинига қамаллик қилиб, миллионлаб футбол мухлисларининг қалбини ром этди. Ўзбекистон байроғининг Жанубий Африка Республикаси стадионлари узра баланд кўтариллигини таъминлади. Узоқ юртларда ўзбекона шижоату райратни, шу билан бирга одобу ахлоқни намойиш этди. У бутун дунёга халқимизнинг бағрикенглигини, заковатини ва истеъдодини ёрқин кўрсатди, Ўзбекистон номини жаҳонга ёйди. Бу эса катта орузмақсадлар билан яшаётган, билим олаётган, истеъдодли иқтидорини ошираётган ёшларимизга ҳар жиҳатдан ўрнак бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Исом Каримовнинг фармонига кўра Равшан Эрматовнинг "Ўзбекистон ифтихори" фахрий унвони, Рафаел Ильясовнинг эса "Дўстлик" ордени билан тақдирлангани ҳам бежиз эмас. Демак, ақин келажакда уларнинг кўплаб издошлари пайдо бўлишига шубҳа йўқ.

ҲАКАМАНИК ОЛИМПНИ САРИ ДАДЛА ҚАДАМ

Аббор ИМОМХУҶАЕВ, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, мамлакат журналистларининг "Олтин қадам" миаллий мукофоти соҳиб, Республика тоифасидаги ҳакам:

— Аввало, шу нарсани айтиш лозимки, мен спорт соҳасида фаолият юрита бошлаганимдан сўнг айнан шу соҳада, биринчи навбатда, футбол оламида кўпмал дўстлар орттирдим, аста-секин улар билан турли хил учрашувлар, суҳбатлар, савол-жавоб кечалари, матбуот анжуманларига таклиф этиша бошладим. Агар ўтган асрнинг етмишинчи йилларида футболимизнинг афсонавий ҳужумчиси Биродар Абдураимов ва тўқсонинчи йилларда ана бир юлдузимиз Миржаало Қосимов билан ана шундай тадбирларда иштирок этган бўлсак, 2008 йилдан буён энди биз Равшан Эрматовга ҳамроҳлик қилиб келмоқдамиз, мухлисларимиз билан бундай учрашувлар барчамизга хузуру бағишлайди. Шу ўринда ҳозирги кунгача Равшан билан бир та таширф буюрган ташқиотларимизни мухлисларимизга таништириб ўтмоқчиман: Тошкент Исоом уни-верситети, Тошкент Молия институти, Тошкент вилояти мураббийлари ва ҳакамлари анжумани, "Яккасарой" спорт мажмуаси, "Қушбеги" болалар оромтоҳи.

Равшан Эрматов 115-мактабда сабоқ олган, барча ўқитувчилари билан биргаликда унда жисмоний тарбия ва спортга дастлабки меҳр-муҳаббатни уйвота олган муаллимаси Флора Рамазоновани ҳозирги кунгача фахр ва гуруру билан эслаб юради. Ушбу ўқув дартоҳида саккизинчи синфгача ўқигандан сўнг спорт йўналишидаги мактаб-интернатга (ҳозирги кундаги Республика Олимпиа захиралари коллежи) ўқишга кирди. Синфдошлари Рашид Ғофуров, Андрей Ақопянц, Соли Курбонов, Евгений Сафонов ва бошқалар билан моҳир мураббийлар Виталий Лукьянов ҳамда Рауф

Иминсев кўла остида шуғуллана бошладилар. Шаҳар ва республика миқёсидаги кўпмал мусобақаларда иштирок этган ҳолда тажрибаларини ошириб бордилар.

1994 – 1998 йиллар мобайнида у ўДЖТИ футбол оламида таҳсил олди (раҳбар профессор Раҳмон Нуримов), олийтоҳдаги ўқиншлар ўз поёнига етган Равшан (Имомов), олийтоҳдаги ўқиншлар биринчи лигаси жамоалари-Ўзбекистон чемпионати биринчи лигаси жамоалари-да тул тегиб ўз омалини синаб кўрди: "Ғазакент" (бош мураббий Низом Нортожиев), "Шайхонтоҳур" (бош мураббий отаси Сайфилдин Эрматов), "Истиқлол" (бош мураббий Равио Имомов). Лекин 1996 йилги машғулотлар чоғида оёғининг тўтиғидан олинган жароҳат унга ўзи сезган спорт тури билан хайралишишга олиб келди, ёшликда велосипед ҳайдаб йиқилганда олган жароҳати ҳам айнан тўтиқдан эди, орадан бир йил қолмай туриб навбатдаги жароҳат ҳаммасидан ҳам оғирлиб тушди...

Бундай қалтис вазиятда тажрибали мутахассис Сайфилдин Эрматов ўаига ёрдамга опикди. Жароҳатни даволаш билан биргаликда ота-бола 1982 йилда та-лимлауд тошган болакайлар тугрухига раҳбарлик қила бошладилар. Орадан маълум вақт ўтиб, жароҳат ўрни тўлигач, бир кунги учрашувага ҳакам келмай қолди. Бу воқеани Сайфилдин ака қуйидагича эслайди: "Ўзим ўртага тушиб ҳакамлик қилишим мумкин эди, ўша вақтлардаёқ Республика тоифасидаги ҳакам ун-вонида эдим, бунинг устига рақиб жамоа раҳбарлари ҳам менинг ўйинни бошқаришимга қарши эмасдилар. Лекин шундай вазиятда қандайдир бир ички ҳиссиёт мени ўртага ўаимни туширишга туртки берди ва унга қушлагимни топиридим..."

Ушбу сатрларни қовоғга туширар эканман, ўйлаб қоламан. Қизик, ота шу дақиқаларда келажакда ўаимнинг Осиёнинг энг яхши ҳаками бўлиши, жаҳон чемпионатининг бири-биридан эътиборли бешта ўйини-ни қатта маҳорат билан бошқариши ва нихоят, юрти-мизнинг нуфузли мукофотларини кўла киритишини

кўз олдига келтирилганмикан? Барча-барчамизга фарзандларимиз камолотини кўриш насиб этсин!

Орадан бир оз вақт ўтгач Равшан шаҳар биринчи лигининг болалар ва ўсмирлар ўртасидаги мусобақаларига ҳакамлик қила бошлади, бу борада ўзига кулданлик дафтар тутшини олдир қилиб олди, биринчи бўлиб унга Сайфилдин аканинг ўзи сабоқ берди, кейинчалик республикамизнинг етакчи ҳакамлари Ноил Аутфулдин ҳамда Бобур Хайдаровлар устозлик қила бошлашди, эътиборли томони шундаки ва буни фахр билан айтиш лозимки, бу уювон мутахассисларимиз ўртасидан ака-укалик, устоз-шогирдлик रिشتалари ҳозирги кунда ҳам катта муваффақият билан давом этиб келмоқда. Равшан энг шимариб ишга киришди, кўп ўқиди, методик қўланмаларни ўрганиб чиқди, Бутуниттифот тоифасидаги ҳакам Сергей Муруновдан ҳакамликнинг нозик сирларидан тинмай сабоқ олди, етакчи ҳакамлар Андрес Фриск (Швеция), Хью Дамас (Шотландия), Пьер Луиджи Коллина (Италия) ва Маркус Мерк (Германия)лар ҳақида ҳикоя қилувчи методик ва хужжатли видеофильмларни диққат билан ўрганиб чиқди.

1998 йилга келиб ҳакамлик соҳасига бутунлай мафтун бўлиб қолган укамиз иккинчи лигада ўртада, биринчи лигада эса ёрдамчи бўлиб фаолият кўрсата бошлади. Иккинчи лигада биринчи ўйин "Мирободчи" - "Трамвайчи" - 3:0, биринчи лигада дебют учрашуви "Янгигер" - "Лочин" (Сардор Нажафалиева ёрдамчи) - 3:0. Иккада ўйинда ҳам у назоратчиларнинг 8,0 балларига сазовор бўлди.

Биринчи ва иккинчи лигаларда ҳамда Ўзбекистон Куботи ўйинларида анчагина тажриба туғлаган ва иштибоҳ этилган Эрматов энди олий лига баҳсларида ҳам ёрдамчи ҳакам сифатида майдонга туша бошлади, 1999 йил "Темирўлачи" - "Янгигер" (бош ҳакам Борис Савочкин).

2001 йилги мавсум Равшан учун энг омадли бўлди десак, бизнингча ҳеч қандай муболага бўлмас, шу йил

олий лигада дастлабки учта ўйинни бошқаришга муваффақ бўлди. Биринчи учрашув "Зарафшон" - "Самур", ёрдамчилар Рафиқ Соликов ва Коми Қилиев, назоратчи ҳакам профессор Теннадий Сергеев, мамлакатни 8,3 бал билан баҳолади.

2002 йили олий лигада 12 ўйинни бошқарган Эрматов Осиё ҳакамлар кўмитаси раиси генерал Фарух Юсуф назарига туша бошлади ва у кейинги мавсум ишларида Малайзия мамлакатига ташкил этилган қўлланма ҳакамлари семинарида қатнашди, 32 кишилик иштирокчилар семинарида Фарух Боузоннинг ўзи раҳбарлик қилди. Ўша кунлари Хитойнинг Давьян шаҳрида Осиё Чемпионлар лигаси (ОЧЛ)нинг турух ўйинлари бўлиб ўтганлиги. Унинг дастуридаги "Отосопа" (Голланд) - "Сеонг Нам" (Корея) бахси Равшан Эрматовга ишониб топширилди, унга Махбуб Рахмон (Вьетнам) ва Чен Цой (Хитой Тайпейи) ёрдамчи этиб тайинландилар, назоратчи Муҳаммад Назири (Малайзия), ҳакамлик аъло даражада ўтди. Ҳамюртимиз тестинлар қатнашчилари билан биргаликда фитнес тестини, Купер югуриши, инглиз тили, видеотест муҳокамаи бўйича имтиҳонлардан муваффақият билан ўтиб барча-барчада яхши таассурот қолдирди.

Эътиборли томони шундаки, Равшан дўстимизнинг маҳорати ўйиндан-ўйинга очилиб бораётганлиги, ўта исҳатсезварлиги, ҳушмуомалалиги, ҳар қандай даражадаги ўйинларни ўзига хос маҳорат билан бошқара олиш санъати, инглиз тилини пухта ўрганиб олиши Осиё футбол конфедерацияси ва унинг ҳакамлар кўмитаси раҳбарларига, кейинчалик эса ФИФАнинг мутасадди вакилларида Эрматовга энг нуфузли белгиларни ҳам катта ишонч билан топширишларига ўзига хос туртки бўлди, биз бу борада қуйидаги исомларни келтиришимиз мумкин:

- 2003 йил Финаллардаги 17 ёшгача бўлган ўсмирлар ўртасида жаҳон чемпионати. Унга Саудия Арабистонидан Халид Жамола ва Ўзбекистондан Равшан Эр-

маговлар таклиф этилишти. Унда Равшан Португалия – 51ман ва АКШ – Сьерра Леоне учрашувларини бошкарди.

– Осиё Кубоги. Хитой. БАА – Жанубий Корея. Ушбу мусобақада Ироқдан Муҳаммад Халил, Сингапурдан Шамсул Мейдин, Бахрайндан Аҳмад Жассим ҳамда Равшан Эрматов энг яхши баҳоларга сазовор бўлишти.

– “Тайгер каш” Хаққаро турнири. Ярим финал Индонезия. Шу кунни мамлакат пойтахтидаги 120 минг кишилик тўлаб тошган Марказий стадионда Индонезия – Малайзия учрашувига омад меҳмонларга қулай боққан ва улар 2:1 ҳисобида ғолиб чиқишган. Жакарта шаҳри аэропортига қўниланг кунни мамлакатнинг машҳур Суматра оролида дахшатли Цунами сув тошқини бўлиб ўтган.

– Жаҳон чемпионатининг саралаш ўйналари ҳисобланган Хаққаро турнир. 2005 йил. Ҳал қилувчи учрашув. Япония – Бахрайн – 1:0. Қатар миаллий чемпионатининг ҳал қилувчи учрашувини – “Ал-Ваҳда” – “Ал-Арабия” – 0:0. Ушбу учрашувда Равшанга Александр Попов ва Ади Иброҳимлар ёрдам беришган.

– Хитой лигаси дастуридан ўрин олган очик Хаққаро турнирда ғолиблик учун 14 жамoa кураш олиб борган, унда Эрматов бешта учрашувга раҳбарлик қилишга сазовор бўлган.

– 20 ёшгача бўлган ёшлар ўртасида жаҳон чемпионати. 2007 йил. Канада, чорак финал. Испания – Чехия – 1:1, пенальтилар сериясида Чехия ёшлари 4:1 ҳисобида зафар кучишган. Осон бўлмаган учрашув ҳакамлари: Равшан Эрматов, Абдуҳамидилло Расулов, Баходир Қўчқоров.

ОЧЛнинг финал ўйини, Япония, Токио. “Урала Ред” (Япония) – “Сетахон” (Эрон) – 2:0.

2008 йилда Равшан Эрматов фақатгина хаққаро учрашувлардан 11 тасини бошкарди. Энг эътиборлиси – Каубалар ўртасида жаҳон чемпионати. Япония “Манчестер Юнайтед” (Англия) – “АДУ” (Эквадор) – 1:0.

Япониянинг 49-дақиқасида Равшан жаҳон футбол юлларидан бири Немани Видичга қизил карточка эълонлаб, муҳлислар ва мутахассисларнинг оққилишига сазовор бўлди.

Энг асосийси, Равшан 2008 йили Осиёнинг энг яхши ҳаками деб эълон қилинди, ана шундан сўнг Ўзбекистон ҳакамларига бўлган ишонч яна ҳам ортди.

Юқорида кўрсатиб ўтилганларга Равшаннинг инглиз тилини ўрганишдаги хатти-ҳаракатларини ҳам кўриш лозим деб ҳисоблаймиз, орада қанчадан-қанча кураш, семинарлар, тестлар, китиҳоналар бўлиб ўтмади дурсиз. Ҳар йили уч ой давом этдиган битта курсда фақат инглиз тилида сўзлашилди.

Равшан Эрматов 2003 йилда ФИФА ҳаками унвонига сазовор бўлган бўлса, орадан икки йил ўтиб, Ўзбекистондан уч ҳакам биринчи бўлиб олий тоифали ҳакам деб тан олиништи: Равшан Эрматов, Валентин Кондренко, Даврон Шокурбонов.

Биз келтирган факт ва рақамларни ўрганиб чиққан китобхоналар “Равшан дўстимизга қандай маза, дунё кезади, қиълар ва мамлакатлар бўйлаб саёҳат қилади, жаҳоннинг энг йирик стадионларида фаолият кўрсатади” деб ўйлашлари мумкин. Лекин ўша йулчиларимиз ҳамюртимиз учун олий даражадаги учрашувлар ўта машаққатли ва оғир синов эканлиги, яннинг барча фаслаарида доимо энг зўр спорт формисини сақлаш осон эмаслиги, мунтазам аэропортларда, меҳмонхоналарда, стадионларда бўлиш ҳар қандай кишини ҳам толиқтириб қўйиши мумкинлиги, ҳам психологик, ҳам жисмоний тайёргарликлар энг зўр даражада бўлиши кераклигини билаармиканлар.

Шу ўринда, келинг, яхшиси 2009 йилнинг биринчи ярмида Равшаннинг фаолиятида юз берган воқеаларга эътиборингизни қаратиб кўрайлик, у ёгини ўзини билди олурсиз:

– 1 январдан 18 январгача Форс кўрфази Кубоги. Уммон. Четдан фақатгина битта ҳакам таклиф эти-

тан. Мусобақанинг тантанали очилишида биринчи ўйин: Саудия Арабистони – БАА. Ўйналар билан бир таълиқда ОФК ҳакамлари семинари. Равшан Эрматовнинг янги йилни қаерда кутиб олганлигини аниқлаш муҳасисларимизнинг ўзларига ҳавола қилинади.

- 20 – 25.01. Малайзия. ОФКдаги элит ҳакамлари йиғилиши, ҳисоботлар ва режадар.
- 26.01. Бахрайн, Манама. Осиё Кубоги учун сарлаш учрашуви: Бахрайн — Япония.
- 13.02. Жаҳон чемпионати доирасидаги саралаш бемашгуви: КХДР — Саудия Арабистони.
- 10.03. ОЧА. “Ал-Гарафа” (Қатар) – “Ал-Иттиҳод” (Саудия Арабистони).
- 18.03. “Истиқлол” (Эрон) – “Ал-Жазира” (БАА).
- 8.04. “Центракоост” (Австралия) – “Кавасаки Фронтале” (Япония).
- 21.04. “Кашима Англэрс” (Япония) – “Армет Форс” (Сингапур).
- 6.05. Малайзия, Куала-Лумпур. ОФК контресси.
- 20.05. “Ал-Иттиҳод” (Саудия Арабистони) – “Ум Салол” (Қатар).
- 1.06. Жанубий Африка Республикаси, Йоханнесбург. Жаҳоннинг етакчи ҳакамлари семинари.
- 2.06. Жаҳон чемпионати номзодлари йиғилиши.
- 37 кишини йиғилишни ФИФА департаменти раиси Горсия Аранда (Испания) олаб борди.
- 10.06. Эрон, Техрон. Жаҳон чемпионати саралаш учрашуви: Эрон – БАА.
- 24.06. ОЧА. Япония, нимчорак финал. “Тамбур” (Нагоя) – “Сувонг” (Жанубий Корея).

Биринчи ярим йилликда, Халқаро учрашулар оралигида Равшан Ўзбекистон Миллий чемпионатининг олий лигасида 11 та учрашувга ҳакамлик қилган.

2009 йилнинг иккинчи ярмида эса Равшан Эрматовни Малайзияда Осиё ҳакамлари семинари, Мисрда 20 ёшча, Нигерияда 17 ёшча футболчилар ўртасида жаҳон чемпионати, жаҳон чемпионатида номзод

булар 37 кишининг синовлардан ўтказилиши каби таълиқлар кутиб туради.

Равшан Эрматов, Валентин Коваленко, Рафъаз Илматов ва Абдуҳамидилло Расуловлар эрта тонгда шахматдаги “Пахтакор”, “Динамо”, “Ёллик” стадионларида навбатма-навбат шугулланишади, Қирғизистоннинг ўш шаҳрида истикомат қилувчи Баҳодир Қўчқоров хорижий мамлакатларга сафарга боришдан олдин кун аввал Тошкентга келиб юқорида биз эслаб ўтган шерикларига қўшилган ҳолда тайёргарлик машғулотларида иштирок этади.

Биз юқорида 2001 йил Равшан учун энг омадли мавсум бўлди дея айтиб ўтгандик. 2010 йил эса қиморлиқ ушун янада омадли, янада бахтли ва саноқли мавсумга айланиб кетди, энди уни жаҳонда тан ола бошлади, Равшанни Жанубий Африка Республикасида бўлиб ўтаётган жаҳон чемпионати ҳакамлари рўйхатида киритишди. Ушбу қувончли хабар республикамиз бўлаб яшаш тезлигида тарқалди. Футбол бўйича XIX жаҳон чемпионати ўзбек футбол муҳасислари учун кўлаб ёрқин хотиралар қолдирди.

Июнь ойидан бошлаб кураш замин аҳлининг фикри-зиқри ва диққат-эътибори Африка қитъасидаги Жанубий Африка Республикаси мамлакатига стадионларига қаратила бошланди. Бир томондан ушбу қора қитъада жаҳон мулдиалининг илк марта ўтказилиши ва ҳакамлик борасида баъзи бир рефериларнинг рўйхатда пайдо бўлиши айрим мутахассисларни халқимизга сола бошлади, бунинг устига чемпионат очилган кунда ЖАР ва Мексика жамоалари ўртасида ўтказилган учрашуви Равшан Эрматов ва унинг шериклари олаб бориши ҳақидаги хабар кўпчиликнинг шов-шувига сабаб бўлди, очилиши айтиш керакки, ФИФAnинг баъзи амалдорларида ҳам ҳадиксираш наomatлари сезилди.

11 июн. 85 минг мухлисларга мўлажалланган "Сонкер-Сити" стадиони чарм туپ шинавангдлари билан тўлаиб тошган. Жаҳон чемпионати тантанали вазирт да очилгандан кейин майдонга иккада жамоалар аъзолари, ҳакамлар турухи вакиллари Равшан Эрматов, Рафаэл Ильясов ҳамда Баҳодир Қўчқоровлар чиқиб келишди. Шу дақиқаларда ФИФА президенти Зеп Блаттер раҳбарлигидаги делегация шу ерда пайдо бўлди. Равшан Эрматов ҳакамлар турухини жаҳон футбол раҳбарига таништириб чиқади. Юралаари қувончга тўлган республикамизнинг миллионлаб мухлислари зантори экран рўйласидан жой олган ҳолда, ушбу шуккули дақиқаларни бир умр ёлдан чиқармасалар керак. Шунга айтиб ўтиш керакки, баъзи амалдорларнинг гумонсираларига қарамасдан рефериларимиз учрашувни ўзларига хос маҳорат билан олиб бориб кўпчилиكنинг олқишларига сазовор бўлишди, ўйин эса жантоввор дурант (1:1) натижа билан якунланди.

Англия – Жазир учрашувини бошқарган ҳакамларимиз бу сафар ҳам ўйинни беҳато олиб боришди (0:0), энди уларга катта ишонч билдирила бошланди, ҳар ерда ҳозир-нозир болакайлар ҳам Равшан ва унинг дўстларидан дастхат олишга тушиб кетишди.

Ажойиб ўчалкнинг Аргентина – Греция (2:0) учрашувини ҳам бенуқсон олиб боришди мухлислару мутахассисларга маъқул бўлиш, кулраи замин футболчинини юлдузи, машхур хужумчи аргентиналик Лиго Армандо Марадонаннинг ҳамюртимизга самимий миннатдорчилик билдираётган даъзалар жаҳон омавий ахборот воситалари саҳифаларидан ўрин олди.

Драматик ҳолатларга бой бўлган Аргентина – Германия (1/4 финал, 0:4) беллашувини ҳам ўзига хос одиллик ва ҳақонлик билан бошқарилди, назоратчи ва комиссарлар ҳам ўйин бошқарувини юқори баа билан баҳолашди.

ЖЧ – 2010 ярим финаларидан бирининг айнаннинг вакилларимизга ишониб топирилиши нуротига аъло нур бўлиш, Германия – Уругвай (3:2), бу сафар ҳам обрўли мутахассислар рефериларимизга ишониб беришди.

Шундай қилиб, Равшан Эрматов ва унинг садоқатли рефилари ЖЧ финал бошқичидаги белта ўйини ўзларига хос маҳорат ила бошқаришди, дебюти мулоқадда шунча беллашуларни бошқариш ҳаманинг қам қўлидан келавермайди. Чемпионат якунланиши анифасида унинг зўр ўтказилишида ўзини кўрсатган 10 кишига ФИФAnинг олтин медаллари топишланган экан, улар орасида машхур юртдошимизнинг булиши юракаримизни фахр ва кулруга тўлдириб юборди.

Дўстимиз ва укамиз Равшан Сайфилдиновични таномла тутаман: "Футбол оламидаги қайси кумирларнингизга тан берасиз?" Унинг жавоби қуйидагича бўлиди: "Ҳакамлик соҳасида Пьер Луиджи Колина (Италия), ўйинчилик борасида эса Лионеа Месси (Аргентина).

2003 йил 26 март куни Тошкентдаги "Осие гранд" туҳонасида Равшан ва Муродахонларнинг бахт тўйларига иштирок этиш кўпчилик қатори каминига ҳам нисиб этган. Биз яна 2010 йилга, Эрматовлар оилаи учун энг омадли ва шарафли мавсумга қайтамиз. Равшан жаҳон чемпионатининг белта ўйинини қойилмақом қилиб ўтказа олди, шу йили Осиёнинг учинчи марта энг яхши ҳаками деб эълон қилинди ва энг асосийи, айнан шу йили Яраттанинг ўзи бу бахтли ва ибратли оилага бири-биридан ширин ва асаа эгизаклар йиғил ва ёқминаларни ҳади этди. Кейинги мавсумда Равшан Сайфилдинович туртинчи бор китъамизнинг зўр ҳаками деб тан олинди.

Айнан шундай бахтли оналар, қувончли дақиқалар, мароқли воқеалар Сизни ҳеч вақт тарк этмасин, укамиз Равшанжон!

Бундай бахт ҳар кимга ҳам насиб этавермайди

Нона ЛУТФУЛЛИН, Ўзбекистон футбол федерацияси "Ҳакамлар ва назоратчилар" бошқармаси бошлиги:

— Ўзбекистонлик йигитларнинг Жанубий Африка Республикасидаги XIX жаҳон чемпионатида иштирок этиши ва биринчи учрашувни бошқаришдек масъулиятли вазифанинг топирилиши ҳамда кейинчалик яна тўртта учрашувга ҳакамлик қилиши катта воқеадир. Бундай бахт ҳар кимга ҳам насиб этавермайди. Меҳнаткаш, ўз ишига, касбига фидойи, садоқатли инсонларгина шундай бахтга мушарраф бўлишади. Равшан Эрматов мусобақанинг очилиши ўйинида ҳам, қолган тўртта учрашувда ҳам ўйин тизгинини қўлида сақлаб турди.

Мен одагдa ўйинларни олдий муҳлис сифатида эмас, назоратчи сифатида баҳолаб бораман. Ҳар қандай ўйинда ҳам шундай қиламан. Лекин жаҳон чемпионатининг дастлабки ўйинида юз берган вазиятнинг кўриб қойиш қўлдим, экран қаршисида ўтирибману Равшан Эрматовнинг Рафъаз Илёмов билан маслаҳатлашиб, оғир вазиятни тезда, оқилона ҳал қилганини кўриб, "Ваали, йигитлар", деб юбордим. Ўша Мексика — ЖАР терма жамоалари учрашувининг 37-дақиқасида офсайд ҳолати аниқ белгиланганини назарда тутишман. Демак, ўғоналаримиз ҳар қандай мураккаб вазиятда тўғри қарор чиқара оладилар. Шундай пайтларда биздан кейинги ёш авлод нақадар юксалаётганига иқрор бўлишим.

Зеро, мени ҳаққаро майдонларда Равшан Эрматовнинг биринчи устози, деб билишадилар. Мени мустақиллик йилларида юртимиз вакилларидаан ҳаққаро майдонга чиққан биринчи ҳакам сифатида эътироф этишади. Равшаннинг ҳаққаро майдонларга чиқишидир камтарона ҳисса қўшганим учун бахтиман. Бирок

бир инсон бор эдики, шундай қувончли кунларнинг унинг номини ёдга олиб ўтмаслик мумкин эмас. Малайзиялик марҳум Назри Муҳаммад ФИФА референси мақомини эгаллашда, бу йўлда оёққа туришидан, ҳаққаро мусобақаларда ўзини тутиб олишда, таълимда Равшан Эрматовга чин маънода қўмақ берган, сабабчи бўлган. У ФИФА йўриқчиси эди. Африка, Назрининг умри қисқа экан, бу дунёни тарк этди. Равшаннинг кейинги ютуқларини, жаҳон чемпионати финал босқичида бешта ўйинни бошқарганини кўриш унга насиб этмади. Шундай бўлса-да, бизнинг порлоқ хотирасини қалбимизда ҳамisha сақайтишимиз. Равшан эса қачонки, Малайзия томонларга буни тулса, Назри Муҳаммаднинг қабрини, абадга, интират қилади.

Равшаннинг бир яхши одаги бор. У ҳар га сафарга кетиш олдидан устоз сифатида ёнимга келиб, оқ фонтанга олиб кетади. Қайтганида эса биринчилардан бўлиб яна устозини йўқлаб келади. Устозини ҳурмат қилган, унинг дуосини олган шогирд ҳеч қачон кам бўлмайдилар.

Ҳакамлар савияси ошмоқда

Анатолий КОВАЛЕНКО, Ўзбекистон футбол федерацияси "Ҳакамлар ва назоратчилар бошқармаси" қошидаги "Ҳакамларнинг илмий-усулбий таълими" бўлими раҳбари:

— Ўзбек ўғоналарининг жаҳон чемпионати баҳсдорлиги бошқариш ҳуқуқини қўлга киритиши ва бу ишда муваффақият қозониши, энг аввало, Ўзбекистон футбол федерацияси раҳбариятининг олиб бораётган йўли ва оқилона ишлари самарасидир. Айниқса, Ўзбекистон футбол федерацияси президенти Мираброр Умоновнинг сезй-ҳаракатлари таҳсинга сазовор. Ўзини йиллар ичида мамлакатимиз футболда фаоллиги кўрсатаётган ҳакамлар савиясини ошириш, ма-

лакали мутахассислар бўлиб етиштишларига шарон яратиб бериш борасида жиддий амалий ишлар қилди. Биз бир тўрух мутахассислар ўффада маҳоратли бўлиб ва назоратчилар бошқармаси фаолиятини кўрсатиши хусусида таклиф билан чиқдик. Мирабдор Зурфарович бу ғояни қўллаб-қувватлади ва унинг фаолияти учун зарур маблағ билан ҳисса қўлди. Охири уч-тўрт йил ичида мамлакатимизда футбол ҳакамлари соҳасида авлодлар алмашинуви юз берди. Янги авлод ҳакамларини тайёрлаш зарур эди. Шу боис истеъдодли ҳакамларимиз учун уч ойлик махсус ўқув курслари ташкил этилди.

Ўтган беш йил давомида ҳукуматимиз, шахсан Президентимиз Исроҳ Каримовнинг футболни янгида ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисидаги қароридан келиб чиқиб, "Ҳакамлар ва назоратчилар" мактабимиздан 54 нафар бўлажак реферилар тайёрлаб чиқардик. Шулардан бутунги кунда 37 нафари олий ва биринчи лига мусобақаларида муваффақият билан фаолият олиб боришмоқда. Ушбу жараёнда уларнинг самарали бўлишида ўффа Ҳакамлар ва назоратчилар бошқармаси раҳбари Рустам Акрамовнинг ҳиссаси катта.

Умуман олганда, юртимиз футболда олиб борилаётган мана шундай хайрли ва таҳсинга сазовор ишлар ҳаққаро майдонларга чиқишимиз, у ерда ўзбекiston номидан иш туттишимизга мустаҳкам замин яратиб бермоқда. Айни пайтда бир қатор ҳакамлар ФИФА ва ОФК тасаруфида энг яхши мутахассислар сифатида эътироф этилмоқда. Равшан Эрматов, Валентин Коваленко, Владислав Цейтлин каби вакилларимиз Осиё футбол конфедерациясининг юқори тоифали ҳакамлари қаторидан алаҳқачон муқим ўрин олиб бўлишган. Уларга бутунги кунда жаҳон ва Осиё чемпионатлари, Олимпиада ўйинларининг саралаш учрашувлари, Осиё чемпионлар лигаси ҳамда Осиё футбол конфедерацияси кубоги мусобақалари ишонч билан

иштирок этишмоқда. Равшан Эрматов ва Рафаэл Ильясов каби юртдошларимизнинг Жанубий Африка Республикасида бўлиб ўтган XIX жаҳон чемпионатидек йиллик футбол анжуманидаги муваффақиятли иштирокини, бу йўлдаги изланишлари, тинимсиз меҳнатлари билан, ўсиб келаётган янги авлод ҳакамларимиз учун яхшироқ бўлиб хизмат қилади, деган умиддаман.

Орзикчиб қўтилган дамаар келди

Ноҳур ХАЙДАРОВ, Ўзбекистон футбол федерацияси Ҳакамлар ва назоратчилар бошқармаси бошлиғи ўринбосари:

Маълумки, Ўзбекистон футбол бири асрлик таърихга эга. Лекин йиллар мобайнида футболимизда катта ўзгаришлар юз берди. Собик тузум пайтида олий лигада фақат битта жамоамиз "Пахтакор" футболчилари тўп сураб эди. Биздан бирор бир номдор мураббий чиқмаган. Олий лига ўйинларини бошқарадиган вакилларимиз ҳам саноқли эди. Истиклол йилларида ўзбек футбол бири қисқа вақт ичида юксак поғонага кўтарилди. Миллий терма жамоамиз Ўзбекистон муқофид федерация сифатида ФИФАга аъзо бўлган 1994 йилининг ўзида Хиросимада ўтказилган 12-Осиё ўйинлари раъибига айланди. Минни футбол ва аълолар терма жамоаларимиз Осиёда энг кучлилар сафида эътироф этилди. Шунингдек, ёшлар терма жамоамиз тўрт маротаба жаҳон чемпионатлари финал босқичида муносиб иштирок этиб, футболимиз келажакги порақоқ эканлигини намойиш этди. Нотиронлар терма жамоамиз эса каторасига бири неча марта дунёнинг манаман деган кучли терма жамоаларини мағлубиятга учратиб, жаҳон чемпионлиги деган юксак шарафга муяссар бўлди. Айни пайтда етакчи футбол клубларимиз ҳам қитъа ми МЛХ миқёсида сезиларли ютуқларга эришиб келмоқда. Хусусан, "Пахтакор", "Бунёдкор", "Нефтчи", "Насаф" жамоалари Осиёдаги турли мусобақаларда

муносиб иштирок этмоқда. Айниқса, Қаршнинг "Насар" жамоасининг 2011 йида ОФК кубоғини қўлга киритиши қувончли бўлди. Қаршнинг "Севинч" қизлар футбол жамоаси эришган ютуқлар ҳам диққатга сазовор.

Табиийки, миллий футболимизда рўй бераётган бундай ижобий ўзгаришлар энг нуфузли хакаро таъкилотларнинг ҳам эътиборини тортди, уларнинг холи эътирофига сазовор бўлмоқда. Чунончи, ФИФА ўзбекистоннинг футболни ривожлантириш ва оммавийлаштириш борасида қўлга киритаётган ютуқларини юксак қадрамоқда. Бунга Хакаро футбол федерациялари ассоциацияси президенти Зеп Багтер, Осиё футбол конфедерацияси — ОФК президенти Муҳаммад Бин Хамма, шунингдек, футбол оламининг бошқа тасадлилари ҳам алоҳида таъкидлашган.

Мамлакатимизда футбол бўйича ҳакамлар тайёрлаш борасида ҳам бирмунча ютуқларга эришилди. Юртбошимизнинг футболни ривожлантириш борасидаги қатор қарорларидан сўнг бизда "Ҳакамлар ва мураббийлар" мактаби ишлаб турибди. Шунга алоҳида таъкидламоқчиманки, Равшан Эрматов билан Рафаэль Ильясовнинг жаҳон чемпионатида бир эмас, бешта ўйинни бошқариш жуда катта аҳамиятга эга бўлди. Ахир шундай юксак шараф, ушкан масъулиятдан айнан ўзбек ўғлонларига топирилади. Улар эса учрашувларни бирин-кетин беҳато, айтиш мумкинлиги, бошқаларга ибрат бўладиган даражада ўтказишди.

Агар Равшан Эрматов хусусида гапирадиган бўлсам, у истеъдодли йигит. Ҳақимизда бир нақа борки, "Истеъдодларни тарбиялаш керак, истеъдодли йўқлар эса ўз йўлини топиб кетаверади". Биз устозлар ана шундай истеъдодли, аини пайтда меҳнатсевар, ишита фидойи йигитларни қўллаб-қувватлаётганимиз. Уларга керак жойда масахат ва давда бериб турганимиз. Қолгани эса ўзларига боғлиқ. Тажриба, маҳорат ютуқлар секин-аста келаверади.

Биз бир гап. Бизнинг ҳакамлар мактабимизда 18 нафардан юқори бўлган йигитлар ҳақамлик сипарини ўтказишди. Лекин шунга ҳам очиқ-ойдин таъкидламоқчиманки, баъзи ёшлар машқларга, тестларга чиқмай омай ўқишни ташлаб кетадилар. Зеро, ҳақамликдан эмас. Ҳеч қимга сир эмаски, ҳозир мамлакатимизда футболда фаолият кўрсатаётган ҳақамларнинг аълолиги Тошкентдан. Бу, абабатта, табиий ҳол. Шунинг билан вилоятлардан кўпроқ ҳақамлар тайёрлашмиш. Бундан танлаов усули йўлга қўйилган. Масалан, вилоятларнинг ҳақамларини бошқариб юрган ҳақамлар маҳаллий футбол федерацияларининг йўлнамаси билан курсларга юбориладди. Бу ёшлар бизда яхши тайёргарликдан ўтадилар. Уларнинг қанчалик зўр ҳақам бўлиши уларига ҳам қўп жиҳатдан боғлиқ.

Равшан Эрматов ва Рафаэль Ильясовнинг хакаро таъкилотда эришган ютуғи қўп ҳақамларимизнинг ўсиб, ишита туртки берди, десак муболаға бўлмайди. Қизилга пайтда ФИФА рефериларининг сони туртга еттилади фикримиз дадилдир. Айни пайтда Равшан Эрматов, Валентин Коваленко, Валдислав Цейтлин, Данил Томижонов жаҳон ва Осиё чемпионатларини, таъкилот ва ОФК кубоғи баҳсларини бошқаришди. Реферилар ассистентлари ҳам қўлайиб бормоқда. Масалан, Абдуҳамидило Расулов, Рафаэль Ильясов, Андрей Булатин, Жаҳонгир Самадов, Хусниддин Шодмонов, Маммур Саидқосимов, Руслан Серазидинов, Андрей Цитенко, Темур Абдуллаевлар маҳорати ҳам ошмоқда. ФИФА рефериси бўлиш учун яқин келажақдаги заҳира ҳам яратилмоқда. Яқинда Осиё футбол конфедерациясининг йўлнамаси билан қитъамиздан олтин ҳақам Англия пойтахти Лондонда малака ошириб қўйилди. Улар орасида андижоналик ёш ҳақам Акмал Расуловнинг ҳам борлиги қувонарли ҳол, абабатта.

Бундан ташқари футбол бўйича Шуҳрат Пўлатов, пайиз футбол бўйича Бахтиёр Намозов, аёллар футболда эса наманганлик Эдита Миробидова Осиё,

хатто жаҳон бўйича ўтказиладиган мусобақаларда обрў-эътибор топпоқдалар.

Футболга меҳри туфайдан майдонни тарқ этмади

Алишер ФАЙЗИЕВ, Ўзбекистон Футбола федерацияси рефериси, аёллар минни-футбола бошқармаси аъзоси, таниқан ҳакам:

— Мен Равшан Эрматовни 1994 йилдан буён билман. Ўшанда у таниқан футболчи Низом Норматов мураббийлик қилаётган биринчи лига вакили “Газла кент” жамоасида ўйнардди. Ярим ҳимоятчи эди. Эсимда, у майдоннинг ўнг томонида ҳам, чап томонида ҳам бирдай маҳорат билан тўп сурардди. Кўпчилик у ахши футболчи бўлиб етишди, келажакда “Пахтакор” жамоасида, Ўзбекистон терма жамоасида ўйнайдиган футболчи бўлади, деб башорат қиларди. Бироқ у футбол оламида анча вақт кўринмай қолди. Сурштирсак, Равшан тўпидан жароҳат олиб даволанаётган экан. Кейинчалик билсам, жароҳатини даволатиб бўлиб, ҳакамлик қилаётган экан. Баъзи ўйинларини бошқарганини кўрдим, кузатдим, бинойидек олиб борилди. Келажакта бор ҳакамлардан деб тахмин қилдим.

Ўша вақтларда аёллар футболда ҳакамлар етишмас эди. Шу боис баъзи ўйинларни бошқаришга талиф этардим. Равшан эса ҳеч қачон йўқ демасди. Бажонида ўз вақтида келиб учрашувларни ҳолисони бошқарарди. У доим ҳаракатда бўларди. Меҳнатсиз вақтда, тиришчиликни боис Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтига ўқишга кириб, уни аёллар баҳоларга битирди. Бу орада инглиз тили курсларини ҳам тамомлади. Негатки, ҳаққаро майдонга чиқадиган ҳакам хорижий тилларни, абабатга, билишни шарт.

Ўзини исиз изланишлар, руҳий тайёргарликлар ўз саварисини берди. Аввалда мамлакатимиз чемпионати

нинг олий лига баҳсларини, кейин Осиё чемпионати, ОЧЛ ва ОФК ўйинларини бошқарди. Нихоят, XIX жаҳон чемпионатида бешта ўйинга ҳакамлик қилди. Инди у жаҳондаги энг сара ҳакамлар сафиди. Ҳаққаро футбол тарихи ва статистикаси федерацияси таслифига кўра дунёнинг энг кучли ҳакамлари рўйхатининг олдинги ўринлардан бирини кўтарилди. Биз бу билан ҳар қанча фахрлансак арзийди.

Киройи ҳакам шундай бўаса...

Санжар РИЗАЕВ, Ўзбекистон Футбола федерациясининг масъула ходими:

— Мамлакатимиз мустақилликка эришганига йилга йилдан ошди. Агар юртимиз футболга ана шу йилга йиллик доволдан туриб назар солсак, шу йиллар орасида каттагина ўзгаришлар бўлганини ҳис қиламиз. Мамлакатимизда профессионал футбол лигаси ташкил этилди. Агар истиклолнинг дастлабки йилларида олий лигада фақат “Пахтакор” ёки “Нефчи” пешқадамлик қилган бўлса, кейинчалик рақобат ўсиб борди. Хатто Тошкент вилоятининг “Дўстлик” жамоаси ҳам Ўзбекистон чемпионати бўлди. Кейинчалик МХСК чемпионлар сафидан ўрин олди. Ҳозир эса мамлакат чемпионати олий лигасида рақобат тобора кучайиб бормоқда. “Бунёдкор”, “Пахтакор”, “Насаф”, “Нефчи” жамоалари билан беамал бемалаша оладиган жамоалар ҳам кўпаймоқда. Чемпионатимиз савияси тобора кўтарилмоқда.

Футбол — бу миллионлар ўйини. У томошбинлар учун. Шу боис эски стадионларимиз жаҳон андозаларига мос қилиб таъмирланмоқда. Эндликда узун скамйалар ўрнига замонавий ўриндиқлар ўрнатилди. Янги стадионлар ҳам курилмоқда. Масалан, Олимпикдаги “Металлург” стадиони эскириб, ҳозирги миллион талаббарига жавоб бермай қолганди. Катта маблар эвазига бу ерда янги стадион курилди. Ҳаққаро

андозаларга мос қилиб бунёд этилган ушбу стадионни ишқибозлар учун ҳам, футболчилар учун ҳам баришароитлар муҳайё қилинди. “Бунёдкор” стадионини қурилиши ҳам жадал амалга оширилди. Ушбу янги стадионнинг фойдаланишга топширилиши муносабати билан улкан тантаналар бўлиб ўтганидан кўпчиликнинг хабари бор. Осиё футбол конфедерацияси кубоги соҳиби “Насарф” жамоасининг стадиони эса ҳар қандай таъабдан хорижлик меҳмонни ҳам лол қолдиради.

Профессионал футбол лигасига аъзо бўлган клубларнинг моддий-техник базаси мустаҳкамланди. Жамоалар бемаълум хорижлик мутахассисларни жабб этмоқдалар. Ўзбекистон футболни тараққийига ҳисса қўлиши мумкин мураббийлар, легионер ўйинчилар ҳам олиб келинаётир. Масалан, кўп йиллар Кнєвнинг “Динамо” жамоасида туپ суриб, доврў қозонган Анатолий Демьяненко “Насарф” жамоасига бош мураббийлик қилиб, жамоанинг Осиё футбол конфедерацияси кубогини қўлга киритишга ҳисса қўлганлиги сир эмас.

Мамлакатимизда малакали мураббийлар билан бирга, ўз ишининг устаси бўлиш ҳалол, чаққон, билимдон ва оддобли ҳакамлар ҳам етишиб чиқмоқда. Бизда чинакам маънода ҳакамлар мактаби вужудга келди. Равшан Эрматов эса худди биринчи бўлиб космин фазога кўтарилган Юрий Гагаринга ўхшайди. Нетики, у биринчилардан бўлиб Осиё китъасидаги мусобақаларга ҳакамлик қила бошлади. Ўсмирлар ва ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионатларига борди. Ва ниҳоят биринчи бўлиб, ЖАРда бўлиб ўтган XIX жаҳон чемпионатига, бир эмас, бешта ўйинга ҳакамлик қилди. Бу ўз хасбита садоқатнинг, фидойиликнинг ёрқин намунаси, энг муҳими, Равшан Эрматов туфайли милли онаиб футбол мухлислари Ўзбекистон ҳақида анчагина маълумотга эга бўлишди.

Бизда футбол билан биргаликда ҳакамлик мактабининг туркираб ривожланишга Равшан Эрматов

қилишган ютуқлар катта ҳисса бўлиб кўлилади, десам асло бўлмас. Чунки эндиликда Ўзбекистонлик ФИФА реферилари, лейнсменлар сони тобора кўпаймоқда. Улар Осиё чемпионатлар лигаси, ОФК кубоги, жаҳон чемпионати ва Олимпиада мусобақаси саралаш ўйинларини бошқаришга жабб этилмоқдалар. Ўз маҳоратларин билан оқиниларга ҳам сазовор бўлаётirlар.

Равшан Эрматовнинг самарали фаолияти туфайли яшлар ҳакамлик орқали шундай хурмат-иззатга, обрў-этиборга сазовор бўлиш мумкинлигини билиб олишди. Улар ҳакамлик воситасида Осиё китъаси ва жаҳон миқёсидаги мусобақаларда иштирок этиш мумкинлигини англаб етишди.

Федерация қошида ҳакамлик мактаби ишлай бошлаганига анча бўлди. Таниқли ҳакамларимиздан Бобур Ҳайдаров ва Ноил Лутфуллин ёш ҳакамларга таълим курсларида сабоқ бермоқдалар. Бу мактабда таълим олган ёшлар аввалига шаҳар, вилоят биринчиликлари, кейинчалик биринчи лига ва олий лига баҳсаларини бошқариб, тажриба орттирмоқдалар. Биз фақат пойтахтдан эмас, балки барча вилоятлардан ҳакамлар тайёрлаб боришимиз зарур. Шундагина мамлакатимиз футболда ҳакамлик борасида тўла-тўқисликка эришилади. Ҳакамлар ўртасида ҳам соғлом рақобат юзата келса футболимиз янада ривожланади.

Ҳуштак билан оламни забт этган ҳакам

Абдуманноп ТОЖИЕВ, педагогика фанлари номзоди, доцент, халқ таълими аълочиси:

— “Соғ танда — соғлом ақа” ибораси барчага тегишлидир. Бироқ мохир спортчи бўлиш тинимсиз машқни талаб этади. Менинг назаримда, спортдаги муваффақият Ватан шон-шухратини дунёга таратувчи улкан ҳодисадир.

Мустақиллик милаатимиз қаддини баланд кўтариб қўйди: йигирма тўрт ёшида шахмат тожини кийган

жаҳон чемпиони Рустам Қосимжоновнинг муваффақияти, нолиронлар футбол жамоасининг уч маротиба жаҳон чемпиони бўлгани, боксчи Мухаммадқодир Абдулаевнинг Олимпиададаги галабаси, Тошкент Давлат иқтисодиёт университетининг собиқ талабаси Абдулла Тангриевнинг дзюдо бўйича мутлақ жаҳон чемпиони бўлгани уакан ҳодиса эмасми? Айниқса, 2010 йилнинг ёзида Жанубий Африка Республикасида ўтказилган футбол бўйича жаҳон чемпионати ўйинларини моҳирлик билан бошқарган ФИФА рефериси Равшан Эрматов шухрати бутун дунёни ала қолдирди.

Олдий ўзбек йигитининг ҳакамлик фаолиятидаги муваффақияти сирини мадада? Мен Равшан Эрматовни шахсан кўрган эмасман. Лекин у билан суҳбатлашпиш орузи қабилмидан жой олган.

Мақолани ёзиш пайтида Равшанжон ҳакамлик қилган футбол мусобақаларида яшша майдондаги жонан манзаралар бирин-кетин ёдимга кела бошлади.

Футбол — миллионлар ўйини. Мен яшша майдонини сахнага, футболчиларни эса актёрларга ўхшатаман! Уларнинг ҳар бири ўз харакати билан ажралиб турада, Месси, Роналдуларга ўхшаган етакчилари, Хавидек бошқарувчилари жамоани ягона ансамблга бирлаштириб, натижага етказиб борадиладар. Бинобарин, ўйинчиларнинг ақлидаги, маҳорати мароқли бўлиб, қарсақлар билан оқилланиб туради. Равшан Эрматов ҳакамлик қилган футбол ўйинларининг аксарияти мана шу манзарани эслаглади: у бўлар-бўлмаста хуштак чалиб ўйинни тўхтатиб қўймайди; ўйинчиларнинг эркин харакат қилишига имконият яратлади, яшша майдонда ҳакамнинг борлигини сезмаслик унинг маҳоратидандир.

Равшан Эрматов, шубҳасиз, болалигидан футболни ҳавасманд бўлган. Тенгдошлари билан деврал хар кунни футбол ўйнаган. Қарамономизининг ҳикоя қилишча, унинг футбол сирларини мукаммад эгалаб, бу соҳада фаолиятга йўмаланган отаси бўлган экан. Футбол

майдонда 90 дақиқа югуришининг ўзи бўрмайди. Футбол фидоилиқдир. Ўйин жараёнида оғир жароқатланиб, бир умрга ногирон бўлиб қолиш ҳам ҳеч гап эмас.

Равшан Эрматов бутун умрини футболга бағишлаган фидоили Инсондир. Шунинг учун хар кунни футбол ноҳасига бағишлаб нашр этилган адабиётларни кўриб чиқди; машхур ҳакамлар фаолиятини чуқур ўрганади; назарий манбаларни ўзлаштиради; тезкор югуриш машқларини бажарди; жисмонан чиниқиб боради.

Бизни ҳакамлар ўйин тизгинини қўлдан чиқариб борадиладар. Бўлар-бўлмаста хуштак чалиб, ўйинни тўхтатиб қўздиладар, қолдани бузган футболчиларни жазолаб (аҳамиятсиз бўлса ҳам) сарик, ҳатто, қизил карточкалар билан "сийлаб" стадионни тўлдириб ўтирган тоҳкаларнинг рашига тегалиладар. Энг ёмони, ўйининиқибозларнинг рашига тегалиладар. Энг ёмони, ўйинчиларни ноҳақ жазолаб, ҳатто майдондан чиқариб борадиладар. Бундай ноҳўя хатти-харакатлар Равшан Эрматов фаолиятида деврал учрамайди. Ўйин тутатчи, унинг ўзи ҳам, футболчилар ҳам енгил нафас олиб, яшши кайфият билан яшша майдонни тарқ етадиладар. Қасани улағайтириб юборгандан кўра, унинг олдини олиш лозимдир. Равшан Эрматов ўйиндан олдин рақибни хурмат қилишни, унга шикаст етказмасликни, майдонда эҳтиёт бўлиб харакат қилишни, овоз чиқармасликни, чиройли ўйини билан муҳлисларни хурсанд қилишни эслаглади.

Равшан Эрматов — ҳали ёш, айни кучга тўлган, муҳоратга эга бўлган, фаолияти жўш урган даврни бошдан кечирмоқда. Биз унинг янада юксақ чуққиларга чиқиб, камтарлик либосида бўлишга тилақдошмиз!

Сайфилдин отанинг хонадониди

Чақалоқ туғилди — Равшан қўздиладар.

Ёруғлик юз очар хар кун тонгида —

Равшанжон ҳаётини йўрта йўздиладар.

Норасида улағайди қувватга тўлаиб —
Она Ватан ишқи ёнди қабида.
Хар кун завқи ошди футболни кўриб —
Эхтирос жўш урди юрак зарбида!

Заҳмат-да устозлик қилди бузруквор —
Миллионлар ўйини қучоғин очди.
Ўралон келажакдан бўлиб умидвор —
Ҳакамлик касбига меҳрини сочди.

Ўранди, изланди, тобланди ҳар кун —
Ҳакамлар мактаби бўлди дарсхона.
Майдонда ноҳақлик бўлса — қора тун:
Муҳлисаар қабини айлар раҳмона!..

Равшанжон Эрматов ФИФА рефери —
Жаҳонни забт этди хушгатаи биан!
Кувонч-да фахр этар ўзбеклар эли —
Муҳлисаар оқиплар ҳамипша дидан.

Ёш ҳакамларга ўрнак

Маруфжон ОБИДОВ, Тошкент вилоят эахтёр тармоқлари корхонасининг етакчи муҳандиси:

— Мен қарийб эалик йилдан буён футбол ишқибозиман. Айниқса, "Пахтакор"нинг ашаддий муҳлисиман. Канчадан-қанча жаҳон чемпионатларини телевизор орқали томоша қилдим. Ўша машҳур Пеле, Гарринча, Дида, Вава, Ди Стефано, Бобби Чарлтон, Марадона ва бошқаларнинг ўйинларидан завқланардим. "Пахтакор"нинг ўйинчиларини аввал синфдошларим, кейин курсдошларим ва ниҳоят, ҳамкасбларим билан бирга стадионнинг ўзида томоша қилганман. Ўзимизнинг Қирғизистон, Абдураимов, Газетдинов, Фёдоров, Ан, Хадзипанагисларнинг ўйинларини маза қилиб кўзатардим. Лекин бирор марта ҳам ҳакамларга қизиқмаганман.

2010 йилда ўзбекистонлик ФИФА рефериси Равшан Эрматов Жанубий Африка Республикасидаги XIX жаҳон чемпионати ўйинларини бошқараркан, деб эшитдим-у, қизиқиб қолдим. Ахир ўзбек йигитининг жаҳон чемпионатининг дастлабки ўйинини бошқариши жамқимиз учун, бутун ўзбекистон давати учун муҳим воқеа-ку.

Шу боис бу гаалги биринчиликда ҳакамларга, айниқса, Равшан Эрматов, унинг ёрдамчилари Рафъаз Ибатов, Баҳодир Қўчқоровларга ишқибозлик қилдим. Бир пайтнинг ўзида Ер юзининг турли мамлакатларида ва қиъаларида миллиардаб муҳлисаар телевидение орқали кузатиб борган, Равшан Эрматов билими бошқарган ўйинлар аниқ маромда ўтказилди. Айниқса, чемпионатнинг дастлабки очилиш учрашувида ўтказилиш ўзбек ўралоига топирилганлиги кувончмизга кувонч қўшди. Равшаннинг мураккаб вазиятларда ҳам тўғри қарор қабул қилиши, ўйинни адолатли бошқариш усули мента манзур бўлди. Бемалуман бошқаришдаги ишончли ҳаракатлари туфайли унинг обрўси янада ошди. Шу боис яна тўртта ўйинни муваффақиятли бошқарди. Ахир кўпгина тажрибали ҳакамлар ҳам ФИФА ишончини оқлай олмади чемпионатни тарқ этишга мажбур бўлган шароитда ватандошмизнинг одиллиги яққол кўзга ташланиб турди-да. Бу ўзбекистоннинг Эрматов тимсолидаги муваффақиятидир.

Дунёнинг турли бурчақларидан келган ва ҳар хил тилда сўзлашадиган, ўзига хос инжиқ феъали "юлдуз"лар билан муомала қилиш, уларни ўз йўриғига қўндириш осон эмас. Бунинг учун асосий муомала воситасининг тилини мукаммал билиш, ўша тилда ҳар хил маҳжада сўзлашувчи кишиларга ўз фикрини тўғри тушунтира олиш зарур. Равшан ва унинг ёрдамчилари бу ишни ёруғ юз билан уйдлашди. Ўйини қовушмай турганда ҳакамларга эътироз билдириб, қондани қўпол равишда бузадиган таниқли футболчилар ҳам

“эрка”лик қилмай қолишди. Бу эса юртимизда таълим соҳасида амалга оширилаётган туб ислохотларнинг амалий самараси, ёшларимиз билим-салоҳиятининг ҳаққаро майдондаги намойишидир.

Дунё бўйича ҳар тўрт йилда бир марта ўтказиладиган йирик спорт анжумани — Олимпиадалар барча спортчилар ҳаётида муҳим аҳамиятга эга. Улар бир марта бўлса ҳам ушбу оламшумул мусобақада иштирок этишни орзу қилади. 2012 йил ёзида Англия пойтахти Лондонда ўтказилган XXX Олимпиада баҳсарида юртдошларимиз кўнгиладигдек қатнашдилар. Қатор медаллар қўлга киритилди. Яна бир қувонарли воқеа шу бўлдики, Олимпиададаги футбол бўйича финал босқичи ўйналарини ФИФА рефериси Равшан Эрматов бошқарди. У бу сафар учта ўйинда ҳакамлик қилди. Энг муҳими, яна Олимпиаданинг очилиш учрашувини бошқариш шарафига мушарраф бўлди. Ҳакамларимизнинг бу муваффақияти наинки Ўзбекистон, балки бутун Осиё қатъаси учун муҳим аҳамиятга эга воқеа бўлди. Равшан Эрматов каби йигитларимизнинг Жанубий Африка Республикаси ва Лондонда бўлиб ўтган йирик спорт анжуманларидаги иштироклари, ушбу нуфузли мусобақаларни кўнгиладигдек ва беҳато бошқариш йўлидаги изланишлари, тинимсиз меҳнатлари ёш, ўсиб келаётган ҳакамларимиз учун ўрнатилган бўлиб хизмат қилиши аниқ.

Санъат билан спорт — эгизак

Сардор РАҲИМХОН, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўраётган артист, “Нихол” мукофоти соҳибдори:

— Санъат билан спорт — мамлакатни дунёга танилади, деганлари рост экан. Айниқса, истиқлол йилларида мамлакатимизда санъат ва спортни ривожлантиришга катта эътибор берилган. Биз қатори ёшлар, истиқлол тенгдошлари жаҳондаги турли танловларда муваффақиятли иштирок этиб, ғолиб бўлишган. Эн-

ганимизда ёш хонандларимиз, муסיқачиларимиз Париж, Лондон, Милан ёки Римдаги улкан санъат кошонида концертлар уюштирса, танловларда ғолиб чиқса ҳеч ажабланмаймиз. Негатки, юқорида таъкидланганимиздек, юртимизда санъатга ва спортга жиддий эътибор қаратилмоқда.

Бугун юртимизнинг барча тўшлари кўркам кўркам бўлаётган замонавий таълим муассасалари, санъат мактаблари, спорт мажмуаларини кўриб, кўз қувнай-нонанадир, спорт ифтихорига тўлади. Улар ёш авлоднинг қолма инсон бўлиб вояга етишига хизмат қилаётган, абадгата. Таъбир жоиз бўлса, бу илму зиё ва жисмоний қамолотга етакловчи масканлар қилинолу шахарларимизнинг марваридларига айланиб улгурган.

Мустақиллик йилларида спорт ҳам катта тараққиёт йўлига чиқиб, унинг ижтимоий маъно-мазмуни, аҳамияти ортиб бормоқда. Юртимизда оммавий спортнинг ўзига хос самарали тизими шаклланиб, йилларимиз орасидан юзаб келган ва жаҳон чемпионлари, Олимпиада ғолиблари етишиб чиқаётганлиги, спорт ҳаётимизнинг ажрамас бир қисмига айланиб бораётганлиги ҳам шундан далолат бериб турибди.

Юртимиз довуғини жаҳонга таратаётганлардан бири — ФИФА рефериси Равшан Эрматовдир. У бири — ФИФА рефериси Равшан Эрматов (Ўзбекистон) деган сўзларини эшитганимизда қизиқий вагетларвар, фидойи инсондир. Энг аҳамиятlisi, Равшан Эрматов юксак истеъдоди, астойдил изланиши ва катта меҳнати туфайли шу даражага етишди. Мен ҳар гал жаҳон ёки Осиё қитъаси миқдосидаги футбол учрашувларини томоша қилганимизда шарҳловчининг: “Учрашув бош ҳаками Равшан Эрматов (Ўзбекистон)” деган сўзларини эшитганимизда қизжонланиб кетаман. Бинобарин, жаҳоннинг энг кўзга кўринган футбол мамлакатларидо ажойиб юлдузлар, миллионлаб мухлислар Ўзбек ҳакамини, у орқали мустақил Юртимизни танидилар.

Йиллари кўпинча отам ва амакиларим бир дас-турхонда, чой устида ўтиришганда футбол ҳақида ҳам

гап борарди. Улар бир вақтлар машҳур бўлган "Пахтакор" жамоамиз ҳақида тўқинаниб суҳбатлашарди. Айниқса, Геннадий Красницкийнинг ажойиб зарбалари, Биродар Абдураимовнинг гузаф финтири, Акмал Азизхўжаевнинг қатъиятини, Тўлаған Исоков, Ҳамид Раҳматулаев, Владимир Фёдоров, Михаил Ан ёки Василас Ҳадзипанагиснинг рақибларни надаб ўтишдаги маҳоратини эслашарди. Базан ҳакамларнинг "Пахтакор"га нисбатан адолатсизлигидан нолиб ҳам кўйишарди. Ўша кезларда ўзимиздан ҳам таниқай, жаҳон миқёсдаги ҳакам чиқмаганлигига ачинишарди. Ниҳоят, биздан ҳам жаҳон ва қитъа миқёсдаги бош ҳакам етишиб чиқди. У ФИФА рефериси, 2010 йили Жанубий Африка Республикасидаги жаҳон чемпионатида бешта ўйинни бошқарган, Лондон Олимпиадасининг футбол турнирида унга учрашувига ҳакамлик қилган Равшан Эрматовдир.

Мен Равшан ака билан шахсан таниш эканлигим учун у билан кўп бор мулоқотда бўлганман. Ўта камтар ва самимий инсон. Дунё футбол оаминанинг назарида турган, барча футбол ишқибозарининг назарида сазовор бўлаётган бу фидойи юрдошимиз ани шундай одамийлик фазилатларига эга. Баъзи санъаткор ёки спортчилар "юлдузлик" касалига дучор бўладилар. Эадан олқиш олиб, хаққни менсимай кўядилар. Ўйлайманки, Равшан ака ҳамиша камтаринлигига қолади. Ана шундай фазилатлари билан барча ёшларимизга, ҳатто санъаткорларга ҳам ибрат бўла олади. Демак, ҳар икки соҳада ҳам камтарлик биринчи ўринда туради.

Ўзбекистоннинг барча ёшлари Равшан Эрматовдиск фидойи инсонлардан ўрнак ола арзийди. Айни пайтда унинг издошлари ҳам кўпайиб борапти. Юртимизда Осиё ва жаҳон миқёсдаги мусобақаларни бошқарадиган ҳакамлар, ФИФА реферилари пайдо бўлишмоқда. Мен уларнинг барчасига омад тилайман. Равшан Эрматовнинг бундан буён ҳам Ваганимиз шарафини



Ўлутимиз даҳанлар



Тошкент аэропортида тантанали кўтиб олиш маросими



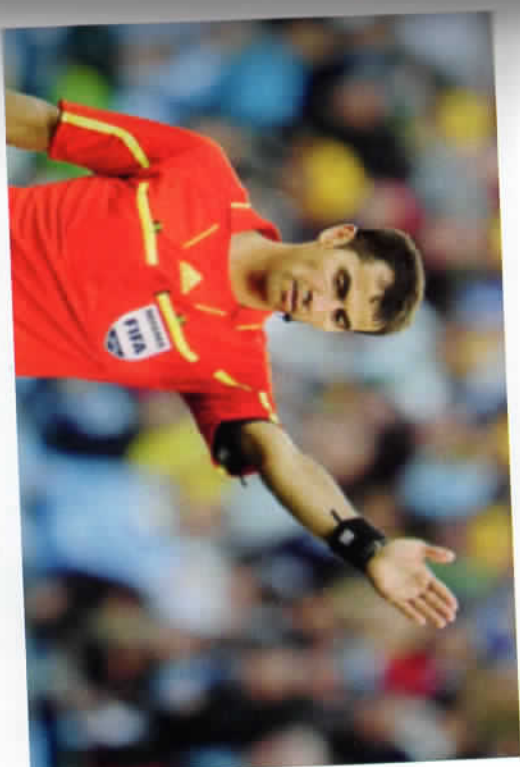
Очилиш ўйини. ЖАР – Мексика учрашуви.
ЖТГ – 2010 дати дастлабки сариқ карточка



Жапон чемпионати. Ўлк учрашува тугатилган кейинги ҳолат. «ЖТГ очилиш
ўйинини бошқарганимизга учрашувдан сўнг ҳам ишонмадик»



Мессига берилган сариқ
карточка



Англия – Жапон ўйинида кўрсатилган қатъийлик



Аргентина – Грещя (2:0) учрашувдан кейин матчда футбол юлчун аргентиналик Диего Марадона ҳакамларга миннатдорчилик билдирди



Аргентина – Грещя ўйини. Караулниста оғзаки оғоҳлангирини берилгичини пайт



Голландия – Уругвай ярим финал. Футболчилар ҳўтиросларга берилган пайтда уларни сонўтиш ҳакамлар жамовасининг бўрич



Италия – Бразилия учрашувинда Неймарга сариқ карточка кўрсатилган ваъият



Голландия – Уругвай
ЖЧЧнинг энг фаворит
футболчилари Слайтер,
Форлан, Какашани



Видишга қизиш
карточка
кўрсатишдан возият



Англия – Жапон
Ўйинчилари даража.
Русия қўлини қўйиш билан ажратиб туради



Тошкент аэропортида мухлислар қўрқовиди



Она заминда мухлисларнинг кутиб олиши

макаро майдонларда бундан-да ошириб боришга
талабдориман.

Мамлакатимиз терма жамоасининг эса 2018 йи-
ли бўлиб ўтаётган жаҳон чемпионатига йўланма оли-
шнинг миллионлаб футбол мухлислари қатори интизор-
лик билан кутаман. Чунки ўзбек ҳаками жаҳон миқё-
сига чиқди... Энди гап юртимиз терма жамоасига!

Ота-онасига раҳмат келтирган фарзанд

**Ҳожиякбар АБДУРАҲИМОВ, Тошкент ирига-
ния ва меморация институтини ўқитувчиси, кимё
филари доктори:**

– Табиатан шундайки, ҳар бир инсон ўзи яшаб тур-
ган маҳалла, даҳа ёки қишлоқдан таниқли олим, санъ-
аткор ёки давлат арбоби чиқса фахр-ифтихор туйғу-
ларига тўлади. Менда ҳам шундай туйғу бор. Қадим-
ий ва навқирон Тошкентимизнинг Лабзак даҳаси-
дан ҳам кўпгина улуғ инсонлар чиққан. Ана шундай
шароити инсонлар қаторига ФИФА рефериси Равшан
Эрматовни ҳам кўпиш мумкин.

Равшан маҳаллошимиз, таниқли футбол ҳаками
на мураббийси Сайфилдин Эрматов онасида дунёга
келиб, ёшларидан футболга меҳр кўйганидан хабарим
бор. Бу борада синфдошлари, мактабдошларидан
ажралиб туради. Абабга, бунга отаси ҳам бефарқ
қараб турмай ўғайдаги истеъдодли ривожлантириш-
га ҳаракат қилди. Ўғайнинг келажакда ажойиб спорт
усташи бўлишига астойдил ишониб, уни кўлаб-қув-
ватлар ва рағбатлантирар эди. Футбол мактабига
ўқишга берди. Равшандан яхши футболчи чиқиши
мумкин эди. Ногоҳ олинган оғир жароҳат туфайли
футбол ўйномай қолди. Лекин барибир футболдан
кетмади. Ота касбини, яъни ҳакимлики давом эттир-
ди. Бу борада эса ҳали унча-мунча ҳакам эришмама-
ган натижаларни кўлга киритди. Отасининг давлати
билан инглиз тилини чуқур ўрганди. Бу унга келажак-

да жууда асқотди. Равшан ўз устида тинмай изаниди. Отасидан, бошқа устоз ҳакамлардан, видеотасмалар ва турли манбалардан тинимсиз ўраниб, астойдил меҳнати эвазига ҳакамликнинг нозик сирларини билди олди. Мамлакат чемпионати ўйинларини маҳорат билан бошқарадиган даражага етди.

Мустақиллик туфайли юртимизни жаҳон таниди.
Спорт ҳам жадал ривожланди. Футболчиларимиз эса
1994 йили Осиёда тенгсиз бўлишди. Ўзбекистон фут-
бол мамакакагига айланмоқда. Ўзбекистон футбол фе-
дерацияси қолпида ҳакамаар ва мураббийлар макта-
би тапшқил этилди. Қўлаб ҳакамааримиз Осиё қитъа-
си ва жаҳон миқёсида ўтказилаётган мусобақаларда
фаол иштирок этишмоқда. Равшан Эрматов эса ФИФА
рефериси сифатида жаҳон чемпионатининг финал
босқичи ўйинларини бошқарган Ўзбекистонлик қад-
дирғоч ҳакама бўлди.

IV БЎЛИМ

РАВШАН ЭРМАТОВГА АТАЛГАН ШЕЪРЛАР

Ширур ДАЛАЛИ

ИФТИХОР

Донлар дермишлар юртнинг шухратин,
Жахонга таратар уч ботир ўлаон.
Бири эа сарбони оқил ва метин,
Бири шоир бўлса, бириси поёвон.

Шундай мардаар бири мента Ватандош,
Эву юрт олдиди буюк хизмати.
Чарм тўп ҳаками, майдонда энг бош,
Дунёга таралган номи, шухрати.

Мухлислаар "Офарин Равшан Эрмат" дер,
Ақд, заковати, истевдодига.
Хатто машхур ҳакам Комина Пьер,
Тан берди ўзбекнинг ёш авлодига.

Ёт эада, ёт тилда сўзлашиб бардам,
Чига тортишувга берар хуноса.
Хорижлик ҳамкасбга қилса-да алам,
Один қароридан қилар муроа.

Бу шухрат, бу иззат халқлар назари,
Фақат орзу эди чўпчак мисоли.
Ташлай омас эдик бир қадам нари
Қамчи турар эди бош узра ҳали.

Бутун-чи ўзбек, машхур буюк эа,
Равшанлар бу эанинг тўнғич самари.
Хур Ватан ишқиди маҳкам боғлаб беа,
Шаҳдам одим ташлар келажак сари.

Рустам МУСУРМОН

ФИФА РЕФЕРИСИ РАВШАН ЭРМАТОВГА

ФИФА рефериси Равшан Эрматов,
Чемпион бўлишга даъвогарлар кўп.
Бироқ соврин битга, биттадир ахир
Ер шари мисоли юм-юмавоқ тўп.

ФИФА рефериси Равшан Эрматов,
Мухлислаар чорлайди "Тоа ур, тўпни тенг!"
Юртимиз байроғи хилпираганда,
Хайқирамиз: "Оағ, ўзбекистон!" деб.

Бу футбол ўйини, бу холис майдон,
Ким кимга мухлису ким кимга рақиб.
Фирроманик бўлганда бутун стадион
Адолат кутадди ҳакамга боқиб.

ФИФА рефериси Равшан Эрматов,
Жазо тайинлайсиз, бундай ҳолатда.
Акс-садо бералди юрагингизда
Амир Темур сўзи: "Куч — адолатда!"

Ҳамиджон ТОҲИРЖОНОВ

РАВШАН ЭРМАТОВГА ВАҒИШЛАОВ

Дунё футболни ҳам берганидан тан,
Малайзиядаги йилмик анжуман,
Осиё футболни аёнлари жам,
Эгитроф этилди тўрт қарра бор ҳам,
Юксакка кўтарди нишонин маҳкам.

Ўзбек ўғли Равшан — “Энг олий ҳакам”,
Адолат, жасорат унда мужассам,
Маҳорат ва ғайрат унда жамуажам,
Майдонда оқшилар футбол фанат ҳам,
Равшандир — қиёда энг олий ҳакам.

Унда Мангуберди жасорати бор,
Амир Темур бобом қатъийлиги бор,
Улуғбек бобомнинг ўткир кўзию,
Ўзбегим самимий хулқ-одоби бор.

Унда аломатлар донолиги бор,
Юзидан нур ёғар сиймоллиги бор,
Ҳаққимнинг турмаъно ҳикматлариню,
Мард ўғлон, мадаккор, ошномлиги бор.

Жам этмиш ўзбегим ҳисаётларин кўп,
Самимий, ростгўйлик саобатин хўп,
Ҳаюл, пок меҳнатин, сахийлигию,
Қааб кўрин ниёти, яхшилиги кўп.

Қанча таъриф этсак бўлмас адоғи,
Ҳаққимнинг қувончи, ўчмас ҷароғи,
Ҳакамлик ижросин дунё тан оғди,
Мужлисалар оқшилар, битмас ардоғи.

Ҳаққимнинг ниётин ижро этди у,
Юз йиллар орузсин адо этди у,
Бахт қуши бошига кўнмоғи аниқ,
Юртбошим дуосин бажо этди у.

Адолат, саобат унда мужассам,
Маҳорат, жасорат унда жамуажам,
Ҳакамни оқшилар футбол майдони,
Ўзбек ўғли Равшан — “Энг олий ҳакам”.

ҒУРУР БИЛАН ДУНЁГА БОҚ

Қорамағиз, кўнгли ошқоқ,
Қора қошу қора кўзим.
Ғурур билан дунёга боқ,
Дунё сенга қарасин жим.
Бу ким экан деб сўраса,
Биздан, деймиз фахр билан.
Осиёнинг энг сараси
Биздан, деймиз меҳр билан
Оли ҳакам, ҳолис ниёт,
Равшан Эрмат, Равшан Эрмат.

Шодмисиз Сайфилдин ака?
Ўғлингиздан кўнглиз тўқми?
Равшан энди мента ука,
Ўзи хоҳайдими-йўқми.
Энди ўғлингиз сиздан кўпроқ,
Элга яқинлиги ростдир.
Ҳеч кўрмаган, аммо ўртоқ
Танимайди, лекин дўстдир.
Минг мақтайлик бўлмас уят,
Равшан Эрмат, Равшан Эрмат.

Шону шавкат, иззат-икром
Осонардан тушмагандир.
Лекин шунча футболчи ҳам
Бундай терлаб пишмагандир.
Шундан ала-да ўзбекистон,
Футболчилар қашлайди бош
Футбол ичра топиш-чун шон
Шарт эмаскан футбол ўйнаш.
Ана ҳайрат, ана ҳикмат,
Равшан Эрмат, Равшан Эрмат.

Мақтасак ҳам кўз тегмасин,
Умринг бўласин Нилдек узун
Пасткашларга бўй эгмагин,
Фирромардан бўлгин устун.
Маҳоратинг топсин ривож,
Мундиалар бўласин насиб.
Адолатинг бошингда тож
Ўз номингга бўл муносиб.
Шунда рози бўлар мимат,
Равшан Эрмат, Равшан Эрмат.

Эхрул्ला НЕТМА

У ВАТАН НОМИДАН ТУШАР МАЙДОНГА

*(Осиёнинг тўрт қарра энг яхши ҳакамни
Равшан Эрматовга бағишланган)*

Курраи заминда ҳар бир миматнинг
Ўз ўрни, обрўйи, ўз нуфузи бор.
Ўзбек деб аталмиш она халқим ҳам
Арзир олам аро этса ифтихор.

Зеро бу заминдан не-не баҳодир,
Қанча улуғ пирлар, ҳоконлар ўтган.
Амир Темур янглиғ буюк жаҳонгир
Бир пайтлар дунёга ҳакамлик этган.

Аслида энг олий ҳакам — вақт, дераар,
Демакким, ҳакамлик — энг олий рутба.
Ҳакамлик — Ҳақ учун тарозибонлик,
Десақ, бу таърифга йўқдир шак-шубҳа.

“Миллионлар ўйини” бўлмиш футболда
Ҳакамлик қилмоқ ҳам осон иш эмас.
Бу шунчаки, ҳар ён чоппиб майдонда
Мухлислар оққипин қозониш эмас.

“Жаҳон чемпионатин илк учрашувин
Бошқарар экан деб бир ўзбек ҳакам?”
Кимлар олам аро ёйса шов-шувин,
Кимлардир ҳасаддан куйди чинакам.

“Энди бўғи қандоқ бўларкин!” дея,
Мундиалда эди дунёнинг кўзи,
“Ўғлим, сени Олоқ кўмласини!” дея
Елдек учиб борди бузруквор сўзи.

Қаро кўзарида Муштарий чақнаб,
Боши узра Ҳумо учган мард ўғлон.
Элу юрт ишончин шараф-ла оқлаб,
Ҳакамлик бобида қозонди зўр шон.

Ҳало ҳакамликнинг жўшқин жомини
Сипқормоқ нелигин этаркан аён.
Ўзбек ўғлонининг кутлуғ номини
Шу кундан ёд билди жумлаи жаҳон.

ФИФА мазмураари ҳам бўлиб мамнун,
Кутлаб шод, кўлини куйишди сиқиб.
Мухлислар мавжланиб бамисли тўлқин,
Оққиплай кетишди шошиб, ҳовлиқиб.

Бир пайтлар “Ғазалкент” ва “Истиқлол” да —
Тўп суриб чиниққан, жўмард ўспирин.
Бу кун ўз сўзини айтар жаҳонга,
Футбол майдонига ташлаб кўз қирин.

Ўғлига илк бора устозлик қилган —
Сайфилдин ота*нинг боши осмонда,
Дўстлар, айтинг ахир қувонмас ким ҳам,
Шогирдлар устоздан ўзган замонда.

Афсус, малайзиялик Назри Абдулла**, Шогирдин бу шонин кўролмай кетди. Осиёнинг энг яхши ҳаками ғойиблигини Равшанбек лутф ила унга бахш этди.

Юртбошим ҳам қабри қувончга тўлаб, “Яшавор” дедию, ғойиб ўралонга, уни “Ўзбекистон ифтихори” деб, Фахрий унвон ила буржади шонга.

Биттагина жаҳон чемпионатида Беш матчни бошқарган бу моҳир ҳакам. “Миллионалар ўйин”ин сиқиласида Тарих саҳфасидан жой олди маҳкам.

Илк бор ҳакамликни бошлаган дамаар Луиджи Колина***га қилганли ҳавас. Бутун эса ўзи кучган зафарлар — ўша машҳур ҳакам шонидан каммас.

Футбол қонунаарин титкиламоққа Жааб этди кўпнарни Равшан журъати. Футбол китобларин муқовасини — Беааб турар бутун унинг сурати.

Дунёдаги энг зўр, олди ҳакам деб, Равшан Эрматовни таниркан жаҳон. Бу сенинг буюклар юрти эканинг — Ёркин тимсолдир, жон Ўзбекистон!

У Ватан номидан тушар майдонга, Шиллати эслатар мисли куюнни. Шiori шу унинг ҳар бир инсонга: “Хурмат қил рақибни ҳамда ўйинни!”

Халққа хизмат қилмоқ, савоб дегандек, Ҳақ йўлида Равшан еларкан доим. Бу ҳам Эзгуликка жавоб, дегандек Эгиз фарзанд берди унга Худойим.

Хулмас, эзгу ишлар этмоқда давом, Олдинда ҳали кўп набаблар бор. Ишонамиз, бир кун бу мағрур ўғлон — “Олтин хуштак”ка ҳам бўлғай сазовор.

Сайфиддин ота * – Равшаннинг отаси ва илк устози Сайфиддин Эрматов. Фаолиятини “Пахтакор” болалар ўсмирлар жамоасида бошлаб, кейинчалик Ўзбекистон Республикаси ўсмир-ёшлар терма жамоаси таркибиди, анча нубаликаси кейин эса болаварни “Пахтакор” футбол мактабидан тайёрлаш билан шуғулланган. 1988 йилдан ҳакамлик фаолиятини бошлаган. Айни пайтда ЎФФ инспектори.

Назри Абдулла ** – ОФК ҳакамлар департаментининг собиқ раиси, Р.Эрматов Осиёнинг 2009 йилги энг яхши ҳаками номинациясида ғойиблигини шу устозига бағишлаган.

Луиджи Колина *** – Италиялик Пьер Луиджи Колина ўз даврида замонамизнинг энг машҳур ҳаками бўлган.

ЮРИНГ ҒОЙИВОНА СЕНГА ВЕРГАЙ КУЧ

Дунёни ўзига қаратган майдон,
Сен тушгач яши раиғ олди янаям, —
Мағрур ҳилираган байроғинг шу он
Уа олс тулпроққа келтирди кўлкам.

Юрак титрар, майдон тўла ишқибоз,
Сенга салом эринг номидан дедим.
Оқ ниётинг шамсга айлангани рост,
У ҳам байроғингдан олинган эди.

ЗАМОНАВИЙ ФУТБОЛ МАНА ШУНДАЙ ЮЗЛАГА КЕЛГАН ВА РИВОЖЛАНГАН

Жаҳондаги спорт турларининг саноғи-а етиш-
чинин. Лекин тан олиб айтиш керакки, футбол
бирча спорт турлари орасида энг оммабондиги, се-
нимаси ва бир сўз билан айтганда, унинг та-
қдир. Зеро, тарихнинг шохдалик бериш тасви-
ниман жамоаси мадабунигга учраганида сезд та-
корини дераздан улоқтириш, ўзини по-аажон
гига ташлаб жонига ҳасд қилиш, кучдан кўз
етида стадионда қорак қуружидан ҳаётдан
номинш ҳодалари ҳам фақат футбол ўйини
нон берган.

Тавсирлашга тил ожиз бўлган чиройли тоғлару ин-
дон ҳаёлини пошириб қўядиган даражадаги юбора-
номбинаниялар, дарвоза тўсинини титратиб ўтиш-
лигач қучали зарбалару бемисл шиддатли ёриб бир ало-
лар ҳам футболга хос хусусиятлардандир. Ўнда бир ало-
қилда тавқидлаб ўтишга арзийдиган томони кирати.
футбол энг қадимги спорт турлари қатори-а Англия-
ларчи миллионлар ўйини расман 1863 йилда Латофатли
да кашф этилган деб ҳисобланса-да, ушбу тарихга
ли бетақдор спорт турининг илдизлари узок эътибор
бориб тақалади. Бунда олдий бир ҳолатга ҳам йўлда
қаратиш мумкин. Ҳатто ҳар бир болада ҳам йўлда
лигач нарсани тепиш истаги бўлади. Шакли бўйича
копгокни эслатувчи нарсалар эса жуда қариангта-
лилар футболга ўхшаш ўйиннинг солда йқлари эса
лиги энг қадимги даврларданок ўйнаганларидир. Чи-
ликий манбалар орқали муҳрланган. Чунинчи, та-
тоналик археологлар неолит даврида (эрадан тара-
минан 10 минг йил илгари) думалоқ шаклида энг
лигач тошларни топишган ва ўз мамлака-а

Қабни кафтта олиб майдон ичра уч-
Хар бир томирингта оташ қон қаққиб.
Юртинг ройибона сента бергай қуч,
Турган чор қизил ранг туғингта баққиб.

Шошма! Саркаш тўлқан кўз уэгин бир он,
Бок: стадион узра мовий осмон бор.
Унинг мовийлиги, инон, Равшанжон,
Юртинг байроғига мангу даҳадор.

Яши, Ок, Қизил, Кўк. Байроғингдиги
Ҳеч ўчмас рангларни шезрга солдигида.
Магауб бўлмасин нур қароғингдиги,
Қанча ўйининг бор ҳали олдигида.

Остонангда онанг жим бошинг сиаар,
Олис сафарларга йўла олар чоғинг
Унутма – сен узра опшоқ турналар,
Учиб ўтар ҳилпиратиб байроғинг.

Парвоз они мамнун чалганча қарсак,
Сафарари бир ажиб нақшлар солиб,
Ҳаёт байроғини кўтариб юксак,
Турналар қайтсинлар сен билан қолиб.

оммабол спорт турининг ватани деб эъшон қилишган. Бундай шарафга Лотин Америкаси мамлакатлари ҳам даввоғаралик қилмоқда. Улар буни қадим-қадимдан Амазонка чангавзорларида қачуққни қайта ишлаб, футбол тўплари ясалганлиги орқали исботламоқчи бўладилар.

Мексиканинг Чичен-Итца ҳудудидаги қадимги майяларнинг ибодатхонаси деворида футбол майдонига ўхшаш нарсанинг тасвири топилган. Зеро, европаликлар истилосидан анча аввал америкалик хиндулар “пок-та-пок” деган ўйин ўйнаганлар. Ҳўнга ўхшаш муСОбақалар ўша қадим замонларда, яъни эрамининг 1500 йил аввал Чилида (“пилимагум”) ва Патагонияда (“Чоска”) оммалашган. Кейинчалик, яъни Хань (эрамингача 206 йил — эрамининг 221 йиллари) сулоласи ҳуқронлик қилган даврида Хитойда “Цу Чу” номи ўйин оммавий тус олган. Бунда ҳар хил нарсалар билан тўлдирилган тўплар ҳайвонлар терисидан тикилган, дарвоза устунлари эса бамбукдан ясалган. Хитой футболлари барча байрамларда намойиш этилган ва ҳарбий таъриқларининг тарқибий қисмидан ўрин олган.

Хитойлик шоир Ли Ю (эрамининг 50–130 йиллари) қадимий футболга бағишлаб нома ҳам битган. Мана ундан парчадар:

“Думаюк тўп ва тўртбурчак дарвозалар — Бу йн ва йн тасвиради.

Тўп — гўёки тўлин Ой, Ва икки жамoa бир-бирини рўбарў сафланади. Сардорлар ўз жойларини эгалладилар. Уларга бир-бирлари билан таллашпишари учун рухсат йўқ. Ҳакамлар эса адоватли бўлишлари керек. Энг муҳими — қатъиятмалик ва совуққонлик. Ютқатган эса тақдирини лавнатламайди. Ушбу ўйиннинг моҳияти шундай. Яхши бўлардики, унинг қоидаларига ҳаётда ҳам риоя этилса”.

Қадимги Хитой, Япония, Рим империяси — мазкур ўтмиш цивилизацияларидан тўп тепаётган эркакаларнинг қолга ўйилган, металга ёки матога туширилган

нарсалари бизгача етиб келган, шунингдек, қимматбаҳо ёзма манбалар ҳам мавжуд.

Эрамингача бўлган 2697 йилга тааллуқли қадимги Хитой манбаларида замонавий футболга ўхшаш ўйин тасвири учрайди. Бунда жамoалар Хитой императори шохидилигида тўп сурган бўлиб, қолбаларни гул, вино ва қимматбаҳо идишлар билан тақдирлаганлар. Ютқатган жамoa ўйинчиларини эса муқалласар кўзи олганда бамбук тайёқчалари билан савалаганлар.

Эрамингача қадар 2650 йилдаги япон кўлаёзмаларида ҳам футболга ўхшаш ўйин тасвириланади. Ушбу ўйин император саройи ҳовлисида ўтказилиб, белгиланган вақт давомидида тўп дарвозага киритилиши лoним эди. Ушбу қадимий япон “футболи” қоидаларига кўра тўп ерга тушмаслиги керек эди. Шу сабабдан тўп лoнимо ўйинчилар оёғида бўларди.

Қадимги Грецияда ҳам футболга ўхшаш ўйин мавжуд эди. Бунда иккита бўлинган жамoалар замонавий релбига ўхшаш ўйин билан машгул бўсалар-да, фифага кўра билан ўйнашга рухсат берилмасди. Эрамининг тахминан 200 йиллар аввал Грецияда ушбу ўйин “Пискирос” деб номланиб, мақоми анчагина паст бўлган. У фақат аёллар ва болааларнинг кўнгулхушлигини ҳисобланган. Бундан ташқари, футбол ўйинига ўхшаш қадимги ўйинлар тасвиради ва тўплардан намуналар ҳам киши эътиборини тортади. Қизиги шундаки, қадимги Греция ва Римда тўп ўйинлари аёллар эркакаларнинг таълим ва жисмоний тарбиясидаги ажралмас қисм бўлган. Бу ҳақда Афинадаги Миллий археологик музейдан ўрин олган эрамингача бўлган V асрга тегишли мармардан ишланган барельеф далил беради.

Энг қадимги тўплар эса бизгача Мисрдан етиб келган (эраминдан аввалги 2000 йил), Улар ёроқ, тери ва қатто папирусдан тайёрланган.

Кейинчалик футболга ўхшаш ўйин қадимги Италия, Англия ҳамда ҳали Колумбнинг қадами етмаган Аме-

рикада, шунингдек, Россияда ҳам юзага келди. Бундай тарихий мисоларни кўплаб келтиришимиз мумкин.

Куйида эса замонавий футболнинг қитъалар бўйича ривожланиши тарихига тўхталиб ўтамиз.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш ўриналки, дастлаб Англиядаги машҳур Кембриж университети томонидан ягона футбол қоидалари киритилган бўлса, 1863 йида ўн икки клуб вакиллари футбол ассоциациясини тузиб, футбол ўйинининг янги қоидаларини тасдиқлаганидан сўнг бутунги футбол англияликлар томонидан расман кашф этилган ҳисобланади.

Шу тарихқа футбол ассоциациясининг янги қоидалари билан қуролланган британияликлар янги ўйинни бутун дунё бўйлаб оммалаштириди. Бу жараёнда турли хил ижтимоий табақа вакиллари қатнашган. Масалан, британиялик матрослар Чили ва Германия портларида футбол ўйнаганлар, тикувчилар голландиялик ҳамкасбларига футбол сабоқларини берганлар, тижоратчилар янги ўйиннинг ажойиб жиҳатларини Рио-де-Жанейро ва Барселонада тарғиб қилганлар. Британия мустамакаларининг Осиё ва Африкадаги маъмурури эса футболни ушбу қитъаларда оммалаштиришга ҳаракат қилмаганлар. Улар футболдаги қизиққонликлар мустамакачиликка қарши ҳатти-ҳаракатларини келтириб чиқаради, деб ўйлаганлар.

1904 йида еттига Европа давлатлари вакиллари иштирокида жаҳон футболини бошқарувчи орган, Халқаро футбол федерацияси — ФИФА тузилганидан сўнг дастлабки пайтларда Британия футбол ассоциациялари ва бошқа халқаро футбол ташкилотлари билан можаролар юзага келди. Фақат унинг раҳбарлигида Франциядаги машҳур футбол арбоби Жюль Римс куйилганидан сўнг Халқаро футбол федерациясининг мавқеи орта бошлади. 1929 йили Барселонада ўтказилган навбатдаги конференцияда айнан Жюль Римснинг таклифи инобатга олинди, келаси йили Урутвайда

дастлабки жаҳон чемпионати ўтказилди ва футбол олимпиадага энг нуфузли мусобақаларга асос солинди. Амбатта, қитъаларда футболни бошқариш ва ривожлантириш ишларини ФИФА таркибига кирувчи федерациялар амалга оширади ва дастлабки шундай федерация Жанубий Америкада тузилиб, Конмебол, яъни Жанубий Америка футбол конфедерацияси номини олади.

Таъкидлаш жоизки, 1916 йили Аргентинанинг Ис-ленинг зуамидан озод бўлиб, мустақилликка эришган-нинг 100 йиллиги муносабати билан Буэнос-Айрес-Аргентина, Чили, Урутвай ва Бразилия терма жамоалари иштирокида норасмий халқаро футбол турнири ўтказилди. Кучи ва таъсири тобора ошиб бораётган, Европада футболни бошқараётган ФИФАнинг режасини тўғри баҳолаган урутвайлик педагог Эктор Томес футбол футбол уюшмалари вакилларини тўғлаш имкониятига эришди ва КОНМЕБОЛни ташкил этди.

Уша вақтдан буён жаҳондаги энг биринчи тузилган минтақавий футбол конфедерацияси — КОНМЕБОЛ тараққий этиб борди ва бутунги кунда КОНКАФ вакиллари бўлган Суринам ва Гайана, шунингдек, Франция футбол уюшмаси таркибига қолган Француз Гви-анасидан ташқари Жанубий Америка қитъасининг бирча давлатларини ўз ичига олади. КОНМЕБОЛнинг карортоҳи Парагвай пойтахти Асунсьонда бўлиб, 1916 йилдан буён ўтказилаётган энг йирик халқаро турнири — Жанубий Америка кубоги ҳисобланади ва ушбу мусобақалар ҳар икки йида мунтазам ташкил этилади. 1960 йилдан буён ўтказиб келинаётган Либертадорес кубоги эса клублар ўртасидаги энг нуфузли турнирдан биридир.

Скандинавияда 1887, Англияда 1863, Голландияда 1879, Германияда 1887, Францияда дастлабки футбол командаси 1872 йида ташкил этилган бўлса-да, чарм тул ўйини энг ривожланган қитъалардан бири бўлишга қарамай, Европа футбол федерацияси —

УЕФА факат ФИФА ташки этилганидан 50 йил ўтганидан сўнгини, яъни 1954 йили тузилди. Бу вақтга келиб, 34 та Европа давлатида футбол федерациялари бор эди. Ва улар УЕФА байроғи остида бириктирилди. Собик Иттифок ва Югославия давлатларининг мустақилликка эришиши натижасида УЕФА аъзоларининг сони 51 тага етди.

УЕФА ташки этилганидан сўнг илгари мавжуд бўлган Скандинавия кубоги каби мусобақалар ўрнига Европа чемпионати ўтказиладиган бўлди. 1950-йиллар ва 1960-йилларнинг бошларида УЕФА Европа кубоқлари футболлари ривожлантиришга жаражат қилди. Бунда у Лотин Кубоги ва Митропа Кубоғини Европа чемпионлари кубоғи билан алмаштирди.

Осиёда ҳам футбол англияликлар сазй-ҳаракатлари билан пайдо бўлди. Британия империяси денгизчилари, миссионерлари ва ўқитувчилари XIX асрнинг охиридаёқ Япония ва Кореяда футбол ўйнаганидир. Бироқ хорижликларнинг кичик туруқлари расмий клубларнинг ташки этилиши учун етарли эмасди. Хитой ва Хиндистонда бошқача вазият мавжуд эди. XIX асрнинг охирида Калькуттада хинд хизматчилари Британия армияси аскарлари билан доимий футбол учрашувларини ўтказиб туришарди. Тез орада уларга маҳаллий аҳоли ҳам қўшилиди ва 1889 йилда дастлабки хинд футбол клуби "Мохун Баган" ташкил этилди.

Сақаниб қолган тарихий ҳужжатларда айтилишича, Шанхайда 1879 йилдаёқ британиялик савдогарлар футбол ўйнаганлар, 1887 йилда эса Шанхай атлетика клуби асосида Шанхай футбол клуби шакллантирилди. Гонконгда эса 1886 йили англияликлар томонидан Гонконг футбол клуби тузилди. 1896 йилда эса ilk бор фукаралар ва харбийлар жамоалари ўртасида Гонконг кубоғи ўтказилди.

II жаҳон уруши бошларига келиб, футбол бутун Жануби-Шарқий Осиёда кенг тарқалганди. Жануби-

Шарқий Осиёда ҳам футболни яхши қабул қилдилар. Япония, Ироқ ва Эронда футбол дарҳол давлат раҳбарлари ҳамда ҳукуматнинг ҳомийлиги остига ўтди. Ўшларга келиб нефтдан тушган даромад форс-афразиларга мамлакатларда футболнинг кенг ривожланишига замин яратди.

Осиё футбол конфедерацияси — ОФК ҳам УЕФА билан бир йилда — 1954 йили ташки этилган бўлиб, Европоҳи Маалайзиянинг Куала-Лумпур шаҳрида жойлашган. Бугунги кунга келиб, 47 мамлакат ОФК аъзолари ҳисобланади.

Африка қитъасига ҳам футбол Англиянинг денгизчилари, миссионерлари ва савдогарлари томонидан олиб келинган. XX асрнинг бошларига келиб, футбол Франция, Бельгия ва Португалия мустамакаларида пайдо бўла бошлади. Африканинг кўпгина мамлакатларида ўз миллий футбол лигалари йўқ эди, уюшган футбол эса фақат мактаблар ва коллежларда мавжуд бўлган. 1892 йилда қитъада биринчилардан бўлиб ЖАР футбол уюшмаси тузилди. Иккала жаҳон урушлари орасидаги даврда Африкада футбол жадал рижона бошлади. 1920 йилларга келиб, Миср, Жазоир ва Мароккаш каби Шимолӣ Африка мамлакатларида миллий лигалар юзага келди.

1920 йилдан Олимпиада ўйинлари ва жаҳон чемпионатларида қатнаша бошлаган Миср Африканинг ирик футбол мамлакатига айланди. 1930 йилларда Итерия футболли ҳам ташкилий жиҳатдан шаклланди. Бельгия Конгоси ва Гвада ҳам шу вақтда расмий футбол лигалари вужудга келди.

Африка футболининг қизғин ривожланиш даври мустамакачиликнинг тутатилиши ва янги мустақил давлатларнинг пайдо бўлиши билан боғлиқлиги ҳам бежиз эмас. Чунончи, 1957 йилда Миср, Эфиопия, Судан ва ЖАР Африка футбол конфедерациясини ташкил этилди. Тузилганлигининг ilk йилидаёқ конфедерация Суданнинг мустақилликка эришганлиги

барилган чемпионатни уюштирди ва тез орада ЖАРни ирқчилик сиёсатини юритганига учун Африкадан чиқариб ташлади. Бутунги кунга келиб Африка футбол конфедерацияси аъзоларининг сонини 52 мамлакатга етди. Шимолий Африка мамлакатлари ҳамон кучайишига қараётганига қарамасдан кейинги йилларда Нигерия, Гана, Конго, Камерун ва ЖАР терма жамоалари уларга муносиб рақиб бўлишмоқда.

Кейинги қитъа хусусида тўғрилишдан олдин ҳазин бир вазият ҳамон ечимини топиётганининг тўғри бўлмади. Шимолий Америка ва Кариб ҳавзаси мамлакатларида бутунги кунга қадар футболнинг ривожланиши анчайин чекланган характерга эга эканлиги кинни ҳайратга солади. Гарчи 1870 йилларданок, АКШдаги коллеж ва университетларда футбол ўйнаган бўлсаларда, бироқ тез орада ушбу жозибали оммабоп ўйин Америка футбол ва бейсболдан анча орқад қолди. Ассосан, Нью-Йорк, Лос-Анжелес ва Сент-Луис каби индустриал маркаларда футбол оммалашганди.

Ҳатто АКШда футбол гулаб-яппаган йилларда ҳам (1920 йилларда бу ерда профессиона футбол лигаси тўзилган. АКШ терма жамоаси эса 1930 йилги жаҳон чемпионатида ярим финалга чиққанди) ушбу ўйин амтеарнинг бўлиниб кетиши, 1930 йиллардаги иқтисодий инқироз ва маблағ етмаслигидан оғир кўналарни ўтказганди. Канадада эса 1880 йиллардан бошлаб футбол шотландиялик мухожирлар ўртасида оммалашган бўлса-да, унинг ҳам ривожланиши заиф кетди.

Кариб ҳавзаси мамлакатларида футбол доимо кринетнинг соясида бўлиб келган, ҳозирда эса баскетбол ҳам жуда ривожланиб кетди. Куба, Никарагуа, Панама, Пуэрто-Рико ва Доминикан Республикасида баскетбол барча спорт турларидан устун ҳисобланади, фақат Мексикада, кейинчалик эса Гватемала, Коста-Рика ва Гондурасда футбол сезиларли даражада ривожланди.

Ушбу минтақада II жаҳон уруши арафасида иккинчи конфедерация ташкил этилганди: 1938 йили КККФ Марказий Америка ва Кариб ҳавзаси мамлакатлари (футбол конфедерацияси) ва 1939 йилда ўз ичига Мексика, АКШ ва Кубани олган НАФК (Шимолий Америка футбол конфедерацияси). НАФК фақат иккита турнир ўтказишга муваффақ бўлди ва унинг бошқарувчи орган сифатидаги таъсири тушиб кетди. КККФ эса Мексика ва АКШда ўз истиқболини йўқотди.

1961 йилда ҳар иккала собиқ федерация негизида КОНКАКАФ ташкил этилди ва дастлаб унинг қароргоҳи Гватемалада эди. Кейинги ўн йилликларда КОНКАКАФнинг мақсади Мексикага рақобатни юзага келтириш учун Америкада футболнинг нуфузини кўтариш ва минтақавий клублар ўртасидаги хаақаро футбол мусобақаларига молий маблағларни жаб этиш ва қизиқиш уйғотишнинг иборат эди. КОНКАКАФнинг инглиз тилида кўпрок сулаштирилган футбол конфедерациясига айлантирилшидан сўнг унинг қароргоҳи Нью-Йоркка кўчирилди.

Ўтган асрнинг 70-йилларининг иккинчи ярмида АКШ ва Канада футболнинг ривожланиши борасида кенг кўламдаги сазй-ҳаракатлар амалга оширилди. Ҳатто "футбол қироли" Пеле, Германия терма жамоаси сардори Франц Беккенбауэр, Шимолий Ирландия футбол фахри Жорж Бест, мозамбикалик "Қора маррид" Эйсебио, италиялик Жоржо Киналья каби кўрраи заминнинг энг кучли футбол усталари Шимолий Америкада тул сурган бўлишса-да, барибир футбол китъада кутилган даражада ривожланмади. Балки бутна миалй спорт турлари ҳисобланмиш Америка футбол ва баскетболнинг футболни ўз сояси остида қолдириб юборганига сабаб бўлгандир.

Ҳар ҳолда бутунги кунда Шимолий ва Марказий Америка мамлакатларида футбол бир текис ривожланаётгани йўқ, десак ҳато қилмаймиз. Ҳатто АКШда

футболга қизиқиш унчалик кучли бўлмасада, мустаккам профессионал лига фаолият кўрсатмоқда. 1994 йили ушбу мамлакатда футбол бўйича жаҳон чемпионати ўтказилди. Футбол қитъа бўйича энг ривожланган Мексикада эса (ушбу мамлакат икки марта жаҳон чемпионатларига меъбоналик қилган, кўпгина кўрраи замин биринчиликларида иштирок этган бўлсада) ушбу терма жамоанинг жаҳоннинг етакчи жамоалари сафига кириши борасида Шимолий Америкада футболга қизиқишнинг камлиги, Марказий Америка ҳамда Кариб ҳавзаси мамлакатларида чарм тўпнинг заиф ривожлангани тўсиқ бўлаётти, десак адашмаймиз. Ҳар нима бўлганда ҳам қитъада ягона ҳолда Мексика клубларининг Жанубий Американинг Либертадорес кубоги мусобақаларида қатнаша бошлаганини бу борада умид уйвотлади.

Яна бир қитъа федерацияси — Океания футбол конфедерацияси 1966 йилда тузилган бўлиб, қароргоҳи Янги Зеландиянинг Окленд шаҳрида жойлашган.

Ушбу конфедерациянинг энг кеч тузилганига ҳайратда қолмаса ҳам бўлади. Негатки, минтақанинг кўпгина мамлакатларида ретби, Австралия футболли крикет биринчи рақамли спорт турлари каторига кирилади. Қизиги шундаки, 1966 йилда конфедерация ташкил этилганига қадар Австралия ва бошқа мамлакатлар жаҳон чемпионатига чиқиш учун Осиё қитъаси саралаш туруҳларида тўп сурган эдилар.

Яна бир ажаблანарли томони шундаки, миллий футбол уюшмаси 1882 йилдаёқ тузилган, бироқ кўп йиллар давомида ҳаваскорлар футболли мавжуд бўлган минтақадаги энг кучли Австралия терма жамоаси Осиё футбол конфедерацияси таркибига кирганига ҳам бир неча йил бўлди. Ва шу таразда булунги кунда Океания футбол конфедерацияси Янги Зеландия, Папуа — Янги Гвинея ва бир неча орол давлатлари, архипелаглар ва Линч океани назорати остидаги худудлардан иборат бўлиб, ўз ичига жами ўнга давлатни олади. Океания

нинг биринчи кубоги 1973 йилда ўтказилганлиги ҳам ушбу минтақада футболнинг жуда суст ривожланганлигидан даволат беради.

ЖАҲОН ЧЕМПИОНАТЛАРИ — БЕТАКРОР ФУТБОЛ БАЙРАМИ

Футбол бўйича жаҳон чемпионатлари қизиқ турлига эга. Бундай нуфузли турнирни ўтказиш тўғриси — 1904 йилда ФИФА ташкил этилганлигидан сўнг кўп ўтмасдан туғилган бўлса-да, унинг қиёсга татбиқ этиш учун оз эмас, кўп эмас нақ 26 йил керак бўлди.

Яъни, 1904 йилда бундай ташаббусни ФИФAnинг биринчи президенти Р. Герен (Франция) ва вице-президент К. Хиршман (Голландия) илгари суришган эди. Бироқ ўшанда футбол ватани бўлиш Англия бунга қарши чиқиб, хайрли ташаббусни тўхтатиб қолди. Шундай қилиб, бунга вақти келмуваффақ бўлганлиги. Шундай қилиб, бунга вақти келиб 1 жаҳон уруши ҳам моневалик қилди.

Фақат 1928 йил 29 майда ФИФAnинг ўша вақтдаги раҳбари Жюль Риме ушбу роънинг ҳаёт юзини кўришга катта ҳисса қўлди.

Дастлабки жаҳон чемпионатини ўтказишга Италия, Испания, Венгрия, Голландия ва Уругвай мамлакатлари даввогарлик қилган бўлса-да, 1930 йилда мустаккамликка эришганига юз йил тўлиши муносабати билан уни қабул қилиш ҳуқуқи Уругвайга берилди.

Чемпионатда 13 мамлакат терма жамоалари қатнашди. Унда 1924 ва 1928 йилги Олимпиада чемпионли бўлган Уругвайликларнинг имкониятлари юқори баҳоланганлиги ва "тўп сехрларлари" номини олган ушбу мамлакат терма жамоаси финалда аргентиналик футболчиларни 4:2 ҳисобида енгитган ҳолда дастлабки жаҳон чемпионли бўлди.

Жаҳон чемпионатида қозонилган ғалаба ўрутвай да мимий байрам сифатида нишонланди.

8 марта рақиблар дарвозасини ишғол этган Стабиле (Аргентина) чемпионатнинг энг сермахсуа хужумчиси бўлди.

Италияда 1934 йилда ўтказилган иккинчи жаҳон чемпионати тарихга буюк дарвозабонлар баҳс юритган чемпионат сифатида кирди. Чунки чемпионатда чех Лланичка, испан Замора, австриялик Платцер, итальян Комби сингари катта маҳоратга эга дарвозабонлар катнашди.

Бу тад чемпионатдан олдид саралаш ўйинларини ўтказишта тўғри келди ва Швеция, Италия, Бразилия, Аргентина, Чехословакия, Испания, АКШ, Руминия, Австрия, Германия, Бельгия, Швейцария, Венгрия, Голландия, Миср ва Франция терма жамоалари голиблик учун тўп сурди.

Энг қизиги, аввалги чемпионатда етакчи Европа терма жамоалари ўрутвайга келмагани учун жаҳон чемпионлари ўшбу турнирда катнашишдан бош тортди.

Бу тад финалга Италия ва Чехословакия терма жамоалари чиқди.

Ўшбу ўйинда гарчи ҳисобни Чехословакия футболчилари очган бўлсаларда, сўнгги 13 дақиқа давомида Орсси ва Скиавио киритган тўплар эвазига италияликлар зафар қучишди ва иккинчи жаҳон чемпионлари бўлишди.

Чемпионатда 5 та тўп киритган Неедди (Чехословакия) энг сермахсуа хужумчи бўлди.

1938 йил — Европада II жаҳон ўрушси таҳликаси кезаётган бир пайтда жаҳон чемпионатини ўтказадиган мамлакатни топиш осон эмасди. Ёрни Испанияда фуқаролар ўрушси давом этар, Германия Австрияни “ютиб” юборган эди. Ана шундай мураккаб вазиятда ФИФА президенти Жоэль Римэнинг тақлифи билан чемпионатта нисбатан тинч Франция мебоналик қиладиган бўлди.

Чемпионатни ўтказиш учун руҳсат ололмаган Аргентина ва ҳамон ФИФА билан арада бўлган ўрутвай турнирда катнашишдан бош тортди.

ФИФА қарори билан ўшбу чемпионатда биринчи марта жаҳон чемпиони ва турнирни ўтказаётган мамлакат терма жамоаси саралаш ўйинларисиз финал босқичида катнашиш ҳуқуқига эга бўлди.

15 та жамоа чемпионат голиблигига эришиш мақсидида баҳс юритди.

Ярим финалга утга энг қучли жамоа — Италия, Венгрия ва Бразилия ҳамда Швеция футболчилари чиқди. Ўшбу чемпионатда бразилиялик “Қора ёкут” лақабли Леонидас жаҳон футболининг янги ёрқин юлдузи сифатида кашф этилди. Фақат ярим финал ўйинида бразилияликлар мурабийи Леонидасга бир оз дам бериш мақседида майдонга туширмагани кўпола хато бўлди. Ўйин, қучли хужумчиси бўлмаган Жанубий америкаликлар 1:2 ҳисобида мағлубиятга учради.

Финалда Сюч, Шароши, Жентемер, Литкош каби қучли ўйинчиларга эга бўлган Венгрия терма жамоаси ўшдан 4:2 ҳисобида ўстун келган Италия футболчилари иккинчи бор жаҳон чемпионлигини қўлга киритишди.

Тўртта ўйинда саккизта тўп киритган Леонидас чемпионатнинг энг сермахсуа ўйинчиси бўлди.

II жаҳон ўрушси якунланиб, тикланиш ишлари бошланган 1946 йилнинг июль ойида ФИФАнинг Люксембургда ўтказган навбатдаги конгрессида IV жаҳон чемпионатини ўтказиш масаласи кўриб чиқиладди.

Ўйинийки, бутунлай вайронга айланган Европа давлатлари чемпионатни ўтказишта қодир эмасди. Бразилияда 200 минг кишилик янги стадионнинг жаҳон чемпионатига бағишлаб қурилишини эшитган ФИФА мутасаддилари турнир меэбони масаласини осонтгина қол қилди қўйди.

Саралаш мусобақаларида 33 мамлакат катнашиш иштигини билдирган бўлса-да, финал босқичида 13 та иштиак терма жамоаси баҳс юритди.

Чемпионат 204 минг кишилик янги куриб биттилган "Маракана" стадионида 1950 йил 24 июнида Бразилия — Мексика учрашуви билан очилиб, шу кунгича мамлакатда улкан қарнавал бошланди ва бу тун турнирда фэйз бахш этиб турди.

Турнирда Бразилия Швейцарияни 7:1, Испания термасини 6:1 ҳисобида марбуфията учратган ҳолда жуда ажойиб ўйин кўрсатди. Ушбу жамоа таркибида Пеледан олдин мамлакатнинг энг яхши ўйинчиси ҳисобланмиш Адемир бор эди.

Қизиги шундаки, чемпионатни ўтказиш тартибини кўра алоҳида финал ўйинини уюштириш кўзда тутилмаган бўлса-да, бироқ 16 июлдаги Бразилия — Уругвай учрашуви ҳақида қиувчи баҳс тусини олди. Буни Бразилияни дуранг натижа ҳам қаноатлантирарди.

Ўз устуналиқларига ишongan бразилияликлар рақиблари томонидан шунчалик қучли қаршилик ва ғалаба бўлган интилишга дуч келдиларки, натижада каттиқ асабийлашиб, ўйинларини йўқотдилар. Охири оқибатда 2:1 ҳисобида ғалаба қозонган уругвайлик футболчиларга иккинчи бор жаҳон чемпионатининг олтин медаллари насиб этди. Финал учрашувидан сўнг бутун Бразилия аҳолиси мотам тутиб, йиғилди. Уругвайликлар учун эса 16 июль кунини миллий байрам деб эълон қилинди.

7 бор рақиблар дарвозасини ишғола этган Адемир (Бразилия) чемпионатнинг энг сермахсуа хужумчиси бўлди.

Жаҳон чемпионатлари тарихида ўрта ҳисобда энг кўп тўп киритилган чемпионат айнан 1954 йилида Швейцарияда ўтказилган V жаҳон чемпионати ҳисобланади. Яъни, ушбу чемпионатда 26 та ўйинда 140 марта дарвозалар ишғола этилган. Битта ўйинда киритилган тўпларнинг ўртача кўрсаткичи 5,38 толни таниқилган эди.

Саралаш турниридан сўнг Венгрия, ГФР, Швейцария, Чехословакия, Австрия, Туркия, Бельгия, Италия,

Югославия, Франция, Мексика, Бразилия ва Жанубий Корея терма жамоалари финал босқичига йўланма олдилар.

Чемпионатдан олдин 1952 йили Олимпиада чемпионлари, ўша йилдан бошлаб 32 та ўйин ўтказиб, 27 ғалаба ва 4 та дуранг натижа қайд этган Венгрия терма жамоаси энг қучли ҳисобланиб, жаҳон чемпиони бўлишга ҳақ қилди. Таркибида Пушкаш, Кочиш, Кеч, Ким, Шуба, Қимати. Трошич каби футбол юлдузлари мавжуд ушбу терма жамоа жуда қучли Англия термаси устидан бир йил ичида 6:3 ва 7:1 ҳисобида ғалаба қозонганди. Шунингдек, Уругвай, ГФР, Бразилия ва Югославия жамоалари ҳам қучли таркибга эга эди.

Дарҳақиқат, турнирни Венгрия термаси Жанубий Кореяни 9:0, Германия устидан эса 8:3 ҳисобида ғалаба қозонган ҳолда жуда қучли бошлади.

Учинчи гуруҳда эса Шотландияни 7:0, Чехославкияни 2:0 ҳисобида енгган Уругвай термаси пешкаш қилди.

Венгрия "машинаси"ни тўхтатиб қолиш қийин эди. Чорак финалда венгриялар қучли Бразилия терма жамоасини ҳам 4:2 ҳисобида енгдилар.

Яна бир қучли жамоа — Германиянинг ўйини эса аста-секин очилиб борарди. Ярим финалда австрияликлар устидан 6:1 ҳисобида қозонилган ғалаба фикримишни исботлайди.

Шундай қилиб, финалда энг қучли жамоалар — Венгрия ва ГФР футболчилари рўбарў келишди. 8-дақиқада венгриялар 2:0 ҳисобида олдинда эдилар. Бироқ тез орада рақиблар ҳисобни қисқартирдилар ва дуранг натижага эришдилар. 80-дақиқада ГФР термаси хужумчиси Ран ўйинда ҳақиқатан нуктани қўйди — 3:2.

Чемпионатнинг энг сермахсуа хужумчиси 11 та тўп киритган Шандор Кочиш (Венгрия) бўлди.

1958 йилда Швейцарияда ўтказилган VI жаҳон чемпионатида жуда кўп юлдузлар, жумладан 17 ёшли "футбол қироли" Пеле кашф этилди.

Бу га 55 мамлакат вакиллари чемпионати қатнашиш истагини билдириб, ўтказилган 89 саралаш учрашуви- дан сўнг 16 жамоа финал босқичига йўланма олади.

Умуман, ушбу чемпионатда қанотда бекиёс ўйин кўрсатган Гарринча ҳамда марказий хужум чизигида Пелени ҳеч қандай футболчи тўхтатиб қолаолмади. Бир сўз билан айтганда, 1+4+2+4 усаубини қўлаган ва ҳар бир чизикда жуда кучли ўйинчиларга эга бразилчаларга ушбу чемпионатда ҳеч қим тенг кела олмади.

Франция терма жамоаси эса Копа — Фонтэн жуфт- лиги ёрдамида хужумкор тарзда ўйнаб, рақиб дарво- заларига энг кўп тўп киритишга муваффақ бўлди.

Ана шу икки жамоа ярим финалда ўзаро рўбарў келди. Пеленинг қаторасига уч тўп киритиши ўйин тақдирини ҳақ қилди — 5:2.

Кейинги ярим финалда майдон эгалари шведлар жаҳон чемпиони ГФР футболчиларини 3:1 ҳисобида мағлуб этдилар.

Бразилия — Швеция жамоалари иштирокидаги финал ўйини ҳам жуда қизиқарли ва сермахсул ке- чиб, Жанубий америкаликларнинг 5:2 ҳисобидан гаабаси билан якунланди.

6 ўйинда 13 та тўп киритган Ж. Фонтэн (Франция) сермахсуллик бобида ҳали ҳам забт этилмаган ўзини хос рекорд ўрнатди.

Навбатдаги 1962 йилги чемпионат одагга кўра Жанубий Америка қитъаси — Чилида ўтказиладиган бўлди.

56 терма жамоа саралаш босқичида қатнашди. Ҳатто ўтган чемпионатнинг қумуш ва бронза нишон- лари соҳиблари — Швеция ҳамда Франция жамоала- ри ҳам ушбу тўсиқдан ўта олмади.

Ушбу жаҳон чемпионати жуда бўш ўйнайдиган жамоаларнинг йўқлиги билан ажралиб туради.

Жаҳон чемпионлари таркибига “футбол қирол” Пеленинг кучли жароҳатидан сўнг етакчиликни Гар- ринча ўз қўлига олади.

Мутахассислар фикрича, Чехословакия, Югославия, Италия, Испания, Англия терма жамоалари кучли тар- кибга эга бўлиб, ғолибликка даъвогарлардан эди.

17 июнда Сантьягода 70 минг ишқибоз шоҳидла- рида финал баҳси бўлиб ўтди. Унда Бразилия ва Че- хословакия терма жамоалари бемалшпи. Ўйинда ҳисоб- ни чеклар футболчиси Йозеф Масопуст отган бўлса- да, охири-оқибатда 3:1 ҳисобида гааба қозонган Бра- зилия терма жамоаси қаторасига иккинчи марта жа- ҳон чемпиони бўлди.

Ушбу чемпионатда химоявий ўйин усауби устуналик қилиб, тўплаар кам киритилди. Хусусан, тўрттадан тўп киритган Альберт (Венгрия), Гарринча, Вава (Брази- лия), Еркович (Югославия), В. Иванов (собиқ Иттифок) ва Санчес (Чили) энг сермахсул ўйинчилар бўлишди.

Навбатдаги VIII жаҳон чемпионатини ФИФА Англия футболчининг 100 йиллиги муносабати билан шу мам- лakatда ўтказишга қарор қилди.

71 жамоа қатнашиш истагини билдирди ва ўтқа- зилган 127 саралаш ўйинидан сўнг сараланган 16 та жамоа чемпионатда қатнашиш бахтига муяссар бўлди.

Ушбу чемпионатни бошидан охиригача қутимлаган иштирокчиларга бой турнир сифатида тавсифалаш мум- кин. Ҳақиқат, икки қарра жаҳон чемпионлари брази- лияликлар турух баҳсларида Венгрия ва Португалия- дан 3:1 ҳисобларида мағлубиятга учради. КХДР фут- болчилари эса Матцона, Ривера, Факетти каби юлдуз- лар тўп сураётган Италия термасини 1:0 ҳисобида ма- ғлуб этиб, ушбу жамоанинг турнирни мулдлатидан ил- лери тарқ этишига сабаб бўлди.

Маэкур чемпионатда португалиялик хужумчи “Мо- амбикалик қора жавоҳир” дақабини олган Эйсебио- нинг юлдузи ҳаммадан ёрқин порлади. КХДР — Пор- тугалия ўртасида кечаётган яна бир бир шов-шувли ўйинда ўз жамоаси 3:0 ҳисобида ютқазаетган пайтда қаторасига тўртта тўп киритиб, Португалиянинг 5:3

хисобида ғалаба қозонишини таъминлаган ҳам Эйсебио эди.

Турнирда ёш, иктидорли Беккенбауэр, Зеелер, Халлер, Оверат каби моҳир футболчилари бўлган ГФР ни майдон эгалари англияликлар ҳам кучли ўйин кўрсатдилар. Охир-оқибатда ана шу икки жамоа финалда тўқнашди. Жуда кескин ва муросасиз учрашувнинг асосий вақти 2:2 ҳисобида якунланди. Қўшимча вақтда Херст киритган баҳсдаб гол қанот ҳаками Т. Баҳромов қатъияти билан ҳисобга олинганч, англияликлар руҳантан ҳолда ана битта гол киритдилар ва 4:2 ҳисобиди, голиб чиқиб, жаҳон тожини кўлга киритдилар. Финал учрашувида 3 та тўп киритган Ж. Херстнинг ўзига хос рекорди ҳали-ҳамон тақрорлангани йўқ.

9 тўп киритган Эйсебио чемпионатнинг энг сермахсуа ўйинчиси бўлди.

1970 йилда IX жаҳон чемпионати Мексикада ўтказилди. Мексика шаҳарлари денгиз сатҳидан 2000 метрдан баландда жойлашгани учун ўйинларда бу ҳол кимсалоюд танқислигига олиб келиши маълум бўлса-да, европаликларнинг норозиликларига қарамай ФИФА ўн қарориди қатъий турди.

Чемпионатда қатнашиш истагини 85 мамлакат билдириб, саралаш турниридан сўнг энг кучли 16 жамон Мексика майдонларида ғалаба учун кураш олиб бориш ҳуқуқига эга бўлди. Шу чемпионатдан бошлаб ўйин давомиди футболчиларни амалштиришга руҳсат берилди.

Мазкур чемпионат терма жамоалар таркибиди яолдуз футболчиларнинг кўпчилиги билан алоҳиди ажралиб турарди. Шу боис кескин, қизиқарли, ҳаяжонли дақиқаларга бой учрашувлар кўп ўтказилди.

Чорак финалдаги Англия — ГФР — 2:3, шунингдек, Бразилия — Англия — 1:0, Германия — Италия — 3:4 ярим финал учрашувлари шулар жумласидандир.

Бу Пеле тўп сурган охириги жаҳон чемпионати эди. Ҳар ҳолда икки қарра жаҳон чемпиони, майдондаги

натижаларини учун "олтин чумол" лақабини олган Марио Загало бош мураббийлиги остидаги Бразилия терма жамоасига ушбу чемпионатда тенг кесалдиган жоманда йўқ эди.

Шу боис 1970 йил 21 июнда Мексикадаги "Агте-на" стадиониди 112 минг ишқибоз шоҳидлиги остида ўтган финал баҳсиди ҳам Бразилия ўз рақибни Италия термаси устидан йирик 4:1 ҳисобиди ғалаба қозониб, ўчинчи бор жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлди.

ГФР командасининг хужумчиси, "инсон-гол" лақабини Г. Мюллер ўнга тўп киритгани ҳолда энг сермахсуа ўйинчи номини кўлга киритди.

Юбилай X жаҳон чемпионати Фарбий Германия мина майдонларида ўтди. 99 терма жамоа саралаш ўйинларида иштирок этиб, Швеция, Италия, Голландия, ГФР, ГДР, Польша, Болгария, Югославия, Шотландия, Уругвай, Аргентина, Чили, Гаити, Зоир, Австралия ва Бразилия финал босқичига йўланма олди.

Мазкур чемпионатда қутимлаганда Польша терма жамоаси юқори техникага асосланган хужумкор ўйин урсатиб, ўчинчи ўрин соҳиби бўлди. Жамоа таркибининги Гадлоха, Лето, Шармах, Дейна, Томашевский ваби футболчилар янги юлдузларга айланди.

Учар голландиялик Йохан Круифф бошчилигидаги Голландия термасини эса ҳеч қайси жамоа тўхтатиб қол олмайдиғандек эди. Зеро, ушбу жамоа то финал ўйинига қадар барча рақибларини энгил тарзда энгилан ҳолда тилларда дoston бўлди.

Уч қарра жаҳон чемпиони Бразилия терма жамоасини эса таниб бўлмасди. Илк бор Пелесиз ўйнаган бразилияликлар негадир ўзаларига мос бўлмаган ҳимояни усубни танладилар ва маълумият аламинни тотдилар.

Шу тарихи финалга ҳақли равишда ўша пайтдаги энг кучли терма жамоалар — майдон эгалари ГФР жамоаси ҳамди Голландия футболчилари чиқишди.

Кўпчилик ишқибозлар, ҳатто мутахассислар ҳам "лаолаар мамлакати" ҳисобланмиш Голландия ғалабасини кутарди. Ўйиннинг 2-дақиқасидаёқ Голландия ҳисобида олдинга чиқиб олган бўлса-да, бироқ П.Брайтнер ҳисобни тенглаштиргач, "энг зарур голлар устаси" Г. Мюллер (ГФР) нинг 43-дақиқадаги аниқ зарбасидан сўнг 2:1 ҳисоби ўзгармади ва Фарбий Германия терма жамоаси ўз тарихида иккинчи бор юксак нолга бата эришди.

Еттига тўп киритган полёк хужумчиси Лато тўп рақарлар баҳсида етакчилик қилди.

1978 йили чемпионатни Аргентина қабул қилдишга бўлди. Саралаш мусобақаларида 107 мамлакат жамоаси қатнашиб, ўн олти қучли команда финал босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди. Чемпионатда биринчи гуруҳдан ўрин олган Италия, Аргентина ва Франция энг юқори даражадаги ўйин кўрсатдилар.

Энг қучли жамоалар "С" гуруҳида жамланиб, буни да Бразилия, Австрия, Швецция ва Испания ўзаро қуч синашди.

Бирорта ўйинда ҳам маълубиятга учрамаган бўлса-да, айна химовий усулни танлаган бразилияликларни бу таа ҳам омад қулиб бокмади.

Ушбу чемпионатда финалга ёш иқтидор этаси Диего Марадонага таркибида жой топимаган бўлса-да, Фимол, Пассарела, Кемпес, Луке, Ортис, Вертони каби етакчи чарм тўп устаслари жамланган Аргентина ҳамда Й. Круиффсиз чемпионатга таширф буюрган Голландия терма жамоалари чиқишди.

Асосий вақт 1:1 ҳисобидаги дуранг натижа билан тугаётганда Ренсенбринк берган зарбанинг даровон устунига тегиб қайтгани голландияликларга панд берди. Кўпимча вақтда иккита тўп киритиб, баҳсни 3:1 ҳисобида ўз фойдасига ҳаа этган Аргентина илк бор жаҳон чемпиони бўлди.

Кемпес (Аргентина) 6 та тўп киритиб, энг сермақ суа хужумчи совринини қўлга киритди.

1982 йили Испанияда ўтказилган чемпионат ҳам илгирдаги курашларга бой кечди. Ўнгиллик эса шунинг иборат бўлдики, жаҳон чемпионатида қатнашган жамоалар сони 16 талдан 24 тага етказилди. Бундан хайрли қарорга Осие ва Африка қитъаларида футболнинг жадал ривожланаётгани сабаб бўлди.

Ушбу турнирда жаҳон чемпионатлари тарихидаги энг тежкор голлардан бири киритилди. Англия — Франция баҳсида англиялик Робсон 27-сониядаёқ ҳисобни тенглаштирилди. Салвадор термаси устидан 10:1 ҳисобида ғалаба қозонган Венгрия футболчилари яна битта рекорд ўрнатдилар. Финал босқичларида битта жамоа дарвозасига бунчалик кўп тўпни ҳали бирорта номинда киритолмаганди.

Чемпионатда Камерун ва Жазоир жамоалари муҳим мутахассисларни чиройли ўйналари билан хушнуд этдилар.

Лекин 1970 йилдан буён илк бор хужумкор, комбинацион ўйин кўрсатаётган Бразилия терма жамоаси чемпионликка асосий даъвогар эди. Зеро, Бразилия терма жамоаси бош мураббийлигида чиройли ва қучумкор ўйин тарафдори Гелс Сантана жааб этилган, команда таркибида Зико, Сократес, Жуниор, Фалкао, Эдер каби ажойиб ўйинчилар бор эди. Бироқ чорак финал гуруҳидаги Бразилия — Италия ўйини ҳаа қилувчи аҳамият касб этди. Бразилиялик футболчиларни ушбу ўйинда дуранг натижа ҳам қониқтирарди. Италияликлар эса ўтказилган тўртта ўйинда атиги тўртта тўп киритгандилар.

Жуда кескин ўйинда италияликлар хужумчиси Паломаросси утча тўп киритиб, асосан терма жамоасининг ғалабасини ўзи таъминлади — 3:2.

Жаҳон чемпиони — Аргентина терма жамоаси ҳам 2 та маълубият билан чорак финал гуруҳидан чиқа олмади.

Франция — Германия жамоалари ўртасидаги ярим финал баҳси чемпионатнинг гулгожига айланди. Бундан

да асосий вақт 1:1 ҳисобида яқунлангач, қўшимча вақтнинг бошларида Франция 3:1 ҳисобида олднинг чиқиб олади. Бироқ қатъиятга немишлар ҳисобни 3:0га етказиб, ўйиндан кейинги пенальтилар бўйича ғалаба қозонди.

Шундай қилиб, Италия — ГФР командалари ўртасидаги финал учрашувида 3:1 ҳисобида ғалаба қилган италияликлар учинчи маротаба жаҳон чемпионлигини қўлга сазовор бўлишди.

6 та тўп киритган Россия чемпионатининг энг сермаҳсул ўйинчиси бўлди.

1986 йилги чемпионат мезбонлиги авва Кюлумбни та топирилган, мамлакатдаги оғир иқтисодий ҳолат сабабли кейин Мексикага ўтганди.

Саралаш ўйинларида 121 жамоа қатнашиб, 24 энг кучли терма жамоа финал босқичига йўл олди.

Жамоалар олтига гуруҳга бўлинган ҳолда баҳс юритишди. Гуруҳ баҳсларида Бразилия, Аргентина, собин Итифок, Дания ва Франция сермазмун ўйин кўрсатди.

Жаҳон чемпионлиги Италия эса нимчорак финалдаги қокимиб, ўйинни Франция термасига бой берди.

Нимчорак финалдан шов-шувай натижалар бошланди. Жумладан Испания термаси жуда кучли Дания футболчиларини 5:1 ҳисобида енгган бўлса, Бразилия, Польша устидан 4:0 ҳисобида ғалаба қозонди.

Бразилия терма жамоасини чемпионатга яна бош мураббий Телс Сантана тайёрлади. Бу тава чорак финалдаги Бразилия — Франция ўйини шубҳасиз чемпионатнинг энг чиройли бемашуви бўлди. Асосий вақт 1:1 ҳисобида яқунланди, қўшимча вақтда ҳам ҳисоб ўзгармади. Пенальтилар сериясида Франция ғалаба қилиб, ярим финалга йўланма олди.

Яна бир чорак финал ўйини — Аргентина — Англия баҳси 2:1 ҳисобида аргентиналиклар ғалабаси билан яқунланди ва шу ўйинда Диего Марадона ҳакамга селдирмасдан қўли орқали машҳур голини киритди.

Финалга Аргентина — ГФР жамоалари чиқди. Ассан Марадонанинг ажойиб ўйини эвазига Жанубий Америка футболчилари 3:2 ҳисобида ғалаба қозониб, иккинчи марта жаҳон Кубогининг соҳиби бўлишди.

Олтита тўп киритган англиялик Гарри Линекер энг сермаҳсул ҳужумчи совринининг соҳиби бўлди.

XVI жаҳон чемпионати 1990 йилда Италия тушарида ўтказилди. Бу тава саралаш босқичида 110 терма жамоа кураш олиб борди.

Ушбу чемпионатда унчалик эсда қолдиган чиройли ўйинлар ўтказилмади, ҳисоб. Ҳатто Бразилия терма жамоаси ҳам гуруҳ баҳсларида 6 имкониятдан 6 очко жамғарган бўлса-да, зўрма-зўраки ўйин кўрсатди. 1988 йилги Европа чемпионлиги Голландия терма жамоасининг ҳам таркибида Ван Бастен, Гуллит, Райкард, Р. Куман каби ёрқин юлдузлар бўлса-да, ўйини нурсиз эди.

Камерун терма жамоаси ўйинларига мутахассислар юқори баҳо беришди. Ушбу жамоанинг 38 ёшли ҳужумчиси Роже Милла 4 та тўп киритиб, чемпионатлар тарихида энг ёши улуғ футболчининг гол уриши борасидаги рекордининг соҳибига айланди.

Бу тава ярим финалга ҳақиқатан ҳам ўша пайдаги энг кучли жамоалар — Италия, Аргентина, Англия ва Германия футболчилари чиқишди.

Ҳар иккала ярим финалда ўйиндан кейинги пенальтилар сериясидан фойдаланишга тўғри келди ва ушбу финалда бемалашилди. Бу тава 1:0 ҳисобида ГФР футболчилари ғалаба қилиб, учинчи бор жаҳон чемпионлиги бўлишди.

Чемпионат давомида 6 та тўп киритган Сальваторе Скимаччи (Италия) энг сермаҳсул футболчи сифатида довуғ таратди.

XV жаҳон чемпионатини АКШда ўтказиш тўғрисида қарор қилган ФИФА адлашмади. Зеро, чемпионат тапқиланй томондан яхши уюштирилди. Иккинчидан, бемашуварнинг чиройли ва ҳужумкор ўтишини таъ-

минлаш максатда ФИФА ғалаба учун уч очко бериш та ҳамда пассив ўйиндан ташқари ҳолат қондасини жорий этишга қарор қилди.

Натижада 52 ўйинда 141 та тўп киритилди ва бу кўрсаткич ҳар бир ўйин учун ўрта ҳисобда 2,71 голни ташкил этди. Бу аввалги чемпионатга нисбатан анча юқори натижа эди. Шунингдек, тўғри ташкил этилган рекама кампанияси боис XV жаҳон чемпионатида ишқибозларнинг стадионга тушиши жиҳатидан барча рекордлар янгиланди.

Жамоалар олтита гуруҳга бўлинган ҳолда баҳс юришилди ва ўз гуруҳларида АКШ, Руминия, Бразилия, ГФР, Голландия, Аргентина терма жамоалари ролибликни кўлга киритишди.

Допинг назоратидан ўта олмаган Марадона чемпионатдан четлатилганидан кейин Аргентина термаси ҳам ўз ўйинини йўқотиб қўйди ва нимчорак финалда Руминия футболчиларига 3:2 ҳисобида учрашувни бой берди. "В" гуруҳида иштирок этган Россия терма жамоаси яхши натижага эришмаган бўлса-да, бироқ Камерун термаси билан кечган ўйинда 6:1 ҳисоби қайди этилиб, ушбу учрашувда 5 та тўп киритган Олег Саленко (Россия) жаҳон чемпионатларининг янги рекордини ўрнатди.

Чемпионатнинг энг чиройли учрашувларидан бири чорак финалдаги Бразилия — Голландия ўйини бўлди. Бунда 2:0 ҳисобида ютказаетган голландлар ҳисобни тенглаштиришга муваффақ бўлдилар. Фақат ўйин охираарида бразилияликлар яна бир тўп киритиб, ғалаба қозондилар.

Чорак финалда Болгариянинг жулда кучли ГФР терма жамоаси устидан 2:1 ҳисобида ғалаба қозониб, немислар фаолиятига яқун ясаши энг йирик шов-шувли натижа сифатида баҳоланди.

Шундай қилиб, жаҳон чемпионати финалига куч ва маҳорат бобида деярли тенг бўлган Италия ва Бразилия терма жамоалари чиқди.

Бразилия терма жамоасининг Бебето, Ромарио каби етакчи ўйинчилари рақиблари дарвозасига қанчалик хавф солмасин, Италиянинг метин ҳимояси барчасига лопш берди. Натижада асосий вақт ҳам, қўшимча вақт ҳам 0:0 ҳисобида якунланди. Чемпионатлар тарихида ilk бор голибни аниқлаш учун пенальтилар сериясидан фойдаланишга тўғри келди. Ушбу баҳсда бразилиялик футболчиларнинг кўллари беанд келди ва улар тўртинчи бор жаҳон Кубогининг соҳиблари бўлишди.

Чемпионат ўйинларида 6 мартадан рақиблар дарвозасини "ишрол" қилган Х. Стойчков (Болгария) ва О. Саленко (Россия) энг сермахсул тўпурар бўлишди.

1998 йили Францияда ўтказилган навбатдаги жаҳон чемпионатининг ўзига хос томони шунда бўлдики, бу тал илгариги турнирлардан фарқли ўлароқ 24 эмас, балки 32 жамоа иштирок этди. Тўртта мамлакат — Ямайка, Япония, Жанубий Африка Республикаси ва Хорватия терма жамоалари ilk бор чемпионатда қатнашди.

Ушбу турнирда Бразилия, Аргентина, Англия, Голландия, Дания каби кучли жамоалар, ака-ужа Микаэла Брайан Лаудруп, Батистута, Зидан, Роналдо, Бергкамп, Клинсманн, Шюкер, Мальдини, Стойчков, Хаджи, Скоуэлз, Ширер сингари футбол юлдузлари ўз маҳоратларини кўрсатишди.

Гуруҳ ўйинларида Бразилия, Италия, Франция, Нигерия, Аргентина терма жамоалари биринчи ўринларни эгаллаган ҳолда нимчорак финалга йўланма олишди. Ушбу босқичда Бразилия Чилини, Дания эса Нигерияни 4:1 ҳисобида еғиб, муҳалис ва мутахассисларни бир оз ҳайратга солди.

Чорак финалда дарҳақиқат, энг кучли жамоалар чиқди. Бунда Франция Италия термасини, Бразилия Данияни, Голландия эса Аргентина командасини енгишга муваффақ бўлди. Турнирнинг энг кучли жамоаларидан бири Руминиянинг чемпионат дебютанти

Хорватияга 1:0 ҳисобида ютқазиб қўйиши эса ушбу шов-шувли натижа сифатида баҳоланди.

Биринчи ярим финал баҳсида чемпионатдаги энг кучли жамоалар Бразилия ва Голландия терма жамоалари ўзаро рўбарў келишди. Ушбу ўйинда 1:1 ҳисоби қайд этилиб, пенальтилар сериясида омад Жанубий америкаликларга кулиб божди.

Финалда Бразилия ва майдон эгаси Франция терма жамоалари беклашди. Франциянинг йирик 3:0 ҳисобидаги ғалабаси барчани таажжубга сола-да, французлар илк бор жаҳон чемпионлиги унвонига эга бўлишди. Шу тариқа Платини, Жиресс, Тифана каби юлдузлар забот эта олмаган чўққини Зидан ва унинг жамоадорлари ишғол этдилар. Жанубий Америка ва Европа китъалари ўртасидаги чемпионлик баҳси ҳам тенг ҳолатга келди – 8:8.

Рақиблар дарвозасини 6 бор забот этган Давор Шукер (Хорватия) энг сермахсул тўпурар бўлди.

XVII жаҳон чемпионатини ФИФА Осие китъасида футболнинг жадал ривожланиб бораётганини ҳисобга олган ҳолда илк бор шу китъада ўтказишга қарор қилди. Биринчи марта чемпионат икки давлат ҳудудидида – Япония ҳамда Жанубий Кореяда ўтказилди.

Чемпионатнинг энг шов-шувли натижаси биринчи ўйиндаёқ қайд этилди. Ушбу учрашувда жаҳон чемпиони – Франция терма жамоаси Сенегал футболчиларига 1:0 ҳисобида ютқазиб қўйди. Энг қизиги, Франция ушбу ўйиндан кейин ўзига келолмай, урутвай билан 0:0 ўйнаб, данияликлардан 2:0 ҳисобида маълубиятга учрагани ҳолда турнирни биринчи босқичдан кейин тарк этишга мажбур бўлди.

Германия ва Саудия Арабистони учрашувда энг йирик натижа қайд этилди. Ўйин немисларнинг 8:0 ҳисобидаги ғалабаси билан якуналанди.

Ушбу чемпионатда жуда чиройли, ҳужумкор ўйин кўрсатган Туркия терма жамоаси ҳақиқий кашфийтга айланди. Сенегал терма жамоасининг тўғри босқич

дан ўтиши ҳам қўтилмаган натижалардан ҳисобланади.

"D" гуруҳида Жанубий кореяликлар қўтилмаганда икки ғалаба, битта дуранг билан биринчи ўринни эгаллашга муваффақ бўлишди.

Нигерия, Аргентина, Швеция, Англия терма жамоалари ўрин олган "F" гуруҳини "ўлим гуруҳи" дея таърифлагандилар. Ушбу гуруҳда Швеция биринчи, Англия эса иккинчи ўринларни эгаллади.

"H" гуруҳида ҳам яна бир майдон эгаси – Япония футболчилари 2 ғалаба, 1 дуранг натижа билан голлиб-лигни қўлга киритди.

Чорак финалда яна бир шов-шувли натижа юзага келди. Жанубий Корея футболчилари жуда кучли ишончаларни маълуб этди. Сенегалликлар Туркия терма-сини ўйинни бой берилди.

Ярим финал ўйинларидан сўнг барибир энг кучли жамоалар – Бразилия ва Германия ҳал қилувчи баҳсга йўланма олди. Роналдонинг иккита голи эвазига 2:0 ҳисобида устун келган бразилияликлар бешинчи бор жаҳон чемпионлигига эришдилар.

Кувонарал томони шундаки, ёрқин ўйин кўрсатган Туркия терма жамоаси фахрли учинчи ўринни эгаллашга муваффақ бўлди.

Етти ўйинда саккиз бор рақиблар дарвозасини забот этган Роналдо (Бразилия) чемпионатнинг энг сермахсул тўпурари бўлди.

2006 йилги XVIII жаҳон чемпионатининг финал босқичида қатнашиш учун 197 та терма жамоа кураши олиб борди.

32 йиллик танаффуздан сўнг Германия яна бир бор ушбу футбол байрамига мезбонлик қилди.

Турнир бир неча шов-шувли натижалар билан бошланди. Жаҳон чемпионатларининг икки қарра совринлори Польша термаси қўтилмаганда Эквадор футболчилари 2:0 ҳисобида ютқазиб қўйди.

Швеция ҳамда Тринидад ва Тобаго баҳси эса 0:0 ҳисобида якунланди. Ганалик футболчилар Чехия термасини дорда қолдирдилар. Бу жаҳон чемпионатларида заиф жамоалар бўлайдиган деган қоиданинг янги бир исботи эди.

Туруҳ баҳсларида Испания, Бразилия, Португалия, Германия терма жамоалари барча рақиблари устидан ғалаба қозониб, бирорта ҳам очко йўқотмаган ҳолда кейинги босқичга йўланма олишди. Ҳеч ким жиддий қабул қилмаган Украина терма жамоаси Швейцария футболчиларини енгиб, чорак финалда қатнашадигани бўлди.

Энг енгил чорак финал ўйини Италия ва Украина жамоалари ўртасида кечди. Учрашув тажрибали италияликларнинг 3:0 ҳисобидаги ғалабаси билан тугалли бўлса-да, бироқ Украина футболчиларининг дебютант сифатида кучли саккизликка кириши юқори натижа эди.

Англия – Португалия учрашуви жуда кескин кечиб, фақат ўйиндан кейинги пенальтилар серияси оқалитина ғолиб аниқланди. Яъни Португалия терма жамоаси дарвозабони Рикардунинг унга пенальтини қайтара олганиги босиш бўлиб команда ғалаба қозониб ярим финалда қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

Бразилия – Франция баҳсида эса Зидан жуда чиройли ўйин кўрсатди. 57-дақиқада айнан унинг аниқ тўп оширишидан сўнг учрашувдаги ягона гол киритилди.

Жаҳон чемпионатларида анъанавий тарзда дом кучли жамоаларни шакллантирган Германия ва Италия терма жамоалари бу таълим финалда беллашди. Ушбу ўйинда ҳам учрашув тақдирини қўшимча вақтда ҳал бўлди. 119 ва 120-дақиқаларда Гроссо ва Дель Пьеро томонидан киритилган голлар Италия терма жамоасининг ғалабасини таъминлади ва италяндилар биринчи бўлиб финалга йўланма олдилар.

Португалия – Франция жамоалари ўйинида икки миншур футболчи – Зидан ва Фигуининг спорт формали кўп нарсани ҳал этиши тайин эди. Фахрий футболчилар тарқибига кириб қолган бўлса-да, мазкур чемпионатда бетимсол ўйин кўрсатган Зиданнинг сазй-қаракатлари билан франтузалар 1:0 ҳисобидаги ғалабага эришдилар.

Нихоят, Берлиндаги “Олимпия-штадион”да Франция ва Италия терма жамоалари ўртасида финал ўйини бўлиб ўтди. Учрашув жуда кескин ўтиб, Зидан ва Маттерацининг тўплари 1:1 ҳисобидаги дуранг натижаларга келтирди. Қўшимча вақтнинг 110-дақиқасида Зидан майдондан чиқариб юборилди. Ҳалики аниқлаш учун 11 метрлик зарбада бериладиган бўлди. Ушбу баҳсда француз Давид Трезегеннинг зарбасидан сўнг тўп дарвоза тўсинига тегиб қайтди ва бу ҳақ Франция термасига қимматга тушди. Яъни Италия терма жамоаси жаҳон чемпионатларида туртинчи бор зафар кучди.

Етти ўйинда рақиблар дарвозасини беш марта забот этган Мирослав Клозе (Германия) чемпионатнинг энг термахсул тўпчиси бўлди.

2010 йилда ФИФА қарорига кўра жаҳон чемпионатини аффрика қитъасида ўтказиладиган бўлди – ЖАР XIX жаҳон Кубогага мезбонлик қилди.

Кучли жамоалар, абабга, туруҳ босқичидаёқ аниқланди. Бинобарин, ўз туруҳларида Уругвай, Аргентина, АКШ, Германия, Голландия, Парагвай, Бразилия, Испания терма жамоалари ғолиблар сафини бошқардилар. “F” туруҳида Италия, “D” туруҳида Сербия, “A” туруҳида эса Франция терма жамоаларининг сўнгги ўринларини эгаллаши чемпионатнинг дастлабки шов-шувли натижалари сирасидан ўрин олди.

Бироқ ҳар ҳолда ҳақиқатан ҳам кучли жамоаларнинг чорак финалга йўланма олдиди, дейишимиз мумкин. 1/8 финал баҳсида Германиянинг кўлаб юлдузлар жамланган Англия термасини 4:1, Бразилия эса

Чилини 3:0 ҳисобида енггани кутилмаган натижадан дан бўлди.

Чорак финал учрашуварининг барчаси қизиқарли кечиб, кескин ва муросасиз курашларга бой тарада ўтди. Айниқса, кейинги жаҳон чемпионатларида хужумкор ва очик футбол кўрсатаётган Гана терма жамоасининг Уругвайга ўйиндан кейинги пеналтлар баҳсида ютқазиб қўйгани ачинарли бўлди. Бу таври Голландия — Бразилия учрашувида эса 2:1 ҳисобида "голландер мамлакати" вакиллрининг қўллари бланд келди.

Аргентина терма жамоаси кутиймаганда немис футболчилари 4:0 ҳисобида ютқазиб қўйди. Булар си жаҳон чемпионлари — Испания футболчилари эса Паратвай устидан 1:0 ҳисобида кичик галабага эришди.

Умуман, испанларнинг ушбу чемпионатда қатнашуви 1982 йилги италияликлар илтирокини эсатиди. Луруҳда ҳам сермахсу ва умидбахш ўйин кўрсатмаган испанлар, кичик ҳисобларда бўлса-да барча доволардан аста-секин ўтиб боришди. Дарҳақиқат, Касильяс, Пуйоль, Хави, Иньеста, Вилья, Торрес каби юлдузлари бор жамоага ҳар қандай юқори доволарни қўлаш ярашади.

Ярим финалга энг кучли, галабага интилувчан жамоаларнинг чиққани ҳам ҳақиқат. Шу боис ҳар иккида учрашув кескин ва муросасиз ўтди.

Голландия терма жамоаси 1974 ва 1978 йилги жаҳон чемпионатларидаги муваффақиятлардан сўнг хозирга қадар бунчалик юқори натижага эришолмаганди. Бу гал жуда кучли Уругвай терма жамоасининг 3:2 ҳисобида енгган голландлар финалга йўланни олишди.

Иккинчи ўйинда ўз "анъанасига" содиқ ҳолда испанлар Германия терма жамоаси устидан яна кичик 1:0 ҳисобида галаба қозондилар. Ягона тўпни ҳамончи Пуйоль киритди.

лини, финалга Голландия ва Испания терма жамоалари чиқди. Бу қайси команда галаба қозонса ҳам жаҳон чемпиони ангиланади демекдир.

Финал бир оз зерикарароқ кечган бўлса-да, ҳар икки томондан бир неча хавфли хужумлар уюштирилди. Серхио Рамос, Вилья, Роббеннинг хужумлари амра бермади ва 0:0 ҳисобидан сўнг қўшимча вақт белгиланди.

Қўшимча вақтда голландларнинг чарчагани сезилиб қолди. Шу боис Испания терма жамоаси бир неча хавфли хужумлар уюштирди ва учрашув охирида Фернандо Торрес бошлаган хужумни Иньеста аниқ зарба билан муваффақиятли якунади — 1:0 ва Испания терма жамоаси янги жаҳон чемпиони бўлди. Сўнгги жаҳон чемпионатида бирваракайига тўрт ўйинчи — Томас Мюллер (Германия), Давид Вилья (Испания), Уэсли Снейдер (Голландия) ҳамда Уругвайлик Лисо Форлан бештадан тўп киритиб, энг сермахсу илтичилар бўлишди.

ЖАҲОН ЧЕМПИОНАТЛАРИНИНГ РЕКОРДАРИ

ЭНГ ТЕЗ ГОЛ

1	11-сония	2006 йил	Ҳокон Шукур	Туркия — Ж. Корей
2	15-сония	1962 йил	Вацлав Машек	Чехословакия — Мексика
3	23-сония	1966 йил	Пак Сун Чжин	КХДР — Португалия
4	25-сония	1938 йил	Эрнест Ленер	Германия — Австрия
5	27-сония	1982 йил	Брайан Робсон	Англия — Франция

Муфинада энг кўп қатнашганаар

- 5 — Антонио Карбаха (Мексика) — 1950-1966
5 — Лотар Маттеус (Германия) — 1982 — 1998

Энг кўп ўйин ўтказганаар

1	25 та ўйин	Лотар Маттеус	(1982-1998)
2	23 та ўйин	Паоло Мальдини	(1990 — 2002)
3	21 та ўйин	Уве Земер (Германия)	(1958 — 1970)
4	21 та ўйин	Вадислав Жмуда (Польша)	(1974 — 1986)
5	21 та ўйин	Диего Марадона (Аргентина)	(1982 — 1994)

Майдонда энг кўп вақт бўлган
2217 ДАКИКА — Паоло Мальдини (1990 — 2002)

Энг кўп финал ўйинида қатнашган
3 та ўйин — Кафу (Бразилия) — 1994, 1998, 2002

Энг ёш ўйинчи

17 ёш 42 кун — Норман Уатсайд (Шимолий Ирландия), Шимолий Ирландия — Югославия, 1982

Финалда қатнашган энг ёш ўйинчи
17 ёш 249 кун — Пасе (Бразилия) — Швеция, 1986

Саралаш босқичидаги энг ёш ўйинчи
13 ёш 310 кун — Суаймон Мама (Того — Замбия, 06.05.2001)

Энг кекса ўйинчи

42 ёш 39 кун — Роже Милла (Камерун — Россия, 1994)

Финалда ўйнаган энг кекса ўйинчи
40 ёш 133 кун — Дино Зофф (Италия — Германия, 1982)

Энг сермақсуа тўпурарлар

1. Роналдо (Бразилия) — 15
2. Герд Мюллер, Мирослав Клозе (иккови Германия) — 14
3. Жюст Фонтэн (Франция) — 13

Итга ўйинида энг кўп гол урган футболчи

Олег Саленко (Россия) — 5 та тўп. 1994 йилги чемпионатдаги Россия — Камерун учрашуви

Чемпионатда энг кўп ўйинида бош мураббий-и

Гельмут Шён (ГФР) — 25 та ўйин (1966 — 1978)

Бош мураббий сифатида бошқарган жамоаси

Энг кўп гаабага эришган
Гельмут Шён (ГФР) — 16 та ўйин

Бош мураббий сифатида энг кўп жаҳон чем-

пионатларида қатнашган мураббий
Бора Милутинович (Югославия, Сербия) — 5 та чемпионат. Мексика — 1986, Коста-Рика — 1990, АҚШ — 1994, Нигерия — 1998 ва Хитой — 2002.

Энг кўп жаҳон чемпионатида қатнашган тер-

на жамоа
19 — Бразилия (барча жаҳон чемпионатлари иштирокчиси)

Жаҳон чемпионатлари финалида энг кўп қат-

нашган терна жамоа
7 — Бразилия
7 — Германия

Жаҳон чемпионатларида энг кўп ўйинда
донга тушган терма жамоа

- 99 — Германия
- 97 — Бразилия
- 80 — Италия

Жаҳон чемпионатларида энг кўп ўйинда
ба қозонган терма жамоа

- 64 — Бразилия

Битта чемпионатда энг кўп ғалаба қозонган
терма жамоа

- 7 — Бразилия (2002)

Чемпионатни мағлубиятсиз ўтказиб, чемпи
он бўлмаган терма жамоалар

- Шотландия (1974),
- Бразилия (1978),
- Англия (1982, 1990),
- Мексика (1986),
- Италия (1998),
- Янги Зеландия (2010).

Кетма-кет ўйинларда энг кўп ғалабага эриш
ган терма жамоа

- 11 — Бразилия. 01.06.2002 — 01.07. 2006й.

Кетма-кет ўйинларда энг кўп мағлубият
нишироқ эгган терма жамоа

- 13 — Бразилия. 08.06.1958 — 15.07. 1966й.

Энг кўп марта кетма-кет ўйинларда тўп
ритган терма жамоа

18 та ўйинда тўп киритмасдан майдондан чиққан
ган — Германия — 25.06. 1986 — 04. 07.1998й.

Энг кўп кетма-кет ўйинда дарвозасидан би
рорта ҳам тўп ўтказиб юбормаган терма жамоа

- 5 — Италия. 09.06.1990 — 03.07.1990й.

Кетма-кет ўйинларда энг кўп марта бирорта
кам ғалабага эришолмаган терма жамоа

- 17 — Болгария. 30.05.1962 — 26.06.1994й.

Энг кўп кетма-кет ўйинда бирорта ҳам тўп
киришолмаган терма жамоа

- 5 — Боливия. 17.07.1930 — 27.06.1994й.

Жаҳон чемпионатларининг юбналей голлари

- 1 чи гол — 13.07.1930 — Люсьен Лоран (Франция)
- 100 — 27.05.1934 — Анжеа Скьявио (Италия)
- 200 — 12.06.1938 — Харри Андерссон (Швеция)
- 300 — 13.06.1950 — Шикку (Бразилия)
- 400 — 23.06.1954 — Макс Морлок (Германия)
- 500 — 11.06.1958 — Бобби Комаиз (Шотландия)
- 600 — 12.06.1962 — Дражен Еркочич (Югославия)
- 700 — 15.07. 1966 — Пак Син Чжин (КХДР)
- 800 — 07.06.1970 — Герд Мюллер (ГФР)
- 900 — 23.06.1974 — Эктор Ясальде (Аргентина)
- 1000 — 11.06.1978 — Роб Ренсенбринк (Голландия)
- 1100 — 19.06.1982 — Сергей Батгача (Собийк Итти-

фок)

- 1200 — 01.06.1986 — Жан-Пьер Папен (Франция)
- 1300 — 18.06.1986 — Гарри Линекер (Англия)
- 1400 — 20.06.1990 — Йонни Экстрём (Швеция)
- 1500 — 25.06. 1994 — Каудио Канижа (Аргентина)
- 1600 — 12.06.1998 — Пьер Йсса (ЖАР) ўз дарвоза-
- 1700 — 25.06.1998 — Слабодан Комленович (Юго-
- 1800 — 05.06.2002 — Вету (Португалия)
- 1900 — 18.06.2002 — Кристиан Вьери (Италия)

2000 — 20.06.2006 — Маркус Аабен (Швеция)
2100 — 17.06.2010 — Хавьер Эрнандес (Мексика)
2200 — 06.07.2010 — Арсен Роббен (Голландия)

Энг кўп тўп киритилган жаҳон чемпионати
171 — 1998 йил

Ҳар бир ўйинда ўрта ҳисобда энг кўп тўп киритилган жаҳон чемпионати

1954 йилги жаҳон чемпионатида 26 та ўйинда жами 140 та тўп киритилиб, ўртача сермахсуслик 5,38 та голни тапшиқил этган.

Ўзбекистон терма жамоасининг 1998, 2002, 2006, 2010 ва 2014 йилги жаҳон чемпионатлари нинг саралаш мусобақаларидаги иштироки

1992 йилда мустақил давлат вақили сифатида жаҳон футболга ўзининг дастлабки қадамларини ташкиллан ва 1994 йилда Халқаро футбол федерацияси ФифАнинг тенг ҳуқуқли аъзоси бўлган Ўзбекистон терма жамоаси бешта жаҳон чемпионати саралаш турнирларида қатнашиб, жами 76 та ўйин ўтказган. Ташкиллан жойизки, 2014 йилги чемпионатта саралаш учрашувариди бизга бир оз омад етишмасдан, “пасиф” босқичида қолдилик.

1998 йилги жаҳон чемпионати

42 нафар Осиё мамлакатлари терма жамоаси қурашга киришиб, шундан 3 ёки 4 бахтли жамоа Францияда бўлиб ўтатилган жаҳон чемпионатининг финал босқичида қатнашини лозим эди. Осиё футбол кон-федерацияси қуруа ташлаш асосида терма жамоаларни гуруҳларга бўлиди ва уларнинг голбаари иккинчи босқичга чиқди. Бош мурабий Рустам Мирсодиқов етакчилигидаги Ўзбекистон терма жамоаси биринчи босқичдан муваффақиятли ўтди:

1997 йил

19 май. **Яман.** Сана. 1:0 (Нўрмон Хасанов — пенальтидан).

29 май. **Камбожда.** Тошкент. 6:0 (Николай Шир-Нўмон Хасанов — пенальтидан, Сергей Лебедев

2 та, Андрей Фёдоров, Жавфар Ирисметов).

11 июнь. **Индонезия.** Жакарта. 1:1 (Оаг Шацких).

4.20 июнь. **Индонезия.** Тошкент. 3:0 (Оаг Шац-Шухрат Максудов — 2 та).

6.29 июнь. **Камбожда.** Пном-Пень. 4:1 (Равшан

Норов — 2 та, Шухрат Максудов, Дилмурод Назаров).

6.24 август. **Яман.** Тошкент. 5:1 (Игорь Шквирин

2 та, Оаг Шацких — 2 та, Равшан Бозоров).

Иккинчи босқичда жиддийроқ рақиблар билан

учрашулар анча мураккаб кечди:

7.7 сентябрь. **Япония.** Токио. 3:6 (Оаг Шацких —

7 та, Андрей Фёдоров).

8.12 сентябрь. **Жанубий Корея.** Сеул. 1:2 (Оаг

Шацких).

9.20 сентябрь. **Козогистон.** Алматы. 1:1 (Оаг Шац-

10.27 сентябрь. **БАА.** Тошкент. 2:3 (Николай Шир-

Норов, Равшан Бозоров).

11.11 октябрь. **Япония.** Тошкент. 1:1 (Қамбарали-

12.18 октябрь. **Жанубий Корея.** Тошкент. 1:5 (Ан-

дрей Фёдоров).

13.25 октябрь. **Козогистон.** Тошкент. 4:0 (Игорь

Шквирин — 2 та, Андрей Фёдоров, Миржадо Қоси-

мов).

14.2 ноябрь. **БАА.** Абу-Даби. 0:0.

Алоҳида таъкидлаш жоизки, ушбу саралаш босқичида барча кейингиларида бўлгани каби мусобақа тақ-дирини ҳақ қилган муҳим вазият юзага келганди. Бу

Тошкентда Бираштан Араб Амираклари бинада ўтказилган учрашувда ҳамюртларимиз фойдаланиб 1:0 ҳисоби пайтида рўй берди. Айнан шу вазинида Миржаало Қосимов пенальтидан гол киритолмади, у дақиқадан сўнг эса хужумчи Шўҳрат Мақсудов майдондан чиқариб юборилди. Ожир-оқибат терма жамоамиз 2:3 ҳисобида мағлубиятга учради. Тошкентда ўтказилган кейинги учрашувда ҳам терма жамоамиздан омад юз ўтирди — учрашув туташини дақиқа қолганида Япония терма жамоаси ҳисобини тенглаштиришга муваффақ бўлди. Бундан кейинги ўйинда эса умуман қўтимлаган ҳолат юзага келди. Футболчиларимиз «Пахтакор» стадионида Жанубий корейликларга 1:5 ҳисобида ютқазиб қўйишдан ва бутун мураббийлар таркиби амалштирилди. Сўнгги икки ўйинни бразилиялик мураббий Вега да Сиане бошқарди.

Биринчи босқич натижалари: 6 та ўйин — бешта ғабаба, битта дуранг. Тўплаар нисбатан — 20:3. Иккинчи босқич: 8 ўйин — битта ғабаба, учта дуранг, тўртта мағлубият. Тўплаар нисбати — 13:18.

Ҳаммаси бўлиб, 1998 йилги жаҳон чемпионатиини саралаш турнирида Ўзбекистон терма жамоаси 14 та ўйин ўтказди. Олтига ғабабага эришди, тўрттадан дуранг ва мағлубият қайд этилди. Тўплаар нисбати 33:21.

Туруқдаги иккинчи саралаш босқичи

Энг сермахсуа ўйинчилар: Олег Шацких — 8 та тўп, Андрей Фёдоров, Игорь Шквирин ва Равшан Бониров — 4 та голдан. Тўплаарни жами 12 ўйинчи киритди, 4 та пенальти киритилди, битта 11 метрлик ҳал қилди.

№	Жамоа-лар	Ўйин-лар	Ю	Д	М	Тўплаар нисбати
1	Жанубий Корей	8	6	1	1	14-7
2	Япония	8	3	4	1	17-9
3	БАА	8	2	3	3	9-12
4	Ўзбекистон	8	1	3	4	13-18
5	Қозғистон	8	1	3	4	4-19

2002 йилги жаҳон чемпионати

Жаҳон чемпионати сари иккинчи уринишни терма жамоамиз россиялик мураббий Владимир Салков раҳбарлигида амалга оширди. Аввалги турнирдаги каби терма жамоамиз биринчи босқичдан нисбатан олтига ўтди.

2001 йил

15. 23 апрель. **Хитой Тайпейн**. Тошкент. 7:0 (Жаъфар Ирисметов — 4 та, Алексей Дионисиев, Владимир Маминов, Георгий Георгиев).
 16. 25 апрель. **Туркменистон**. Тошкент. 1:0 (Миржаало Қосимов).
 17. 27 апрель. **Иордания**. Тошкент. 2:2 (Владимир Маминов — пенальтидан, Николай Ширшов).
 18. 3 май. **Туркменистон**. Уммон. 5:2 (Миржаало Қосимов — пенальтидан, Жаъфар Ирисметов, Улуфбек Бақоев, Андрей Аюпанц, Георгий Георгиев).
 19. 5 май. **Хитой Тайпейн**. Уммон. 4:0 (Жаъфар Ирисметов — 2 та, Миржаало Қосимов — 2 та).
 20. 7 май. **Иордания**. Уммон. 1:1 (Владимир Маминов — пенальтидан).
 Иккинчи босқичда рақиблар кучлироқ бўлса-да, бироқ 4 йил олдинги каби финал босқичига чиқиш имконини таъминлаб берди.

21.17 август. **БАА**. Абу-Даби. 1:4 (Николай Ширишов).
22.26 август. **Қатар**. Тошкент. 2:1 (Жаъфар Ирисметов, Миржало Қосимов).

23.8 сентябрь. **Уммон**. Тошкент. 5:0 (Жаъфар Ирисметов — 2 та, Миржало Қосимов — 2та, Максим Шацких — пенальтидан).

24.15 сентябрь. **Хитой**. Шеньян. 0:2

25.22 сентябрь. **БАА**. Тошкент. 0:1.

26.28 сентябрь. **Қатар**. Доха. 2:2 (Миржало Қосимов, Николай Ширишов).

27.13 октябрь. **Уммон**. Маскат. 2:4. (Февзи Давлатов, Набил Ашур — ўз дарвозасига).

28.19 октябрь. **Хитой**. Тошкент. 1:0 (Николай Ширишов).

Яна турнирдаги Ўзбекистон терма жамоаси тақдирини сафарда Уммон футболчиларига қарши ўтказилган ўйин ҳал қилди. Чарм тўп усталадимиз биринчи бўлимдан сўнг 2:0 ҳисобида олдинда эдиам. Бирон учрашув 4:2 ҳисобида майдон эгалари фойдасига ҳал бўлди. Ушбу муваффақиятсиз ўйиндан кейин бош мураббий В.Салъков истеъфого чиқди, Тошкентда Хитой термаси билан ўтказилган сўнгги ўйинга (1:0) россиялик мураббий Леонид Остроушко бошчилиги қилди.

Биринчи босқич статистикаси: 6 та ўйин, тўртта ғалаба, иккита дурант. Тўплар нисбати — 20:5.

Иккинчи босқич: 8 та ўйин, учта ғалаба, битта дурант, тўртта мағлубият. Тўплар нисбати — 13:14.

Ҳаммаси бўлиб 2002 йилги жаҳон чемпионати саралаш мусобақаларида терма жамоамиз 14 та ўйин ўтказди: еттига ғалаба, учта дурант ва тўртта мағлубият. Тўплар нисбати — 33:19.

Гуруҳдаги иккинчи саралаш босқичи

№	Жамоалар	Ўйин-лар	Ю	Д	М	Тўплар нисбати
1	Хитой	8	6	1	1	13-2
2	БАА	8	3	2	3	10-11
3	Ўзбекистон	8	3	1	4	13-14
4	Қатар	8	2	3	3	10-10
5	Уммон	8	1	3	4	7-16

Энг сермахсув тўпуралар: Жаъфар Ирисметов — 10 та гол, Миржало Қосимов — 8 та гол, Владимир Маминов — 4 та тўп. Тўпларни жами 11 футболчи киритди, учта пенальти уриди.

2006 йилги жаҳон чемпионати

Саралаш турнирида терма жамоани учта мураббий бошқарди, биринчи босқичда Равшан Хайдаров раҳбарлик қилди.

2004 йил

29.18 февраль. **Ироқ**. Тошкент. 1:1 (Анвар Солиев).

30.31 март. **Хитой Тайпейи**. Тайбэй. 1:0 (Александр Гейнрих).

31.9 июнь. **Фаластин**. Тошкент. 3:0 (Бахтиёр Ашуритов, Владимир Шишлов. Сервер Жепаров — пенальтидан).

32.8 сентябрь. **Фаластин**. Доха. 3:0 (Миржало Қосимов, Сервер Жепаров, Марат Бикмаев).

33.15 октябрь. **Ироқ**. Уммон. 2:1 (Максим Шацких, Александр Гейнрих).

34.17 ноябрь. **Хитой Тайпейи**. Тошкент. 6:1 (Александр Гейнрих, Миржало Қосимов — 3 та, Леонид Кошелев, Максим Шацких — пенальтидан).

2005 йил

Иккинчи босқичнинг биринчи даврасини терма жамоамиз германиялик мураббий Ханс-Юрген Готтбошчида ўтказди.

35. 9 февраль. **Саудия Арабистони.** Тошкент, 1:1 (Анвар Солиев).

36. 25 март. **Кувайт.** Ал-Кувайт. 1:2 (Александр Тейрих).

37. 30 март. **Жанубий Корея.** Сеул. 1:3 (Александр Тейрих).

Иккинчи даврани терма жамоага яна қайтган Равшан Ҳайдаров яқунади, уни Тошкентда ўтказилган охириги ўйинда англиялик мураббий Боб Хоугтон раҳбарлигида маштирдди.

38. 3 июнь. **Жанубий Корея.** Тошкент. 1:1 (Масим Шапких).

39. 8 июнь. **Саудия Арабистони.** Эр-Рияд. 0:3.

40. 17 август. **Кувайт.** Тошкент. 3:2 (Сервер Жепаров — пенальтидан, Максим Шапких, Анвар Солиев)

Англиялик мутахассиснинг дастлабки қадами омадли кечди — Кувайт терма жамоасига 0:2 ҳисобида ютқазиб туриб, футболчиларимиз ўзларини қўлга олишди ва 3:2 ҳисобидаги ғалабага эришди. Ушбу ғалаба чарм тўп усталиримизга навбатдаги босқични чиқиш учун Бахрайн термаси билан икки ўтиш ўйинини ўтказиш имконини берди.

Худди илгариги мусобақалардаги каби терма жамоамиз тақдирини ҳақ қилдиган ўйинда омадсизланган юз берди. Ёшни Тошкентда ўтказилган дастлабки ўйинда 1:0 ҳисобида футболчиларимизнинг қўлави билан келатган вақтда терма жамоамиз ярим ҳимоячиси Сервер Жепаров пенальтидан гол киритди, биринчи япониялик ҳакам Т.Йошида қўпо хатога йўл қўйгани ҳолда тўпни ҳисобламади. Терма жамоамиз норози ларига кўра ФИФА маҳакасиз ҳакамни жазолади, ушбу

масъулиятини бекор қилиб, ўрашувни қайтадан ўтказиш тўғрисида қарор чиқарди. Тошкентда ўтказилган дастлабки ўйинда араб футболчилари ҳисобини очди, терма жамоамиз жавоб тўпини киритди ва ўрашув 1:1 ҳисобида яқунади. Сафарда эса япониялик холис ҳакамлар 0:0 ҳисобидаги дуранг нажани қайд этди. Шу тариқа рақиб майдонидан киртилган гол ҳисобида Бахрайн термаси кейинги босқичга йўланма олди. Охири-охирида бахрайлик футболчилар жаҳон чемпионатига баридир чиқа олдилар.

41. 8 октябр. **Бахрайн.** Тошкент. 1:1 (Максим Шапких).

42. 12 октябр. **Бахрайн.** Манама. 0:0.

Биринчи босқич статистикаси: 6 та ўйин, бешта ғалаба, битта дуранг. Тўплар нисбати — 16:3.

Иккинчи босқич (икки ўтиш ўйини билан) статистикаси: 8 та ўйин, битта ғалаба, тўртта дуранг, учта маррабийт. Тўплар нисбати — 8:12.

2006 йилги жаҳон чемпионатига саралаш босқичларида терма жамоамиз жами 14 та ўйинда иштирок этди — олти ғалаба, бешта дуранг, учта маррабийт. Тўплар нисбати — 23:14.

Тўртинчи иккинчи саралаш босқичи

№	Жамоалар	Ўйинлар	Ҳ	Д	М	Тўплар нисбати
1	Саудия Арабистони	6	4	2	0	10-1
2	Жанубий Корея	6	3	1	2	9-5
3	Ўзбекистон	6	1	2	3	7-11
4	Кувайт	6	1	1	4	4-13

Энг сермахсул ўйинчилар: Максим Шацких — 600 та гол, Александр Гейнрих ва Миржамола Қосимов туртадан тўл.

Тўпларни жами 9 та ўйинчимиз киритди, учта наъбийдан унумли фойдаланилди.

2010 йилги жаҳон чемпионати

2007 йилги мавсумнинг охирида Ўзбекистон терма жамоаси туртинчи бор жаҳон чемпионатининг финал босқичига чиқиш ҳуқуқини берадиган йўлдан мавардан бирини кўлга киритиш учун курашни бошлади.

Дастлаб юртдошимиз Рауф Йиниёев бош мураббийлиги остида терма жамоамиз икки учрашувдан иборат босқичда Хитой Тайпейи футболчилари билан бера юритди. Абатга, рақибларнинг рейтингга ҳамюртларимизникидан анча паст эди. Бу иккава ўйин натижасида ҳам ўз аксини топди.

2007 йил

43. 13 октябрь. **Хитой Тайпейи**. Тошкент. 9:0 (Максим Шацких — 5 та, Тимур Копадзе, Виктор Карпенко, Улуғбек Бақоев, Шавкат Саломов).

44. 27 октябрь. **Хитой Тайпейи**. Тайбэй. 2:0 (Имом Иномов, Илҳом Сутонов).

Биринчи босқичда Осиёнинг йигирматга терма жамоаси бешта гуруҳга бўлинди ва улардан 1 ва 2 ўринларни эгаллаганлари иккинчи босқичга йўланма олиб бу босқичда Осиёнинг ўнта энг кучли жамоаси ҳар бирида бештадан жамоа бўлган иккита гуруҳда яна ба учун кураш олиб борди. Гуруҳларда ўтказилган ўйинлардан сўнг (ҳар бир жамоа рақиблари билан ўйининг ва ўзганинг майдонидида учрашувлар ўтказилди) ва 2 ўринларни эгаллаган командалар 2010 йилги жаҳон чемпионатига бевосита йўланма олдидан

Вундан ташқари, гуруҳларда учинчи ўринни эгаллаган командалар ўзаро учрашиб, ғолиб жамоа “плей-офф” да Оксания вақли билан бемалиш ҳуқуқига эга бўлди.

Шундай қилиб 2010 йилги чемпионатга саралаш турнирида кураш ташлаш натижасига кура Ўзбекистон терма жамоаси «D» гуруҳидан ўрин олди ва биринчи босқичдан муваффақиятли ўтди.

2008 йил

45. 8 февраль. **Ливан**. Байрут. 1:0 (Одид Аҳмедов).
46. 26 март. **Саудия Арабистони**. Тошкент. 3:0 (Тимур Копадзе, Максим Шацких, Сервер Жепаров — пенальтидан).

47. 2 июнь. **Сингапур**. Сингапур. 7:3 (Тимур Копадзе, Виктор Карпенко, Сервер Жепаров — 2 та, Виталий Ленисов, Азиз Ибрагимов, Максим Шацких).

48. 7 июнь. **Сингапур**. Тошкент. 1:0 (Александр Гейнрих).

49. 14 июнь. **Ливан**. Тошкент. 3:0 (Одид Аҳмедов, — 2 та Сервер Жепаров).

50. 22 июнь. **Саудия Арабистони**. Эр-Риёд. 0:4.

Одинги турнирлардаги каби иккинчи босқичда терма жамоамиз бирмунча кескин вазиятга тушиб қолди ва Тошкентда Австралия терма жамоаси билан ўтказилган муваффақиятсиз ўйиндан сўнг мураббий Р.Йиниёев ўрнига Миржамола Қосимов тайинланди. Бироқ Баҳрайн терма жамоаси билан ҳал қилувчи ўйинларда яна қимматли очколар йўқотилди (Тошкент-ўйинларда яна қимматли очколар йўқотилди). Шу тариқа нинг бешинчи дақиқасида киритилди). Шу тариқа гуруҳда учинчи ўринни эгаллаган Баҳрайн терма жамоаси ўтиш ўйинларида қатнашиш ҳуқуқини кўлга киритди.

51. 6 сентябрь. **Қатар**. Доха. 0:3.

52. 10 сентябрь. **Австралия**. Тошкент. 0:1.

53. 15 октябрь. Япония. Сайтама. 1:1 (Максим Шапких).

2009 йил

54. 11 февраль. Бахрайн. Тошкент. 0:1.

55. 29 март. Қатар. Тошкент. 4:0 (Фарход Тожиев — 3 та, Анвар Солиев).

56. 1 апрель. Австралия. Сидней. 0:2.

57. 6 июнь. Япония. Тошкент. 0:1.

58. 17 июнь. Бахрайн. Манама. 0:1.

Биринчи босқич статистикаси: 8 та ўйин, етти галаба ва битта марaubиёт. Тўғлар нисбати — 26:7.

Иккинчи босқич: 8 та ўйин, битта галаба, битта дурант ва олтига марaubиёт. Тўғлар нисбати — 5:10.

Ҳаммаси бўлиб, 2010 йилги жаҳон чемпионати саралаш турнирида Ўзбекистон терма жамоаси 16 та ўйин ўтказиб, саккиз бор галаба қозонди, битта дурантга эришди ва етти марта марaubиёт аамини тоғди. Тўғлар нисбати — 31:17.

Турдаги иккинчи саралаш босқичи

№	Жамоалар	Ўйин-лар	Ю	Д	М	Тўғлар нисбати
1	Австралия	8	6	2	0	12-1
2	Япония	8	4	3	1	11-6
3	Бахрайн	8	3	1	4	6-8
4	Қатар	8	1	3	4	5-14
5	Ўзбекистон	8	1	1	6	5-10

Энг сермахсул ўйинчи: Максим Шапких — 8 та го, Сервер Жепаров — 4 та тўп, Тимур Копалдз, Оди Аҳмедов ва Фарход Тожиев — 3 тадан го. Терма жамоамиздан барча голлари 14 футболчи киритди, битта пенальти уриди.

2014 йилги жаҳон чемпионати

Бразилида бўлиб ўтаётган XX жаҳон чемпионати-нинг финал босқичи баҳслари бошланишига ҳам оз вақт қолди. Ана шу баҳсларда қатнашиш учун Ўзбекистон терма жамоасининг имкониятлари қандай бўлади? Бу саволга қуйидагича жавоб бериш мумкин: Бразилия жуда олисда жойлашган, лекин бизнинг у ерга етиб боришимиз учун атиги бир қадам қолганди, холос. Негаки, саралаш учрашувларида анча кўра босиб ўтишди ва биз бу тад бошқа саралаш турнирларидан ҳам фарқли ўлароқ бу борада деярли юз фоизлик имкониятга эга эдик. Бироқ...

Аввалги жаҳон чемпионатларида саралаш мусобақалари ва бошқа турнирлардаги натижалардан тегишли ҳудоса чиқарган ҳолда юртдошларимиз футболда ўз қарашларига эга иқтидорли мураббий Валдим Абрамов етакчилигида навбатдаги бешинчи жаҳон чемпионатида саралаш баҳсларида иштирокларини бошлашди.

Шундай қилиб, биринчи саралаш босқичида дастлабки турда терма жамоамиз аъзолари қирғизистонлик футболчиларга қарши тўп суришди. Жамоа таркибига назар ташлайдиган бўлсак, Александр Гейнрих, Сервер Жепаров, Тимур Копалдз каби тажрибали чарм тўп усталари билан бирга Оди Аҳмедов, Санжар Турсунов, Александр Шадрин, Баҳодир Насимов каби куч-қуввату маҳорат бобида айни қизғин паллага кираётган футболчиларнинг ажиб уйғунлиги юзата келганлигининг туюқи бўламиз. Терма жамоамизнинг димарга қувонч бахш этувчи ушбу хислати ўтказилган дастлабки 8 та ўйин натижаларидан ҳам яққол сезилиб турибди.

Шундай қилиб, 2011 йилнинг июль ойида ўтказилган турнирнинг илк ўйинларида футболчиларимизнинг кўллари баланд келганлигини сезиш қийин эмасди.

59.23 июль. **Қирғизистон.** Тошкент 4:0. (Александр Гейнрих, Марат Бикмаев, Сервер Жепаров, Улубек Бақоев).

60.28 июль. **Қирғизистон.** Бишкек. 3:0. (Виктор Карпенко, Баходир Насимов — 2)

Саралаш ўйналарининг биринчи босқичида Осиё китъасининг 20 та терма жамоаси бешта гуруҳга тақсимланди. Бунда ўз гуруҳларида 1 ва 2-ўринларни эгаллаган жамоалар иккинчи босқичга йўланма олдилар. Қувонарли томони шуьдаки, ўтказилган 6 та ўйиндан бештасида ғалаба қозониб, фақат бир марта “сух” тузган футболчиларимиз кейинги босқичга гуруҳда биринчи ўринни эгаллаган ҳолда чиқшди. Энг муҳими, ушбу босқичда мамлакатимиз терма жамоасининг Осиё футболининг энг кучли жамоаларидан ҳисобланувчи Япония футболчиларидан нақ олти очкога ўзиб кетиши чарм тўп усталадимизнинг ўзига ҳос салоҳиятларидан дарак беради, абабатта. Доймо ҳимомиз чизигимиз бўли ҳисобланганли. Бу сафар футболчиларимизнинг олтига ўйинда ўз дарвозаларидан аттиги битта тўп ўтказиб юборганликларидан ҳам кўринадики, бу йўналишда жамоада анчагина ижобий ишлар амалга оширилган.

Ушбу гуруҳдаги бахслар асаида 2011 йилнинг 2 сентябрь кўни бошланган эди. Терма жамоамиз шу кўни Турсунзода шаҳрида Тожикистон терма жамоаси мўмони бўлди. Моҳир ҳужумчимиз Максим Шацких томонидан киритилган ягона гол дастлабки уч очкони келтирди. 6 сентябрда эса ўта жиддий рақиб — Япония терма жамоаси Тошкентда қабул қилинди.

Японияликлар одалтагидек, терма жамоаларини жулда кучли футболчиларни жаб қилишган эди. Шунга қарамай йигитларимиз ҳужумкор ўйин намойиши этишди. Чунки кучли рақибни ўз майдонимизда енгитишимиз зарурлигини ҳамма ҳис этади. Лекин хавф

ли вазиятлардан унумли фойдаланмаслик панид берди. Ушбу ўйин 1:1 ҳисобидаги дуранг натижа билан якунланди. Терма жамоамизнинг ягона голини Сервер Жепаров киритди.

Лекин вакилларимиз 11 октябрь кўни Корея Халқ Демократик Республикаси пойтахти Пхеньянгта ташриф буюриб, ажойиб ўйин кўрсатишди. Айниқса, ҳимоятчиларимиз аниқ ҳаракат қилишди. Дарвозабон Игнаций Нестеров ҳам мезбонларнинг кўпгина хавфли ҳужумларини йўққа чиқарди. Рақиблар дарвозасига киритилган ягона голга ажойиб ҳужумчимиз Александр Гейнрих муаллифлик қилди.

Бир ойдан сўнг, яъни 11 ноябрь кўни КХДР терма жамоаси Тошкентда қабул қилинди. Бу ўйинда футболчиларимизга ғалаба зарур эди. Негаки, ушбу ўйинда зафар кучиса кейинги босқичга йўланма нақд қилиб қўйиларди. Йигитларимиз яхши ўйнашди. Тимур Копалзе томонидан рақиб дарвозасига киритган ягона гол бизга ғалаба келтирди. Пешқадамлик мустаҳкамланди. 15 ноябрда эса нисбатан кучсизроқ рақиб — Тожикистон терма жамоаси билан учрашув Тошкентда бўлиб ўтди. Терма жамоамиз йигитлари бу ўйинда эмин-эркин, хотиржам ҳаракат қилишди. Тошқадамликлар эса тинмай жамоамизни қўлаб-қувватлаб туришди. Шу боис рақиблар дарвозасига учта жавобсиз тўп киритишди. Санжар Турсунов, Одилаҳмедов ва Александр Гейнрих бу голларга муаллифлик қилишди. Жамоамиз 13 очко тўплаб, гуруҳда яқка пешқадамга айланди. Иккинчи ўриндаги Япония терма жамоасида эса 10 та очко мавжуд эди. Саралаш мусобақасининг сўнгги тури катта аҳамиятга эга эди. Бу учрашув дуранг билан якунланса вакилларимиз гуруҳда биринчи ўринни эгалларди. Япония терма жамоасига эса ғалаба сув ва ҳаводек зарур эди. Вадим Абрамов шогирдлари ҳар қандай рақибни енгитиш тайёр туришганли. Сир эмаски, авваллари бизнинг гуруҳимиздан Япония жой олмасайди, дегувчилар кўп

бўларди. Чунки Ўзбекистон терма жамоаси доимо японларга юлқазиб келарди. Фақат ҳисобнинг йиринчи бўламчилигига ҳаракат қилинади.

Бу галги учрашувга йигитларимиз астойдил тайёр тарлик кўришди. Терма жамоамиз таркибида айрим муаммолар ҳам юзгага келганди. Масалан, саралаш баҳсининг аввалиги ўйинларида сариқ карточкалари иккитага етган Исмоил Тўхтажўраев, Санжар Турсунов, Сервер Жепаров, Вагиз Галиулин, Александр Гейнрих сингари етакчи ўйинчилар яши майдонга туша олмасдилар. Бунинг устига яна бир иқтидорли ўйинчи миз, Махачкаланинг "Анжи" жамоаси аъзоси Оди Аҳмедов ҳам шерикларига ёрдам беролмас эди. Бош мураббий Вадим Абрамов бу футболчилар ўринини анчадан буён ўз навбатини кутиб юрган захирадаги бошқа ўйинчилар билан тўлдиринишга мажбур бўлди.

Ҳар иккала жамоа ҳам келгуси босқич масаласини ҳал этиб бўлганди. Лекин гуруҳда биринчи ўринини эгаллаш муҳим эди. Бизнескилар эса Япония устидан ғалаба қозониб, ўз кучларига яна бир бор ишонч ҳосил қилишлари зарур эди. Шу мақсадда Японияга сафар уюштирилди.

Мана нихоят, 2012 йилнинг 29 феврал. Япониянинг Токио шаҳридаги стадион томошабинлар билан тўлган. Кўпдан буён кутилган учрашув бошланди. Ҳакамнинг ҳушгаги янграши билан майдон эгалари ҳужумга ўтишди. Мақсад тезкор гол уриш эди. Лекин вакилларимиз уюшқоқлик билан ўйнаб бунга йўл қўйишмади. Аксинча, рақиб ҳужумини қайтариб, ўзлари ҳам мезбонлар дарвозасига хавф солиб туринишарди. Нихоят, учрашувнинг 54-дақиқасида мохир ҳужумчимиз, Тошкентнинг "Локомотив" клуби аъзоси Александр Шадрин японлар дарвозасига чиройли гол киритди. Бу гол эвазига Ўзбекистон терма жамоаси ўз тарихида биринчи маротаба Япония терма жамоаси устидан ғалаба қозонди. Хумас, Бразилияда ўтказиладиган жаҳон чемпионатида Осиё минтақаси

даги "С" гуруҳидаги саралаш босқичида терма жамоамиз иккинчи ўринни эгаллаган японияликлардан олти очко илғарилаб, турнир жадвалида пешқадам бўлди.

Чарм тўп усталадимизнинг жуда кучли Япония ва Шимолий Корея терма жамоалари устидан сафарда қозонган ғалабалари кишида футболчиларимизнинг ҳал қилувчи босқичдан ҳам эсон-омон ўтиб олишларига ишонч уйғотди.

2011 йил

61. 2 сентябрь. **Тожикистон.** Турсунзода. 1:0 (Максим Шацких).

62. 6 сентябрь. **Япония.** Тошкент. 1:1 (Сервер Жепаров).

63. 11 октябрь. **КХДР.** Пхеньян. 1:0. (Александр Гейнрих).

64. 11 ноябрь. **КХДР.** Тошкент 1:0. (Тимур Копалев).

65. 15 ноябрь. **Тожикистон.** Тошкент. 3:0 (Санжар Турсунов, Оди Аҳмедов, Александр Гейнрих).

66. 2013 йил, 29 февраль. **Япония.** Токио. 1:0 (Александр Шадрин).

№	Жамоалар	Ўйинлар	Ю	Д	М	Тўплар нисбати
1	Ўзбекистон	6	5	1	0	8-1
2	Япония	6	3	1	2	14-3
3	КХДР	6	2	1	3	3-4
4	Тожикистон	6	0	1	5	1-18

Хумас, 2014 йилги жаҳон чемпионати саралаш баҳсининг илк босқичларини футболчиларимиз аъло даражада ўтказишди. Ёлғиз, спортчиларимиз жами саккизта ўйинда қатнашиб, 7 ғалаба ва битта дуранг

натижани кўрсатдилар. Эътиборли томони, барча ўйинларда футболчиларимиз томонидан ҳатто сафарда бўлса ҳам тўп киритилди. Саккизта ўйинда атиги битта тўп ўтказиб юборилганиги ҳам ўзига хос рекорддир.

Биринчи босқичда Александр Гейнрих унга тўп киритган бўлса, Сервер Жепаров ҳамда Баҳодир Насимовлар ҳисобига иккитадан тола ёзиб қўйилди. Яна саккиз нафар футболчимиз биттадан тўп киритган.

Мусобақа низомига кўра Осиё миқтақаси саралаш турнирининг бешта гуруҳида биринчи ва иккинчи ўринни эгаллаган терма жамоалар икки гуруҳга бўлинган ҳолда жаҳон чемпионати финал босқичига йўланма берувчи баҳсларни давом эттиришлари керак эди. Йордания, Ироқ, Ўзбекистон, Япония, Австралия, Уммон, Эрон, Катар, Жанубий Корея, Ливан терма жамоалари қайси гуруҳга жойлаштиларини кўрса натижалари кўрсатди.

2013 йилнинг 9 мартида Малайзия пойтахти Куала-Лумпурдаги Осиё футбол конфедерациясининг қароргоҳида 2014 йили Бразилияда бўладиган жаҳон чемпионати Осиё миқтақаси саралаш учрашувларининг ҳал қилувчи босқичига кўрса ташлаш маросими бўлиб ўтди.

Ушбу босқичда китамизнинг ўнгла энт қучаи терма жамоаси Бразилияга бериладиган 4,5 та йўланма учун кураш олиб боришди. Учрашувлар якунига кўра ҳар бир гуруҳда биринчи ва иккинчи ўринни эгаллаган жамоалар тўғридан-тўғри Бразилия яшиа майдонларида тўп суриш имкониятини кўлга киритади. Ўз гуруҳида учинчи ўринни эгаллаган жамоалар эса “плей-офф” баҳсларида қатнашади.

Кўрса ташлаш натижасига кўра Ўзбекистон, Эрон, Жанубий Корея, Катар, Ливан терма жамоалари “А” гуруҳидан, Австралия, Ироқ, Йордания, Уммон ва Япония терма жамоалари “В” гуруҳидан жой эгаллашди.

“ПЛЕЙ-ОФФ”НИНГ АЧЧИК НАТИЖАСИ

Тўғрисиини айтганда, имкониятларимиз катта эди. Шу имкониятдан фойдаланиб, гуруҳда биринчи, ҳеч бўлмаганда иккинчи ўринни эгаллашимиз шарт эди. Лекин ҳаргиз “плей-офф”га кунимиз қолмасин, дегандик. Ўтган йилларнинг аччиқ сабоғи буни доим эслатиб туриши керак. Амир 2006 йида Германияда бўлиб ўтадиган мулдизга боришимизга ҳам бир баҳа қолгандику. “Плей-офф”да эса Баҳрайн терма жамоасидан малаубиятга учрагандик.

Бу борада ибрат бўладиган аччиқ тажриба ҳам бор эди. Ўзбекистон Олимпиада терма жамоаси Лондонга ўлидиган самолётга чиқганау учун буюртма бериб қўйганди. Бунинг учун Биралшган Араб Амирликлари Олимпиадларини енгилш керак эди, қонос. Бошида ҳам-миси яхши кетётганди. Юртдошларимиз иккинчи тай-мининг бошлаирида 2:0 ҳисобида ютиб туришганда ҳам-мимиз гаалабага ишониб бўлгандик. Афсус, ҳимоятла-римизнинг довлараб қолиши оқибатида биргина ра-қиб футболчиси Аҳмад Хаида учрашув тақдирини, шу билан бирга Олимпиада йўланмаси масаласини ҳал қилди, қўйди. Эртабабқи савдо-савдо, кейингиси фирт-липо, деганааридек, футболчиларимиз Ханойдаги “плей-офф” баҳсларида малаубиятга учраб, Олимпиа-да йўланмасидан маҳрум бўлишди. Шу боис ҳам тер-ма жамоамиз жаҳон чемпионати йўланмасини сара-лаш баҳсларидаёқ ҳал қилса, янада яхши бўларди.

Биз юкорида “Бразилия узок, лекин биз у ерга ети-шимиз учун атиги бир қадам қолиди” дегандик. Бунинг-римизий маъноси бор, алабагга. Терма жамоамиз Бра-зилияга энт яқин йўдан бориши учун тўртта рақиб билан ўз майдони ва рақиблар майдонида муваффа-қиятга тарада тўп суриши керак эди. Энт муҳими, Тошкентда бўладиган ўйинларда фақат гаалабага эри-

пиш талаб этиларди. Мехмонда эса иложи борида кўпроқ очко жамғариш лозим эди.

Ўзбекистон Халқаро футбол федерациялари ассоциацияси (ФИФА)га аъзо бўлганига қарийб 20 йил тўлди. Терма жамоамиз ҳам, клубларимиз ҳам бу давр ичида муайян ютуқларга эришишди. Кўпгина кучли жамоалар марабуията учратилди. Футболимизнинг халқаро нуфузи ошиб бормоқда. Бу борада мамлакатимиз Президентини ва ҳукуматимизнинг раҳбарлигини катта мадад бўлмоқда. Футболчилар учун барча шароитлар яратилган.

Мана, Ўзбекистон номидан Жаңубий Африка Республикасидаги жаҳон чемпионатида Равшан Эрматов билан Рафаэл Ильясов қатнашдилар. Улар туфайли Ватанимиз байроғи стадионлар узра хилпирамоқда ку. Бу миллионлаб футбол мухлисларида ўзбек футболга нисбатан ишончини оширди. Футболчиларимиз ҳам бунга ҳавас қилишлари турган гап. Барча Ўзбекистонлик футбол ишқибозларининг орзу-нияти шуки, мамлакатимизнинг миллий терма жамоаси жаҳон чемпионати бемалашуварининг саралаш босқичини муваффақиятли яқунласа. Гадаги вазифа эса кураш заминимизнинг энг кучли жамоалари иштирок этаётгани бу нуфузли футбол фестивалига чуқур ўйнаб, аввалги саралаш ўйинарида йўл қўйилган хато-камчиликлардан тўғри хулоса чиқарган ҳолда пухта тайёранлишдан иборат эди.

Японияни унинг майдонида марабуията учратгани жамоа Эронни ҳам, Жанубий Кореяни ҳам енгитишга қодир. Бунга футбол мухлислари астойдил ишонадилар. Бардам бўлини, терма жамоамиз йигитлари! Сиздан ёрқин талабалар кутиб қоламиз! Бешинчи уринишда халқимизнинг орзу-умидларини рўёбга чиқариб, Бразилияга йўланмани кўлга киритасиз, деган умиддамиз. Бу воқеа халқ байрамига айланиши табиий! Булар бизнинг сўнгги босқич ўйинари бошланганидан аввалги умидворликка чорловчи фикрларимини

эди. Аслида-чи? Аслида сўнгги босқич ўйинари терма жамоамиз учун муваффақиятсиз бошланди. 2012 йилнинг 3 июль куни Тошкентдаги "Пахтакор" стадионини тўлдириб ўтирган футбол ишқибозлари жамоадан фақат талаба кутипилганли. Негаки, ҳамма нарсани бошланса, яхши яқунланали, деган нақа бор. Эрон терма жамоаси билан ўйин бошларида шундай бўлди ҳам. Айниқса, учрашувнинг биринчи ярмида термамиз жуда яхши ўйин кўрсатди. Кетма-кет ҳужумлар уюштирилди. Го урса бўладиган вазиятлар юзага келди. Хатто ярим ҳимоячи Оди Аҳмедов томонидан берилган кучли зарбадан сўнг туپ рақиб дарвозаси чизигини кесиб ўтди. Лекин япониялик ҳакам Юичи Нишимура бу тоғни инобатга олмади. Ўйин охирида эса эронликлар қарши ҳужумдан унумли фойдаланиб, талабани илб кетишди. Бу марабуиятга ҳеч ким қўлланганли.

Негаки, бундан аввалги саралаш босқичида жамоамиз ажойиб ўйин кўрсатганли. Сўнгги жаҳон чемпионати иштирокчиси — КХДР икки марта мағлуб этилганли. Амалдаги Осиё чемпионати — Япониядан тўрт очко тортиб олинган эди. Лекин ҳал қилувчи босқич ўйинари бошқаларидан тубдан фарқ қилишини унутмаслик керак. Мақсадга бир қадам қолганда ҳеч ким қоқилишни истамайди. Бунинг устига Ўзбекистон терма жамоасининг асосий таркибидати 7 нафар ўйинчи майдонга тушолмади. Лекин уларнинг ўрнини тўлдирган футболчилар ўз зиммаларидаги вазифа ва масъулиятни сийқидилдан эди этишга интилишди. Бироқ омад рақибларга қўлиб бокди...

Ўзбекистон футбол федерацияси мутасадлилари шунда кунлик терма жамоамиз устози Валим Абрамовни ишдан озод этишди. Бўшаб қолган лавозимга "Буликкор" бош мураббийи Миржаало Қосимов тайинланли ва жамоа Ливанга қарши навбатдаги баҳсга унинг қўли остида тайёранли.

Энди муваффақиятсизликни унутуб, кейинги ўйинлар ҳақида ўйлаш зарур эди. 8 июль куни, 20 минута томошабин шохидлигида навбатдаги ўйин бўлиб ўтди. Табиийки, уч-тўрт кун ичида терма жамоада катта ўзгаришлар қилишнинг иможи йўқ эди. Тўғри, Эронга қарши ўйинни ўтказиб юборган йигитлар ўйиндаги тушшди. Худди Эрон билан ўтказилган ўйиндаги каби ташаббус вакиларимиз томонидан бўлди. Бироқ, яна ўша эски касаллик пани берди. Ўйин давомида кўпгаб имкониятлар яратилди. Кулай вазиятлардан унумли фойдаланишга келганда ҳужумчиларимиз оқсаб қо-лишди. Ўша Тошкентдаги учрашувда вакиларимиз бир неча бор бурчак тулини амалга оширишди, тўғи ҳужумчи йўқдек. Александр Гейнрих дарвозани тўғридан-тўғри ишга қўймоқчи бўлиб бурчак туларини теги. Ливанда эса худди шу ҳолатни Серж Жепаров такрорлади. Бу эса ҳеч қандай натижа бермади. Шунга қарамай жамоамиз аъзолари учрашувнинг 12-дақиқасидаёқ ҳисобни (Жасур Ҳасанов) очилди. Шундан сўнг яратилган бошқа имкониятлардан самарали фойдаланилмади. Майдон эгалари эса 33-дақиқада ҳисобни тенглаштирилди. Лекин хотиржам бўлишмади. Аксинча, ливанликлар иккинчи бўлимда йигитларимизга анча қийинчиликлар туғдирилди. Ҳимояда яхши ўйнаб, жамоамизга ғалаба тулини киритиш имкониятини беришмади. Демак, дурант (1:1). Ама-оқибат 6 очко олиш имконияти бор бўлган икки ўйинда атиги бир очкога эга бўлинди. Ушбу ўйиндан сўнг терма жамоанинг собиқ ҳимоятчиси, тажрибали футболчи Бахтиёр Ашурматов

— Байрутда вакилларимиз устуналик қилишди, аmmo майдон эгалари бир марта стандарт вазиятда унумли фойдаланиб, мувозанатни тикашга муваффақ бўлишди. Мезбонлар тол урган вазиятда жамомиз дарвозабони Илнатий Нестеров “жонли девор”ни нотўғри қўйди. Оқибатда... Бош жамомизда ўйин

бор-у, натичжа йўқ. Муҳалимларга эса ғалаба керак. Шу сабабми интернет сайтларида терманиз футболчида-ри танқид қилинган мақолалар кўпайиб кетди. Бироқ ишқибозлардан сабрли бўлишларини илтимос қилар-дим. Худо хоҳласа, 11 сентябрь кўни корсаликларни

марлаб этсак, марра бизники.
— Асаида вакилларимиз Эрон ва Ашван терма жамоаларига қарши кечган баҳсларда яхши ўйин намойиш этишди. Аммо ғалаба қозонишга олмади. Бизга эса ютуқ керак. Менимча, ушбу ўйин арасида бош мураббийнинг алмашгани, таркибда ҳам ўзгаришлар амалга оширилганлиги жамоатга маълум даражада таъсир кўрсатди, — деди таниқли хужумчи Жарфар Ирисметов. — Янги бош мураббий Миржаалол Қосимовда эса йигитларни ўйинга тайёрлаш учун вақт етарли бўлмади. Шу сабабли вакилларимиз керакли натижа қайд этолмадилар.

— Амбатта, бутун уйин дашманниш аламди, — шиб, якунда дурант билан кифолааниш аламди, — еди собиқ хужумчи Рустам Дўмонов, — ливанлик-арга қарши баҳсда худди шундай ҳолат юз берди. Интиқаримизнинг аниқ зарбани амалга оширомас-микари, шунингдек, омаднинг кеаматанлиги панди бер-ди. Акс ҳолда Байрутдан 3 очко билан қайтган бўлар-дик. Бундан ташқари терма жамоамизнинг асосий хужумчиси Амаксандр Гейнрихнинг ҳам иккита баҳс-дан бўён ўйини унчалик қовушмаилти. Собиқ футбол-чи бўлганим боис Сашанинг ҳолатини тушуниб туриб-ман, у бундан тушқунликка тушпайти. Лекин омад кел-маса қийин.

маса кийин.

Ўйиндан сўнг айрим тушқуналик руҳидаги фикрлар ҳам библирилади. Негакки, Ўзбекистон терма жамоаси бор ЖЧ – 98 саралаш баҳсларида қатнашган. Ҳар сафар ЖЧга чиқишга имкониятимиз охиригача сақланиб қолган. Бироқ якунда барибир, панд етанмик. Бу сафар ҳам шундай бўлмасмикан, деб хавотирланганлар ҳам бўлди.

Бироқ шунга қарамасдан барча мухлислар 11 сентябрни куттишарди. Нетаки, шу кунни Осиёнинг энг кучли жамоаларидек бири — Жанубий Корея терма жамоаси Тошкентга ташриф буроради. Ана шу ўйинда Ўзбекистон терма жамоасининг нимагадга қолди эканлиги синовдан ўтиши керак эди.

Дарров айтиб қўя қоламиз: ўйин жамоамизнинг кескин ҳужумлари билан бошланди. Ҳимоячиларимиз ҳам ёмон ўйнашмади. Ҳисобни бизнинг жамоамиз футболчилари очипди. 12-дақиқада Санжар Турсунов ажойиб зарба билан тўпни тўрға туширди. Бироқ рақибнинг энг баланд бўйли ҳужумчиси иккинчи қаватда устун эканлигини кўрсатди. Кореяликлар Игнаций Нестеров дарвозасини аниқ нишонга олиб, ҳисобни тенглаштиришди. Бизникилар ҳам бўш қолмади. Иккинчи таймининг 14-дақиқасида бурчакдан Сервер Жепаров ошириб берган тўпни Санжар Турсунов рақиблар дарвозасига йўллаб, ҳисобни яна оширди — 2:1. Бироқ меҳмонаар ўйин охираарида яна ҳисобни тенглаштиришди. Бу ўйин дурант билан якунланган бўлса-да, вакилларимиз да гадабага бўлган ишончини мустаҳкамлади. Гарчи тўққиз имкониятдан 2 очко жамғаришган бўлса-да, йигитлар келажақда ҳаммадан ўзиб кетишларини ишонипди.

Бу ишонч яқин келажақда ўзининг тотли мевасини берди. Ўзбекистон терма жамоаси 16 октябрь кунини Дохада Қатар термаси меҳмони бўлди. Қатарликларнинг кайфияти чоғ. Чунки улар ўтган турда Эрондан яхши натижа билан қайтишганди. Улар Ўзбекистонни беамалол етгамиз, деб ўйлашганди. Ушбу учрашувнинг жамоамиз эҳтиёткорлик билан бошлади. Рақибнинг кучи чамаланди. Кейин эса ярим ҳимоячиларимиз ва ҳужумчилар қатарликлар дарвозасига хавф солишди. Ҳужумларнинг бирида Сервер Жепаров ўнг томондан ошириб берилган тўпни рақиб дарвозасига жойлаб қўйди — 1:0. Бу ҳисоб ҳимоячиларимиз ва дарвоза

бонимиз Игнаций Нестеровнинг маҳорати туфайли ўтармай қолди.

2012 йилдаги саралаш баҳсларининг энг муҳимларидан бири Техрондаги “Озоди” стадионида бўлиб ўтди. Эронликлар 16 октябрь кунини Жанубий Кореяликларни бир амаллаб мағлубиятга учратишган бўлса, 14 ноябрь кунини Ўзбекистон терма жамоаси унинг рақиб бўлди. Шунини айтиб ўтмоқчимизки, Ўзбекистон қили шу пайтгача Эронни бирор марта ҳам мағлубиятга учрата олмаган эди. Барча юртдошларимиз “Озоди” стадионида 80 мингдан ортиқ томошабин туюволида ўтган ҳал қилувчи баҳсни мириқиб томоша қилишди. Нетаки, ушбу ўйинда вакилларимиз фақат гадаба нашидасини суриш учун майдонга тушишди-ла. Дастлаб бизникилар, асосан, ҳимоят эътибор қаратишди. Майдон эгалари эса тезроқ гол уришга интилишарди. Жамоамизнинг қарши ҳужумлари хавфли эди. Ниҳоят кескин спорт курашлари остида ўтган биринчи тайм якунланди. Иккинчи таймда вакилларимиз дадиллик билан ҳужумга ўтишди. Гоҳ Санжар Турсунов, гоҳ Улуфбек Бақоев, гоҳ Сервер Жепаров майдон эгалари дарвозасига хавф солишарди. Ўйин охирааб қолганда ана шундай шиддатли ҳужумлар билан бирида эронлик ҳимоячилар Санжар Турсуновга нисбатан ўта кўпола ўйнашди. Бош ҳакам ўнг қанотдан жарима тўпи беатлади. Сервер Жепаров стандарт низитдан тўпни шундай аниқ ташлаб бердики, биринчи бўлиб етиб келган Улуфбек Бақоев уни дарвозага аниқ йўналтирди — 1:0.

Қолган дақиқаларда майдон эгалари бор кучлари билан ҳужумга ўтишди. Айрим ҳолатларда уларга ҳакам ҳам кўмаклашиб турди. Ниҳоят, қўшиб берилган вақт ҳам тугади. Ўйин якунланди. Ўзбекистон терма жамоаси 2012 йилни 8 очко тўплаган ҳолда пешқадам сифатида якунлади. Эрон, Корея, Қатар 7 очкодан, Ливан эса 4 очко жамғарди.

Шуни қувонч билан айтиб ўтмоқчимизки, "Озоди" стадионидagi габабага биринчи бўлиб, Дилшод Нўралиев раҳбарлигидagi ўзбекистон ўсмирлар терма жамоаси йўл очганди. Улар Эронни ҳам, Кореяни, Японияни ҳам ортда қолдириб, Осиё чемпионни бўлиб, жаҳон чемпионатига йўланма олишди.

2013 йилнинг Наврўз кунарида ўзбекистон миллий терма жамоаси йигитлари миллионлаб футбол мухлисларини яна бир бор қувонтиришди. Терма жамоамиз 26 март кунни Тошкентда ливанлик футболчиларни қабул қилди. Бу 2012 йилда тантанали очилиш маросими бўлиб ўтган янги ва замонавий, жаҳон таъабаларига тўла жавоб берадиган "Бунёдкор" стадиониди. Ўтказилган дастлабки расмий учрашув эди. 36 мингдан зиёд футбол ишқибозларининг ҳайқирикалари остида давом этган учрашувнинг биринчи бўлимида ҳар икки томон майдонда эҳтиёткорлик билан тўп сурди. Айниқса, меҳмонлар кўпроқ ҳимояга ўтиб олишди. Майдон эгалари эса рақиб дарвозасига йўл изашди. Лекин кўплаб бурчак тўплари тепилса-да, ҳафли вазиятлар кам бўлди.

Танаффуслар сўнг бош мураббий Миржамо Қосимов таркибда қатор ўзгартришларни амалга оширди. "Локомотив"нинг шилдаткор ҳужумчиси Фарход Тожиёв эса жамоамиз ўйинини жонлантириб юборди. Лекин Сервер Жепаров, Улғбек Бақоев, Санжар Турсунов, Фарход Тожиёвнинг зарбаларини тоҳ дарвозабон қайтарар, гоҳ аниқлик етишмасди. Ниҳоят, ўйиннинг 63-дақиқасида кўпдан кутилган ҳодиса юз берди. Сервер Жепаров йўллаган зарба рақиб ҳимоячиларидан бирита теккан ҳолда дарвоза тўридан жой олади — 1:0. Учрашув охиригача мазкур ҳисоб сақланиб қолди. Ушбу габабадан сўнг терма жамоамиз очколари сонини 11 тага етказиб, ўз гуруҳидagi пешқадамлик мавқеини мустаҳкамлаб олди.

Гуруҳнинг иккинчи баҳсида Жанубий Корея футболчилари қатарликлари 2:1 ҳисобида енгилди.

Сўнгги турлар оқидан "А" гуруҳидagi вазият қўйилгича тус олади:

№	Ў	Ю	Д	М	Г-Н	О
1	Ўзбекистон	6	3	2	1	6-4 11
2	Жанубий Корея	5	3	1	1	11-5 10
3	Эрон	5	2	1	2	2-2 7
4	Қатар	6	2	1	3	4-7 7
5	Ливан	6	1	1	4	2-7 4

Қўриниб турибдики, ўзбекистон терма жамоаси Бразилияга йўланма олиш учун 11 июнь кунни Жанубий Кореяни енгилши, ҳеч бўлмаганда дуранг ўйнаши ва 18 июнда Қатар терма жамоасини йирик ҳисобда мағлубиятга учратилиши зарур эди. Лекин афсуски, терма жамоамиз Кореянинг яши майдониди нурсиз ўйин кўрсатиб, мағлубиятга учради. Амалли томони шундаки, ҳимоячимиз Акмал Шораҳмедов ўйиндagi ягона тўпни чиройли тарзда ўз дарвозамизга киритиб қўйди.

Сўнгги ўйинда эса қатарликлар дарвозасига бешта тўп киритилди. Ушбу габабага Баҳодир Насимов (2 та гол), Олег Зотеев, Оди Аҳмедов ва Улғбек Бақоевлар ўз тўплари билан ҳиссаларини кўпишди. 5:1 ҳисобиди габаба бизга бор-йўли "плей-офф"ни тақдир этди, холос. Зеро, корейликлар худди шу кунни ўз майдонларида Эрон терма жамоасига кутилмаганда 1:0 ҳисобиди ютказиб қўйганликлари сабабли биз Қатарни камиди 6:0 ҳисобиди енгилшимиз керак эди. Шунда жаҳон чемпионатига тўғридан-тўғри гуруҳнинг ўзидан йўланма олардик. Амбатга, бу жуда қийин вазифа эди ва буни бажара олардик. Жамоамиз гарчи аввалги барча саралаш босқичларидагидан кўп — 14 очко тўплаган бўлса-да, "плей-офф"да мағлубиятга учради.

Иорданияга қарши сафарда — 6 сентябрь куни Уммонда ўтказилган дастлабки ўйин вакилларимиз учун бир оз муваффақиятсиз бошланди. Ҳисобни 30-дақиқасида мезбонлар очипди. Лекин орадан 5 дақиқа ўтгач, етакчи футболчимиз Сервер Жепаров жавоб тўпини киритди — 1:1. Рақиб майдонидати жавоб тўпини киритди. Бироқ 10 сентябрда "Пак-дуранг" ёмон натижа эмасди. Бироқ 10 сентябрда "Пак-дуранг" стадионида ўтказилган жавоб учрашувидати такор" стадионида ўтказилган жуда қимматга туш-1:1 ҳисобидати дуранг бизарга жуда қимматга туш-ди. Алам қиладиган томони шунадаки, 5-дақиқада Анзур Исмоилов ҳисобни очган бўлса-да, ғалабани сақ-лаб қололмадик. Натижада пенальтилар сериясида жуда кам учрайдиган 8:9 ҳисобида мағлубиятга уч-радик. Демак, Бразилия бизга узоқлик қилди. Энди яна келгуси жаҳон чемпионати саралаш баҳсларини кутишга мажбурмиз. Зора, терма жамоамизнинг ол-тинчи уриниши муваффақиятга йқулганиб, Россия майдонарида ўтказиладиган жаҳон чемпионатига йўланма оласак.

2012 йил

67. 3 июль. **Эрон.** Тошкент. 0:1.
68. 8 июль. **Ливан.** Байрут. 1:1 (Жасур Ҳасанов).
69. 11 сентябрь. **Жанубий Корея.** Тошкент. 2:2 (Санжар Ҳусунов — 2 та).
70. 16 октябрь. **Қатар.** Доха. 1:0 (Сервер Жепаров).
71. 14 ноябрь. **Эрон.** Техрон. 1:0 (Улғбек Бақоев).

2013 йил

72. 26 март. **Ливан** Тошкент. 1:0 (Сервер Жепаров).
73. 11 июнь. **Жанубий Корея.** Сеул. 0:1.
74. 18 июнь. **Қатар.** Тошкент. 5:1 (Баходир Наси-мов — 2 та, Олег Зотеев, Оди Аҳмедов, Улғбек Бақо-ев).
75. 6 сентябрь. **Иордания.** Уммон. 1:1. (Сервер Же-паров).

76. 10 сентябрь. **Иордания.** Тошкент. 1:1 (Анзур Ис-моилов, пенальтилар серияси бўйича 8:9).

Иккинчи босқич (икки ўтиш ўйини билан) статис-тикаси: 10 та ўйин, тўртта ғалаба, учта дуранг, учта мағлубият. Тўплаар нисбати — 13:8.

Ҳаммаси бўлиб 2014 йилги жаҳон чемпионатига са-ралаш мусобақаларида терма жамоамиз 18 та ўйин ўтказди — ўн битта ғалаба, тўртта дуранг, учта мағу-бият. Тўплаар нисбати — 28:9

Тўрттадаги иккинчи саралаш босқичи

№	Жамоалар	Ўйин-лар	Ю	Д	М	Тўплаар нисбати
1.	Эрон	8	5	1	2	8-2
2.	Жанубий Корея	8	4	2	2	13-7
3.	Ўзбекистон	8	4	2	2	11-6
4.	Қатар	8	2	1	5	5-13
5.	Ливан	8	1	2	5	3-11

Энг сермахсул ўйинчилар: Сервер Жепаров — беш-та гол, Баходир Насимов — тўртта тўп, Александр Гейн-рих, Улғбек Бақоев, Санжар Ҳусуновда — учтадан гол. Терма жамоамизнинг барча голларини жами 14 та ўйинчи киритди.

**Ўзбекистон терма жамоасининг
1998, 2002, 2006, 2010 ва 2014 йилги
жаҳон чемпионатларида саралаш
мусобақаларидаги иштироки
(умумий жадвал)**

Йиллар	Ўйналар	Ю	Д	М	Тўплар нисбат
1998					
1 босқич	6	5	1	0	20-3
2 босқич	8	1	3	4	13-18
Жами	14	6	4	4	33-21
2002					
1 босқич	6	4	2	0	20-5
2 босқич	8	3	1	4	13-14
Жами	14	7	3	4	33-19
2006					
1 босқич	6	5	1	0	16-3
2 босқич	8	1	4	3	8-12
Жами	14	6	5	3	24-15
2010					
1 босқич	8	7	0	1	26-7
2 босқич	8	1	1	6	5-10
Жами	16	8	1	7	31-17
2014					
1 босқич	8	7	1	0	15-1
2 босқич	8	4	2	2	11-6
“Плей-офф”	2	0	1	1	1-1
Умумий хисобда	76	38	17	21	148-80

**Ўзбекистон терма жамоасининг бош мураббий-
лари бошчилигида ўтказилган ўйналар сон:**

Владимир САЛЫКОВ (Россия) — 13 та ўйин
 Рустам МИРСОДИКОВ (Ўзбекистон) — 12 та ўйин
 Рауф ИНИЛАЕВ (Ўзбекистон) — 10 та ўйин
 Раъшан ХАЙДАРОВ (Ўзбекистон) — 8 та ўйин
 Вадим АБРАМОВ (Ўзбекистон) — 9 та ўйин
 Миржаало ҚОСИМОВ (Ўзбекистон) — 15 та ўйин
 Ханс-Юрген ГЕДЕ (Германия) — 3 та ўйин
 Бобби ХОУТОН (Англия) — 3 та ўйин
 Вета Да СИЛВА (Бразилия) — 2 та ўйин
 Леонид ОСТРОУШКО (Россия) — 1 та ўйин

Рақиблар билан ўтказилган ўйналар нисбати

№	Жамоалар	Ўйин- лар	Ю	Д	М	Тўплар нисбат
1	Хитой	6	6	0	0	29-1
2	Тайпейи	4	0	2	2	1-3
3	Бахрайн	6	4	1	1	14-7
4	Қатар	4	0	1	3	3-8
5	БАА	4	0	1	2	4-8
6	Саудия	4	1	1	2	4-8
7	Арабистони	6	0	2	4	6-13
8	Жанубий	6	0	2	4	6-13
9	Корея	6	1	3	2	7-10
10	Япония	6	0	0	2	0-3
11	Австралия	2	1	1	0	4-1
12	Индонезия	4	0	3	1	4-4
13	Йордания	2	1	1	0	3-2
14	Ироқ	2	2	0	0	6-1
15	Яман	2	2	0	0	10-1
16	Камбоджа	2	1	1	0	5-1
17	Қозоғистон	2	1	1	0	1-2
18	Хитой	2	1	0	1	1-2

VI БЎЛИМ

ФУТБОЛИМИЗНИНГ ПОЙДЕВОРИ МУСТАҲКАМЛАНМОҚДА

БОЛАЛАР ФУТБОЛИГА ЭЪТИВОР

Кўпчанликнинг ёдида бўаса керак, мамлакатимиз мустақиллигининг дастлабки йилларида юртимизда ажойиб чарм тўп уस्ताдари бор эди. Улар ўз маҳоратлари билан барчани ҳайратга солишар эди. Шу бонис бўаса керак, Ўзбекистон терма жамоаси Япониянинг Хиросима шаҳрида ўтказилган Осиё ўйналарида голиб чиқиб, ҳурмат шоҳсупасининг юқори поғонасидан жой эгалаганди.

Лекин ўшандан буён қанча йиллар ўтиб, қанча-қанча сув-сойлар оқиб, футболимиз халқаро майдонларда маълу муддатгача кўзга кўринарли ютуқларга эришолмади. Нетаки, пойдевор мўрт эди. Ёъни, ёшлар, болалар футболга кам эътибор беришарди.

Демак, Ўзбекистонда футболни ривожлантириш учун бошқа йўлдан бориш зарур. Биринчи навбатда, унинг мустаҳкам пойдеворини яратиш лозим эди.

Бу борадаги илк қадамлардан бири сифатида Ўзбекистон футбол федерациясининг президенти этиб, миллионлар ўйинининг ҳақиқий фидойиси Мираброр Усмоновнинг тайинланишини таъкидлаш мумкин.

– Мираброр Зуфарович ишни футболимизнинг умумий аҳвали билан танишишдан бошлади, – дейди Равшан Эрматов, – кейин шундай хулосага келди: “Йе, футболимизнинг пойдевори яратилмаган экан-ку”. Бу аҳволда на хорижлик легионер футболчилардан, на чет эллик машхур мураббий ва мутахассислардан фойда бор. Биз, аввало, болалар, ўсмирлар ва ёшлар футболни ривожлантиришимиз керак. Кўплаб футбол майдонлари қуришимиз, хоҳ шаҳарда, хоҳ узоқ қишлоқ-

Барча бешта жаҳон чемпионатларига саралаш турнирларининг энг сермахсуа ўйинчилари

16	Кувайт	2	1	0	1	4-4
17	Ливан	4	3	1	0	6-1
18	Уммон	2	1	0	1	7-4
19	Фаластин	2	2	0	0	6-0
20	Сингапур	2	2	0	0	8-3
21	Туркма-нистон	2	2	0	0	6-2
22	Қирғизистон	2	2	0	0	7-0
23	КХДР	2	2	0	0	2-0
24	Тожикистон	2	2	0	0	4-0
25	Эрон	2	1	0	1	1:1
	Жами:	76	38	17	21	148-80

Максим ШАЦКИХ — 15
Миржаоло ҚОСИМОВ — 13
Сервер ЖЕПАРОВ — 12
Жаъфар ИРИСМЕТОВ — 11
Александр ГЕЙНРИХ — 9
Олег ШАЦКИХ — 8
Николай ШИШОВ — 6
Одиг АҲМЕДОВ — 5
Баходир НАСИМОВ — 4
Улуғбек БАҚОЕВ — 4
Тимур КОПАДЗЕ — 4
Анвар СОЛИЕВ — 4
Игорь ШКВИРИН — 4
Равшан БОЗОРОВ — 4
Андрей ФЕДОРОВ — 4

ларда бўлсин, бунга эришишимиз лозим. Ёш футболчиларни футбол кийим-кечакалари билан татминлаш, кўлаб тўплар ҳам етказиб беришимиз керак. Футбол академиялари, футбол мактабларини кўпайтириш ҳам муҳимдир”.

Ўшандан буён орадан етти йил вақт ўтди. Мамакатимизда футболнинг мустахкам пойдеворини яратиш борасида анча ишлар қилинди. Ҳар бир вилоят ва туманда футбол майдонлари қурилди. Профессional футбол лигаси тузилди. “Пахтакор”, “Насаф” стадионлари қайтадан бунёд этилди. “Ўзбекистон темир йўллари” Давлат акциядорлик темир йўл компанияси томонидан янги, замонавий “Локомотив” стадиони қурилиб, фойдаланишга топширилди. Барча қулайликларга эга замонавий “Бунёдкор” стадиони қад ростлади. Ёш футболчиларга шароитлар яратиб, уларга футбол кийим-кечакалари, тўплар етказиб бериш ишлари ҳам яхши йўлга қўйилди. Ҳар бир вилоятда футбол академиялари, мактаблари ташкил этилди. Айтайлик, бутунги кунда “Бунёдкор”, “Пахтакор”, “Насаф”, “Нефтчи”, “Локомотив”, “Машъа” футбол академияларида кўлаб истеъдодли ёшлар тайёрланмоқда. Бу академияларда ўз касбининг устаси бўлиш ажойиб мураббийлар, мутахассислар ишлаб туришибди.

Мамакатимизнинг етакчи клублари Осиё чемпионлар лигаси ва ОФК Кубоги мусобақаларида муваффақиятли иштирок этишпти. Масалан, “Пахтакор” чемпионлар лигасида доимо қатнашиб келаётган бўлса, “Бунёдкор” икки марта ярим финалгача етиб борди.

Бу ҳақда қаҳрамонимиз, ФИФА рефериси Равшан Эрматовнинг фикрлари диққатга сазовор:

– Ҳақиқатан ҳам кейинги 6 – 7 йил ичида Ўзбекистонда футболни ривожлантириш, унинг пойдеворини мустаҳкамлаш борасида улкан ишлар қилинди. Бунга ҳукуматимизнинг ўзи бош-қош бўлаётгани

қўлонаридир. Кейинги йилларда мамакатимизда қурилган кўлаб замонавий иншоотлар бунга мисол бўла олади. Фақат 2012 йилнинг ўзида юртимиздаги етти стадионда қурилиш ишлари якунланиб, улар фойдаланишга топширилди. Уларнинг барчаси замонавий андозалар асосида бунёд этилиб, ОФК ва ФИФА мусобақалари талабига жавоб берди. Мана, биргина инти қуриб битказилган “Бунёдкор” спорт мажмуасини олайлик. Ахир бундай замонавий комплекс қўпни ривожланган мамлакатларда ҳам йўқ-ку. Бу ерда 13 ёшгача бўлган болалар футбол мактабида маҳоратини ошириши мумкин. 14 ёшдан юқори бўлган иктидорли ёш футболчиларнинг футбол академиясида олий анга жамоаларига, ўсмирлар ва ёшлар терма жамоаларига муносиб аъзо бўлиб етиштишлари имконияти мавжуд.

Умуман, кейинги йилларда Ўзбекистон футбол мисоли ютуқларга эришди. Бундай ютуқларнинг кўлга киритилаётгани бежиз эмас, албатта. Ҳегаки, давлатимиз раҳбари Ислам Каримов ва ҳукуматимиз Ўзбекистонда бoshка спорт турлари катори футболни ривожлантириш учун барча шароитларни яратиб бермоқда. Буни Ўзбекистонга ташриф буюрган ФИФА президенти Зепп Блаттер куйидагича тазрифлади: “Ислам Каримовдек футболни севадиган, унинг каби футболни замонавий тенденция ва таҳлил асосида билишган давлат раҳбарини кўрмаганман. У ҳақиқий футболсевар ва айтиш керакки, миллий футбол ривожини ўйлайдиган инсон...”

Бундай ғамхўрликни мамакатимизнинг барча спорт ахли, футболчилару мутахассислар, ҳатто болаларгача ҳис этиб туришибди. Энди бунга жавобан футболчиларимиз ҳам лаббай, деса ўз сўзларини айтишлари шарт.

– Мен яна машаққатли синовлардан сўнг Бразилиянинг майдонларидаги бўлиб ўтадиган XX жаҳон чемпионатига йўланмани кўлга киритдим, – дейди Рав-

шан Эрматов. – Тўғри, бу гаа ўзбекистон терма жамоасининг ўйинларини Жанубий Американинг ўзиди, бевосита стадионда томоша қилиш муҳиссаримизга насиб этмади. Мен миллионаб ўзбекистонлик ишқибозлар хонадонарига катта байрам, тантанана бағишлайдиган шундай воқеанинг яна тўрт йилдан сўнг юз беришига ишонаман.

ОЛИМПИАДА – МУСОВАҚАЛАР ТУАТЖИ

– Олимпиада ўйинларида ҳакамларга қандай шаронгтаар ератилади?

– Биз 19 июль куни Англия пойтахти Лондонга келдик. Аббатга, ФИФА мутасаддилари бизни яхши кутиб олишди. Аввалга бизни Лондондаги Олимпиада шаҳарчасидаги меҳмонхоналарга жойлаштиришга кетдик, деб ўйлагандик. Лекин биз кутгандек бўлмади, Лондон марказида ҳакамларни жойлаштириш учун махсус, ҳар томонлама ҳимояланган меҳмонхона ташкил этилибди. Бу ерда футбол ҳакамлари учун барча шаронгтаар ератилган. Англия қироличасининг қароргоҳи – Букингем саройи ҳам шундоққина кўриниш туради.

ФИФAnинг барча ҳакамлари ахди ва бир-бирига нисбатан хайрихоҳ бўлувчи ягона оиладек ҳаракат қилди. Бизнинг вазифамиз ягона мақсадга – одамларни ҳақиқий байрам тортиқ этишга қаратилган. Ҳакамларнинг катта жамосидаги ички руҳий вазиятга ҳаммиҳавас қилади. Биз меҳмонхонада учрашиб, суҳбатлашдик, машқларни бирга ўтказиб, назарий билимларимизни ҳам ўртоқлашдик. Ҳакамларнинг хайрихоҳлигини турнир бошланмасиданок ҳис қилдик.

ФИФAnинг қарорига кўра Олимпиаданинг футбол бўйича финал баҳсларининг очилиш ўйини – дастлабки учрашув бизнинг биритгеделизга ишониб топишрилади. Бунга ҳеч ким ажабланмади. Аксинча, ҳаммибизни табриклаб, муваффақият тилади.

“ОЛД ТРАФФОЛД”ДАГИ ТАНТАНА

Азадан шундай. Кимки Англияга бориб қолса, қилимий Манчестер шаҳрини кўргиси, дунёдаги энг кўза стадионлардан бири “Олд Траффорд”да ажойиб футбол спектаклини томоша қилгиси келади. Ахир бу стадионнинг яшии майдонида Бобби Чарлтон, Бобби Мур, Пелеи, Эйсебио, Ривалдо, Ривалдо, Роналду, Платини, эҳ-ҳе, жаҳоннинг қанчадан-қанча футбол юлдузлари тўп сурган. Бу ерда Англиянинг 20 қарра чемпиони “Манчестер Юнайтед” ўз рақибларини қабул қилади. Бу майдонда 1966 йили бўлиб ўтган УП жаҳон чемпионати финал босқичининг тўрух баҳслари ўтказилган. Европа чемпионлари лигасининг финал учрашуварга ҳам тўвоҳ бўлган. Ана шундай машҳур стадиондаги футбол баҳсларини кўриш ҳар бир футбол ишқибозининг орузи бўлса керак.

Ўзбек ўғлони Равшан Эрматовга ана шундай довлруи беванди стадионда Олимпиада ўйинари футбол турнирининг дастлабки учрашувини бошқариш наиниб элди. Бу ўзбекистонга, ўзбек футболига бўлган катта хурмат эди.

25 июль. Афсонавий “Олд Траффорд” стадиони футбол ишқибозлари билан лик тўлган. Камида 80 минг томошабин тўвоҳлигида ФИФА рефериси Равшан Эрматов ёрдамчилари Абдуҳамидилло Расулов ва Ваҳодир Қўқоров билан бирга дастлабки ўйин иштирокчилари – майдон эгалари Буюк Британия ва Шенгта терма жамоаларини майдонга бошлаб тушадди. Сўнгга футбол турнирининг очилиш маросими бўлиб ўтди. Сўзга чиққанлар барча футбол жамоаларига, шунингдек, ҳакамларга ҳам муваффақият тилади.

Никхот, ФИФА рефериси Равшан Эрматовнинг хулосасини чамилди. Ўйин бошланди. Майдон эгалари – Буюк Британия футболчилари кетма-кет хужумлар уюштиришарди.

Сенеталиклар эса кўпрок ҳимояга эътибор қаратиб, қарши ҳужумлар ташқиқ қилишарди. Футбол ватани вакиллари бу учрашувда қанча уринишмасин меҳмонларни мағлубиятга учрата олишмади. Ҳисоб 1:1. Бу Африка қитъасида ҳам футбол тобора ривожланиб бораётганидан далолат беради.

– Ҳали қандай ўтди? Жанжалли ҳодисалар ҳам юз бердими? Учрашув натижасига томошабинлар, англаялик кўп минг кишилик мулкисаар қандай муносабат билдиришди? Ҳимияни қизиқтирган саволлар билан ҳакам – Равшан Эрматовга мурожаат қиламиз.

– Умуман олганда ўйин осойишта, дўстона руҳда ўтди. Лекин вазиятларнинг бирида Буюк британиялик таниқли ҳужумчи Крейт Беллами рақиб ҳимоячиси билан тўп учун кураш вақтида йиқилиб тушди-да, жарима тўпи белгиланишини талаб қила бошлади. Биласиз, бундай пайтларда жарима тўпи белгиланмайди. Ахир бу футбол – эркаклар ўйини-ку! Саа туртса йиқилмаверса? Мен шу ўринда афсонавий футболчи Райан Гигста қойин қолдим. Ҳақиқий жентльмен. Унинг ҳамкасбларига ва ҳакамларга нисбатан муносабатига тал йўқ. Гигс футбол одоби бўйича анча юқори ўринда турди. Қарийб қирқ ёшга бориб қолган бўлса ҳам буюк клублардан бири «Манчестер Юнайтед»да ҳамон етакчилар сафида эканлиги бежиз эмас. У қизикқон жамоадорларини ҳам икки оғиз ширин сўз билан ўзига келтириб қўя олади. Мен уни 2008 йилдан буён шахсан танишман. Ўшанда клублар ўртасидати жаҳон чемпионати турнирининг «Манчестер Юнайтед» ва АДУ (Эквадор) финал учрашувиди ҳакамлик қилгандим. Райан ўшандаёқ менда яхши таассурот қолдирганди. У барча футболчиларга, жумладан, ўзбекистонлик ёш футболчиларга ҳам ибрат бўлиши керак.

Биз бир томондан олганда Манчестердаги футбол ишқибозларининг маданияти ҳам мена маъқул келди. Гарчи уларнинг жамоаси ўйинида ғалаба қозонма-

ганди бўлса-да, футболчиларни ва ҳакамларни қарашлар билан кузатиб қолди.

Биз ҳакамлик қилган иккинчи ўйинида ҳам шундай бўлди. Турох учрашувларининг сўнгиси эди. Бу турохдан кам чорак финалга йўла олиши керак? Швейцариями ёки Мексика? Мазкур учрашув Уэльснинг Кардиф Сити шаҳридаги «Милениум» стадионида бўлиб ўтди. Гарчи Буюк Британия жамоаси ўйнамаётган бўлса-да, стадионда етмиш минг томошабин бор эди. Ўйин жуда қизиқарли ўтди. Ҳар икки жамоа ҳам аввалги ўйинларда яхши таассурот қолдирган эди. Кўпчилик муталассислар шу ўйинида ким ютса, финалгача етиб борадил, деб башорат қилишганди. Ўйинида Мексика терма жамоаси 1:0 ҳисобида ғалаба қозонди. Улар охиридаб финалга ҳам етиб келиб, ўта қучли ҳисобланган Бразилия терма жамоасини ҳам мағлубиятга учратиб, ўз тарихларида биринчи марта Олимпиада чемпиони унвонига сазовор бўлишди.

Англиядати ишқибозлар, ҳатто болалар ва ўсмирлар ҳам футболга астойдил қизиққанидан сўнгити фрунт етерини қолган бўлса ҳам стадионга тулишпа хара-ниг қилишар экан. Ўзим бунинг тувохига айландим. Олимпиада ўйинлари давомида ҳакамларга шундай имконият яратилганки, бўли пайтимида ҳар бир ўйинини стадионда томоша қилишимиз мумкин. Бунинг учун бизга махсус карточка берилган.

Ана шундай куналарнинг бирида машхур, тарихий стадион «Уэмбли» да Мексика ва Япония терма жамоалари учрашувни ўтказилиши керак эди. Биласиз, бу ўйинигоҳ мамлакатнинг энг катта стадионаридан бири. Бу ерда 1966 йили бўлиб ўтган футбол бўйича VII жаҳон чемпионати Англия – Урувай терма жамоалари учрашувни билан очилган эди. Финал ўйини ҳам шу стадионда ўтказилиб, унда Англия терма жамоаси Германия термаси устидан 4:2 ҳисобида ғалаба қозониб, жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлганди. Ўшандан буён Англия бундай ютуққа бошқа эришмади.

Юз минг томошабин сивадиган ана шу машхур стадионда футбол томоша қилиш барча ишқибозларнинг орузи бўлса керак.

Мен шу ўйинга бораётган эдим. Стадионга машинада ёки автобусда бориб бўламайдди. Йўллар тикилинч. Шу боис Букингеи саройи яқинидан метрога чиқдим. Йўл узок. 11 бекат юриш керак. Ниҳоят, метро поезди харакагга тушди. Шу пайтда рўпарамда тахминан 15 – 16 ёшлардаги ўсмир пайдо бўлди. У негадир мента тикилиб қарарди.

– Сиз реферимсиз?

– Ҳа, рефериман, – дедим.

– ФИФА реферисими?

– ФИФА реферисиман.

– Ўзбекистонданмисиз?

– Ҳа, ўзбекистонликман.

– Равшан Эрматовмисиз?

– Ҳа, Равшан Эрматовман.

– Қойил, деди у. – Бу қутилмаган учрашув бўлди. Сизни Лондонда, метрода учратаман деб, ҳеч қачон ўйламагандим. Сиз ЖАРдаги жаҳон чемпионатида Англия – Жазоир учрашувини бошқарган эдингиз. Бизникилар жуда кучли бўлиб, ютишлари керак эди. Лекин ўйинда дуранг қайд этилди. Бироқ сиздан норози эмасмиз. Ўйинни адолатли бошқардингиз.

У негадир безовтаганиб, хижолат чеккандек бўлиб оёқларига қараб кўларди. Қарасам кроссовкасининг бир пойи йиртиқ экан.

– Хижолат бўлма, ука, – дедим мен. – Отанг сента янтисини олиб беради.

– Гап шундаки, отам мента эрталаб ўзингга кроссовка оларсан, деб 100 фунт стерлинг берган эди. Лекин ишқибозлик курсин, ўша 100 фунтга “Ўэмбл” даги ўйинга чипта сотвордим. Шу боис ана йиртиқ кроссовкада қолдим...

Мана ҳақиқий ишқибозлик. Ўша “Ўэмбл” даги Мексика – Япония учрашувини олайлик. Япония қаерда-ю

Мексика қайда? Шу ўйинга ҳам 80 минг томошабин келиб, хайқариб ўтирибди.

Олимпиада футбол турнирининг чорак финал ўйинлари якунланиб, ярим финалчилар маълум бўлди. Бу ердagi ўйинларни бошқарётган ҳакамлар бригадаларининг асосий қисми ўз вазифаларини якунлаб, ватналарига жўнаб кетди. Ваҳоланки, ҳамма ҳам Буюк Британияда қолиб, ҳал қилувчи финал баҳсини бошқариши оруз қиларди. Лекин бундай бахт ҳаммага ҳам насиб этавермайдди. Ярим финалга келиб, бу ерда оаттагина ҳакамлар бригадаси қолди. Хўш, ярим финал ва ҳал қилувчи ўйинни ким бошқаради? Лекин шундай мисол ҳам борки, қайси ҳакамлар турухи мусобақанинг дастлабки ўйинини бошқарган бўлса, финал ўйинида ҳам у ҳакамлик қилган. Масалан, 2008 йида бўлиб ўтган Европа чемпионатида УЕФА италиялик ҳакам Роберто Розеттига мусобақанинг очилиш ўйини ва финал баҳсини ўтказишга йўланма берган эди. Бу гап ҳам шундай бўлармикин?

– Ҳакамнинг асосий вазифаси ўз ишга астойдил меҳр кўйиб, ҳар бир ўйинга пухта тайёргарлик кўриш, майдонда эса нимадрга қодир эканлигини намойиш этишдир, – дейди Равшан Эрматов. – Агар финал ўйинини бошқариш шарафига мунасар бўлсак, буни рад этиб ўтирмасдик. Абагга, қабимнинг бир бўлагига финал ҳақидаги оруз ҳам бор эди.

Ярим финал ва финал ўйинини бошқарувчи ҳакамларга ҳали йўланма берилмаган кунларда англиялик ФИФА рефериси Марк Клаатенбург ёнимга келиб:

– Равшан, финал ўйинини сен бошқарсанг керак. Агар ўша ўйинда сен бош ҳакам бўлсанг, мени турунчи қакам қилиб тайинлашса ҳам хурсанд бўлардим, – деди.

Лекин бундай бўлмади. Бразилия – Мексика жамоалари ўртасидаги финал учрашувини – ўз ватанидаги инуловчи ўйинни Клаатенбург бригадасига топширишди. Бизга эса учинчи ўрин учун ўтказиладиган

ўйин – Япония – Жанубий Корея баҳси ишониб топширилади. Бу ўйин ҳам жуда масъулиятли эди. Негатки, бу икки терма жамоа ўйинлари азадан кескин ўтади. Рақобат шунчалик кучлики, японлар бошқа жамоага ютқазishi мумкин, лекин Кореяга асло мумкин эмас. Аксинча, корейликлар ҳам худди шундай фикрда. Ўйин дастлабки дақиқалардан оқ шиддатли курашларга бой бўлди. Иккала томон ҳам тезкор ҳужумлар уюштиришди. Лекин шунга қарамай, баҳсли вазиятлар юз бермади. Ўйинда Жанубий Корея терма жамоаси 2:0 ҳисобида ғалаба қозониб, учинчи ўринни қўлга киритди. Айрим вазиятларда бу ўйинда қизиққонликка берилиб кетиш ҳолатлари ҳам бўлиши мумкин эди. Лекин биз қанот ҳакамлари билан биргаликда ўйин тизгинини қўлимизга олганимиз туфайли учрашув яхши ўтди.

Ушбу ўйиндан сўнг ФИФА раҳбарлари бизни таъриклашди. Учрашувни яхши ўтказганимиз учун бизга миннатдорчилик билдиришди. Шу билан бирга раҳбарлардан бири мента мурожаат қилиб, бундай делиўйинини бошқаришга ҳам қодир. Лекин биласан, Олимпиада ўйинларининг футбол турнири Халқаро Олимпия кўмитаси ва Буюк Британия Олимпия кўмитаси билан ҳамкорликда ўтказилади. Уларнинг тақлифи билан финал учрашувни ўтказиш учун английлик Каттенбурга йўланма берилди. Шу боис биздан хафа бўлма, ҳали сенинг келажатинг олдинда.

Амбатга, мен бундан хафа бўлганим йўқ. Ахир Олимпиадада Ўзбекистондан келган иккита ҳакам футбол ўйинларини бошқардик-ку. У Ватанимизнинг Лондонга, Улуман, Олимпиада ўйинларига ҳакамлари воситасида ташлаган дастлабки қадами-ку. Нима бўлганда ҳам бу тарихга муҳрланиб қоладиган ҳодиса.

– Сиз ФИФА рефериси, бош ҳакам сифатини ёрдамчиларнингиз, қанот ҳакамларни ҳақида нима дед оласиз?

– Амбатга. Менинг омадим келганига шукр, ёрдамчиларим яхши йигитлар. Айниқса, футбол тездашиб кетган ҳозирги кунларда қанот ҳакамларининг роли жуда ошди. Улар энди бирор ҳолат юзасидан мустақил қарор қабул қилишлари, ўйин жараёнига сезиларли таъсир ўтказишлари мумкин. Ўйиндан ташқари қанотни аниқлашнинг ўзи катта масъулият. Майдонлиги ҳакам футболчилар орасидан вазиятни кўролмаслиги мумкин. Бу ҳолатда лайнсмен ёрдамга келади. Биз эса бир жамоа бўлиб ҳаракат қиламиз. Абдуҳамидило Расулов ҳам, Баҳодир Кўчқоров ҳам ҳақиқий профессионаллар, ўз ишнинг устаслари. Улар шундай йигитларки, икковига ишда ҳам, ҳаётда ҳам бемалол сурилиш мумкин. Ҳар бир ўйинга жиддий тайёргарлик кўрамиз, жамоаларни, ҳатто айрим ўйинчиларни ўргатамиз. Бундан ташқари аниқ ва ҳамжихатликда ҳакамлик қилиш борасида ўзимизга хос усулларимиз ҳам бор. Биз бир-биримизни фақатгина ҳаракатлардан эмас, балки қарашлардан ҳам тушуна оламиз.

Кўпчилик биладики, ҳакамлик нозик касб. Негаки, биргина нотўғри қарор туфайли бутун бошлиқ ўйинга шутур кетиши мумкин. Жамоалар ортида эса бутун бир миқдат, ҳалқ турибди. Бунга эсдан чиқармаслик керак. Биз худди шунга ёдла тутиб фаолият олиб борамиз.

Қанот ҳакамлари ҳақида гап кетганда ҳамюртимиз Раффаэ Ильясов ҳақида ҳам гапириб ўтишим керак. Дониий ёрдамчим Абдуҳамидило Бетоб бўлган пайтда жаҳон чемпионатига биз билан у борди. Кўнглидагилик хизмат қилди. Барча футбол ишқибозлари-ю мутахассисларнинг назарига тушди. ФИФАдан кўлаб раҳматномада олди.

Киргизистонлик Баҳодир Кўчқоров эса жаҳон чемпионатларида ҳам, Осиё ўйинларида китъа биринчилигида ва Осиё чемпионлар лигасидаги ўйинларда мени ҳамроҳ. Абдуҳамидило Расулов эришган ютуқлар ҳам диққатга сазовор. У яхши ҳакамлик қилгани боис

кўпгина совринларга сазовор бўлди. 2011 йил якунида эса Осиёнинг энг яхши қанот ҳаками унвонига сазовор бўлди.

Осиё футбол конфедерациясининг Малайзия пойтахти Куала-Лумпурдаги қароргоҳида 2012 йил якунида бўйича турли номинациялар бўйича раиблилар эълон қилинганда ҳамюртимиз Абдуҳамидилло Расулов иккинчи марта Осиёнинг энг яхши қанот ҳаками, деб топилди ва унга махсус мукофот топширилди. Бу ўзбекистон ҳакамлик мактабига берилган юксак баҳодир. Япониялик Юичи Нипимура Осиёнинг энг яхши бош ҳаками деб топилди. Нега айнан япониялик? Ахир у жаҳон чемпионатининг дастлабки саралаш учрашувиди ўзбекистон – Эрон терма жамоасари ўйинида қатор хатоларга йўл қўйганди-ку? Одила Аҳмедов томонидан қучай зарба билан киритилган толни ҳам ҳисобламади. Бу охир-оқибат ўйин натижасига таъсир кўрсатди-ку? Дарҳақиқат, ўзбекистонлик футбол мухлислари Нипимурадан хафа. Шу боис унинг энг яхши ҳакам деб топилгани ҳаммани ажаблантирди.

Гап шундаки, Нипимура тез орада ўзининг хаққаро майдонлардаги фаолиятини якунлар экан. Шу боис 2012 йилдаги мукофот унга топширилди. Нима бўлганда ҳам шунга дағли айтиш мумкинки, яқин ўртада Осиё китъасидан Равшан Эрматовнинг ўрнини босадиган ҳакам чиқмаса керак. Олимпиада ўйинларининг футбол бўйича финал турнири баҳслари буни яққол кўрсатди.

Энг муҳими, Равшан Эрматов ўзбекистон ҳакамлари орасида биринчи бўлиб Олимпиадага йўл очди.

ОНА ЗАМИНГА МУҲАББАТ УАКАН ЮТУҚЛАРГА ЕТАКЛАЙДИ

Ватан – ота-боболаримизнинг муборак хоклари битган замин. У бир умр севиб, ардоқлаб, кўзимизга тутиё қилиб ашайдиган муқаддас саждагоҳимиз. Бу дунёда ҳеч нарсаса амалштириб бўлайдиган буюк ва бебаҳо хазинамиз. Ватан борки, ор-номусимиз, қадриятимиз, қурув ва ифтихоримиз, иймон-этиқонимиз мустаҳкам ва барқарор. Она Ватан туйғуси инсонни қомилликка ва фидойиликка ички бир қуч билан ундаб туради. Ватанга бўлган муҳаббат туйғусини ҳис этишининг ўзи бир бахт.

Ўз юртининг ватанпарвари, ҳақиқий фуқаросида болалик чорвариданоқ қон-қариндош кишиларига, жонажон ўлкасига, табиатига, миллий урф-одат ва анъаналарига муҳаббат туйғулари таркиб топа бошлайди. Масалан, аскар йилит ҳарбий хизматни ўтаётганда туғилган шаҳри ёки қишлоғини, ота-онасини, қариндошларини, қўни-қўшнилларини, жўраларини соғинади. Агар хизмат сафари билан бирон хорижий мамлакатга бориб қолсангиз, наинки таниш-билиш, қатто бетона бир ўзбекни кўриб қолсангиз кўзингиз ишлаб кетади. Ваҳоланки, бундай учрашув ўз юртинда бўлса, индамай ўтиб кетаверишингиз мумкин. Лемак, ўзга юртларда, мусофираликда бир ватаннинг ниски зарраси бир-бирига талпинар экан-да.

Мана, мамлакатимиз мустақиллиги эълон қилингандан буён 22 йилдан ошди вақт ўтди. Юртимизнинг хаққаро ҳамжамиятдаги обрўси ортиб бормоқда. Спортчиларимиз эса хаққаро майдонларда юртимиз нуфузини юксакка кўтармоқдалар.

Айниқса, спортчиларимиз, футболчиларимизнинг раиблилари шарафига юртимиз малҳиса янтраганда уларнинг бемалол жўр бўлиб айтишаётганини кўриб кўнглингиз тоғдай кўтарилиб кетар экан. Бунга яқингинида БАА яшиа майдонларида бўлиб ўтган ёшлар (19

ёшлар) ўртасидати Осиё қитъаси биринчилигида мусобақалар давомида ҳам тўла ҳис қилдик. Ҳар бир футболчи маҳжани жўшиб қўйлаганда барча ота-оналар, вағдодларимиз қувониб кетишди.

Аҳмаджон Мусаев ва Алексей Евстафеев мурабийлик қилаётган Ўзбекистон ёшлар терма жамоаси қитъа биринчилигида ажойиб ўйин кўрсатди. 34 – 35-даражаги дим ҳавода ҳам чидам билан тўп суришди. Луруҳ баҳсариди ҳам муҳлисларимизни хурсанд қилди. Айниқса, чорак финалда ўта кучли бўлган Сурия терма жамоасини мағлубиятга учратиб, ярим финалга йўл олишди. Шу билан бирга келуси йилда бўладиган жаҳон чемпионатида йўланмани нақд қилишди. Бу, албатта, терма жамоамизни қўлаб-қувватлаб турган коргудолларимизни, футбол фанатларини ва чемпионат баҳсарини бошқарётган Равшан Эрматовни ҳам хурсанд қилди, албатта.

Ҳа, Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамлар бригадасининг обрў-эътибори тобора ошиб бормоқда. Бу йигитлар ўта камтар бўлганлари боис ФИФА ёки Осиё футбол конфедерацияси қайси турнирга ёки ўйинга йўланма берса, ҳеч иккиланмиб ўтирмай ўз вазифаларини сийқилидан бажарадилар. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Ёшлар ўртасидати Осиё чемпионати ҳам масбулиятга турнир. Зеро, майдонда ҳакамнинг ўзини қандай тутишига кўп нарсა боради. Чунки ҳакамларнинг адолатли қарори ёш ўйинчиларга ижобий таъсир ўтказиши мумкин. Ва, аксинча, нотўғри қарорлар ёшларнинг руҳини синдириб қўйиши ҳеч гапмас.

Равшан Эрматов бригадаси кўплаб катта турнирларда ўйинларни бошқариб улкан тажриба тўплаганлиги боис ўзига ишониб топирилаган ўйинларда ишончли, адолатли ҳакамлик қилди. Шу боис мутасаддиарнинг оққишига сазовор бўлди.

Ушбу турнирда ҳам биринчи ўйин Равшан Эрматовга ишониб топирилди. Жуда кучли ҳисобланган

Ироқ ва Жанубий Корея терма жамоаларини майдонга бошлаб чиқди. Ажойиб ўйин бўлди. Жамоалар баҳсарга яхши тайёрларлик кўранайкаларини намоён қилишди. Мана шу икки жамоанинг охир-оқибат финалга йўланма олганлиги бежиз эмас. Бу ўйин ҳаммида яхши таассурот қолдирди.

Иккинчи ўйинда ҳам кучли терма жамоалар тўқнаш келишди. Австралиа билан Сурия ёшлар терма жамоалари ҳам Осиё қитъасида кучли ҳисобланади. Бу ўйиндан сўнг иккала жамоа мурабийлари ўзбекистонлик ҳакамларга миннатдорчилик билдиришди. Равшан Эрматов бошқарган учинчи ўйин чорак финал бўлиб, бунда Ироқ билан Япония терма жамоалари учрашди. Ушбу ўйин ҳам кескин спорт курашларига бой ўтди. Ироқликлар ҳақиқатан кучли жамоа экан. Улар Япониядек Осиёнинг етакчи жамоасини мағлубиятга учратиб, ярим финалга чиқиб, жаҳон чемпионатида йўланма олишди. Фақат финалда Жанубий Кореяга пенальтилар бўйича ютқазиб қўйишди.

– Умуман олганда ёшлар ўртасидати бу галги Осиё чемпионати менда катта таассурот қолдирди, – дейди Равшан Эрматов. – Жамоалар ўйиндан-ўйинга очилиб боришди. Айниқса, Аҳмаджон Мусаев шогирдлари бўлиш ўзбекистон ёшлар терма жамоаси йигитларининг ўйинларига қойил қолдим. Улар айни кун қизиган паллада майдонга тушган бўлсалар-да, ҳар қандай кучли рақибга бемаола қаршилик кўрсатишди. Улар майдоннинг ҳар бир бурчагида тўп учун курашди, ҳақиқий ватанпарварлик намуналарини кўрсатишди. Улар энг қийин вазиятларда ҳам ҳақиқий футбол ўйнашди. Айниқса, дарвозабонимизнинг маҳорати таҳсинга сазовор. У кўплаб юз фоизлик голларни қайтариб қолди. Пенальтилар сериясида ҳам кучли ва аниқ зарбаларни бартараф этди. Ҳимоятчилару ярим ҳимоятчилар ҳам муносиб ўйин намоён қилишди. Моҳир ҳужумчимиз Илорь Сергеев эса рақиблар

дарвозасига етита гол киритиб, турниринг энг яхши тулпарлари бўлди. Бу ёшларнинг олий лигадаги ҳар бир жамоа таркибини безашига шубҳа йўқ. Бу ўзбекистон футболининг пойдевори мустаҳкам эканлигидан нишонлади.

VII БЎЛИМ

ЎЗБЕК ФУТБОЛИ ТАРИХИ

Мозийга назар ташлайдиган бўлсак, ўзбек футболининг бир асрлик тарихи борлигини кўрамиз. Бу, абадга, шонли анъаналарнинг ривожига учун етарли муддат. Шуларни ҳисобга олган ҳолда баҳона қўларат футболимизнинг ўтган йиллари ҳақида ҳикоя қиламиз.

1912 йилда кўтимизда илк бор Фарғона водийсида замонавий футбол ўзининг дастлабки чечакларини ёзди. 1912 йилнинг июнь ойида Скобелев (ҳозирги Фарғона) шаҳрида дастлабки футбол жамоаси тузилди — “Соловьёв ва Компания” заводи қошида спорт тўғрисида асос солинди. Бу ерда, асосан, футбол билан шуғулланишарди. Сўнг ўша йилнинг августида Скобелев шаҳрида “Скобелевлик футболчилар жамияти” ташкил этилди. Шу тарихга кетма-кет Кўкон, Анджон, Тошкент ва Самарқанд шаҳарларида ҳам футбол жамоалари тузилди. Пулатхожи Хайдаров, Абдулла Солиев, Ҳошимжон Алимов, ака-ука Ҳусанхон, Камолхон ва Абдуқодир Муҳитдиновлар, Миржаалон Абдулаев, Меливой Азизов, Карим Маҳмудов ва бошқалар ўзбек футболининг илк қадирғочлари сифатида тарих саҳифаларидан жой олади.

Тошкентда 1913 йили ташкил этилган Тошкент спорт ишқибозлари жамияти футболнинг оёққа туриши йўлида катта ишларни амалга оширди. Энг муҳими, ушбу клубнинг сазъ-ҳаракатлари билан мамлакатимизда илк ҳақиқий футбол майдони бунёд этилди. Самарқандда ҳам футбол 1913 йилда кириб келган. Шу йили Самарқандда учта жамоа тузилиб, ўз фаолиятини йўлга қўйган.

Намангандда эса футбол жонқуярлари ёрдамида илк футбол жамоаси 1920 йилда ташкил этилди.

Тошкентдаги дастлабки футбол учрашуваридан бири 1913 йил август ойида ўтказилиб, унда Самарканд футболчилар тўғарати аъзолари жамоаси Тошкент спорт ишқибозлари жамияти билан ўзаро баҳс юритган. Ҳайин ТСИЖ жамоасининг йирик 5:0 ҳисобидаги ғалабаси билан тугатган.

Тошкентликлар жамоасининг маҳорати тез ўсиб борарди. Жумладан, 1914 йил баҳорида ТСИЖ жамоаси Англижон жамоасини 7:0 ҳисобида мағлуб этишти муваффақ бўлди. Кейинги ўйинда ТСИЖ жуда кучли жамоа — СФЖ (Фарғона) билан баҳс юритди. Ушбу кескин ва муросасиз, ишқибозарни ҳаёжонга солган ўйин тошкентликларнинг 3:2 ҳисобидаги ғалабаси билан якуналанди. Учинчи Самарканд — Тошкент баҳси яна пойтахт футболчиларининг тўла устуналигида ўтиб, 4:0 ҳисоби қайд этилди.

1915 йил ўаканинг дастлабки чемпионати ўтказилганлиги билан тарих саҳифаларига муҳрланган. Унда Скобелев футболчилар жамияти илк бор чемпионликни қўлга киритди.

1920 ва 1921 йилларда ўтказилган ўрта Осиё олимпия ўйинлари ўзбекистонда футболнинг ривожланишида ўзига хос омиа вазифасини ўтади. Бу вақтга келиб футбол республикамининг ҳатто чекка хулдуларида ҳам аста-секин оммалаша бошлаганди. Ҳар иккада олимпиадада тошкентлик футболчилар ролиб чини қанини таъкидлаб ўтиш ўринли.

1921 йилда эса Тошкентда илк бор Москвадан келган анча тажрибали футболчилар билан кизикарли баҳс ўтказилди. Табиийки, тажриба ва маҳорат қўла келиб, ушбу учрашув меҳмонларнинг ғалабаси билан якуналанди. Бироқ худди шу йили Тошкент жамоасининг Москвага жавоб сафарига жуда кучли ОАМС жамоаси билан ўтказилган баҳс дурани натижа билан якуналанган бўлса, иккинчи учрашувда меҳмонлар ғалабани қозонишди.

1924 йилда Тошкентда Марказий Осиёдаги дастлабки чимли майдон куриди. Шу йили Бутунтуркистон олимпиадаси ўтказилиб, турли вилоятлар жамоалари қатнашди. Уша йилларда турли худудларда қорғон ва ташкилотлар футбол жамоалари сони қўпаниши муносабати билан 1925 йилдан шаҳар биринликлари ўтказила бошланди. Бунда Тошкент шаҳар биринчилиги жуда тартибли тарзда ташкил этилганлиги билан алоҳида ажралиб туради.

Уша вақтларда ҳар йили бирорта янгиликка қўла қўлангани ҳам бежиз эмас. Зеро, республикада футбол жамияти ривожлана бошлаганди. Бинобарин, 1926 йили футбол бўйича республика чемпионатида асос солинди. Чемпионат финалида ўша пайтлардаги энг кучли иккинчи жамоа — Тошкент ва Фарғона терма жамоалари ғаро рўбарў келишди ва ушбу ўйин тошкентликлар ғалабаси билан якуналанди.

Шу йили Республика чемпионати бўлган Тошкентнинг биринчи ва иккинчи терма жамоалари хаққаро ўйинларда Санкт-Петербурзнинг "Пролетар" заводи жамоалари қарши иккита ўйинда майдонга тушиб, икки бор ғалаба нашидасини сурди.

1927 йилда ўзбекистон терма жамоаси тузиллиб, Москва ва Санкт-Петербурғ шаҳарларида иккита протолик учрашувида иштирок этди. Қувонарли тоғонини шундаки, иккада ўйинда ҳам юртдошларимизнинг қўллари баланд келди.

1927 йилда Бутун ўзбек спартакиадаси ўтказилди. Футбол бўйича баҳсларда икки эски рақиб — Тошкент ва Фарғона жамоалари ҳаммадан кучли эканликларини яна бир қарра исботлаб, финалга чиқишди. Таб табиийки, мусобақа дастурига кўра ўйинлар миаллий жамоалар учун алоҳида, коллектив жамоалар учун ҳам алоҳида ташкил этилди. Ва юқорида таъкидлаб ўтилганидек, ҳар иккада йўналиш бўйича Тошкент ва Фарғона футболчилари ғалаба учун кураш олиб борадигани бўлишди. Бунда коллектив жамоалар баҳсида 2:1

ҳисобида тошкентлик, миалӣй жамоалар финалида эса 4:0 ҳисобида фарғоналик чарм тўп усталари ғалаба қозонишди.

1928 йили Ўзбекистон терма жамоаси тузилиб, расмий мусобақаларда қатнашди. Яъни, Москвада Украина, Београдда, Ўзбекистон, Туркменистон, Казорги, шунингдек, бошқа турларда ўрутай, Финляндия, Англия ва Швейцария терма жамоалари ғалаба учун кураш олиб борди. Бу турнирда мохир хужумчимиз Александр Адисман катта маҳорат кўрсатиб, бир нечта голнинг муаллифига айланди. Сўнгги ўйинда Туркменистон терма жамоасини 3:1 ҳисобида енгитган юртдошларимиз спартакиадада 5-ўринни эгаллашга муваффақ бўлишди.

1931 йида юртимизга узок хориждан норвегиялик футболчилар ташриф буюриб, Тошкент шаҳар касабаси уюшмалари терма жамоаси, Тошкентнинг биринчи ва иккинчи терма жамоалари билан ўртоқлик учрашувларини ўтказишди. Учрашувларда рақиблар биттадан ғалабага эришишди. Яна бир ўйин 2:2 ҳисобидаги дуранг натижа билан якунланди.

1931-1932 йилларда Ё. Валишоев, М. Хўжаев, Х. Муҳитдинов, Қ. Бадалиев, Ж. Саидов каби кучли футболчилар жамланган Ўзбекистон терма жамоаси собиқ Иттифок чемпионатларида иштирок этади. Шунингдек, 1932 йида Фарғонада биринчи миалӣй терма жамоа тузилади.

1934-1935 йилларда Тошкентда Москва, Чесма-Бинск, Харьков жамоалари иштирокида бир нечта учрашувлар бўлиб ўтади. 1935 йида Тошкентда "Спартак" ва "Локомотив" спорт жамиятлари ташкил этилади ва улар қошида футбол мактаблари очилади.

1936 йил сентябрида Тошкентда I ўрта Осиё спорт таъкидаси бўлиб ўтади. Бу вақтга келиб юртимизда Довженков, Бодров каби маҳоратли чарм тўп усталари етишиб чиққанди. Спартакиадада юртдошларимиз барча учрашувларни йирик ҳисобларда ў

ғойдаларига ҳал этган ҳолда ўрта Осиё чемпиони бўлишди.

1937 йили собиқ Иттифок чемпионатининг "I" турларида Тошкентнинг "Динамо" жамоаси иштирок этади. Ушбу жамоа 11 та ўйин ўтказиб, 4 тадан ўйинда ғалаба ва марғубият қайд этилади, уч учрашув дуранг натижа билан якунланади. Бу илк бор чемпионатда қатнашаётган жамоа учун ёмон натижа эмасди.

Орадан икки йил ўтгач — 1939 йилдан Ўзбекистон Кубоги мусобақалари ўтказилад бошланди. Дастлабки мамлакат Кубогини қўлга киритган "Динамо" (Тошкент) жамоаси собиқ Иттифок Кубоги турнирининг 1/16 финал учрашувидида қатнашиб имкониятига эга бўлади.

Шуниси қизиқки, бундай даражадаги мусобақаларда илк бор қатнашаётган бўлишга қарамай "Динамо" кетма-кет учта ўйинда ажойиб ғалабаларга эриштиш ҳолда футбол оламида катта шов-шувни юзага келтирди ва Кубок баҳсларининг ярим финал босқичига чиқишга муваффақ бўлди.

Чемпионатда кўрсатган натижалари, футболчиларнинг ўз вазифаларига сидқилидан ёндашишлари натижасидан "Динамо" жамоасини барчамиз учун сенималӣ бўлган "Пахтакор"нинг дебоҳаси бўлган эди, дея айтиш айтиш оламиз.

II жаҳон уруши бошланганидан сўнг табиийки, футбол мусобақалари ҳам бирмунча муддат тўхтаб қолди. Бироқ 1942 йил Тошкент шаҳар биринчилиги ҳамда мамлакат Кубоги беллашувлари ўтказилади. Шунингдек, мураккаб шароитларга қарамай, Олмаотада ўрта Осиё республикалари спартакиадаси бўлиб ўтади. Унда россиялик машҳур мураббий Михаил Бутусов бош мураббийлик қилган мамлакатимиз терма жамоалари учта ғалаба ва битта марғубият билан спартакиада толиби бўлади. Жамоамизнинг хужум чизигида эса аввал Киевнинг "Динамо" жамоасида ўйнаган мохир футболчар Константин Шероцкий жуда яхши ҳаракат

қилиб, ғалабага ўзининг катта ҳиссасини қўшди. Бунда дарвозабон Давид Беринининг хизматларини ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз.

1944 йилнинг сентябрь ойида Тошкент шаҳри навбатдаги Ўрта Осиё спартакиадасига мезбонлик қилди. Бу гап ҳам ҳужумкор ўйин кўрсатган юртдошларимиз Тожикистон терма жамоасини енгиб, қозоғистонликлар билан 1:1 дуранг натижа қайд этиб, сўнгги икки ўйинда туркменистонлик рақибларини 4:0 ҳамда Қирғизистон терма жамоасини 2:1 ҳисобида марабў этган ҳолда бирор марта ҳам ютқазмасдан ғалаба нашидасини сурдилад.

1946 йилдан собиқ Иттифок чемпионати учинчи турухи бемашгувариди яна бир Тошкент жамоаси — ОДО қатнаша бошлади. Ушбу жамоа таркибида М. Хўжаев, С. Будагов, Б. Коверзнев каби иқтидорли футболчилар бор эди. 1948 йили эса ОДО Куроли Кучлар Кубогига муваффақиятли қатнашиб, бималур соврин соҳибига айналди.

1953 йилги чемпионатда ҳарбий соҳадаги ислохотлар туфайли тутатилган ОДО ўрнига Ўзбекистондан фақат битта жамоа — “Спартак” (Тошкент) иштирок этади. Қизиги шундаки, ўша йили жамоа таркибидан келгусида “Пахтакор” сафида муваффақиятли тарзда тўп сурган Илтай Газетдинов, Азиз Максудов каби истиқбולי порлоқ футболчилар ўрин олганди. Ушбу жамоа “Б” классида 1953–1955 йилларда 7, 9 ва 14 ўринларни эгаллаган.

Нихоят, 1956 йилнинг январь ойида машҳур “Пахтакор” жамоаси тапшиқ этилди. Ушбу жамоани “Динамо” (Москва)нинг собиқ ўйинчиси Валерий Бехтеев бош мураббий сифатида шакллантиради. “Пахтакор” ўзининг дастлабки машгулотлари ва ўйинларида, ни машҳур “Спартак” стадионидида ўтказган бўлса-да, 1956 йилнинг август ойида муҳташам “Пахтакор” стадиони фойдаланишга топширилади.

“Б” классида ўтказилган дастлабки мавсумда “Пахтакор” бирмунча нотекис тўп сурган ҳолда (абабатта, янги жамоа) турнир жадалларида 13-ўринни эгаллайди. Шунда ҳам жамоа ҳужумкор руҳда тўп суриб, 34 та ўйинда 44 та тўп киритади. Ўша йили “Пахтакор” футбол мактабининг тапшиқ этилиши келгусида қўллаб-қувватловнинг таъкидларининг етишиб чиқиб, сезилми жамоамиз муваффақиятларига ўзларининг салмоқли ҳиссаларини қўшишларида замин яратган.

1960 йили “Пахтакор”нинг олий лигага чиқиши бутун ўзбек футболчи учун катта воқеага айланди. Ўша йили жамоа таркибидида Ю. Пшеничников, А. Азизхўжаев, В. Сулонов, В. Тожилов, О. Моторин, Г. Красницкий, С. Стадник, Ю. Беляков каби моҳир футболчилар тўп сурганди. Красницкий — Стадник жуфтлиги эса ўзаро уйғунлиқдаги ажойиб ҳаракатлари билан футбол оаминани ала қолдира бошлади. Энг қувонарлиси, жуда кучли зарбага эга Геннадий Красницкий навқирон 20 ёшда бўлишга қарамай 19 та гол киритиб, мавсумнинг энг сермахсул ўйинчисидан атиги битта тўп ортда қолди, хоалос. Бу олий лига дебютантга учун жуда яқши натижа эди.

Келгуси мавсум бошларида Красницкий терма жамоа таркибига қабул қилинди ва 20 та тўп киритгани ҳолда чемпионатда янада кучлироқ ўйин кўрсатди. Унинг зарбалари шунчалик кучли эдики, жарима тўпини тепаётган пайтларида ҳатто Лев Яшин, Вадимир Маслаченко каби афсонавий дарвозабонлар ҳам ҳалликсираб туришарди. Жанубий Америкада 1963 йилги сафар чоғида ўртоқлик учрашувларидан биринида Красницкийнинг зарбасидан сўнг дарвоза тўрининг йиртилиб кетиши ҳам тилларда дoston бўлганди.

Футболимиз тарихида 1962 йил алоҳида ўрин туталди. Яъни шу йили зафарли воқеалар кўп бўлган. Чунончи, олий лигада атиги учинчи мавсумда қатнашаётганга қарамай 1962 йил “Пахтакор” учун жуда омадли келди. Шу йили жамоа турнир жадалларида

фахрли олтинчи ўринини эгаллади. Барча футболчилар-
та спорт устаси унвонаари берилди. Дарвозабон Юрий
Пшеничниковнинг маҳорати тан олинди, терма жамоа
сафига жааб этила бошланди. Бу Г. Красницкийдан
кейин терма жамоа сафидан ўрин олган иккинчи фут-
болчимиз эди. 1962 йилги мавсумдаги кувончли во-
қеалардан яна бир шундан иборатки, Тошкентнинг
“Сокол” жамоаси жисмоний тарбия жамоалари ўрта-
сида мамлакат Кубогини қўлга киритади. Ушбу юқори
натижа муносабати билан “Сокол” жамоаси футбол-
чилари ҳам спорт устаси унвонаарига лойиқ деб то-
пилади.

Нихот, 1962 йилнинг охирида — 1 декабрда
Тошкентда ўзбек футболининг 50 йиллиги кенг нишон-
ланди.

1965 йилда юртимиз ўсмирлар терма жамоаси
“Юность” кубогининг соҳиби бўлди. Шу жамоа тарки-
бидан ўрин олган, ўша пайтда 18 ёшда бўлган мохир
химоачи Сергей Дюченко ва хужумчи Вячеслав Бекто-
шев кейинчалик ўсмирлар ўртасида ҳам Европа чем-
пионари бўлишди, кўп йиллар давомида “Пахтакор”
жамоаси таркибида муваффақиятли тўп суришди.

1968 йил “Пахтакор” жамоаси учун жуда омадли
кечди. Ўша йил футболчиларимиз мамлакат Кубоги
финалида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритишди. Пар-
чи “Пахтакор” ҳал қилувчи баҳсда жуда кучли “Тор-
педо” (Москва) жамоасига 1:0 ҳисобида ютқазиб
қўйган бўлса-да, шу натижанинг ўзи ҳам юксак мар-
ра эди. Шу муносабат билан “Пахтакор”нинг барча
ўйинчиларига спорт устаси унвонаари берилди.

Юқоридаги мавсум охирида эса “Пахтакор”нинг энг
кучли ўйинчиларидан бири Биролар Абдураимов 22
та тўп киритгани ҳақда тбилислик Г. Гавашели билан
бирга мавсумнинг энг сермахсул хужумчиси бўлди.

Ўтган асрнинг 60-йилларига хос яна бир ҳолатни
айтиб ўтиш ўринлидир. Тошкент вилоятидаги жамоа
ҳўжалигининг “Политотдел” жамоаси II гуруҳда тўп су-

раётган бўлишга қарамай 1966 йили олий лигага чи-
қишга бир баҳс қолди. Фақат ўтиш турнирида яхши
натижа кўрсатолмагани бунга имкон бермади. Фут-
болда шундай воқеалар ҳам учраб туради.

Умуман, 60-йилларда ўзбекистоннинг “Спартак”
(Англижон), “Нефтяник” (Фарғона) каби бир нечта жа-
моалари II лига жамоалари билан бирга тўп сурган.

1970-йилларнинг бошларида “Пахтакор” жамоаси-
да авлодлар алмашинуви жараёни рўй берди. Аббат-
та, Г. Красницкий, Б. Абдураимов, Ҳ. Раҳматулаев, Б.
Иброҳимов, С. Дюченко каби етакчи чарм тўп уста-
рининг ўриналарини босиш осон эмасди. Шундай бўлса-
да, тажрибали мураббий Вячеслав Соловьёв М. Ан,
В. Фёдоров, О. Аширов, В. Хадзипанатис, К. Баканов
каби ёш, иқтидорли ўйинчиларни дадил асосий тар-
кибга қўя бошлади ва тез орада бу ўз мевасини берди.
В. Фёдоров, М. Ан мамлакат терма жамоаси таркиби-
га киритилди. В. Хадзипанатис эса олимпия терма жа-
моаси ўйинчиларига жааб этилди. Кейинчалик она вата-
ни Грецияда тўп сурган В. Хадзипанатиснинг сўнгги
50 йил ичида Грециянинг энг зўр футболчиси деб то-
пилиши ҳам ўзбек футболдан ушкан истеъдодлар ети-
шиб чиққанидан даволат беради.

Мана шундай кучли таркибда “Пахтакор”нинг 1975
йилда Европа кубок эгаларининг Кубоги ва Суперку-
боги соҳиби бўлган Киевнинг машҳур “Динамо” жа-
моасини сафарда 1:0, ўз майдонида эса 5:0 ҳисобида
енганини ишқибозлар ҳамон унутганлари йўқ.

1976 йилда эса М. Ан ва В. Фёдоров ёшлар ўртаси-
да Европа чемпиони бўлишди.

1979 йилда “Пахтакор”ни Киев “Динамо”сида таж-
риба орттирган Олег Базилевич бош мураббий сифа-
тида қабул қилганидан сўнг жамоанинг ўйини жуда
ковушиб кетди. Айниқса, ҳам сафарда, ҳам ўз уйида
ўлказилган қаторасига 4 та ўйинда ғабаба қозонган
“Пахтакор”ни тўхтатиб қолмиш қийиндек эди. Бироқ
1979 йил 11 августда Минск томон парвоз қилаётган

пахтакорчилар тушган самолёт Украинанинг Днепродзержинск шаҳри аэрофида, ҳавода бошқа бир самолёт билан тўқнашиб кетади. Ўша машъум авиация ҳалокати натижасида "Пахтакор" жамоасининг асосий таркиби самога сочилиган юлдузлар янгилик бизнинг орамыздан кетди. Алаббат, бу жуда оғир йўқотиш эди.

1980 йилларда Ўзбекистон футболда унчалик катта муваффақиятлар кўзга ташланмади. Фақат, "Пахтакор" (Тошкент) 1982 йилги мавсумда 1962-йилги натижалари тақриблик ҳолда олий лигада 6-ўринни эгаллашга муваффақ бўлди. "Пахтакор" етакчиси Андрей Якубик эса 23 та тўп киритиб, чемпионатнинг энг сермахсул ҳужумчиси бўлди. Бироқ тез орада — 1984 йилги мавсумдан кейин "Пахтакор" биринчи лигада тушиб кетди ва ушбу босқичда мустақкам ўрнашиб олдди. Энг аянчалиси, 1986 йилги мавсум охирида "Пахтакор"нинг ҳатто иккинчи лигада тушиб кетишига ҳам оз қолди ва ўша йили у турнир жалдвалида 17-ўринни эгаллади.

Ўтган асрнинг 80-йилларида Ўзбекистондан яна бир кучли жамоа — "Бўстон" ("Звезда") Жиззах ҳам етишиб чиқдики, ушбу жамоа 6 йил давомида биринчи лигада тўп сурди.

Бутун Ўзбекистон футбол мухлислари фахрланиётган яна бир воқеа шундан иборатки, 1972-1975 йилларда "Пахтакор" таркибида тўп сурган ўзбек футболнинг тарбияланувчиси, кейинги йилларда она ватани Грецияга кўчиб ўтиб, маҳаллий "Ираклис" жамоасида фаолият кўрсатган роат истейдодли футболчи Василс Хадзипаналис 1984 йили 22 июнь кунни АКШда (Нью-Йорк) жамоаси ўртасидаги баҳсда жаҳон терма жамоаси сафарида майдонга тушди. Василс ўша ўйинда Шилтон (Англия), Крол (Голландия), Томес (Португалия), Кипан (Англия), Санчес (Мексика), Кемпес (Аргентина), Беккенбауэр (Германия) каби жаҳон футбол

нинг энг йирик юлдузлари билан бирга янги майдонда тўп сурганли. Ушбу учрашув жаҳон терма жамоасининг 3:1 ҳисобидаги ғалабаси билан якуланган.

Шунингдек, 1988 ва 1989 йилларда "Пахтакор" биринчи лига Кубогининг соҳиби бўлди.

1991 йилда эса "Нефтяник" (Фарғона) ва "Навбахор" (Наманган) жамоалари ҳам битта мавсум давомида биринчи лига жамоалари турнирида баҳс юритишди.

1991 йилда мамлакатимиз Мустақилликка юз тугач ўзбек футболда ҳам янгилаштилар даври бошланди, спортимиз жаҳонга юз тугди.

1992 йилдан бошлаб юртимизда миаллий чемпионат ва Кубок ўйинлари ўтказиша бошланди.

Ўзбекистон терма жамоаси 1992 йил 17 июнда Тожикистон терма командаси билан ўзининг дастлабки ўйинини ўтказди ва ушбу учрашув 2:2 ҳисобидаги дуранг натижа билан якуланди.

1994 йил 16 июнда ФИФАнинг 49-конгрессида Ўзбекистон бошқа Марказий Осиё давлатлари қатори ФИФАга тўлақонли аъзо сифатида қабул қилинди. Тез орада мамлакатимиз Осиё футбол конфедерациясига ҳам аъзо бўлди. Бу бизнинг клубларимизга Осиё Кубокларида қатнашиш, миаллий терма жамоаларимизга эса жаҳон чемпионатлари, Олимпиада ўйинлари саралаш турнирлари, Осиё чемпионати, қитъа ўйинлари ва бошқа нуфузли мусобақаларда иштирок этиш имконини берди.

Давлатимиз раҳбарининг Ўзбекистонда футболни ривожлантиришга бўлган муҳим эътибори, Президентимизнинг бу борадаги қатор фармонлари ва Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари самараси ўлароқ бошқа спорт турлари қатори футболни ҳам тараққий эттиришнинг замонавий негизи яратилди. Мамлакатимизда кўплаб хаққаро андозалар талабларига жавоб берадиган стадионалар, спорт мажмуалари бунёд этилди. Боалар спортини ривожлантиришга катта эътибор қаратилди.

Бу вақтга келиб, ўзбек футболда Миржаало Қосимов, Февзи Давлатов, Андрей Фёдоров, Илхом Шарипов, Абдуқаҳҳор Матруфалиев, Шуҳрат Мақсудов, Нўрмон Ҳасанов, Азамат Абдураимов каби иқтидорли футболчиларнинг янги авлоди етишиб чиқди.

Юртимизда футбол ривожига қаратилаётган сазй-ҳаракатлар тез орада ўз мевасини бера бошлади. Мисол учун биргина 1994 йилни олайлик.

1994 йил 11 – 19 апрель кунлари Тошкентда Марказий Осиё давлатлари миалий терма жамоалари ўртасида ҳалқаро “Тошкент турнири” ўтказилди. Унда уч ғалаба, битта дуранг натижа билан юртдошларимиз зафар кучишди. 1994 йилда Ўзбекистон терма жамоаси ўз тарихида энг самовқам ғалабалардан бирига эришди. Футболчиларимиз Ҳиросимада ўтказилган XII Осиё ўйиналарида ҳурмат шохсупасининг энг юқори поноасидан жой олишди. Бу нуфузли турнирда чарм тўп устадаримиз дастлаб Саудия Арабистони термасини 4:0, малайзиялик футболчиларни 5:0, Гонконг жамоасини 1:0, Таиланд термаси устидан 5:4 ҳисобидати ғалабаларга эришиб, ярим финалга йўланма олишди. Бунда жуда кучли Жанубий Корей терма жамоаси 1:0 ҳисобиди мағлуб этилди ва ушбу ўйиндаги фантастик голини Азамат Абдураимов киритди.

Финалда хитойлик футболчилар 4:2 ҳисобиди мағлуб этилганч Ўзбекистон миалий терма жамоаси XII Осиё ўйиналарининг голиби бўлди. Олтин медаллар билан тақдирланган футболчиларимиз ғалабаси шарафига стадион узра малҳиямиз янтраб, давлатимиз байроғи мартур хилиради. Бош мураббий Рустам Акрамов ва катта мураббий Биродар Абдураимовлар тайёрлаган терма жамоа таркибидан Юрий Шейкин, Александр Тихонов, Ауғбек Рўзимов, Степан Атоян, Сергей Лебедев, Миржаало Қосимов, Абдусамад Дўрмонов, Абдуқаҳҳор Матруфалиев, Илхом Шарипов, Азамат Аб-

дураимов, Игорь Шквирин, Шуҳрат Мақсудов, Рустам Дўрмоновлар ўрин олганди.

Кувонараи томони шундаки, турнирда чарм тўп устадаримиз еттига ўйинни ғалаба билан якуналилар ва Юрий Шейкин, Миржаало Қосимов ҳамда Игорь Шквиринлар чемпионатнинг энг яхши ўйинчилари сафидан ўрин олдилар.

Осиё ўйиналари голиби сифатида 1995 йилда терма жамоамиз Африка чемпиони Нигерия футболчилари билан Осиё — Африка миалтлараро куботи мусобақаси доирасида иккита ўйинда ўзаро куч синашдилар. Жуда кескин кечган ҳар иккада ўйинда футболчиларимиз 2:3 ва 0:1 ҳисобларида мағлубиятга учраган бўлсалар-да, бу ўйиналар улар учун ўзига хос маҳорат мактаби вазифасини ўтади.

Умуман, мустақимлик йилларида юртимизда футболнинг Осиё ва жаҳон миқёсига чиқиб боришида давлатимизнинг бошқа спорт турлари қатори чарм тўпни ҳар томонлама тараққий эттиришга қаратаётган муҳим эътибори катта рол ўйнади. Масалан, 1993 йил 18 мартда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикасида футболни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинган бўлса, 1996 йил 17 январиди “Ўзбекистон футболини ривожлантиришнинг тапқимий асослари ва принципларини тўбдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори чиқди.

Мазкур қарор келгусида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, унинг асосида республикада футболни профессионал клублар тузиш орқали ривожлантириш йўналиши жорий этилди.

1997 йил 3 июлда Гонконгга жаҳон ва Осиё терма жамоалари учрашувни бўлиб ўтди. Унда Маттеус, Заммер (Германия), Пален (Франция), Лунга (Бразилия), Вест (Нигерия), Шуккур (Туркия) каби юлдузлар билан бирга юртдошимиз Сергей Лебедев ҳам жаҳон терма жамоаси сафарида тўп сурди.

1998 йил 6 июлда эса Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистонда футболни ривожлантириш фонди фаолиятини яхшилаш ва уни қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилиниб, унинг ижроси йўлида ҳам талай самарали ишлар амалга оширилди. Ва юртимизда футболни ривожлантиришга қаратилган ана шундай жиддий эътибор тез орада ўз мевасини бера бошлади.

2000 йилда мини-футбол бўйича Ўзбекистон терма жамоаси Осиё чемпионатида иккинчи ўринни эгаллади. 2001 йилда Ўзбекистон терма жамоаси Малайзияда ўтказилган “Мердека” халқаро турнирига тақдир эгилди. В. Салков бош мураббийлик қилаётган терма жамоамиз аъзолари турухда Малайзия, Таиланд ва Ҳиндистон терма жамоаларини енгиб, ярим финалга чиқдилар. Бу тад футболчиларимиз Баҳрайн термаси ustидан 2:0 ҳисобида галаба қозониб, ҳал қилувчи баҳсда қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритдилар. Финалда ҳам футболчиларимиз 2:1 ҳисобида зафар қучиб, “Мердека” турнири роҳиблари бўлишди.

2002 йилда мамлакатимизда ўзбек футболининг тўқсон йиллиги кенг нишонланди. Шу муносабат билан “Ўзбек футболни ҳафталиги” республикаимизнинг барча шаҳар ва қишлоқларида байрамона тарзда ўтказилиб, футбол баҳслари, машҳур футболчилар билан учрашувлар, футбол шулар, концерт дастурлари ташкил этилди.

Ўзбекистон футболининг 90 йиллиги байрамнинг асосий тантаналари 7 сентябрь куни Тошкентда бўлиб ўтди. Шу куни Ўзбек миллий академик драма театрида ўфФнинг юбилей ижроқўми йиғилиши, “Пахтакор” марказий стадионида 12-14 ёшли маҳамалар болалари ўртасида “Футболимиз кеалажати” республика турнири ўтказилиб, Ўзбекистон эстрада юлдузлари ижросида байрам дастури, Ўзбекистон миллий терма жамоаси ва Япония клублари терма жамоаси ўртасида халқаро ўртоқлик учрашуви ташкил этилди.

2003 йилда Ўзбекистон ёшлар терма жамоасига илк бор 20 ёшгача ёшлар ўртасида жаҳон чемпионатида қатнашиш насиб этди. Истеъдодли мураббий Виктор Борисов етакчилик қилаётган ёшларимиз БААда Мави, Аргентина ва Испания жамоаларига учрашувларни 2:3, 1:2 ва 0:1 каби кичик ҳисобларда бой берган бўлсаларда, терма жамоамиз ўйини муҳлис ва мутахассисларда илк таассурот қолдирди. ФИФА президенти Зеп Блаттер ҳатто Ўзбекистон футболчилари ҳақида шундай фикр билдирганди: “Сизларнинг муҳлисларингиз ўз жамоалари билан ҳар қанча фахрланишса арзийди. Ўзбекистонда истеъдодли ёшлар камол топаётганини бутун жаҳон кўрди”. Дарҳақиқат, ўша таркибда ўйнаган А. Гейнрих, И. Нестеров, И. Зейтулаев, М. Викмаев, Ж. Ҳасанов каби футболчилар кейинчалик миллий терма жамоа таркибига тўп суруди.

2006 йилда Ўзбекистон футболда кескин бурилиш исанган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1 майдлиги “Ўзбекистонда футболни ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори қамда Вазирлар Маҳкамасининг 18 августдаги “Футбол бўйича тренерлар ва ҳакамлар тайёрлаш республика мактаби фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори қабул қилинди. Ушбу қарорлар ижроси йўлида бутунги кунда болалар ва ўсмирлар футболини тараққий эттириш, янги ўқув-машғулот масканлари, сунъий қопламали футбол майдонлари барпо этиш, футбол мактаблари моддий-техник базасини мустаҳкамлаш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилоқда. Юртимизда футболни ривожлантиришнинг профессионал тарзда амалга оширилиши асосида клубларнинг моддий имконияти ошмоқда.

2008 йилнинг ноябрь ойида Саудия Арабистонидида ўтказилган 20 ёшгача бўлган ёшлар ўртасидаги Осиё чемпионатида Аҳмад Убайдуллаев бош мураббийлигида юртдошларимиз ажойиб ўйин кўрсатишди. Улар фақат финал баҳсида БАА футболчиларига 1:2 ҳисо-

бида ютқазиб кўйиб, кумуш медаллар соҳиб бўлишди ва 2009 йили Мисрда ўтказилган жаҳон чемпионатида қатнашиш ҳуқуқини кўла киритишди.

2007 – 2009 йилларда Ўзбекистонда футболни ривожлантиришни давлат томонидан янада кўлаб-қувватлаш, футбол бўйича болалар-ўсмирлар спорт мактабларининг фаолиятини рағбатлантириш тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг утга қарори ҳамда Президентимизнинг 2007 йил 28 майдаги “Ўзбекистонда футболни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори ҳаёта татбиқ этила бошланди.

Футбол клублари ва терма жамоалга захира тайёрлаш мақсадида барча минтақаларда футбол бўйича ихтисослаштирилган мактаб-интернатларнинг очилган нур устига нур бўлди. Бундан олти йил аввал очилган ихтисослаштирилган ҳакамлар мактаби ҳар йили 30дан ортиқ мутахассисларни етиштириб бермоқда. Келгусида улар бошқарадиган ҳар бир ўйин бағфси таҳли қилинади. Бундан ташқари, ҳар йили Ўзбекистонлик камид 2 нафар ёш ҳакам Осиёнинг ҳакамлар тайёрлашта мўлжалланган “Кеажак лойҳаси”да иштирок этади. Кеажакда улар ФИФА реферлари бўлишди.

Айниқса, 2010 йил Ўзбек футболда ажойиб галабаларга бой йил бўлди. Равшан Эрматов бошчилигидаги ҳакамларимизнинг ушан муваффақиятларидан ташқари, Аргентинада бўлиб ўтган ампултант-нотироналар ўртасидаги жаҳон чемпионатида спортчиларимиз иккинчи марта жаҳон чемпиони бўлиди. Футзал бўйича терма жамоамиз Тошкентда ўтказилган Осиё чемпионатида кумуш медалларни кўла киритди.

Тошкентда 16 ёшгача бўлган ўсмирлар ўртасида ўтказилган Осиё чемпионатида Алексей Евстафеев бош мураббийлигидаги терма жамоамиз турухда Тожикистон, Иордания, Бангладеш терма жамоаларига қарши курашиб, кейинги босқичга йўланма олди, фақат финал учрашувид Ҷанубий корейлик тен-

куларига ютқазиб кўйган ўсмирларимиз кумуш нишонлар соҳиблари бўлишди ва келаси йилда Мексикада ўтказилган жаҳон чемпионатида йўланмани кўла киритишди.

2011 йилнинг январь ойида Қатарда ўтказилган ХУ Осиё чемпионатида ҳам чарм тўп устларимиз хужумкор ўйинлари билан мухлисари кўнглиларини хушнуд этишди. Хусусан, турухдаги баҳсларда майдон эгалари Қатари 2:0, Кувайт футболчиларини 2:1 ҳисобид ғнган спортчиларимиз учинчи ўйинда Хитой термаси билан 2:2 ҳисобид ғуранг натижа кўрса-тишди ва 7 очко билан турухда 1-ўринни эгаллашди. Чорак финалда ҳам ҳамюртларимизнинг кўлаари баланд келди — Ўзбекистон — Иордания — 2:1.

Шу тариқа футболчиларимиз ўз тарихларида илк бор ярим финалга йўланма олишди. Домий нокулай рақиб — австралияликларга ўйинни бой берган футболчиларимиз учинчи ўрин учун баҳсда ҳам Жаанубий Корея термасига ютқазиб кўйишди ва фахрли туртинчи ўринни эгаллашди. Бу ҳозирга қадар футболчиларимизнинг қитъа чемпионатларида эришган энг юқори натижаси эди.

2011 йил июль ойида Мексика пойтахти Мехикода ўтказилган 17 ёшгача бўлган ўсмирлар терма жамоалари ўртасидаги жаҳон чемпионатида Алексей Евстафеев бош мураббийлиги остидаги футболчиларимиз ҳам юксак довонни забт этишди. Ўз турухларида дас-табқи ўйинда Ўнги Зеландияга 1:4 ҳисобид ғутқазган ҳамюртларимиз, кейин АҚШ ва Чехия жамоаларини 2:1 ҳисобид ғнгиб, нимчорак финалга чиқди-лар. Ўсмирларимиз ушбу босқичда нокулай рақиб бўлишга қарамай Австралия терма жамоасини йирик — 4:0 ҳисобид ғалауб этишди. Фақат чорак финал учрашувид ғрутвай терма жамоасининг 2:0 ҳисобид ғули баланд келди. Марубийтта қарамай, футболчиларимиз илк бор жаҳоннинг энг кучли саккиз терма жамоаси қаторидан ўрин олишди. Жамоа етак-

чиари Аббосбек Махталаев ва Тимур Ҳакимовлар утадан тўп киритишиб, турнирнинг энг кучли ўйинчилари сафига киришди.

Жаҳон чемпионатида шундай юқори натижа кўраётган Ўзбекистон ўсмирлар терма жамоаси юртимизга ёруғ юз билан қайтди. Тошкент халқаро аэропортида футболчиларимиз тантанали равишда кутиб олинди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 11 июлдаги "Футбол бўйича Ўзбекистон ўсмирлар терма жамоаси аъзоларини мукофотлаш тўғрисида"ги фармойишига асосан ўсмир футболчиларимиз ва уларнинг мураббийларига "Ўзбекистон мустақиллигига 20 йил" эсдалик нишони ва юртимизда ишлаб чиқарилган автомашиналар топширилади.

2011 йилнинг октябр ойида Осиё футбол конфедерацияси Кубоги учун ўтказилган халқаро турнирда Қаршининг "Насаф" жамоаси тўғривчида ўтказилган олти учрашувнинг барчасида галаба қозониб, рақиблар дарвозасига ўттизта тўп киритгани ҳолда тўғривчида сермахсуслик бўйича янги рекорд ўрнатди. Сўнг улар зафарли юришларини давом эттириб, нимчорак, чорак ва ярим финал баҳсларида "Чонбур" (Таиланд), "Ал-Файсали" ва "Ал-Вихлат" (Йордания) жамоаларини мағлуб этдилар.

Нихоят, Қарши шаҳрида ўтказилган финал учрашувидида "Насаф"га 2009 йилги ОФК Кубоги соҳиби Қувайтнинг "Қувайт СК" клуби рўбарў кеади. Ҳал қилувчи баҳсда 2:1 ҳисобида устун кеалган ҳамюртларимизга илк бор шундай нуфузли совринни қўлга киритиш насиб этди ва бу Мустақиллигимизнинг 20 йиллигига футболчиларимизнинг муносиб совғаси бўлди.

"Насаф" ўйинчиларига Осиё футбол конфедерацияси Кубоги ва олтин медаллар топширилди. "Fair Play" (Ҳарол ўйини учун) мукофоти ҳам "Насаф"га насиб этди. Мусобақа давомида ўнган тўп киритган Иван Бошкович турнирнинг энг сермахсул тўғривари бўлди.

Новбрь ойида "Пахтакор" ўн биринчи бор Ўзбекистон Кубогининг соҳиби бўлди.

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: "Хўш, кейинги йилларда мамлакатимиз футболининг юқоридати каби халқаро майдондаги ютуқларига қандай омиллар сабаб бўлмақда?"

Албатта, бунда авваламбор шахсан давлатимиз раҳбари ва ҳукуматимизнинг спортнинг бошқа турлари каби футболни ҳар томонлама ривожлантиришга қаратаётган доимий эътибори муҳим ўрин тутмоқда. Юқорида ҳам Юртобимиз ва ҳукуматимизнинг бу борадаги бир нечта қарорлари хусусида тўғривчида ўтландик. Ўзбекистон Республикаси Президентини Ислам Қаримовнинг 2011 йил 19 январда қабул қилинган "2011 – 2013 йилларда республикада футболни ривожлантириш ва моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги Қарори мамлакатимизда футболни оммашлтириш ва ёш спортчиларни тайёрлаш, уларни қўллаб-қувватлашга қаратайлаётган доимий эътиборнинг яна бир ёркин ифодаси бўлди.

Мақсур қарорда мамлакатимизда янги стадионлар барпо этиш, мавжудларини реконструкция қилиш, болалар ва ўсмирлар футбол мактабларини спорт жихозлари билан таъминлаш, малакали мураббийлар ва ҳакамлар тайёрлаш ишларини янада кучайтириш юзасидан муҳим вазифалар белгилаб берилган. Ёш истеъодларни излаб топшиш, қўллаб-қувватлаш борасидаги ишларни янада кучайтириш, футбол мактаблари билан маҳаллий клублар ва терма жамоаларимиз ўртасидаги ҳамкорлик тизимини янада мустаҳкамлаш чора-тадбирлари ўз аксини топган.

Ўйлаймизки, келусида юртимизда яратилган шароитлардан муносиб фойдаланган футболчиларимизнинг халқаро майдондаги ютуқлари салмоғи янада ошади.

**ЎЗБЕКИСТОН ЧЕМПИОНАТЛАРИНИНГ БАРЧА
ҲОЛИБ ВА СОВРИНДОРЛАРИ**

Мавсум	Чемпион	2-ўрин	3-ўрин
1992	"Пахтакор" (Тошкент) "Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Сўғдиёна" (Жиззах)	"Нурафшон" (Бухоро)
1993	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
1994	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
1995	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
1996	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
1997	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
1998	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
1999	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2000	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2001	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2002	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2003	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2004	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2005	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2006	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2007	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2008	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)
2009	"Нефчи" (Фарғона) "Нефчи" (Фарғона)	"Пахтакор" (Тошкент) "Нурафшон" (Бухоро)	"Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)

2010	"Бунёдкор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент) "Пахтакор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент)	"Пахтакор" (Тошкент) "Насаф" (Қарши) "Бунёдкор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент)	"Қарши" "Насаф" (Қарши) "Пахтакор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент) "Насаф" (Қарши)
2011	"Бунёдкор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент) "Пахтакор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент)	"Пахтакор" (Тошкент) "Насаф" (Қарши) "Бунёдкор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент)	"Қарши" "Насаф" (Қарши) "Пахтакор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент) "Насаф" (Қарши)
2012	"Бунёдкор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент) "Пахтакор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент)	"Пахтакор" (Тошкент) "Насаф" (Қарши) "Бунёдкор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент)	"Қарши" "Насаф" (Қарши) "Пахтакор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент) "Насаф" (Қарши)
2013	"Бунёдкор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент) "Пахтакор" (Тошкент) "Бунёдкор" (Тошкент)	"Пахтакор" (Тошкент) "Насаф" (Қарши) "Бунёдкор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент)	"Қарши" "Насаф" (Қарши) "Пахтакор" (Тошкент) "Локомотив" (Тошкент) "Насаф" (Қарши)

ЎЗБЕКИСТОН ЧЕМПИОНЛАРИ

Клуб	Неча марта чемпион бўлган	Чемпионаликка эришган йиллар
"Пахтакор" (Тошкент)	9	1992, 1998, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2012
"Нефчи" (Фарғона)	5	1992, 1993, 1994, 1995, 2001
"Бунёдкор" (Тошкент)	5	2008, 2009, 2010, 2011, 2013
"Дўстлик" (Тошкент)	2	1999, 2000
"Бунёдкор" (Тошкент)	1	1996
"Навбахор" (Наманган)	1	1997

**ЎЗБЕКИСТОН ЧЕМПИОНАТЛАРИНИНГ ЭНГ
СЕРМАҲСУА ҲИЛЧИЛАРИ**

Мавсум	Ҳилчи	Команда	Киритган голлари миқдори
1992	Ваҳидий Кечинов	"Пахтакор" (Тошкент)	24
1993	Рустам Дўрмонов	"Нефчи" (Фарғона)	26
1994	Раҳман Бозоров	"Нефчи" (Фарғона)	26
1995	Олғас Шакири	"Навбахор" (Наманган)	26

1996	Жаъфар Ирисметов Оасет Шапких	"Дўстлик" (Тошкент вилояти) "Навбахор" (Наманган) "Дўстлик" (Тошкент вилояти)	23
1997	Жаъфар Ирисметов	"Пактакор" (Тошкент) "Пактакор" (Тошкент) "Нефтчи" (Фаргона) ФК "Андижон"	34
1998	Игорь Шквирин Миржало Қосимов		22
1999	Умид Исоқов Бактиёр		22
2000	Ҳамидуллаев Жаъфар Ирисметов		24
2001	Умид Исоқов Бактиёр	"Дўстлик" (Тошкент вилояти)	45
2002	Ҳамидуллаев	"Нефтчи" (Фаргона) ФК "Андижон"	28
2003	Марсая Идиатуллин	"Кизилкум" (Зарафшон) "Навбахор" (Наманган) "Навбахор" (Наманган)	22
2004	Мирҳоллишов Шухрат	"Пактакор" (Тошкент) "Трактор" (Тошкент) "Курувчи" (Тошкент)	26
2005	Анвар Солиев		31
2006	Павел Соломин		29
2007	Мўминжонов		21
2008	Сервер Жепаров	"Бунёкор" (Тошкент) "Бунёкор" (Тошкент)	19
2009	Ривалдо	"Нефтчи" (Фаргона) ФК "Омалик"	20
2010	Алишер Холиков Носир Отақўзиев	"Бунёкор" (Тошкент)	13
2011	Милош Трифуневич	"Нефтчи" (Фаргона) "Бунёкор" (Тошкент)	17
2012	Анвар Бердиев		19
2013	Олександр Пиптур		19

СЎНГГИ СЎЗ ЎРНИДА

Амалга оширилган яхши иш, савоби амал ҳеч қачон изсиз кетмайди. Ёлғиз ҳар бир хайрай ишнинг, абабат-та, давоми бўлади. Биз юқорида ўзбек футбол мактаби довуғини жаҳонга ёқатган ҳакам Равшан Эрматовнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида баҳол-қудрат сўз юритдик. Абабта, "Хўш, Равшан Эрматовнинг шундай юқори даражага етишида қандай омиллар муҳим ўрин тутди?" қабилдаги саволнинг тугилиши табиий.

"Музийга қараб иш туттиш хайрайдир", деганларидек, кеайит, яқин ўтмишимизга бир нигоҳ ташлайдик. Истиқлолга эришганимизнинг дастлабки пайтлариданоқ Юртбошимиз раҳнаомлигида мамлакатимизда спортнинг барча турлари, жумладан футбол та муҳим эътибор қаратила бошланди. Энг асосийси, ўзбекистонда жаҳоннинг ҳеч бир мамлакатига ўхшаши бўлмаган, ёшларимиз саоматлигини мустаҳкамлаш ва спортга ошно этишти қаратилган уч поронали "Умид ниҳоллари", "Баркамол авлод" ва "Универсиада" кент кўламли спорт мусобақаларини ўтказиш йўлга кўйилди. Республика Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси тузилиб, барча вилоят ва шаҳарларда унинг филиаллари очилди. Булар бўлажақ ғалабалар ва муваффақиятларнинг тамаи топи эди. Натижадар эса салмоқли. Жамғарма ташкиа этилганидан сўнг ўтган ўн йиллик жуда қисқа вақт ичида унинг мабалаари ва кўлаб-қувватлаши остида жойларда қанчадан-қанча спорт мажмуалари, стадионлар қад ростлади, юз минглаб ёшларимиз спорт билан профессиона тарзда шуғуллана бошладилар. Улар орасидан кўлаб қитъа ва жаҳон миқёсидаги нуфуз-ли хакаро мусобақаларнинг болиб ва совриндорлари етишиб чиқмоқда. Спортчиларимиз ғалабалари шарафига жаҳоннинг барча қитъаларида давлатимиз маҳияси янграб, байроғимиз марур ҳилпирамқ-

да. Шу тарика, Ўзбекистон қисқа муддат ичида футбол, гимнастика, кураш ва теннис мамлакатига айланди.

Жаҳон аҳли тан берган истиснолар ҳакам Равшан Эрматов ҳам Мустақиллик даврида ўсиб-улағайди, инсон камолоти йўлида яратилган барча шарт-шароит ва имкониятлардан фойдалангани ҳолда камол топти. Ўзининг интеллектуал оғти ва маҳоратини ошириш йўлида муттасили ўқиб, ўрганиб, изланиб, бутунги даражага етди. Миллий футбол ҳакамлари мактабини ривожлантиришга ушкан ҳисса қўшди.

Шу ўринда яна бир масалага эътибор қаратиш жоиздир. Кейинги пайтларда корумизда футболни янада ривожлантириш, моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, ёш футболчиларни тарбиялаб етиштириш борасида давлатимиз раҳбарининг бир қанча фармонлари ва Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари қабул қилиниб, ҳаётта изчил таъбиқ этилмоқда. Абатга, ёшларга эътибор — келажакка эътибор, деганаридек, тез орада салмоқли натижадар кўзга ташлана бошлади. Жумладан, 2003 йилда Ўзбекистон ёшлар терма жамоаси Африка-Осиё ўйинлари ролиби бўли ва Бирлашган Араб Амириклариде ўтказилган 20 ёшгача бўлган футболчилар ўртасидаги жаҳон чемпионати финал босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

2008 йилда Саудия Арабистониде ўтказилган 20 ёшгача бўлган ёшлар ўртасидаги Осиё чемпионатида юртдошларимиз ажойиб ўйин кўрсатишиб, кулуш медаллар соҳиби бўлишти ва 2009 йилда Мисрде ўтказилган жаҳон чемпионати йўланмаларида эва бўлишти.

2010 йилда эса 16 ёшгача бўлган ўсмирларимиз юқорилдаги натижани такрорлаган ҳолда Осиё чемпионатида фахрли 2-ўринни қўлга киритишти. Бу уларга келаси йили Мексикада ташкил этиладиган жаҳон чемпионатида иштирок этиш имкониятини берди.

2011 йилда Мексикада ўтказилган 17 ёшгача футболчилар ўртасидаги жаҳон чемпионатида Осиё чемпионатида муносиб иштирок этган ўсмирларимиз илк бор чорак финалга чиқиб, жаҳоннинг энг куяли саккиз жамоаси қаторидан ўрин олишти.

Нихоят, ўзбек футболининг юлдузли оналари ҳам етиб келди — 2012 йил октябр ойида Эронда ўтказилган 16 ёшгача ўсмирлар ўртасидаги Осиё чемпионатида ёш чарм тўп устларимиз қитъада энг куяли эканликларини намойиш этиб, ролиб сифатида бош совриннинг соҳиблари бўлишти.

2013 йилда мамлакатимиз ёш футболчиларининг жаҳон майдонларидаги муваффақиятга иштироклари давом этди. Жумладан, Аҳмаджон Мусаев бош мураббийлиги остида 20 ёшгача бўлган чарм тўп устларимиз 21 июль – 23 июль кунлари Туркияда ўтказилган жаҳон чемпионатида ажойиб натижадарни кўрсатиб мухлису мутахассисларни лол қолдиришти. Чунончи, маҳоратли ёшларимиз Хорватия билан 1:1 натижа кўрсатиб, жуда куяли ўлутвай термасини 4:0, Греция футболчиларини эса 3:1 ҳисобида енган ҳолда чорак финалга йўланма олдилар. Ушбу босқичда франциялик тендошларига ютқазиб қўйган юртдошларимиз иккинчи бор курали заминнинг энг куяли саккиз жамоаси қаторидан ўрин олишти. Терма жамоамиз ҳужумчиси Игорь Сергеев эса Туркияда 7 та тўп киритиб, энг сермахура тўпурарлар сафини бошқарди.

2012 йилда Осиё чемпиони бўлган Дилишод Нуралиев бош мураббийлик қилаётган 17 ёшгача бўлган футболчиларимиз ҳам Бирлашган Араб Амириклариде 2013 йил 17 октябр – 8 ноябрь кунлари бўлиб ўтган жаҳон чемпионатида муносиб иштирок этишти. Ёъни улар нимчорак финалга чиқиш учун кечган дастлабки икки ўйинда яхши натижа кўрсатиб, мураккаб беллашувда Хорватия терма жамоасини 2:1

ҳисобида доғда қолдиришга муваффақ бўлишди. Фақат кучли саккизликка йўланма берадиган сўнги баҳсда Гондурас терма жамоасига ўйин бой берилди.

Энг қувонарлиси шундаки, бу ёшлар ва ўсмирлар фақатгина етакчи клублар футбол академияларининг тарбияланувчилари эмас. Улар турли вилоятлар, туманларда футбол сир-асрорларини урганишган. Энг муҳими, улар бир тану бир жон бўлиб, Ватанимиз шарафини муносиб ҳимоя қилишди. Ушбу ёшлар ўзбекистон футболининг келажатидир.

Биз юқорида фақат келажатимиз давомчилари бўлиш ёш футболчиларимиз эришган улкан муваффақиятлар хусусида тўхталиб ўтдик, ҳолос. Энг муҳими, Эрондаги чемпионатдан сўнг футболчиларимиз роиблик руҳиятини ўзларида хис этишди ва ўйлаймизки, бундай юксак натижаларни катталар футболда ҳам кўра бошлаймиз.

Биз илгарилари Николай Латипов, Павел Казаков, Валентин Липатов, Товфиқ Баҳромов, Кармо Круашвили каби Россия ва кавказлик ҳакамларга ҳавас билан боқардик. Биздан ҳам мана шундай хаққаро тоифадаги машхур ҳакамлар етишиб чиқармикин деган ўқинган пайтларимиз ҳам бўлган.

Мустақиллик озуларимизга қанот бўлди. Равшан Эрматов биринчи қалдирғоч сифатида миаллий ҳакамлар мактаби шон-шухратини курурай замин бўлаб тарата бошлади. Ундан ибрат олган ҳолда бутунги кунга келиб юртимиздан жаҳон майдонларида энг мастулиятли учрашувларни бошқараётган истеъдодли ҳакамнинг кўпнаб издошлари етишиб чиқди. Валентин Коваленко, Владислав Цейтлин, Олим Толибжонов каби ФИФА реферилари, Абдуҳамидило Расулов, Рафаэл Ильясов, Андрей Букатин, Жаҳонгир Саидов, Хусниддин Шодмонов, Маммур Саидқосимов, Руслан Серазиддинов, Андрей Цапченко

ва Темур Абдулаев сингари ассистентлар ҳам қатъият ва маҳорат билан Равшан Эрматов очган шонли йўлдан дадил одимламоқдалар. Ўқин келажакда уларнинг сафи янада кенгайиши учун барча имкониятлар етарли.

Ана шунда бутун жаҳон аҳли, футбол ишқибозлари ўзбек ҳакамлик мактабининг салоҳиятига яна бир бор тан берадилар.

МУНДАРИЖА

Шундай ҳакамларимиз билан фаҳранамиз.	4
Мироброҳ Усмонов	4

I БЎЛИМ. РАВШАН ЭРМАТОВ ЮЛДУЗИ ЖАҲОН УЗРА

ПОРЛАГАН КҮН	7
Ойдин озулар қанотида	10
Болаликда берилган кўнгли	12
Мустақиллигининг илҳомбахш имкониятлари	16
Ҳакамликдаги дастабки қадамлар	23
Олий лигага очилган йўл	26
Янги имкониятлар сари	28
Жаҳон чемпионатида дастабки қадам	34
Санъат даражасидagi спорт	39
Хўш жаҳон чемпионатининг сўнги синови	44

II БЎЛИМ. ЭРМАТОВНИ ДУНЁГА ТАНИТГАН

ЧЕМПИОНАТ	47
Назария ва амалиёт – ҳақиқат этезак	49
Дастабки ўйин, илк оқшплар	54
Кўз ўнгимизда “Жиловланмаган Африка”	58
Иккинчи мўъжиза бўлса-да, бахслар қизғинашиб борарди ..	60
Ярим финал – ҳақиқий синов	66
Ҳақ ишончини оқлаш ҳамма нарсадан устун	69
Чемпионатда ҳакамларнинг баҳоси	71
Дуо билан уларар инсон	74
Ҳайрай ишнинг қаноти бўлади	81
Ҳакамларнинг рейтинг жалвалари	85
Равшан Эрматов 2011 йилнинг энг яхши ҳаками	86
Равшан Эрматов – йил ҳаками	87
Осиёнинг энг кучли ҳаками	88
Йилнинг энг кучли ҳаками училишида	90
Меж — IFFHS таснифи бўйича ўн йиллигининг энг яхши	
ҳаками	91
Осиёнинг сўнги 25 йилдаги энг яхши ҳаками	91
Жаҳоннинг сўнги 25 йил ичилиши энг кучли уч ҳаками	92
Машҳур футбол мутахассислари ва ҳакамлар	
Равшан Эрматов ҳақида	95

III БЎЛИМ. СОҒНОМ АВАОД — МАМЛАКАТ КЕЛАЖАҒИ

Оммавийликдан — маҳорат сари. Асҳад Толибжонов.	98
Ҳакамлик олимши сари дағда қадам. Аҳбор Имоммўжаев .	102

Бундай бахт ҳар кимга насиб этавермайди.

Нош Лутифуллич	112
Ҳакамлар санииси ошмоқда. Анатолий Коваленко	113
Озқикиб кутилган дамаар келди. Бобур Ҳайдаров	115
Футболга меҳри туфайли майдонни тарк этмади.	
Алишер Файзиев	118
Киройи ҳакам шундай бўлса.. Санжар Ризаев	119
Хуштак билан оламни забот этган ҳакам.	
Абдуманнол Тожиёв	121
Ёш ҳакамларга ўрнат. Марбуфжон Обидов	124
Санъат билан спорт — этезак. Сардор Раҳимжон	126
Ота-онасига раҳмат келтирган фарзанд.	
Ҳожиаббар Абдурахимов	129

IV БЎЛИМ. РАВШАН ЭРМАТОВГА АТЛАН ШЕРЛАР

Ифтихор. Шукр Давид	132
ФИФА рефериси Равшан Эрматовга. Рустам Мусурмон ..	133
Равшан Эрматовга бағишлов. Ҳамиджон Тоҳиржонов	133
Фурур билан дунёга бок. Раҳимилла Аширов	135
У Ватан номидан тушар майдонга. Зикрилла Невмат	136
Юртинг бойбона сента бергай куч.	
Нурмуҳаммад Исроилов	139

V БЎЛИМ. ЗАМОНАВИЙ ФУТБОЛ МАНА ШУНДАЙ ЮЗАГА

КЕЛГАН ВА РИВОЖЛАНГАН	141
Жаҳон чемпионатлари — бетакрор футбол байрами	151
Жаҳон чемпионатларининг рекордлари	171

VI БЎЛИМ. ФУТБОЛИМИЗИНИНГ ПОЙЛЕВОРИ

МУСТАҲКАМЛАНМОҚДА	208
Болалар футболга эътибор	208
Олимпиада – мусобақадаар гултожи	211
“Олд Траффорд”даги тантана	212
Она заминга муҳаббат ушкан ютуқларга етказайди	220

VII БЎЛИМ. ЎЗБЕК ФУТБОЛИ ТАРИХИ

Ўзбекистон чемпионатларининг барча ғолиб	
ва совриндорлари	242
Ўзбекистон чемпионлари	243
Ўзбекистон чемпионатларининг энг	
сермахсул ўйинчилари	243

СЎНГИ СЎЗ ЎРНИДА

Бадий-публицистик нашр

**РАВШАН ЭРМАТОВ – ЭНГ КУЧАЛИ
ФИФА РЕФЕРИСИ**

Мухаррир
Феруза КУВОНОВА

Бадийи муҳаррир
Хусан МЕҲМОНОВ

Компьютерда саҳифаловчи
Феруза БОТИРОВА

Техник муҳаррир
Сурайё АХМЕДОВА

Босишга 26.03.2014 й. да рухсат этилди.

Бичими 84x108 1\32.

Босма тобоғи 7,875.+вк. 0,125.

Шартаи босма тобоғи 13,23.+ вк. 0,21.

Гарнитур «Bookman Сут+Uзб». Офсет қозони.

Адади 1000 нуска. Буюртма № 5.

Баҳоси келишилган нарҳда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди ва чоп этилди.
Лицензия рақами: АЛ № 198. 2011 йил 28.08 да берилган.
100113. Тошкент, Чилонзор-8, Каттортоқ кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – 278-36-89;

Маркетинг бўлими – 128-78-43, факс – 273-00-14;

е-mail: yangiastavloidi@mail.tj